

- Панельна дискусія
«Право, безпека та цифрові технології: сучасні тенденції та інновації»
ВЕЛИКИЙ АКТОВИЙ ЗАЛ
- Круглий стіл
«Бізнес, адміністрування та гостинність: стратегічні напрями розвитку»
АУДИТОРІЯ 430
- Дискусійна панель
«Кібербезпека, свідомість і текст: міждисциплінарні аспекти психології, філософії та журналістики»
КОНФЕРЕНЦІ-ЗАЛ «ПОВЕРХУ»
- Круглий стіл
«Кібербезпека: майстерство, дизайн, архітектура, будівництво»
КОНФЕРЕНЦІ-ЗАЛ

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ СУЧАСНОЇ ГУМАНІТАРНОЇ ТА ПРИКЛАДНОЇ НАУКИ

Матеріали

X МІЖНАРОДНОГО НАУКОВО-ПРАКТИЧНОГО СИМПОЗИУМУ

(8 травня 2026 року)

м. Івано-Франківськ
2026 рік

Міністерство освіти і науки України
Заклад вищої освіти «Університет Короля Данила»

**КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ СУЧАСНОЇ
ГУМАНІТАРНОЇ ТА ПРИКЛАДНОЇ НАУКИ**

*Матеріали X Науково-практичного симпозиуму
(м. Івано-Франківськ, 8 травня 2026 року)*

Івано-Франківськ
2026

DOI 10.33098/2026.10.08.05

УДК 001(477)(042.5)

К 65

*Рекомендовано до друку та розміщення в електронних сервісах
ЗВО «Університет Короля Данила»
(протокол №10 від 28 травня 2026 р.)*

К 65

Концептуальні проблеми розвитку сучасної гуманітарної та прикладної науки : матеріали X Науково-практичного симпозиуму (8 травня 2026 р.). Івано-Франківськ : Редакційно-видавничий відділ ЗВО «Університет Короля Данила», 2026. 325 с.

У збірнику опубліковано тези доповідей учасників X Науково-практичного симпозиуму «Концептуальні проблеми розвитку сучасної гуманітарної та прикладної науки», який відбувся 8 травня 2026 року в Закладі вищої освіти «Університет Короля Данила»

Опубліковано в авторській редакції. Відповідальність за достовірність фактів, статистичних даних, точність викладеного матеріалу покладається на авторів.

УДК 001(477)(042.5)

© ЗВО «Університет Короля Данила», 2026

© Автори, 2026

ЗМІСТ

Алілуйко Сергій, Габрусєва Наталія

ЦИФРОВІЗАЦІЯ ТА ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ У БІБЛІОТЕЧНІЙ СПРАВІ:
НОВІ РОЛІ ТА ПРОФЕСІЙНІ ВИКЛИКИ12

Андрухів Мар'ян

ПАРАМЕТРИЧНІ ФОРМИ В АРХІТЕКТУРІ ГРОМАДСЬКИХ ПРОСТОРІВ.15

Андрухів Олег

НЕВІДСТУПНІ ПРАВА ЛЮДИНИ В УМОВАХ ВІЙНИ19

Арсені Аліна, Луцький Роман

КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ
ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ22

Бабецька Іванна

ВИЗНАННЯ ОСОБИ БЕЗВІСНО ВІДСУТНЬОЮ В УМОВАХ ВОЄННОГО
СТАНУ В УКРАЇНІ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ЗА ЦИВІЛЬНИМ
КОДЕКСОМ УКРАЇНИ 2003 РОКУ ТА ПРОЄКТОМ ЦИВІЛЬНОГО
КОДЕКСУ УКРАЇНИ 2026 РОКУ26

Бабецька Іванна

ІСТОРІЯ ФОРМУВАННЯ КАТЕГОРІЇ «ІНТЕРЕСУ» У ПРАВІ31

Бабецький Олександр, Луцький Роман

ПРАВОВИЙ СТАТУС ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В СУЧАСНОМУ ПРАВІ.....35

Бадло Орест, Луцький Роман

ІНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВІ ОСОБЛИВОСТІ ПРОЦЕСУ ЗМІНИ
ОРГАНІЗАЦІЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОГО УСТРОЮ В КОНТЕКСТІ СУЧАСНИХ
ТРАНСФОРМАЦІЙ ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ.....39

Бандурак Андріана, Луцький Роман

ТЕРИТОРІАЛЬНИЙ УСТРІЙ І МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ 45

Барложецька Іванна, Луцький Роман

КОНСТИТУЦІЯ ЯК НОРМАТИВНИЙ АКТ НАЙВИЩОЇ ЮРИДИЧНОЇ
СИЛИ: ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА РЕАЛІЗАЦІЇ.....47

Білоус Олег

МЕХАНІЗМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ЗАВДАНЬ У СФЕРІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ50

<i>Бондаренко Лідія</i>	
ВІДЕОПОЕЗІЯ ЯК ФОРМА ІНТЕРМЕДІАЛЬНОГО ПЕРЕКОДУВАННЯ: НА МАТЕРІАЛІ ВІДЕОПОЕТИЧНОЇ ІНТЕРПРЕТАЦІЇ ВІРША ДМИТРА ЛАЗУТКІНА «МАРІЯ»	53
<i>Борович Оксана</i>	
ОБЛІК ГРАНТОВОЇ ДОПОМОГИ НА ВІДНОВЛЕННЯ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ ПІДПРИЄМСТВА	56
<i>Василенко Владислав, Стисло Оксана</i>	
ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ У ВЕБДИЗАЙНІ ТА ЇХ ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ В ІТ-ОСВІТІ	58
<i>Веркалець Іван, Шевчик Віталій</i>	
РОЛЬ GITHUB COPİLOT У СУЧАСНІЙ РОЗРОБЦІ ПРОГРАМНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ: ПІДВИЩЕННЯ ПРОДУКТИВНОСТІ ТА ЯКОСТІ	61
<i>Веркалець Світлана</i>	
ОРГАНІЗАЦІЯ БУДІВЕЛЬНОГО ВИРОБНИЦТВА В СУЧАСНИХ УМОВАХ	64
<i>Габуда Андрій</i>	
АДМІНІСТРАТИВНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЮРИДИЧНИХ ОСІБ В УКРАЇНІ: ФІКЦІЯ ЧИ ПРАВОВА РЕАЛЬНІСТЬ	66
<i>Гаврилко Сергій</i>	
ЗАСТОСУВАННЯ AI-АСИСТЕНТІВ (GPT, COPİLOT) У РОБОТІ ПРОЄКТНОГО МЕНЕДЖЕРА.....	70
<i>Гамалюк Богдан</i>	
ЗАКОНОДАВЧЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ ЕЛЕКТРОННОГО УРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ.....	72
<i>Гілязова Наталія</i>	
ВІД СПОСТЕРЕЖЕННЯ ДО КОНЦЕПТУ: МЕТОДИ СТВОРЕННЯ ОБ'ЄКТІВ ДИЗАЙНУ	75
<i>Головчук Петро</i>	
ПРОЄКТУВАННЯ КОНВЕЄРА (PIPELINE) ГЕНЕРАЦІЇ SEO-ОПТИМІЗОВАНОГО КОНТЕНТУ З ВИКОРИСТАННЯМ ВЕЛИКИХ МОВНИХ МОДЕЛЕЙ.....	79

<i>Головчук Петро</i>	
РОЗРОБКА АЛГОРИТМІВ АВТОМАТИЧНОЇ ГЕНЕРАЦІЇ МЕТАТЕГІВ ТА РОЗМІТКИ СТРУКТУРОВАНИХ ДАНИХ (SCHEMA.ORG) НА ОСНОВІ НЕЙРОМЕРЕЖЕВОВОГО АНАЛІЗУ КОНТЕНТУ.....	81
<i>Гребенюк Іван</i>	
ГЕНЕРАТИВНИЙ ДИЗАЙН ТА ІНКЛЮЗИВНІСТЬ: ПОТЕНЦІАЛ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ У СТВОРЕННІ ДОСТУПНОГО ВІЗУАЛЬНОГО КОНТЕНТУ	83
<i>Гуляк Олександра</i>	
АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ У ЕРУ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ: НАУКОВО-МЕТОДИЧНИЙ АСПЕКТ ДЛЯ ВИКЛАДАЧА МАТЕМАТИКИ ...	86
<i>Гуменюк Тетяна</i>	
ПРАВОВІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ПРАВООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ: РЕГІОНАЛЬНИЙ АСПЕКТ.....	89
<i>Гусар Катерина</i>	
ЩОДО ПИТАНЬ ВПРОВАДЖЕННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В ГЕОІНФОРМАЦІЙНЕ СЕРЕДОВИЩЕ МІСТОБУДУВАННЯ.....	92
<i>Демчина Микола</i>	
ОПТИМІЗАЦІЯ ПРОДУКТИВНОСТІ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИХ АГЕНТНИХ СИСТЕМ ЧЕРЕЗ ПАРАЛЕЛІЗАЦІЮ ОБЧИСЛЕНЬ	95
<i>Дутка Софія, Івашків Тарас</i>	
КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ТА СТРАТЕГІЧНІ ПРІОРИТЕТИ ФУНКЦІОНУВАННЯ СПЕЦІАЛІЗОВАНИХ БАНКІВ У СТРУКТУРІ ФІНАНСОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ	98
<i>Жирак Людмила</i>	
НАЦІОНАЛЬНИЙ АКАДЕМІЧНИЙ ДРАМАТИЧНИЙ ТЕАТР ІМЕНІ І. ФРАНКА ЯК ТУРИСТИЧНИЙ МАГНІТ ІВАНО-ФРАНКІВСЬКА.....	101
<i>Жукевич Ігор</i>	
СУДОВИЙ КОНТРОЛЬ ЗА ВИКОНАННЯМ РІШЕНЬ У МАЛОЗНАЧНИХ СПРАВАХ ЦИВІЛЬНОГО СУДОЧИНСТВА УКРАЇНИ.....	104
<i>Загурський Олександр</i>	
ДОБРОЧЕСНІСТЬ ЯК КЛЮЧОВИЙ СТАНДАРТ СЛУЖБИ В ОРГАНАХ ОХОРОНИ ДЕРЖАВНОГО КОРДОНУ	108

<i>Захарова Вікторія, Луцький Роман</i>	
ДОКТРИНАЛЬНІ ТА НОРМАТИВНІ ЗАСАДИ СТАНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ ЯК ДЕМОКРАТИЧНОЇ РЕСПУБЛІКИ	111
<i>Зварич Роман</i>	
ЦИФРОВІЗАЦІЯ ТА ПРАВО: НОВІ КОНЦЕПТУАЛЬНІ ВИКЛИКИ ПРАВНИЧІЙ НАУЦІ	115
<i>Іванов Олександр</i>	
СПЕЦИФІКА ВИКОРИСТАННЯ AI В НАУКОВІЙ РОБОТІ	118
<i>Івашків Тарас</i>	
ЗАСТОСУВАННЯ МАРЖИНАЛЬНОГО АНАЛІЗУ ПРИ ДОСЛІДЖЕННІ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИРОБНИЦТВА	121
<i>Івонус Анатолій, Івашків Тарас</i>	
ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ВПРОВАДЖЕННЯ СИСТЕМИ БЮДЖЕТУВАННЯ НА ВІТЧИЗНЯНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ: ВИКЛИКИ ТА СТРАТЕГІЧНІ ПРІОРИТЕТИ	123
<i>Ілин Любомир</i>	
ТРАНСФОРМАЦІЯ ПРАВОВОЇ ТРАДИЦІЇ В УМОВАХ ВІЙНИ	126
<i>Кавацюк Константин, Стисло Оксана</i>	
ІНКЛЮЗИВНИЙ ДИЗАЙН ЯК СКЛАДОВА ЯКОСТІ ПРОГРАМНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ У 2026 РОЦІ	130
<i>Касіянчук Василь</i>	
ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ КАПІТАЛЬНИМ БУДІВНИЦТВОМ, РЕКОНСТРУКЦІЄЮ ТА ТЕХНІЧНИМ ПЕРЕОСНАЩЕННЯМ ПІДПРИЄМСТВ ХАРЧОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ, ПРИКЛАД ІВАНО-ФРАНКІВСЬКОЇ «ТИЛОВОЇ ОБЛАСТІ».....	133
<i>Кітура Василь</i>	
ТРАНСФОРМАЦІЯ НАУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІД ВПЛИВОМ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ	137
<i>Коцюбан Уляна, Луцький Роман</i>	
АДМІНІСТРАТИВНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ В УМОВАХ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ	139
<i>Кришталь Марія, Луцький Роман</i>	
СВОБОДА ЯК КЛЮЧОВА КОНСТИТУЦІЙНА ЦІННІСТЬ У РОЗВИТКУ ДЕМОКРАТИЧНОГО СУСПІЛЬСТВА.....	141

<i>Кухар Галина</i>	
ПЛАСТИКА І КОМБІНАТОРИКА В ФОРМОУТВОРЕННІ.....	148
<i>Кухарук Христина</i>	
ЛІНГВОСТИЛІСТИЧНА ЕКСПЛІКАЦІЯ ПСИХОЕМОЦІЙНИХ СТАНІВ СУБ'ЄКТА В КОНТЕКСТІ ОБРАЗУ ЛІЛІ МАРЛЕН (У ПОЕЗІЯХ С. ЖАДАНА І В. НЕБОРАКА)	152
<i>Кухарук Христина, Халік Олена</i>	
СИСТЕМНІ АКТИВИ ТА СОЦІАЛЬНІ КОНВОЇ ЯК ЧИННИКИ РЕЗИЛЬЄНТНОСТІ ЧЛЕНІВ СІМЕЙ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ	156
<i>Куцик Дар'я, Лещенко Павло</i>	
СУЧАСНА ТРАНСФОРМАЦІЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ПОВЕДІНКИ.....	160
<i>Ластовецька Сніжана, Луцький Роман</i>	
ВЕРХОВЕНСТВО КОНСТИТУЦІЇ ЯК ПРОЯВ ЇЇ НАЙВИЩОЇ ЮРИДИЧНОЇ СИЛИ У ПРАВОВІЙ СИСТЕМІ ДЕРЖАВИ.....	163
<i>Левко Ангеліна, Луцький Роман</i>	
ТЕРИТОРІАЛЬНИЙ УСТРІЙ В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ, ВИКЛИКАНІ ПРАВОВИМ РЕЖИМОМ ВОЄННОГО СТАНУ	167
<i>Левкун Тетяна</i>	
СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ СИСТЕМИ ПУБЛІЧНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ	171
<i>Легка Вероніка, Ходак Світлана</i>	
ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВІ ПРОГАЛИНИ У РЕГУЛЮВАННІ ДИТЯЧОЇ ПРАЦІ У СФЕРІ БЛОГІНГУ	175
<i>Лис Андрій</i>	
СЕРВІСНА СОЦІАЛЬНА СПРЯМОВАНІСТЬ НАДАННЯ ПУБЛІЧНИХ ПОСЛУГ	179
<i>Листопад Олексій, Листопад Наталя</i>	
ТРАНСФОРМАЦІЯ НАУКОВОЇ КОМУНІКАЦІЇ В УМОВАХ ВІДКРИТОЇ НАУКИ ТА ЦИФРОВІЗАЦІЇ: ВИКЛИКИ І ПЕРСПЕКТИВИ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ.....	182
<i>Луцький Роман</i>	
ПРАВОВИЙ ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ВИКЛИКИ, ОБМЕЖЕННЯ ТА ГАРАНТІЇ РЕАЛІЗАЦІЇ	186

<i>Луцький Роман</i>	
СИСТЕМНІ ВИКЛИКИ НЕПРАВОМІРНОЇ ВИГОДИ В УМОВАХ СУЧАСНОГО ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ: ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ, ІНСТИТУЦІЙНІ МЕХАНІЗМИ ПРОТИДІЇ ТА СТРАТЕГІЧНІ НАПРЯМИ ЇЇ ПОДОЛАННЯ В УКРАЇНІ	188
<i>Мальована Оксана</i>	
КРЕАТИВНА ГАСТРОІНДУСТРІЯ ЯК НЕВІД'ЄМНА ЧАСТИНА ТУРИЗМУ КАРПАТСЬКОГО РЕГІОНУ	192
<i>Мардарова Ірина, Гуданич Наталія</i>	
ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ ЯК ДРАЙВЕР ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ ОСВІТИ	196
<i>Маткурбанова Вікторія, Луцький Роман</i>	
ПОРЯДОК УТВОРЕННЯ ТА ЛІКВІДАЦІЇ СУДУ В СИСТЕМІ СУДОУСТРОЮ: ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ТА ПРАКТИКА РЕАЛІЗАЦІЇ	200
<i>Матлюк Тетяна, Луцький Роман</i>	
КОНСТИТУЦІЙНЕ РЕГУЛЮВАННЯ УМОВ ФУНКЦІОНУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА	205
<i>Мельничук Василь</i>	
ВЗАЄМОДІЯ З ГРОМАДСЬКІСТЮ В КРИЗОВИХ УМОВАХ	208
<i>Морушко Ольга</i>	
ФІЗИЧНІ ОСНОВИ СТАНОВЛЕННЯ «ЗЕЛЕНОГО» ІНТЕРНЕТУ: ВІД ТЕРМОДИНАМІКИ ОХОЛОДЖЕННЯ ДО ФОТОННИХ ОБЧИСЛЕНЬ.....	212
<i>Мосюрчак Віктор</i>	
КІБЕРСТІЙКІСТЬ КРИТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ В УМОВАХ ГІБРИДНИХ ЗАГРОЗ.....	214
<i>Муштей Дар'я, Борисенко Денис</i>	
РОЗРОБКА МАКЕТА ВЕБСАЙТУ З ВИКОРИСТАННЯМ ІНСТРУМЕНТІВ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ	217
<i>Назарук Тарас</i>	
ЕКОЛОГІЧНІ ФАКТОРИ ТРАНСФОРМАЦІЇ ОБ'ЄМНО-ПЛАНУВАЛЬНИХ РІШЕНЬ У СУЧАСНИХ УМОВАХ.....	220

<i>Нянько Станіслав, Гаврилко Сергій</i>	
ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИЙ ВІДЕОАНАЛІЗ У БОРТОВИХ СИСТЕМАХ БПЛА НА ОСНОВІ МОДЕЛЕЙ ГЛИБОКОГО НАВЧАННЯ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ТА ЕФЕКТИВНІСТЬ	225
<i>Остафійчук Ірина, Басиста Ірина</i>	
СЛІДЧИЙ СУДДЯ ЯК УЧАСНИК КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ.....	227
<i>Петреній Кирил, Івашків Тарас</i>	
СТРАТЕГІЇ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ В СУЧАСНИХ РИНКОВИХ УМОВАХ	230
<i>Петрунчак Ірина, Гойсан Юлія,</i>	
ІНТЕГРАЦІЯ КРАУДФАНДИНГУ В ЗАГАЛЬНУ СТРАТЕГІЮ ФІНАНСОВОГО МЕНЕДЖМЕНТУ ПІДПРИЄМСТВА.....	233
<i>Піхоцький Михайло, Піхоцький Назарій</i>	
ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В МІСТОБУДУВАННІ	237
<i>Понайда Романія, Луцький Роман</i>	
ХАРАКТЕРИСТИКА ОЗНАК УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ ЗГІДНО З КОНСТИТУЦІЄЮ.....	240
<i>Приходько Володимир, Солодка Оксана</i>	
НАУКОВА ШКОЛА ФОРМУВАННЯ БУДІВНИЧИХ ВЛАСНОГО ЗДОРОВ'Я В ЗАКЛАДАХ ФАХОВОЇ І ВИЩОЇ ОСВІТИ.....	244
<i>Сай Назарій, Луцький Роман</i>	
ВЕРХОВЕНСТВО КОНСТИТУЦІЇ УКРАЇНИ У СИСТЕМІ ДЖЕРЕЛ НАЦІОНАЛЬНОГО ПРАВА: МЕХАНІЗМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ТА ГАРАНТІЇ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ	249
<i>Сверлікова Аліна, Луцький Роман</i>	
КОНСТИТУЦІЙНІ ПРИНЦИПИ, НА ЯКИХ БУДУЮТЬСЯ ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ В УКРАЇНІ	253
<i>Слободян Артур, Луцький Роман</i>	
ОСОБЛИВОСТІ ПРОЦЕСУ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ.....	258
<i>Стефлюк Надія, Луцький Роман</i>	
СУТНІСТЬ ТА ОСОБЛИВОСТІ КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВОГО СТАТУСУ ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА В УКРАЇНІ: ДОКТРИНАЛЬНИЙ І ПРАКТИЧНИЙ ВИМІР	262

<i>Стечишин Алла</i>	
ІДЕЯ ГРОМАДИ ЯК ЧИННИК РОЗВИТКУ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА	266
<i>Стисло Оксана</i>	
ФОРМАЛІЗАЦІЯ ГЕНЕРАТИВНИХ АСПЕКТІВ UX/UI-ДИЗАЙНУ НА ОСНОВІ СТРУКТУРОВАНИХ МОДЕЛЕЙ PROMPT ENGINEERING (MASTER PROMPT).....	269
<i>Стисло Тарас</i>	
ВИКОРИСТАННЯ ІНСТРУМЕНТІВ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ (GPT, GEMINI, COPILOT) У ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ІТ-ФАХІВЦІВ	272
<i>Струк Вероніка, Луцький Роман</i>	
ПРОФЕСІЙНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ФАХІВЦЯ ЛАБОРАТОРНОЇ ДІАГНОСТИКИ У СИСТЕМІ САНІТАРНО-ЕПІДЕМІОЛОГІЧНОГО КОНТРОЛЮ	275
<i>Тимоць Мирослава</i>	
ІНСТРУМЕНТАРІЙ ЗМІЦНЕННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ У СУЧАСНИХ УМОВАХ	278
<i>Тхір Маркіян</i>	
АНГЛІЙСЬКА ЯК LINGUA FRANCA СУЧАСНОГО СВІТУ: ЛІНГВІСТИЧНІ ТА СОЦІОКУЛЬТУРНІ АСПЕКТИ	280
<i>Уланівська Яна, Луцький Роман</i>	
СУДОВА ГІЛКА ВЛАДИ В СИСТЕМІ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ НАШОЇ ДЕРЖАВИ: ТЕОРЕТИЧНИЙ ЕКСКУРС.....	282
<i>Фединяк Таїсія, Івашків Тарас</i>	
КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ТА СТРАТЕГІЧНІ ОРІЄНТИРИ РОЗВИТКУ ЛАТЕРАЛЬНОГО МАРКЕТИНГУ	287
<i>Хорішман Олена, Захарова Світлана</i>	
ПСИХОЛОГІЯ UX В ДЕСКТОПНІЙ ЕЛЕКТРОННІЙ КОМЕРЦІЇ: ВПЛИВ ПАТЕРНІВ ВЕБДИЗАЙНУ НА ДОВІРУ ТА ПРОЦЕСИ ПРИЙНЯТТЯ РІШЕНЬ	291
<i>Шевчик Віталій, Якубовський Володимир</i>	
ІНТЕЛЕКТУАЛЬНІ МЕТОДИ ОПТИМІЗАЦІЇ ЛОГІСТИЧНИХ ТРАНЗАКЦІЙ НА ОСНОВІ СИСТЕМ ПІДТРИМКИ РІШЕНЬ ТА ПРОГНОЗУВАННЯ.....	294

<i>Шлехтюк Надія, Луцький Роман</i>	
ОСОБЛИВОСТІ ПРОЦЕСУ ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ У СВІТІ СКЛАДНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙНИХ ЗМІН	297
<i>Шувальська Евеліна, Луцький Роман</i>	
ОСОБЛИВОСТІ ОБМЕЖЕННЯ КОНСТИТУЦІЙНОГО СТАТУСУ ОСОБИ В ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ	303
<i>Якубовський Володимир, Нянько Станіслав</i>	
ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ ДЛЯ ТЕСТУВАННЯ ПРОГРАМНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ: АВТОМАТИЗАЦІЯ, АНАЛІЗ ТА ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ.....	308
<i>Яремак Віталій, Веркалець Іван</i>	
ІНТЕЛЕКТУАЛЬНА ОБРОБКА ВЕЛИКИХ ДАНИХ ТРАНЗАКЦІЙ ІЗ ВИКОРИСТАННЯМ МЕТОДІВ МАШИННОГО НАВЧАННЯ: АРХІТЕКТУРА, МОДЕЛІ ТА ЕФЕКТИВНІСТЬ.....	311
<i>Яремак Віталій, Гаврилко Сергій</i>	
ГЕНЕРАТИВНИЙ ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ У СТВОРЕННІ ПРОГРАМНИХ ПРОДУКТІВ: МОЖЛИВОСТІ, ПЕРЕВАГИ ТА ОБМЕЖЕННЯ	314
<i>Ярошенко Тетяна, Рачинська Олена</i>	
МОНІТОРИНГ ЕФЕКТИВНОСТІ ВПРОВАДЖЕННЯ ПРИНЦИПІВ ВІДКРИТОЇ НАУКИ В ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ ТА НАУКОВИХ УСТАНОВАХ УКРАЇНИ	317
<i>Chaika Tetiana</i>	
INTEGRATED ECO- AND ENERGY MANAGEMENT OF BELLIGERENT AGROLANDSCAPES: A MODEL FOR SUSTAINABLE AGRIBUSINESS DEVELOPMENT.....	321

Алілуйко Сергій,

*кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник,
Наукова установа «Тернопільський інститут наукових досліджень»,
м. Тернопіль, Україна*

ORCID: <https://orcid.org/0009-0002-5081-8997>

Габрусєва Наталія,

*PhD, доцент кафедри інформаційної діяльності та соціальних наук,
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя,
м. Тернопіль, Україна*

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1229-4766>

ЦИФРОВІЗАЦІЯ ТА ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ У БІБЛІОТЕЧНІЙ СПРАВІ: НОВІ РОЛІ ТА ПРОФЕСІЙНІ ВИКЛИКИ

У 2016 році засновник і президент Всесвітнього економічного форуму Клаус Шваб в Давосі проголосив нову еру – Четвертої промислової революції. Було презентовано доповідь «The Future of Jobs Report» [1], до підготовки й представлення якої залучалися провідні науковці, аналітики та експерти. Ними прогнозувалося зникнення близько 5 млн робочих місць через автоматизацію та технології. Центр уваги форуму фокусувався на заміщенні праці людей машинами, трансформації професій і потребі в перекваліфікації. У доповіді було підкреслено, що стрімкий розвиток технологій суттєво змінює структуру ринку праці, висуваючи нові вимоги до знань і навичок, а також створює виклики для держав, освітніх установ і суспільства загалом. Це перший форум, де проблема масового витіснення професій технологіями була чітко сформульована як глобальний виклик. Відтоді ця тема стала постійною на наступних зустрічах (наприклад, 2023– 2025 рр.), але вже як розвиток цієї ідеї (штучний інтелект, перекваліфікація тощо).

Бібліотека як соціально-культурне явище загалом і діяльність бібліотекаря зокрема опинилися в епіцентрі цих перетворень. Передусім це пов'язано з цифровізацією інформаційного простору. Значна частина наукових, освітніх і довідкових матеріалів сьогодні доступна в електронному форматі, що зменшує потребу у фізичних бібліотечних фондах і, відповідно, у традиційних функціях бібліотекаря. Автоматизація процесів (електронні каталоги, системи обліку, самостійна реєстрація тощо) значно скорочує обсяг рутинної роботи. Те, що раніше вимагало участі фахівця, нині

виконується за допомогою програмного забезпечення. Не менш важливим чинником є зростання конкуренції з боку відкритих інформаційних платформ та онлайн-сервісів, які частково перебирають на себе функції пошуку, систематизації та рекомендації інформації.

Карл Бенедикт Фрей та Майкл Осборн у своєму дослідженні, датованім ще 2017 роком [2], зазначають, що такі посади, як помічник бібліотекаря та діловод, приблизно на 95 % піддаються ризику автоматизації, тоді як бібліотекар-технік – майже на 99 %. Водночас імовірність автоматизації безпосередньо професійної діяльності бібліотекаря є суттєво нижчою і становить близько 65 %. Це свідчить про те, що рутинні та технічні функції у бібліотечній сфері значно легше замінюються технологіями, тоді як складніші аналітичні, комунікативні та організаційні аспекти залишаються менш уразливими до таких змін.

Користувачі дедалі частіше звертаються до електронних ресурсів, баз даних і пошукових систем, отримуючи інформацію швидко та без посередництва. Вони очікують оперативного доступу до необхідних матеріалів, мультимедійного контенту та інтерактивних сервісів, що виходить за межі традиційного уявлення про бібліотеку. Це ставить перед фахівцями нові вимоги: володіння цифровими технологіями, навичками інформаційної аналітики, медіаграмотності та комунікації.

Трансформація бібліотечної справи, зокрема під впливом використання інструментів штучного інтелекту, вимагає серйозного наукового підходу та широкого обговорення практиками, науковцями та експертами. В останні роки інтерес до цієї проблеми активно зростає. Можна виділити кілька основних напрямів досліджень у вказаній сфері:

- автоматизація бібліотечних процесів – вивчення можливостей застосування інтелектуальних систем для каталогізації, індексування, класифікації та пошуку інформації;
- розвиток електронних ресурсів і цифрових бібліотек – дослідження створення, збереження та ефективного використання електронних колекцій;
- персоналізація обслуговування користувачів – використання алгоритмів для формування індивідуальних рекомендацій і покращення доступу до інформації;
- інформаційна аналітика та обробка великих обсягів даних – застосування сучасних технологій для аналізу читацьких запитів і прогнозування інформаційних потреб;

- цифрова компетентність бібліотекарів – дослідження нових вимог до професійних навичок, необхідних для роботи в умовах цифрового середовища;
- етичні та правові аспекти використання штучного інтелекту – питання захисту персональних даних, авторського права та достовірності інформації;
- трансформація ролі бібліотеки в суспільстві – осмислення бібліотеки як сучасного інформаційного, освітнього та комунікаційного центру тощо.

Процес впровадження технологій у бібліотечну справу супроводжується значними викликами. Для прикладу, Аманда Вітлі та Санді Ервіє (дослідниці з McGill University, Канада) вказують на те, що бібліотеки рідко застосовують штучний інтелект у повсякденній діяльності [3]. Ендрю М. Кокс – британський вчений і викладач у галузі бібліотечної та інформаційної науки (University of Sheffield) наголошує, що активне розроблення технологій залишається малоймовірним для більшості бібліотек [4]. У дослідженні, проведеному Малгожатою Кисилівською-Шурмінською з Варшавського університету серед польських спеціалістів [5], у відповідях респондентів відзначено, що відсутність у бібліотеках посад ІТ-фахівців ускладнює впровадження автоматизації процесів і обмежує можливості використання сучасних технологій, зокрема штучного інтелекту для роботи з колекціями та аналізу даних. Крім того, недостатнє фінансування закладів вищої освіти, які готують бібліотечних працівників, та самих бібліотек створює додаткові перешкоди для впровадження інноваційних рішень. На скорочення фінансування бібліотечної сфери також звертають увагу учасники круглого столу KPBS Midday Edition [6].

Сьогодні професія бібліотекаря не зникає повністю, а перебуває у стані глибокої трансформації: від традиційного хранителя фондів до інформаційного менеджера, консультанта та провідника в цифровому середовищі. Її майбутнє визначатиметься не лише технологічним прогресом, а й активною здатністю спеціалістів до навчання, перекваліфікації та інноваційного підходу у роботі з інформацією та користувачами. Бібліотека залишається важливим соціально-культурним центром, який у цифрову еру набуває нових смислів та ролей.

Список використаних джерел:

1. The Future of Jobs: Employment, Skills and Workforce Strategy for the Fourth Industrial Revolution. *World Economic Forum*. 1 січ. 2016. URL: <https://www.weforum.org/reports/the-future-of-jobs> (дата звернення: 05.04.2026).

2. Frey C. B. & Osborne M. A. The future of employment: How susceptible are jobs to computerisation? *Technological Forecasting and Social Change*. 2017. Vol. 114. P. 254–280. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.techfore.2016.08.019>
3. Wheatley A., & Hervieux S. Artificial intelligence in academic libraries: An environmental scan. *Information Services & Use*. 2019. Vol. 39, Iss. 4. P. 347–356.
4. Cox A. How artificial intelligence might change academic library work: Applying the competencies literature and the theory of the professions. *Journal of the Association for Information Science and Technology*. 2023. Vol. 74, Iss. 3. P. 367–380. DOI: <https://doi.org/10.1002/asi.24635>
5. Kisilowska-Szurmińska M. Artificial intelligence in academic libraries – a tool, a collaborator, an adversary? A Delphi study of university librarians in Poland. *The Journal of Academic Librarianship*. 2025. Vol. 51, Iss. 5. Art. 103114. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.acalib.2025.103114>.
6. Libraries navigate the next chapter [Подкаст]. *KPBS Public Media*. URL: <https://www.kpbs.org/podcasts/kpbs-midday-edition/libraries-navigate-the-next-chapter> (дата звернення: 05.04.2026).

УДК 72.012:711.4

Андрухів Мар'ян,
керівник архітектурно-дослідницького відділу
компанії «БЛАГО»,
м. Івано-Франківськ, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0009-0008-2446-536X>

ПАРАМЕТРИЧНІ ФОРМИ В АРХІТЕКТУРІ ГРОМАДСЬКИХ ПРОСТОРІВ

Сучасна архітектура громадських просторів розвивається в умовах цифрової трансформації проектної культури, що зумовлює переосмислення традиційних підходів до формоутворення, функціональної організації та взаємодії людини з міським середовищем. У цьому контексті параметричні форми постають не лише як нова естетична мова, а як інструмент пошуку адаптивних, варіативних і середовищно чутливих рішень для просторів публічного користування. Їх актуальність посилюється потребою у створенні таких архітектурних середовищ, які здатні поєднувати художню виразність, соціальну інклюзивність, екологічну доцільність і високий рівень просторового комфорту. Для громадських просторів, що виконують функції комунікації, рекреації, культурної репрезентації та ідентифікації міста, параметричний підхід відкриває можливість формувати середовище, у якому форма є результатом не довільної композиції, а взаємодії багатьох змінних – людських потоків, кліматичних факторів,

сценаріїв використання, матеріальних характеристик та цифрових алгоритмів. Особливої ваги ця проблематика набуває в умовах оновлення міських просторів України, де необхідно поєднати інноваційність архітектурної мови з чутливістю до контексту, пам'яті місця та реальних потреб громади [1]. Отже, дослідження параметричних форм в архітектурі громадських просторів є актуальним як у теоретичному, так і у практичному вимірах сучасної архітектури та містобудування.

Параметричні форми в архітектурі громадських просторів є проявом зміни самої логіки архітектурного мислення. Якщо традиційний підхід до проектування значною мірою спирався на фіксовану композиційну модель, у межах якої форма задавалася автором переважно як завершений результат, то параметричне проектування змінює акцент і розглядає форму як похідну від системи взаємопов'язаних параметрів. Такий підхід дозволяє працювати не з окремим об'єктом, а з динамічною моделлю, яка здатна змінюватися залежно від заданих умов. У громадських просторах це особливо важливо, оскільки вони є середовищами з високим рівнем змінності та багатофакторності. На їхню організацію впливають ритми міського життя, інтенсивність руху, соціальна структура користувачів, часові сценарії функціонування, сезонні зміни, мікрокліматичні умови та особливості локального культурного контексту. Саме тому параметрична форма тут не є лише декоративним жестом або візуальною новизною, а інструментом архітектурного реагування на складність середовища.

У структурі громадського простору параметричні форми насамперед виявляють себе через здатність поєднувати пластичність і функціональність. Вони дозволяють створювати архітектурні елементи, що одночасно працюють як покриття, навіси, місця сидіння, маршрути руху, світлотіньові екрани, інформаційні оболонки або інтерактивні поверхні. Завдяки цьому параметрична архітектура розмиває жорсткі межі між окремими типами просторових елементів і формує більш безперервне, текуче та ергономічно налаштоване середовище. У громадському просторі така якість є особливо цінною, оскільки дає змогу відійти від стандартизованих рішень і створювати простори з вищим ступенем просторової індивідуалізації. Йдеться не лише про незвичну геометрію, а про нову організацію взаємодії людини з архітектурою, де форма спрямовує рух, формує зони затримки, активізує сприйняття та стимулює соціальну комунікацію.

Важливо, що параметричні форми в архітектурі громадських просторів не можуть оцінюватися тільки через призму образності. Їхня ефективність значною мірою залежить від того, наскільки вони здатні відповідати реальним поведінковим сценаріям користувачів. Сучасний громадський простір уже не розглядається як нейтральне тло для функціональних

процесів; він є активним посередником між людиною, містом і соціальною взаємодією. У цьому сенсі параметричні інструменти надають архітекторові можливість моделювати середовище на основі аналізу людських потоків, щільності перебування, зон концентрації активності, потреб інклюзивності та режимів сприйняття. Форма стає не довільною, а обґрунтованою. Вона починає відображати не стільки авторську інтенцію, скільки логіку середовищного функціонування. Саме тому параметричний підхід може бути особливо перспективним у проектуванні площ, набережних, рекреаційних зон, громадських інтер'єрів, культурних центрів, транспортно-комунікаційних вузлів та інтегрованих міських просторів, де поєднуються різні сценарії користування.

Не менш значущим є екологічний і кліматичний потенціал параметричних форм. У громадських просторах форма повинна не лише організувати рух або створювати художній образ, а й працювати з комфортом середовища. Параметричне моделювання дає змогу враховувати сонячну інсоляцію, напрямки вітру, потребу в затіненні, режими провітрювання, акустичні умови та навіть локальну вологість. У результаті архітектурна оболонка або мала архітектурна форма можуть бути оптимізовані так, щоб створювати сприятливіші умови перебування людей у просторі. Це особливо важливо для відкритих громадських просторів, які часто страждають від перегріву влітку, дискомфорту через вітер або надмірної жорсткості штучно сформованого середовища. Параметрична форма дозволяє перейти від універсального рішення до контекстно налаштованої просторової системи, де архітектурний об'єкт стає частиною екологічного балансу міста.

Окремого розгляду потребує естетичний вимір параметричних форм. Їхня пластика часто сприймається як символ сучасності, технологічності та прогресивної урбаністичної культури. Проте архітектурна цінність параметричних рішень полягає не просто у складній геометрії, а у здатності формувати нову чуттєвість громадського простору. Такі форми активізують візуальне сприйняття, підсилюють просторову драматургію, створюють ефект динаміки та мінливості, а також сприяють формуванню впізнаваного образу місця. Для сучасного міста, де громадський простір дедалі більше виконує комунікативну й репрезентативну функцію, ця якість має важливе значення. Параметричні структури можуть ставати не лише функціональними елементами, а й носіями міської ідентичності, локальними маркерами пам'яті, сучасними символами відкритості та інноваційності. Водночас їх застосування вимагає високого рівня професійної відповідальності, оскільки ризик формалізму, надмірної видовищності та втрати людського масштабу є доволі значним.

Саме питання людського масштабу є одним із ключових у критичному осмисленні параметричних форм. Архітектура громадського простору не може зводитися до візуального ефекту, якщо вона втрачає ергономічну доцільність, тактильну доступність або зрозумілість для користувача. Тому параметричне проектування має бути пов'язане з антропоцентричним підходом, у якому цифрова модель підпорядкована не алгоритму як самоцілі, а людині як головному адресатові архітектурного середовища. Це означає, що параметри проектування повинні включати показники доступності, безпеки, інклюзивності, сценарної гнучкості, психологічного комфорту та можливості різновікового користування простором. Лише за таких умов параметрична форма стає справді змістовною і виправданою в громадському просторі.

Для українського архітектурного контексту параметричні форми мають ще одну важливу перспективу – вони можуть виступати інструментом оновлення просторового середовища без повного розриву з контекстом. У процесах реконструкції, ревіталізації та післявоєнного відновлення громадських просторів цифрові параметричні методи дають змогу шукати делікатні, але сучасні рішення, які враховують існуючу тканину міста, історичний характер середовища та нові суспільні запити. Особливо важливо, щоб параметричний підхід не копіював глобалізовану візуальну мову, а працював з локальними смислами, матеріалами, рельєфом, кліматом і соціальною структурою міста. Тоді параметрична форма перестає бути імпортованим стилістичним прийомом і стає інструментом осмисленої архітектурної адаптації.

Отже, параметричні форми в архітектурі громадських просторів слід розглядати як прояв нової інтегральної проєктної культури, у якій поєднуються цифрові технології, середовищний аналіз, пластична виразність і соціальна орієнтація. Їх значення полягає не лише в інноваційності форми, а в можливості створення таких просторів, що краще відповідають складності сучасного міського життя. При цьому вирішальним є не сам факт використання параметричних інструментів, а здатність архітектора наповнити їх гуманістичним, контекстуальним і функціонально виваженим змістом.

Список використаних джерел:

1. Іванов-Костецький С. О. Генеза параметризму в архітектурі. *Молодий вчений*. URL: <https://molodyivchenyi.ua/omp/index.php/conference/cata-log/down-load/40/800/1682-1?inline=1>.

*Андрухів Олег,
доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри права
імені академіка УАН о. Івана Луцького,
ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4871-0143>*

НЕВІДСТУПНІ ПРАВА ЛЮДИНИ В УМОВАХ ВІЙНИ

Повномасштабна війна проти України зробила проблему невідступних прав людини не лише доктринальною, а й гранично практичною. У сучасному міжнародному праві саме інститут невідступних прав виконує функцію останньої юридичної межі, за яку держава і сторони збройного конфлікту не можуть заходити навіть за умов воєнного стану, масованих атак, окупації чи надзвичайної безпекової загрози. Європейська конвенція про захист прав людини у статті 15 допускає дерогацію лише в суворо визначених межах, але не дозволяє відступати від права на життя, крім випадків смерті внаслідок правомірних воєнних дій, від заборони катувань, рабства та покарання без закону [1]. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права формулює ще ширше «тверде ядро» невідступних гарантій, забороняючи дерогацію від права на життя, заборони катувань і рабства, ув'язнення за борг, принципу законності, правосуб'єктності людини та свободи думки, совісті й релігії [3]. У ширшому тлумаченні ООН до цього ядра належать також гуманне поводження з позбавленими волі, заборона насильницьких зникнень, депортацій, захоплення заручників та фундаментальні судові гарантії, без яких захист базових прав стає ілюзорним.

Сучасна війна в Україні не спростувала значення невідступних прав, а, навпаки, продемонструвала їхню системоутворюючу роль для всього правопорядку. Водночас вона виразно підсвітила слабкі місця міжнародного гуманітарного права, причому не лише на рівні окремих норм, а передусім у площині дотримання, моніторингу, примусу до виконання та адаптації до нових типів загроз. Саме тому аналіз війни в Україні має особливе методологічне значення, адже він дозволяє подивитися на невідступні права не як на абстрактний перелік заборон, а як на критерій придатності міжнародного права до захисту людської гідності в умовах

війни високої інтенсивності, тривалої окупації, цифровізованого поля бою та системних атак на цивільне середовище.

Передусім війна в Україні показала, що невідступний характер права на життя та заборони катувань не гарантує їх реального захисту без дієвих механізмів запобігання порушенням. За даними Моніторингової місії ООН з прав людини в Україні, від початку повномасштабного вторгнення загинули понад 15 тисяч цивільних осіб, понад 41 тисяча були поранені, а у 2025–2026 роках шкода цивільному населенню помітно зроста порівняно з попередніми роками [5]. Лише у березні 2026 року ООН зафіксувала щонайменше 211 загиблих і 1206 поранених цивільних, причому головною причиною втрат залишалися удари ракетами та дронами великої дальності, а також короткодіючими дронами поблизу лінії фронту [2]. З юридичної точки зору це означає, що принципи розрізнення, пропорційності та запобіжних заходів, які мають безпосередньо охороняти життя цивільних, у війні нового покоління зазнають системного випробування. Український досвід виявив не відсутність базової заборони довільного позбавлення життя, а структурну недостатність гарантій її дотримання в умовах масованого застосування віддалених засобів ураження.

Ще виразніше ця проблема проявилася у сфері поводження з військовополоненими та цивільними інтернованими. За повідомленням ООН, звільнені українські військовополонені у 2025 році продовжували свідчити про катування, жорстоке поводження, сексуальне насильство та смерті в місцях утримання на території росії. Водночас Міжнародний комітет Червоного Хреста прямо зазначає, що не має повного доступу до всіх військовополонених, хоча, згідно з Третьою і Четвертою Женевськими конвенціями, повинен бути допущений до всіх місць утримання й мати можливість здійснювати повторні візити. При цьому сам Міжнародний комітет Червоного Хреста окремо наголошує, що не може примусово забезпечити виконання цих правил [4]. Саме тут війна в Україні підсвітила одну з головних вад системи міжнародного гуманітарного права, адже за наявності чіткої норми про гуманне поводження та міжнародний доступ до полонених право виявляється слабким там, де відсутній оперативний механізм примусу до допуску, перевірки та негайного припинення порушень. Для невідступних прав це критично, адже заборона катувань є абсолютною, але її фактичний захист досі значною мірою залежить від доброї волі порушника.

Особливого значення набув і феномен загроз для об'єктів, що містять небезпечні сили, насамперед для Запорізької атомної електростанції.

Міжнародне гуманітарне право містить спеціальний режим захисту ядерних установок, а Міжнародний комітет Червоного Хреста підкреслює, що атомні електростанції є цивільними об'єктами, які користуються захистом від прямого нападу та репресалій. Проте МАГАТЕ у звіті за лютий 2026 року констатувало, що ситуація на ЗАЕС щодо ядерної безпеки та фізичного захисту залишається нестійкою й небезпечною, а деякі з його «семи стовпів» ядерної безпеки були повністю або частково скомпрометовані. Агентство також зафіксувало, що з початку повномасштабної війни станція втрачала зовнішнє електроживлення вже 12 разів [6]. Це дозволяє зробити ширший висновок: війна в Україні виявила обмеженість класичного арсеналу МГП щодо об'єктів, ураження яких може створити трансрегіональну і довготривалу гуманітарну катастрофу. Формальна наявність спеціальних заборон виявилася недостатньою без постійного міжнародного технічного моніторингу, спеціальних режимів демілітаризації та більш жорстких процедур реагування на небезпеку для ядерних об'єктів.

Отже, сучасна війна в Україні підсвітила недоліки міжнародного гуманітарного права у трьох взаємопов'язаних площинах. По-перше, йдеться про слабкість механізмів забезпечення дотримання вже чинних норм: заборона катувань, депортації дітей чи нападів на цивільних існує, але її ефективність знижується без реального доступу до місць утримання, швидкого міжнародного моніторингу та неминучості санкцій. По-друге, війна показала повільність і запізнілість міжнародної відповідальності, оскільки навіть за наявності ордерів МКС і висновків міжнародних комісій право не завжди здатне оперативно зупинити триваюче порушення. По-третє, український досвід виявив потребу в подальшій адаптації міжнародного гуманітарного права до новітніх способів ведення війни – масового застосування ракет і дронів, гібридного використання окупаційних адміністрацій, атак на критичну та ядерну інфраструктуру. Це дає підстави стверджувати, що головний дефект полягає не стільки у відсутності основоположних заборон, скільки в недостатній інституційній спроможності міжнародного права забезпечити їх негайну і дієву реалізацію.

Список використаних джерел:

1. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод : Міжнародний документ від 04.11.1950 (з протоколами). Конвенцію ратифіковано Законом України № 475/97-ВР від 17.07.1997. *Офіційний вебпортал парламенту України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text.

2. Four years since the full-scale invasion of Ukraine: key facts and findings. *Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights, Human Rights Monitoring Mission in Ukraine*. February 2026. URL: <https://e.surl.li/dvevik>.

3. International Covenant on Civil and Political Rights. *United Nations Human Rights Office of the High Commissioner*. URL: <https://www.ohchr.org/sites/default/files/ccpr.pdf>.

4. Russia–Ukraine international armed conflict: Your questions answered about the ICRC’s work. *International Committee of the Red Cross*. 16 Jan. 2026. URL: <https://e.surl.li/iqrdxh>

5. Ukraine: Protection of civilians in armed conflict. *Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights*. March 2026. URL: <https://e.surl.li/wthiii>.

6. Zeith A., Giorgou E. Dangerous forces: the protection of nuclear power plants in armed conflict. *Humanitarian Law & Policy*. 18 Oct. 2022. URL: <https://e.surl.li/jworju>

УДК 342(477):340.1

Арсені Аліна,
студентка II курсу групи КПДс-24-2,
ЗВО «Університет Короля Данила»
Науковий керівник:
Луцький Роман,
доктор юридичних наук, професор,
директор Науково-дослідного інституту
імені Академіка Івана Луцького,
ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна

КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

Конституційне право України є ключовою галуззю національної правової системи, яка охоплює фундаментальні засади організації державної влади, взаємодії держави та суспільства, правового статусу особи. Його значення виходить за межі звичайного правового регулювання, оскільки саме воно формує ідеологічну та юридичну основу функціонування держави. Коли йдеться про умови сучасного розвитку України, то вона характеризується як суверенна, незалежна, демократична та правова держава. Особливого значення набуває утвердження принципів конституціоналізму, верховенства права та захисту прав людини. Конституційне право є не лише системною нормою, а й виступає стабілізацією суспільних відносин, що забезпечує легітимність влади та реалізації народного суверенітету. Актуальність цієї теми обумовлена процесами реформування правової системи України у зв’язку з адаптацією законодавства до європейських стандартів та забезпеченістю зміцнення конституційних засад державної влади [1, с. 420].

Конституційне право України можна охарактеризувати як галузь права, яка являє собою сукупність правових норм, які регулюють найбільш важливі суспільні відносини, що взаємопов'язані з організацією державної влади, формами народовладдя, правовим статусом особи та територіальним устроєм держави. Сутність конституційного права може бути порушена в його установчому характері, оскільки воно не лише регулює відносини, а закладає їх основу, створює структуру держави та механізми її функціонування.

Варто зазначити, що предметом конституційного права є такі групи суспільних відносин: політико-правові відносини, що визначають форму правління, державний режим, принципи організації влади; відносини між державою та особою, що закріплюють права, свободи та обов'язки людини і громадянина; відносини народовладдя, включаючи вибори, референдуми, інші форми демократії; інституційні відносини, пов'язані з діяльністю органів законодавчої, виконавчої та судової влади; територіально-організаційні відносини, що визначають устрій держави. Особливістю предмета є його фундаментальність – він охоплює системоутворюючі відносини [2].

Конституційне право займає центральне місце в правовій системі України та виконує функцію її основи. Провідною роллю цього права є здійснення його в кількох ключових аспектах. По-перше, воно визначає юридичну ієрархію нормативно-правових актів. Тобто, Конституція за своєю природою є найвищою за юридичною силою, і всі акти повинні відповідати її положенням, що забезпечує придатність і стабільність правової системи. По-друге, конституційне право має установчий характер, завдяки йому закріплюють: систему органів державної влади; їх повторення; механізми взаємодії між ними; основи правового статусу громадян. По-третє, воно визначає напрями розвитку інших галузей права. Для прикладу: цивільне право розвивається на основі принципу рівності сторін; кримінальне право – на засадах законності та гуманізму; адміністративне право – на принципах підконтрольності влади громадянам. Отже, конституційне право є основним «каркасом», на якому будується вся система національного права [3, с. 41].

Система джерел конституційного права має складну структуру та ієрархію. Основним її джерелом є Конституція України, оскільки вона має найвищу юридичну силу, є актом прямої дії, зміст основи всіх інших галузей права. Іншими джерелами є закони України, зокрема ті, що розвивають конституційні положення; рішення Конституційного Суду України, які мають обов'язковий характер і впливають на тлумачення норм; міжнародні договори, ратифіковані Україною, які є частиною національного законодавства; акти референдумів, що пізніше виражають волю народу.

Особливістю джерел конституційного права є їх підпорядкованість Конституції, що підтверджує взаємозв'язок між ними [4, с. 650].

Варто зазначити, що конституційне право в системі національного права охоплює регулювання суспільних відносин у сферах життєдіяльності, оскільки у ньому визначається характер політичних, економічних, соціальних, духовних і культурних відносин у конкретній державі і суспільстві. Універсальність його пояснюється предметом конституційно-правового регулювання, адже до нього належать не лише становище особи в суспільстві та державі, а й питання організації державної влади, основи суспільного і державного ладу. Конституційне право являє собою особливу підсистему національної системи права, оскільки воно є фундаментальною основою для всіх галузей та стрижнем усієї нашої національної правової системи.

Конституційно-правові норми – це загальнообов'язкові правила поведінки, які встановлюються або санкціонуються державою та регулюють фундаментальні суспільні відносини. Якщо говорити про їх специфікацію, то вона поділяється на: загальність і абстрактність, вища юридична сила, прямий характер дії – громадяни можуть скористатися ними, політична спрямованість – вони тісно пов'язані з політичною системою, стабільність – змінюється складніше, ніж інші норми. Ці норми забезпечують не тільки регулятивну, але й установчу функцію [5, с. 138].

Важливим критерієм, який дає змогу відрізнити конституційне право України від інших галузей, є метод правового регулювання. Він становить сукупність прийомів, способів і засобів, завдяки яким право впливає на суспільні відносини. Конституційне право характеризується передусім владно-імперативним методом. Цей метод ґрунтується на відносинах влади та підпорядкування, де держава визначає обов'язкові правила поведінки для учасників правовідносин, забезпечує організацію та функціонування державної влади. Разом із тим у межах конституційно-правового регулювання застосовується і диспозитивний метод. Його сутність полягає у наданні можливості суб'єктам самостійно вибирати варіанти поведінки в межах, визначених законом. Це особливо помітно у сфері виборчого права, де законодавством закріплено принцип вільних виборів, що означає заборону примусу щодо участі громадян у голосуванні. Отже, громадянин сам вирішує, чи брати участь у виборах, а держава не має права змушувати його до цього. У таких правовідносинах держава та громадянин фактично є рівноправними учасниками, що є проявом демократичних засад. Диспозитивний підхід у регулюванні конституційних відносин підкреслює демократичну природу конституційного права України. Це містить свій прояв у можливості громадян вільно реалізовувати свої

політичні права, зокрема брати участь у виборах і референдумах, а також обирати й бути обраними до органів державної влади та місцевого самоврядування. У цих випадках взаємодія між державою та громадянином будується не на примусі, а на свободі вибору, що є ознакою правової держави [6].

Отже, аналіз особливостей конституційного права України дає підстави стверджувати, що воно займає унікальне місце в системі національного права. Його значення не обмежується регулюванням окремої групи суспільних відносин, оскільки ця галузь охоплює кінцеві засади функціонування держави, суспільства та взаємодії людини з владою. Конституційне право характеризується предметом регулювання та поєднанням різних методів правового впливу. Саме тому воно є фундаментальною основою всієї правової системи України. Таким чином, конституційне право виконує системоутворюючу функцію, що забезпечує єдність, узгодженість і стабільність національного права. Воно формує базові принципи, на яких будуються інші галузі, та визначає загальний напрям розвитку правової системи держави. Основним фундаментом конституційного права є утвердження і гарантування державності українського народу, територіальна цілісність, а також права і свободи людини. Цій галузі притаманна самодостатність, адже вона регулює суспільні відносини власними нормами, а також слугує заключним механізмом правового регулювання, в якому закладаються базові принципи для інших галузей права.

Список використаних джерел:

1. Федоренко В. Л. Конституційне право України : підручник. Київ : Ліра-К, 2016. 616 с.
2. Конституційне право : навч. посібник / за заг. ред. Д. Терлецького ; НУ «Одес. юрид. академія». Одеса : Фенікс, 2023. 584 с.
3. Батанов О. В. Конституційний лад України: протиріччя, конфліктогенний потенціал, виклики сучасності. *Судова апеляція*. 2019. № 2 (55). С. 38–42.
4. Джерела конституційного права України : монографія / відп. ред. Ю. С. Шемшученко ; Нац. акад. наук України, Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького. Київ : Наук. думка, 2010. 711 с.
5. Конституційне право України : підручник / Т. М. Слінько, Л. І. Летнянчин, Ф. В. Веніславський та ін. ; за заг. ред. Т. М. Слінько. Харків : Право, 2020. С. 138–146.
6. Ткаченко Є. В. Право конституційної держави і критерій конституційності актів державних органів. *Право у сучасному політичному житті України* : монографія / у співавт. зі Слінько Т. М. Київ : Логос, 2020. С. 45–60.

*Бабецька Іванна,
кандидатка юридичних наук,
доцент кафедри права
імені академіка УАН о. Івана Луцького,
ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна*

**ВИЗНАННЯ ОСОБИ БЕЗВІСНО ВІДСУТНЬОЮ В УМОВАХ
ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ
ЗА ЦИВІЛЬНИМ КОДЕКСОМ УКРАЇНИ 2003 РОКУ
ТА ПРОЄКТОМ ЦИВІЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ 2026 РОКУ**

Повномасштабна збройна агресія росії проти України спричинила безпрецедентне зростання кількості осіб, місцеперебування яких є невідомим унаслідок бойових дій, окупації територій, насильницьких зникнень або вимушеного переміщення. У цих умовах особливої актуальності набуває інститут визнання фізичної особи безвісно відсутньою як правовий механізм захисту майнових, сімейних і соціальних прав членів сім'ї такої особи.

Водночас чинне цивільне законодавство України було сформоване в умовах мирного часу, що зумовлює потребу переосмислення відповідних норм з урахуванням реалій воєнного стану та сучасних законодавчих ініціатив, зокрема проекту нового Цивільного кодексу України 2026 року.

Відповідно до статті 43 Цивільного кодексу України фізична особа може бути визнана судом безвісно відсутньою, якщо протягом одного року в місці її постійного проживання відсутні будь-які відомості про місце її перебування. Початок перебігу цього строку визначається з дня отримання останніх відомостей про особу, а у разі неможливості встановлення такого дня – з першого числа місяця, що настає після місяця отримання останніх відомостей, або з 1 січня наступного року.

Процедура визнання фізичної особи безвісно відсутньою регулюється нормами Цивільного процесуального кодексу України та здійснюється в порядку окремого провадження. Заява подається заінтересованою особою і повинна містити обґрунтування мети визнання, опис обставин зникнення особи, а також докази вжиття заходів щодо встановлення її місцеперебування. Судове рішення про визнання особи безвісно відсутньою має значення юридичного факту та є підставою для встановлення опіки

над майном такої особи, реалізації певних соціальних прав членів її сім'ї, а також вирішення інших цивільно-правових питань.

Водночас зазначений механізм є формалізованим і жорстко прив'язаним до річного строку відсутності відомостей, що в умовах війни часто не відповідає потребам постраждалих осіб.

Паралельно з цивільно-правовим інститутом безвісної відсутності в Україні діє спеціальний правовий режим, передбачений Законом України «Про правовий статус осіб, зниклих безвісти за особливих обставин». Цей статус застосовується до осіб, зникнення яких пов'язане зі збройним конфліктом, бойовими діями, тимчасовою окупацією територій або надзвичайними ситуаціями.

Особа визнається зниклою безвісти за особливих обставин з моменту внесення відповідних відомостей до Єдиного реєстру осіб, зниклих безвісти. Такий статус спрямований насамперед на організацію розшуку, ідентифікацію та міжвідомчу координацію, але він не замінює судового визнання особи безвісно відсутньою у розумінні цивільного законодавства та не породжує автоматичних цивільно-правових наслідків.

Таким чином, у правовій системі України фактично співіснують два різні інститути, які мають різну мету та юридичну природу, що в умовах війни часто створює правову невизначеність для родичів зниклих осіб.

В умовах введення воєнного стану актуальним є питання визнання особи безвісно відсутньою. Умовами для визнання фізичної особи безвісно відсутньою за чинним ЦК 2003 року є:

- фізична особа відсутня за місцем свого постійного проживання протягом одного року;
- заінтересованим особам нічого не відомо про місце її перебування протягом одного року;
- вжиті заходи для встановлення місця перебування фізичної особи не дали результатів;
- питання, заради яких заявник просить визнати фізичну особу безвісно відсутньою, є юридично важливими та не можуть бути вирішені без такого визнання [1].

Безвісна відсутність – це посвідчення в судовому порядку тривалої відсутності фізичної особи в місці її постійного проживання за умов, якщо не вдалося встановити місце її знаходження (перебування).

Справа про визнання фізичної особи безвісно відсутньою розглядається судом в порядку окремого провадження за місцем проживання заявника або за останнім відомим місцем проживання (перебування)

фізичної особи, місце перебування якої невідоме, або за місцем знаходження її майна – місце розгляду справи обирає заявник. Законодавство не визначає кола осіб, які можуть бути заявниками по даній справі. Ними можуть бути діти, один з подружжя, батьки, будь-які члени сім'ї, кредитори або інші зацікавлені особи, в тому числі і юридичні особи.

У разі визнання доводів заявника обґрунтованими суд ухвалює рішення про визнання фізичної особи безвісно відсутньою. Є випадки, коли після визнання особи безвісно відсутньою з'являються відомості про її знаходження. Це є підставою для скасування рішення суду. Правовими підставами для скасування рішення суду про визнання особи безвісно відсутньою є: поява в місці постійного проживання; одержання відомостей про місце перебування фізичної особи (ст. 45 Цивільного кодексу України). Особа, щодо якої було прийнято рішення суду про визнання її безвісно відсутньою, має право звернутися до суду із заявою про скасування такого рішення суду. Суд, одержавши відповідну заяву, призначає справу до слухання з участю цього громадянина, заявника та інших заінтересованих осіб і скасовує своє попереднє рішення про визнання громадянина безвісно відсутнім.

Така заява може розглядатися судом за місцеперебуванням особи або судом, який ухвалив рішення про визнання особи безвісно відсутньою (ст. 45 Цивільного кодексу України та ст. 309 Цивільно-процесуального кодексу України) [2].

Порядок визнання фізичної особи безвісно відсутньою передбачений статтею 43 ЦК України: фізична особа може бути визнана судом безвісно відсутньою, якщо протягом одного року в місці її постійного проживання немає відомостей про місце її перебування. У разі неможливості встановити день одержання останніх відомостей про місце перебування особи початком її безвісної відсутності вважається перше число місяця, що йде за тим, у якому були одержані такі відомості, а в разі неможливості встановити цей місяць – перше січня наступного року. Порядок визнання фізичної особи безвісно відсутньою встановлюється Цивільним процесуальним кодексом України [4]. Встановлення умов оголошення фізичної особи померлою і моменту, з якого настають відповідні наслідки, є принциповими питаннями вітчизняної практики правозастосування. Необхідно зважати і на те, що сучасна практика свідчить про існування випадків, коли особи, які були оголошені померлими, згодом були визнані живими, є достатньо рідкісними [3].

Фізична особа, яка зникла безвісти у зв'язку з воєнними діями, збройним конфліктом, може бути оголошена судом померлою після спливу двох років від дня закінчення воєнних дій. З урахуванням конкретних обставин справи суд може оголосити фізичну особу померлою і до спливу цього строку, але не раніше спливу шести місяців.

Підходи проєкту Цивільного кодексу України 2026 року мають інше нормативне значення. Проєкт Цивільного кодексу України (Кодекс права приватного) [5], зареєстрований у Верховній Раді України у 2026 році, є масштабною спробою кодифікації приватного права з урахуванням сучасних соціальних і правових викликів. Хоча остаточний текст положень щодо визнання фізичної особи безвісно відсутньою ще перебуває у стадії доопрацювання, аналіз супровідних матеріалів і законодавчих ініціатив свідчить про намір законодавця адаптувати цей інститут до умов воєнного стану.

У парламентських і експертних колах обговорюються пропозиції щодо запровадження спеціального порядку визнання безвісно відсутніми військовослужбовців та осіб, які зникли під час виконання завдань в умовах бойових дій. Передбачається можливість відступу від жорсткого річного строку та визнання особи безвісно відсутньою на підставі документів службового розслідування або офіційних повідомлень компетентних органів.

Зокрема, у проєкті передбачено статтю 49 «Визнання фізичної особи безвісно відсутньою» [5]. Згідно з цим, фізичну особу суд може визнати безвісно відсутньою, якщо протягом одного року в її постійному осідку (місці проживання) немає відомостей про її місце перебування. У разі неможливості встановлення дня одержання останніх відомостей про місце перебування фізичної особи початком її безвісної відсутності вважається перше число місяця, наступного за місяцем, у якому одержано такі відомості, а в разі неможливості встановлення такого місяця – 1 січня наступного року.

А порядок визнання фізичної особи такою, що зникла безвісти за особливих обставин визначається статтею 50 проєкту, де вказано: «порядок визнання фізичної особи такою, що зникла безвісти за особливих обставин, визначає закон» [5].

Такі підходи свідчать про тенденцію до гуманізації та гнучкості цивільно-правового регулювання, а також про спробу узгодити інститут безвісної відсутності з реаліями збройного конфлікту.

Порівняльний аналіз і проблемні аспекти. Порівняння чинного Цивільного кодексу України 2003 року [2] та проєкту Цивільного кодексу

2026 року [5] дозволяє зробити висновок про поступовий перехід від формального, універсального підходу до диференційованого регулювання з урахуванням особливих обставин зникнення особи. Якщо чинне законодавство базується на однаковому річному строку незалежно від причин відсутності, то нові законодавчі ініціативи орієнтовані на врахування воєнного фактора як юридично значущої обставини. Водночас відсутність чіткої інтеграції між статусом особи, зниклої безвісти за особливих обставин, і цивільно-правовим інститутом безвісної відсутності залишається проблемною та потребує комплексного нормативного вирішення.

Інститут визнання фізичної особи безвісно відсутньою є важливим елементом цивільного права України, значення якого суттєво зросло в умовах воєнного стану. Чинний Цивільний кодекс України забезпечує базовий механізм судового визнання, однак не повною мірою відповідає потребам воєнного часу. Проект Цивільного кодексу України 2026 року та супровідні законодавчі ініціативи демонструють прагнення адаптувати цей інститут до сучасних реалій шляхом запровадження спеціальних правил для осіб, зниклих унаслідок бойових дій. Подальший розвиток законодавства у цій сфері має бути спрямований на забезпечення балансу між правовою визначеністю та захистом прав постраждалих осіб і їхніх сімей.

Список використаних джерел:

1. Визнання особи безвісно відсутньою. *Юридичний портал «Factor.ua»*. URL: <https://i.factor.ua/ukr/law-54/section-296/article-5264/>
2. Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003 № 435-IV (станом на 6 вересня 2018 р.) *Відомості Верховної Ради України*. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>
3. Порядок визнання фізичної особи безвісно відсутньою або оголошення її померлою. *Інституційний репозиторій ДДУВС*. URL: <http://er.dduvs.in.ua/bitstream/123456789/2241/1/19.pdf>
4. Цивільний процесуальний кодекс України : Закон України від 18.03.2004 № 1618-IV. *Відомості Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text>
5. Проект Цивільного кодексу України (Кодекс приватного права) від 22.01.2026 № 14394. *Відомості Верховної Ради України*. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billinfo/Bills/Card/69528>

*Бабецька Іванна,
кандидатка юридичних наук,
доцент кафедри права
імені академіка УАН о. Івана Луцького,
ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна*

ІСТОРІЯ ФОРМУВАННЯ КАТЕГОРІЇ «ІНТЕРЕСУ» У ПРАВІ

Інтерес є рушійною силою суспільства. Він виявляється у вигляді намірів, прагнень та визначається як свідоме бажання набути блага. Враховуючи усі види інтересу в Конституції України та інших спеціалізованих нормативно-правових актах, виникає питання щодо визначення поняття інтересу та етапів його формування у праві.

Категорія «інтерес» має глибокі філософсько-правові витоки, які сягають значно давніших історичних періодів, ніж її сучасне юридичне тлумачення. Тому доцільно проаналізувати процес становлення й еволюції цієї категорії у філософсько-правовій думці античності, простеживши, як інтерес поступово формується з уявлень про людські потреби, прагнення та користь у нормативно значущий феномен, пов'язаний з ідеями справедливості, загального блага, міри та правового порядку, що згодом стало підґрунтям для його юридичного осмислення в теорії права.

Аналіз філософсько-правової думки античності, починаючи з досократівського періоду [1], дозволяє простежити формування категорії інтересу як смислової, ціннісної та нормативної передумови права, хоча сам термін у сучасному юридичному значенні ще не використовується.

В античному мисленні інтерес постає не як автономна правова категорія, а як сукупність людських прагнень, потреб і очікувань, що потребують упорядкування через мораль, справедливість і закон. Уже специфіка античної цивілізації – поєднання розмаїття полісних форм із духовною єдністю еллінського світу – зумовлює сприйняття соціального життя як простору постійного узгодження індивідуального та загального, що є сутнісною характеристикою інтересу.

У римському приватному праві інтерес має чітко виражений матеріально-компенсаційний характер. Римські юристи пов'язували його насамперед із відшкодуванням шкоди, розглядаючи інтерес як елемент, що

доповнює вартісну оцінку збитків. Йдеться не лише про ринкову ціну знищеної або пошкодженої речі, а й про ту вигоду (*utilitas*), яку особа могла б отримати, використовуючи цю річ. У такому підході інтерес фактично виконує функцію санкції та своєрідної «помсти» за заподіяну шкоду, оскільки дозволяє компенсувати не тільки прямі втрати, а й втрачену можливість користування майном. Подальше поширення інтересу на сферу боргових зобов'язань свідчить про ускладнення його змісту: у випадку прострочення виконання зобов'язання кредитор захищає не лише формальне право вимоги, а й свій економічний інтерес, пов'язаний з неможливістю розпоряджатися власними коштами [2, с. 229-230].

У середньовіччі праву, що залежить від людської волі (волевстановленому, позитивному), чітко протиставляються незмінні приписи божого і природного права. Природне право визнається таким, що стоїть вище будь-якого людського законодавства і є обов'язковим для всіх. За цих умов інтерес перестає розглядатися як джерело права або як самостійна підстава нормативного регулювання. Навпаки, будь-які людські прагнення, потреби чи вигоди оцінюються з погляду їх відповідності вищому моральному порядку [1].

Саме ця обставина визначає особливості функціонування категорії інтересу у середньовічному звичаєвому праві, де основним джерелом правового регулювання стає звичай, а правовий статус особи жорстко зумовлюється її місцем у феодальній ієрархії. Найбільш наочно це проявляється у сфері земельних відносин, у межах яких інтерес концентрується в руках землевласника-феодала. Він виступає носієм не лише власних, а й «репрезентованих» інтересів залежної особи, яка фактично позбавлена можливості самостійно їх виражати та захищати. У такій системі залежна особа не має автономного правового інтересу, оскільки не володіє ані процесуальними, ані матеріальними засобами його захисту без згоди феодала. Звідси випливає принциповий висновок: відсутність можливості зовнішнього вираження і правового захисту інтересу свідчить про неповноцінність правосуб'єктності [2, с. 229-230]. Тому у середньовічному праві інтерес остаточно втрачає універсальний характер і набуває статусно зумовленого значення, тісно пов'язаного з владними відносинами та соціальною ієрархією.

Якісно новий етап осмислення інтересу пов'язаний із ранньомодерною політико-правовою думкою, зокрема з працями Н. Макіавеллі. Саме він уперше чітко розмежовує приватні та державні інтереси, наголошуючи, що їх конкуренція є не руйнівною, а продуктивною для

суспільного розвитку. Інтерес у Макіавеллі постає не лише як об'єкт захисту чи компенсації, а як рушійна сила політичних процесів, що сприяє зміцненню держави і зростанню добробуту громадян. Такий підхід знаменує перехід від статусно-ієрархічного розуміння інтересу до його функціонального та публічно-правового осмислення [2, с. 229-230]. Тому відзначаємо, що християнська філософія права середньовіччя здійснює суттєву трансформацію категорії інтересу порівняно з античною традицією.

Завершального звучання категорія інтересу набуває у працях французьких просвітителів, зокрема Клода Адріана Гельвеція, який розглядає інтерес як ключ до поєднання особистого і суспільного. Він обґрунтовує необхідність такого законодавства, за якого дотримання справедливих норм було б вигідним для кожного, а розподіл благ здійснювався з урахуванням соціальної корисності. Тут інтерес остаточно постає не як антипод права, а як його внутрішній соціальний ресурс, що підлягає раціональному упорядкуванню.

У філософії Іммануїла Канта [3] категорія інтересу набуває принципово нового, нефактологічного й ненатуралістичного змісту, істотно відмінного від її трактування в теоріях природного права та суспільного договору XVII–XVIII століть. Якщо для Гоббса, Локка чи Гельвеція інтерес був пов'язаний із самозбереженням, користю, власністю або прагненням до щастя, то у Канта він переноситься у сферу розуму, свободи та моральної автономії, втрачаючи статус безпосереднього емпіричного мотиву поведінки.

Ієрінг виходить із того, що інтерес є реальною рушійною силою права. Саме інтереси – індивідуальні, групові, станові, суспільні – зумовлюють появу правових норм, визначають їхній зміст і напрям розвитку. Право, за Ієрінгом, не є самоціллю і не існує заради логічної досконалості, а завжди має мету, якою є забезпечення соціального порядку, миру та умов для задоволення життєво важливих інтересів. У цьому сенсі його відома формула «мета права – мир, а засіб – боротьба» безпосередньо вказує на динамічний, конфліктний характер взаємодії інтересів у правовій сфері [4].

Сучасні дослідники обґрунтовано наголошують, що інтерес у межах юридичних конструкцій не виникає поза суспільним контекстом, а постає як соціально визнана й інтерпретована категорія, яка набуває правового значення лише за умови її інтеграції у юридичний дискурс і культурну схему правового мислення [5].

На наш погляд, саме така соціально зумовлена природа інтересу дозволяє розглядати його не лише як передумову виникнення суб'єктивного права, а і як самостійний елемент правової реальності, що виконує посередницьку функцію між фактичними потребами суспільства та нормативними формами їх правового закріплення, визначаючи спрямованість і гуманістичний зміст правового регулювання.

Отже, історія формування категорії інтересу у праві засвідчує її поступову еволюцію від філософсько-моральних уявлень про потреби, користь і справедливість (античність) через теоцентричне підпорядкування людських прагнень вищому моральному порядку (середньовіччя) до секуляризованого та раціоналістичного осмислення інтересу як підстави права і держави (Новий час). Подальший розвиток теорії права (соціологічні й нормативістські підходи) показав, що інтерес може трактуватися і як соціальний чинник правотворення, і як елемент формальної нормативної системи.

Список використаних джерел:

1. Філософія права : підручник / О. Г. Данильян, О. П. Дзьобань, С. І. Максимов та ін. ; за ред. О. Г. Данильяна. Харків : Право, 2009. 208 с. URL: https://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/KNIGI_2009_2/FilosofUchebn2009.pdf
2. Новосад В. Д. Інтерес як правове поняття: загальна характеристика. *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права. Серія економічна. Серія юридична.* 2022. Вип. 34. С. 227–237.
3. І. Кант про природу знань та пізнаваність світу : лекційні матеріали. *Електронна бібліотека ІМВ КНУ ім. Тараса Шевченка.* URL: <http://kimo.univ.kiev.ua/Phil/17.htm>
4. Андрусяк Т. Г. Історія політичних і правових вчень. Львів : ЛНУ ім. Івана Франка, 2001. 220 с. URL: <https://buklib.net/books/30878/>
5. Водянніков О. Концепція інтересу в конституційному праві: до питання розуміння понять «суспільний інтерес» та «особливе суспільне значення» в провадженнях за конституційними скаргами. *Часопис Конституційного Суду України.* 2020. № 4. С. 12–25. URL: <https://www.constjournal.com/wp-content/uploads/issues/2020-4/pdfs/1-oleksandr-vodiannikov-kontseptsii-interesu-konstytutsiinomu-pravi-pytannia-rozuminnia-poniat-suspilnyi.pdf>

*Бабецький Олександр,
студент II курсу групи КЮс-24-2,
ЗВО «Університет Короля Данила»*

*Науковий керівник:
Луцький Роман,
доктор юридичних наук, професор,
директор Науково-дослідного інституту
імені Академіка Івана Луцького,
ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна*

ПРАВОВИЙ СТАТУС ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В СУЧАСНОМУ ПРАВІ

Проблема правового статусу та регулювання штучного інтелекту (ШІ) на сучасному етапі розвитку глобального суспільства перетворилася на одну з найбільш фундаментальних та багатогранних наукових дискусій. Стрімка еволюція нейронних мереж, алгоритмів глибокого навчання та генеративних моделей ставить під серйозний сумнів саму архітектуру класичного права, що була вибудована протягом багатьох століть на непохитному принципі антропоцентризму. Ми спостерігаємо безпрецедентну ситуацію, коли технологічний прогрес значно випереджає швидкість традиційної законотворчої діяльності, створюючи небезпечні правові лакуни та зони невизначеності в питаннях безпеки, юридичної відповідальності та захисту основних свобод людини. Інтеграція інтелектуальних систем у такі критично важливі сфери людського життя, як медицина, національна оборона, фінансовий сектор та правосуддя, вимагає від юристів не просто точкових змін у чинному законодавстві, а глибокого доктринального переосмислення самої сутності юридичної особистості, волі та деліктоздатності [1, с. 340].

Ключовим об'єктом наукового пошуку та палких суперечок залишається питання про доцільність та правові наслідки надання системам штучного інтелекту специфічної правосуб'єктності. У провідних наукових колах світу тривають активні дискусії щодо впровадження інноваційної концепції «електронної особи», яка дозволила б наділити автономні системи ШІ певним обмеженим колом прав та обов'язків. Такий підхід, на думку деяких дослідників, відкрив би шлях до створення специфічних та ефективних механізмів фінансової відповідальності за шкоду, заподіяну

самостійними діями системи, через створення спеціалізованих страхових фондів або обов'язкове страхування професійної відповідальності розробників. Проте ця концепція піддається нищівній критиці багатьма традиційними правознавцями, які вбачають у ній ризик розмивання персональної відповідальності фізичних та юридичних осіб за результати власної діяльності. Натомість більшість академічної спільноти наразі схиляється до моделі суворої відповідальності власника або оператора, де ШІ продовжує розглядатися як об'єкт права, але з особливим, підвищеним режимом правового регулювання та експлуатації [4, с. 30-34].

Складність встановлення цивільно-правової відповідальності за дії ШІ посилюється через так званий феномен «чорної скриньки». Оскільки внутрішні логічні процеси та етапи формування висновків сучасних самонавчальних систем часто не піддаються раціональному поясненню навіть з боку їх безпосередніх розробників, доведення прямого причинно-наслідкового зв'язку в класичному судовому процесі перетворюється на майже неможливе завдання. У сучасних правових реаліях виникає гостра потреба у розробці радикально нових процесуальних стандартів, які б передбачали презумпцію вини виробника або оператора у випадку будь-якого збою алгоритму, що призвів до негативних наслідків. Такий підхід дозволить ефективно захистити слабшу сторону відносин – звичайного громадянина чи споживача, який априорі не має технічних знань та можливостей для проведення глибокої незалежної експертизи програмного коду. Забезпечення прозорості, пояснюваності та відстежуваності алгоритмічних рішень стає однією з ключових вимог правової держави у цифрову епоху [5, с. 28-32].

Паралельно з питаннями відповідальності надзвичайно гострою постає проблема фундаментальної трансформації інститутів авторського права та інтелектуальної власності під потужним тиском генеративного штучного інтелекту. Сучасні системи здатні автономно створювати складні тексти, високохудожні зображення та музичні твори, які за рівнем майстерності майже неможливо відрізнити від результатів інтелектуальної праці людини. Сучасна судова практика США та країн Європейського Союзу наразі непохитно стоїть на позиції, що лише фізична особа може бути визнана автором. Проте ігнорувати величезні масиви згенерованого контенту, що вже став частиною економічного обігу, більше неможливо. Виникає нагальна потреба у створенні спеціального правового режиму (*sui generis*), який би забезпечував належний рівень захисту інвестицій у розвиток ШІ-технологій, водночас не дозволяючи знецінювати унікальну

людську творчу працю та запобігаючи монополізації ринку ідей великими технологічними корпораціями.

Визначальним етапом у формуванні глобального правопорядку у сфері високих технологій стало ухвалення Регламенту Європейського Парламенту та Ради ЄС про штучний інтелект (*AI Act*). Цей прогресивний документ вперше у світі впроваджує комплексний ризико-орієнтований підхід до регулювання, категорично забороняючи системи з неприйнятним рівнем ризику для людини, такі як системи соціального скорингу або масового біометричного спостереження в реальному часі в публічних просторах. Для України, яка демонструє надзвичайно високі темпи цифровізації державного сектора, системна імплементація цих європейських норм є стратегічним пріоритетом. Це не лише обов'язкова вимога процесу інтеграції до Єдиного цифрового ринку ЄС, а й необхідна умова для створення безпечного, прозорого та етичного цифрового середовища для кожного громадянина. Гармонізація українського законодавства з найкращими європейськими стандартами дозволить вітчизняним ІТ-розробникам зміцнити свої позиції на міжнародному ринку як надійним та відповідальним партнерам [3, с. 512].

Застосування штучного інтелекту в системі правосуддя, правоохоронної діяльності та державного управління вимагає встановлення надзвичайно жорстких етичних та юридичних бар'єрів. Хоча алгоритми можуть бути надзвичайно корисними для автоматизації рутинних завдань, аналізу гігантських масивів судової практики або підготовки типових проектів процесуальних документів, право на розгляд справи саме незалежним суддею-людиною є фундаментальним, невід'ємним і непорушним. Будь-яка машина позбавлена почуття соціальної справедливості, емпатії та здатності глибоко розуміти унікальні життєві контексти, які часто виходять за межі сухих математичних моделей та статистичних імовірностей. Тому будь-яке рекомендаційне рішення ШІ у правовій сфері повинно підлягати обов'язковому людському контролю та перевірці (*human-in-the-loop*), що гарантуватиме дотримання конституційних принципів верховенства права та гуманності правосуддя [2, с. 280].

Проблема захисту персональних даних у контексті інтенсивного навчання великих мовних моделей також потребує радикально нових юридичних підходів. Масовий, часто неконтрольований збір інформації з відкритих та закритих джерел для тренування складних нейромереж часто призводить до системного порушення права на приватність та інтелектуальну власність мільйонів людей по всьому світу. Правова система повинна розробити дієві механізми нагляду за джерелами даних, забезпечуючи

реальне право кожного громадянина на відкликання своєї інформації з бази навчання будь-якої нейромережі. Це вимагає надзвичайно тісної та постійної співпраці між юристами-теоретиками та технічними фахівцями для розробки та впровадження концепцій «захисту приватності за дизайном» (*privacy-by-design*) у кожен інтелектуальну систему, що випускається на ринок.

Окрім цього, використання ШІ у виборчих процесах та політичній агітації створює загрозу самій суті демократії. Технології дідфейків та алгоритмічного мікротаргетингу можуть використовуватися для маніпулювання суспільною думкою на небаченому раніше рівні. Законодавство має запровадити обов'язкове маркування будь-якого контенту, створеного ШІ, та встановити сувору кримінальну відповідальність за використання алгоритмів з метою дестабілізації державних інститутів або введення виборців в оману. Прозорість політичних алгоритмів є обов'язковою умовою збереження довіри громадян до виборчої системи та результатів демократичного волевиявлення.

Особливого значення набуває розвиток міжнародного співробітництва у сфері воєнного застосування штучного інтелекту. Питання розробки та використання летальних автономних систем зброї (*LAWS*) потребує негайного укладення всеосяжної міжнародної конвенції, яка б заборонила машинам самостійно приймати рішення про позбавлення людини життя. Право збройних конфліктів має бути адаптовано таким чином, щоб унеможливити ситуації, коли за вчинення воєнних злочинів неможливо притягнути до відповідальності конкретну фізичну особу – командира або розробника системи. Відповідальність за дотримання норм міжнародного гуманітарного права завжди повинна залишатися персоніфікованою та невідвратною.

Підсумовуючи викладене, можна з повною впевненістю стверджувати, що ми перебуваємо на історичному зламі – на порозі формування якісно нової комплексної галузі права – права штучного інтелекту. Це право повинно базуватися на незнижених засадах поваги до людської гідності, безпеки та верховенства права. Сучасна держава має не лише стимулювати інноваційний прогрес, створюючи сприятливі регуляторні «пісочниці» для тестування нових технологій, а й водночас виступати непохитним гарантом того, що високі технології ніколи не стануть інструментом тотального контролю, системної дискримінації чи обмеження фундаментальних свобод. Майбутнє належить тим правовим системам, які зможуть органічно інтегрувати штучний інтелект у тканину суспільних відносин, зберігши при цьому гуманний, справедливий та людиноцентричний характер правосуддя та державного управління.

Список використаних джерел:

1. Харитонов Є. О. Цивільне право у цифрову еру: концептуальні засади та виклики. Одеса : Фенікс, 2022. 340 с.
2. Когут Ю. І. Цифрова трансформація та права людини в глобальному інформаційному суспільстві. Київ : Кондор, 2023. 280 с.
3. Буткевич В. Г. Міжнародне право та сучасні збройні конфлікти: механізми захисту та відповідальності. Київ : Либідь, 2024. 512 с.
4. Довгань Г. В. Процедури прийняття рішень в ЄС: інституційний аспект. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2013. С. 30-34.
5. Небеська М. С. Особливості законодавчого процесу в ЄС після Лісабонського договору. 2016. С. 28-32.

УДК 342.25:342.5

Бадло Орест,

*студент II курсу групи КЮс-24-2,
ЗВО «Університет Короля Данила»*

Науковий керівник:

Луцький Роман,

*доктор юридичних наук, професор,
директор Науково-дослідного інституту
імені Академіка Івана Луцького,
ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна*

ІНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВІ ОСОБЛИВОСТІ ПРОЦЕСУ ЗМІНИ ОРГАНІЗАЦІЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОГО УСТРОЮ В КОНТЕКСТІ СУЧАСНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ

Процес державотворення у сучасному світі характеризується складними трансформаційними змінами, що охоплюють політичну, економічну та соціальну сфери. Одним із ключових напрямів реформування державного управління є децентралізація, яка виступає важливим інструментом підвищення ефективності функціонування держави. У сучасних умовах вона розглядається не лише як адміністративна реформа, а як комплексний процес, спрямований на зміну принципів взаємодії між державою та суспільством. Децентралізація дозволяє створити більш гнучку систему управління, яка здатна швидше реагувати на виклики часу та враховувати потреби громадян на місцях.

Сутність децентралізації полягає у передачі частини владних повноважень від центральних органів до місцевих органів самоврядування, що

забезпечує більш ефективне управління територіями. Вона передбачає не лише делегування функцій, а й відповідальність за прийняття рішень, що є важливим елементом розвитку демократії. У науковій літературі децентралізація розглядається як механізм, який сприяє підвищенню прозорості влади та залученню громадян до управлінських процесів [1, с. 12].

Важливою складовою децентралізації є принцип субсидіарності, відповідно до якого рішення повинні прийматися на найближчому до громадян рівні. Це дозволяє забезпечити ефективність управління та уникнути надмірної централізації, яка часто призводить до бюрократизації процесів. Реалізація цього принципу сприяє підвищенню відповідальності місцевої влади перед громадою та формуванню активного громадянського суспільства.

У сучасних умовах децентралізація має кілька основних напрямів реалізації, серед яких політична, адміністративна та фінансова. Політична децентралізація передбачає розширення прав місцевих органів влади та участі громадян у прийнятті рішень, адміністративна – делегування функцій управління, а фінансова – забезпечення ресурсної бази для реалізації повноважень. Саме поєднання цих складових дозволяє досягти ефективності реформ [2, с. 45].

Необхідність децентралізації обумовлена низкою факторів, серед яких важливу роль відіграє неефективність централізованих моделей управління. Надмірна концентрація влади у центрі призводить до уповільнення процесів прийняття рішень, ігнорування місцевих потреб та зниження якості публічних послуг. Своєю чергою, передача повноважень на місцевий рівень дозволяє більш точно враховувати специфіку територій та потреби населення.

Однією з ключових переваг децентралізації є підвищення якості публічних послуг. Місцеві органи влади краще обізнані з проблемами громад, що дозволяє їм ефективніше вирішувати питання у сфері освіти, охорони здоров'я, соціального захисту та інфраструктури. Це сприяє підвищенню рівня життя населення та формуванню довіри до влади [3, с. 78].

Сучасний етап децентралізації також характеризується активним розвитком фінансової автономії громад. Передача бюджетних повноважень дозволяє органам місцевого самоврядування самостійно формувати бюджети та визначати пріоритети розвитку. Це створює умови для ефективного використання ресурсів та стимулює економічне зростання на місцевому рівні.

Разом із тим, фінансова децентралізація потребує високого рівня відповідальності та прозорості. Неефективне використання ресурсів може призвести до негативних наслідків, тому важливо забезпечити належний контроль за діяльністю місцевих органів влади [4, с. 21].

Особливістю сучасного етапу децентралізації є формування спроможних територіальних громад. Це передбачає об'єднання ресурсів, розвиток інфраструктури та створення умов для самостійного розвитку територій. Спроможні громади здатні ефективно вирішувати локальні проблеми та реалізовувати довгострокові стратегії розвитку.

Децентралізація також сприяє розвитку місцевої демократії. Розширення повноважень місцевих органів влади створює умови для активної участі громадян у прийнятті рішень. Це проявляється у проведенні громадських слухань, місцевих ініціатив та інших формах участі населення у процесах управління [5, с. 64].

Водночас процес децентралізації супроводжується певними ризиками. Серед них можна виділити нерівномірність розвитку регіонів, що може призвести до поглиблення соціально-економічних диспропорцій. Більш розвинені регіони отримують додаткові можливості, тоді як менш розвинені можуть відставати у своєму розвитку.

Ще однією проблемою є недостатній рівень професійної підготовки кадрів у місцевих органах влади. Ефективне управління потребує відповідних знань та навичок, тому важливо забезпечити системну підготовку та підвищення кваліфікації управлінців [6, с. 37].

Сучасний етап державотворення характеризується також активним впровадженням цифрових технологій у систему управління. Електронне урядування дозволяє підвищити прозорість діяльності органів влади, спростити доступ до послуг та зменшити рівень корупції.

Використання цифрових інструментів сприяє ефективній взаємодії між владою та громадянами, що є важливим елементом сучасної децентралізації. Це дозволяє оптимізувати управлінські процеси та підвищити їхню ефективність [7, с. 89].

Важливим аспектом є взаємодія між центральними та місцевими органами влади. Ефективна децентралізація передбачає чіткий розподіл повноважень та відповідальності між різними рівнями управління. Водночас необхідно забезпечити координацію їх діяльності.

Недостатня координація може призвести до дублювання функцій та конфліктів між органами влади, що негативно впливає на ефективність управління [8, с. 52].

У сучасних умовах децентралізація відіграє важливу роль у забезпеченні регіонального розвитку. Вона створює умови для залучення інвестицій, розвитку підприємництва та створення нових робочих місць.

Подальший розвиток процесу децентралізації безпосередньо пов'язаний із реформуванням системи адміністративно-територіального устрою. Оптимізація територіальних одиниць дозволяє створити більш ефективну систему управління, яка відповідає сучасним викликам. Укрупнення громад сприяє концентрації ресурсів, підвищенню якості управлінських рішень та забезпеченню належного рівня публічних послуг. Це особливо важливо в умовах обмежених ресурсів і необхідності їх раціонального використання.

Разом із тим, процес укрупнення громад потребує врахування історичних, культурних та соціальних особливостей регіонів. Ігнорування цих факторів може призвести до конфліктів і зниження ефективності реформ. Саме тому важливо забезпечити участь населення у прийнятті рішень щодо змін адміністративно-територіального устрою [11, с. 28].

Сучасна децентралізація також передбачає зміну підходів до стратегічного планування розвитку територій. Органи місцевого самоврядування отримують можливість самостійно розробляти стратегії розвитку, визначати пріоритети та залучати інвестиції. Це сприяє формуванню довгострокового бачення розвитку громад і підвищенню їх конкурентоспроможності.

Важливою складовою стратегічного планування є залучення громадськості до процесу прийняття рішень. Це дозволяє враховувати інтереси різних соціальних груп і забезпечує прозорість управління. Участь громадян у плануванні розвитку територій сприяє підвищенню рівня довіри до влади [12, с. 95].

Окрему увагу слід приділити ролі децентралізації у забезпеченні соціальної справедливості. Передача повноважень на місцевий рівень дозволяє більш ефективно реалізовувати соціальну політику, враховуючи потреби конкретних громад. Це сприяє зменшенню соціальної нерівності та підвищенню рівня життя населення.

Водночас існує ризик поглиблення диспропорцій між регіонами, особливо у випадку нерівномірного економічного розвитку. Для запобігання цьому необхідно впроваджувати механізми державної підтримки менш розвинених територій [13, с. 41].

Сучасний етап децентралізації також характеризується зростанням ролі міжмуніципального співробітництва. Громади об'єднують зусилля

для реалізації спільних проєктів, що дозволяє ефективніше використовувати ресурси та досягати кращих результатів. Це особливо актуально для реалізації інфраструктурних проєктів та розвитку соціальної сфери.

Міжмуніципальне співробітництво сприяє також обміну досвідом між громадами, що дозволяє впроваджувати найкращі практики управління. Це підвищує загальний рівень ефективності місцевого самоврядування [1, с. 15].

Не менш важливою є роль міжнародного досвіду у процесі децентралізації. Багато країн світу вже пройшли цей шлях і можуть слугувати прикладом для впровадження ефективних моделей управління. Використання міжнародного досвіду дозволяє уникнути помилок і прискорити процес реформ.

Разом із тим, механічне перенесення іноземних моделей без урахування національних особливостей може бути неефективним. Тому важливо адаптувати міжнародний досвід до конкретних умов держави [2, с. 48].

У сучасних умовах особливого значення набуває питання забезпечення прозорості та підзвітності місцевих органів влади. Децентралізація створює умови для більш відкритого управління, однак водночас підвищує ризики зловживань на місцевому рівні.

Для запобігання цьому необхідно впроваджувати механізми громадського контролю, розвивати інститути місцевої демократії та забезпечувати відкритість інформації про діяльність органів влади [3, с. 80].

Важливим аспектом є також розвиток кадрового потенціалу місцевого самоврядування. Ефективна реалізація децентралізації неможлива без кваліфікованих фахівців, здатних приймати управлінські рішення та відповідально виконувати свої обов'язки.

Підготовка кадрів повинна включати не лише професійні знання, а й розвиток управлінських навичок, стратегічного мислення та здатності працювати в умовах змін [4, с. 23].

Сучасний етап державотворення також пов'язаний із необхідністю забезпечення національної безпеки. У цьому контексті децентралізація повинна поєднуватися із збереженням єдності держави та ефективним контролем з боку центральної влади.

Надмірна автономія може створювати ризики для територіальної цілісності, тому важливо забезпечити баланс між самостійністю громад і централізованим управлінням у ключових сферах [5, с. 66].

Значну роль у процесі децентралізації відіграє економічний розвиток територій. Передача повноважень стимулює розвиток місцевого бізнесу, залучення інвестицій та створення нових робочих місць.

Це сприяє формуванню економічно самодостатніх громад, які здатні забезпечувати власний розвиток і підвищувати рівень добробуту населення [6, с. 39].

У підсумку можна зазначити, що сучасний етап децентралізації є складним і багатограним процесом, який має як позитивні, так і проблемні аспекти. Його успішна реалізація залежить від комплексного підходу, ефективної взаємодії між рівнями влади та активної участі громадян.

Таким чином, децентралізація виступає важливим чинником розвитку сучасної держави, що сприяє зміцненню демократії, підвищенню ефективності управління та забезпеченню сталого розвитку суспільства.

Список використаних джерел:

1. Куйбіда В. С. Децентралізація влади в Україні. Київ : НАДУ, 2019. 120 с.
2. Тертичка В. В. Державне управління. Київ : КНЕУ, 2018. 250 с.
3. Бакуменко В. Д. Публічне управління. Київ : Ліра-К, 2020. 300 с.
4. Європейська хартія місцевого самоврядування. Страсбург, 1985.
5. Мельник А. Ф. Державне управління та місцеве самоврядування. Київ : Знання, 2017. 400 с.
6. Оболенський О. Ю. Публічна служба. Київ : КНЕУ, 2019. 200 с.
7. Кравченко В. В. Фінанси місцевого самоврядування. Київ : Атіка, 2018. 320 с.
8. Децентралізація в Україні : аналітичний звіт. Київ, 2021. 150 с.
9. Шаповал В. М. Конституційне право. Київ : Юрінком, 2016. 500 с.
10. Електронне урядування в Україні. Київ, 2020. 180 с.
11. Державна регіональна політика. Київ : НАДУ, 2019. 210 с.
12. Регіональний розвиток в Україні. Київ, 2021. 260 с.
13. Сучасні тенденції державотворення. Київ, 2022. 190 с.

Бандурак Андріана,
студентка II курсу групи КПДс-24-1,
ЗВО «Університет Короля Данила»

Науковий керівник:
Луцький Роман,
доктор юридичних наук, професор,
директор Науково-дослідного інституту
імені Академіка Івана Луцького,
ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна

ТЕРИТОРІАЛЬНИЙ УСТРІЙ І МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ

Сучасний розвиток української державності зумовлює особливу увагу до питань територіального устрою та організації місцевого самоврядування як фундаментальних засад функціонування публічної влади. Ефективна територіальна організація держави виступає важливою передумовою забезпечення стабільності політичної системи, реалізації принципів демократії та наближення влади до громадян.

Конституційно-правові основи територіального устрою України закріплені у Конституції України, відповідно до якої Україна є унітарною державою. Це означає, що її територія є цілісною і недоторканною, а система адміністративно-територіального устрою будується на засадах єдності державної влади, поєднання централізації та децентралізації, збалансованого соціально-економічного розвитку регіонів з урахуванням їх історичних, економічних та культурних особливостей [2, с. 68].

Адміністративно-територіальний устрій України включає такі складові: Автономну Республіку Крим, області, райони, міста, райони в містах, селища і села. Кожна з цих одиниць має визначений правовий статус і виконує відповідні функції в системі публічного управління. Особливістю української моделі є поєднання централізованого управління з елементами децентралізації, що забезпечує ефективне функціонування державного механізму.

Важливою складовою територіального устрою є процес децентралізації, який активно впроваджується в Україні з 2014 року. Реформа децентралізації спрямована на передачу значної частини повноважень і фінансових ресурсів від центральних органів влади до органів місцевого

самоврядування. У результаті було створено об'єднані територіальні громади, що отримали ширші можливості для самостійного вирішення питань місцевого значення, розвитку інфраструктури та покращення якості надання публічних послуг.

Місцеве самоврядування в Україні є гарантованим державою правом територіальної громади – жителів села, селища чи міста – самостійно вирішувати питання місцевого значення в межах Конституції та законів України [3, с. 45]. Воно здійснюється як безпосередньо громадою (через місцеві референдуми, загальні збори), так і через органи місцевого самоврядування – сільські, селищні, міські ради та їх виконавчі органи.

Система місцевого самоврядування включає представницькі органи (ради), виконавчі органи, а також посадових осіб, зокрема сільських, селищних і міських голів. Значну роль відіграють також районні та обласні ради, які представляють спільні інтереси територіальних громад. Важливим елементом є матеріально-фінансова основа місцевого самоврядування, що включає комунальну власність, місцеві бюджети та інші ресурси.

У контексті європейської інтеграції України особливого значення набуває відповідність національної системи місцевого самоврядування стандартам Європейської хартії місцевого самоврядування. Основними принципами цієї хартії є автономія місцевих органів влади, їх фінансова самостійність, субсидіарність та відповідальність перед територіальною громадою. Україна поступово імплементує ці принципи, що сприяє підвищенню ефективності місцевого управління.

Водночас у сфері територіального устрою та місцевого самоврядування існує низка проблем. До них належать нерівномірність соціально-економічного розвитку регіонів, недостатній рівень фінансової спроможності окремих громад, дублювання повноважень між органами державної влади та місцевого самоврядування, а також недосконалість нормативно-правової бази. Окремим викликом є функціонування системи управління в умовах воєнного стану, що потребує гнучкості та оперативності прийняття рішень [4, с. 112].

З метою підвищення ефективності територіальної організації влади доцільним є подальше вдосконалення законодавства, чітке розмежування повноважень між різними рівнями влади, зміцнення фінансової бази територіальних громад, а також розвиток механізмів громадської участі. Важливим напрямом є цифровізація управлінських процесів та впровадження електронного врядування, що сприятиме підвищенню прозорості та підзвітності влади [1, с. 36].

Таким чином, територіальний устрій і місцеве самоврядування є ключовими елементами конституційного ладу України, що забезпечують ефективне функціонування держави та реалізацію прав громадян. Їх подальший розвиток і вдосконалення є необхідною умовою зміцнення демократичних інститутів, підвищення якості публічного управління та забезпечення сталого розвитку держави.

Список використаних джерел:

1. Верменич Я. В. Адміністративно-територіальний устрій України: еволюція, сучасний стан, проблеми реформування : монографія : у 2 ч. Ч. 2 / Ін-т історії України НАН України, Центр теорет.-методол. пробл. іст. регіоналістики. Київ, 2009. 370 с.
2. Годованець В. Ф., Головін А. С. Конституційне право України : навч. посіб. Київ : Персонал, 2011. 386 с.
3. Губань Р. В. Правове регулювання адміністративно-територіального устрою України: вступ до курсу : навч. посіб. / Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова, Ін-т політол. та права. Київ, 2011. 210 с.
4. Демків Р. Я. Конституційне право України : курс лекцій / Львів. держ. ун-т внутр. справ. Львів : [б. в.], 2012. 331 с.

УДК 342.4:340.12

Барложецька Іванна,
*студентка II курсу групи КПДс-24-1,
ЗВО «Університет Короля Данила»*

Науковий керівник:
Луцький Роман,
*доктор юридичних наук, професор,
директор Науково-дослідного інституту
імені Академіка Івана Луцького,
ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна*

КОНСТИТУЦІЯ ЯК НОРМАТИВНИЙ АКТ НАЙВИЩОЇ ЮРИДИЧНОЇ СИЛИ: ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА РЕАЛІЗАЦІЇ

Юридична сила Конституції є ключовою характеристикою сучасного конституціоналізму, від якої залежить реальний стан верховенства права та правової держави. Саме завдяки вищій юридичній силі Конституція визначає рамки діяльності публічної влади, забезпечує стабільність правопорядку та слугує інструментом захисту основних прав людини.

О. Гришук підкреслює, що Конституція втілює базові конституційні цінності, завдяки чому має особливий юридичний статус порівняно з іншими актами [1, с. 55].

Юридична сила Конституції, як правило, описується через три взаємопов'язані параметри: верховенство, найвищу юридичну силу та пряму дію її норм. У ст. 8 Конституції України закріплено, що вона має найвищу юридичну силу, норми Конституції є нормами прямої дії, а закони та інші нормативно-правові акти приймаються на основі Конституції й повинні їй відповідати [4]. Як зауважує В. Іщенко, це положення визначає особливий статус Конституції як «закону законів»: її приписи є первинними щодо всієї правової системи, а будь-який інший акт може існувати лише за умови його змістовної та процедурної відповідності конституційним нормам [3, с. 4-5].

Вища юридична сила означає, що Конституція посідає найвищий щабель в ієрархії нормативно-правових актів і має безумовний пріоритет над законами. Науковці підкреслюють, що верховенство конституційних норм має формальний і матеріальний виміри: жоден закон не може суперечити Основному Закону, а зміст законів повинен розвивати, а не згубувати конституційні положення [5, с. 28-30]. Відтак будь-які спроби обійти Конституцію шляхом прийняття звичайного закону розглядаються як посягання на її юридичну силу і мають усуватися через механізми конституційного контролю [5, с. 123-125].

Пряма дія конституційних норм є другим фундаментальним елементом юридичної сили Конституції. На відміну від радянської традиції, де конституційні положення часто мали програмний, декларативний характер, сучасне розуміння передбачає можливість безпосереднього застосування норм Основного Закону в судовій практиці без додаткового посередництва звичайних законів [3, с. 7-8]. В. Іщенко підкреслює, що пряма дія означає, по-перше, можливість для особи звертатися до суду безпосередньо на підставі конституційних норм, по-друге, обов'язок судів оцінювати будь-який закон крізь призму Конституції та, у разі колізії, надавати пріоритет саме конституційним приписам [3, с. 9-10].

Важливим аспектом юридичної сили Конституції є її зв'язок із конституційними цінностями та особливим типом праворозуміння. О. Гришук зазначає, що верховенство Конституції – це пріоритет цінностей людської гідності, свободи, рівності та демократії, які мають спрямовувати діяльність законодавця й судді [1, с. 127]. А. Ірклієнко розкриває цю ідею через концепт «вірності Конституції» як типу праворозуміння, що поєднує перевірку відповідності актів Основному

Закону з вимогою дбайливого тлумачення й недопустимості довільної зміни змісту конституційних норм [2, с. 56].

Конституція як акт установчої влади народу має особливу юридичну природу, що зумовлює її надзаконний статус: жоден звичайний орган не може змінити конституційний лад і базові засади правопорядку поза процедурою, визначеною самою Конституцією [5, с. 72]. Юридична сила Конституції включає її стабільність і захищеність від ситуативних політичних рішень; спеціальний порядок внесення змін, підвищені кваліфіковані більшості та участь Конституційного Суду у перевірці відповідності законопроектів Основному Закону посилюють її юридичну силу й закріплюють роль як тривалого орієнтира розвитку правової системи [5, с. 95].

Важливу роль у реалізації юридичної сили Конституції відіграє конституційне правосуддя та судова практика. Верховенство конституційних норм забезпечується конституційним контролем, системним тлумаченням та виробленням сталих правових позицій щодо співвідношення Конституції й законів [5, с. 125]. Загальні суди, застосовуючи норми Конституції як норми прямої дії, конкретизують її юридичну силу у щоденних спорах, трансформуючи абстрактні конституційні положення у реальні гарантії прав і свобод.

Узагальнюючи, юридична сила Конституції є комплексною характеристикою, яка охоплює її верховенство, найвищу юридичну силу, пряму дію норм, установчий характер та особливий зв'язок із системою конституційних цінностей. Саме в такому поєднанні формальних і змістовних елементів юридична сила Конституції набуває реального змісту й перетворюється на основу правопорядку, а не лише на декларацію в тексті Основного Закону.

Список використаних джерел:

1. Гришук О. В. Конституційні цінності: філософські та судові аспекти : монографія. 2-ге вид., доопрац. і допов. Київ : Ваіте, 2020. 529 с.
2. Ірклієнко А. І. Вірність Конституції України як основний тип праворозуміння. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право.* 2022. Вип. 73. С. 53–58. DOI: 10.24144/2307-3322.2022.73.9
3. Іщенко В. Верховенство і пряма дія конституційних норм як основні властивості Конституції. *Наука онлайн.* 2023. № 11. URL: <https://nauka-online.com/publications/publications-tags/pryama-diya-norm/>
4. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. *Офіційне інтернет-представництво Президента України.* URL: <https://www.president.gov.ua/documents/constitution>
5. Верховенство конституційних норм у національній системі права : монографія / Т. В. Поличко, Ю. М. Бисага, В. В. Берч, Л. М. Дешко, Г. Ю. Нечипорук, Н. І. Петрецька. Ужгород : РІК-У, 2021. 220 с.

*Білоус Олег,
професор кафедри права
імені академіка УАН о. Івана Луцького,
кандидат політичних наук,
ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6866-0043>*

МЕХАНІЗМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ЗАВДАНЬ У СФЕРІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Стратегія економічної безпеки України на період до 2025 року, затверджена Указом Президента України від 11.08.2021 № 347/2021, вперше на законодавчому рівні закріпила взаємоузгоджені поняття «економічна безпека», «національні економічні інтереси», «економічна стійкість» та «економічний суверенітет» [1]. Водночас реалії воєнного часу потребують переосмислення і суттєвого оновлення механізмів реалізації задекларованих цілей.

Економічна безпека держави являє собою складну соціальну систему, що охоплює комплекс загальнонаціональних заходів, спрямованих на захист національних економічних інтересів від зовнішніх і внутрішніх загроз, підвищення конкурентоспроможності та забезпечення сталого розвитку [2, с. 59]. Відповідно, механізм її забезпечення є не монолітною конструкцією, а сукупністю взаємопов'язаних інструментів, важелів, методів і форм державного впливу, що реалізуються через систему відповідних інститутів.

У структурі механізму забезпечення економічної безпеки прийнято виокремлювати три основні блоки: правовий, інституційний та організаційно-функціональний.

Правовий механізм утворюють нормативно-правові акти, що регулюють відносини у сфері економічної безпеки. Його правовою основою є Конституція України, Закон України «Про національну безпеку України», Стратегія національної безпеки України «Безпека людини – безпека країни» (2020), Стратегія економічної безпеки України на період до 2025 року. Дослідники Я. Пушак та Н. Трушкіна справедливо зазначають, що в умовах технологічних трансформацій правове забезпечення економічної безпеки потребує постійного оновлення, оскільки нові виклики індустрії 4.0 і цифровізації генерують загрози, для яких наявне законодавство не

завжди передбачає адекватні інструменти реагування [3, с. 136–137]. У воєнний час ця теза набуває ще більшої ваги: законодавство в режимі воєнного стану фактично функціонує в паралельному правовому полі, що зумовлює необхідність чіткого розмежування повноважень та запобігання зловживанням надзвичайними повноваженнями.

Інституційний механізм охоплює систему державних органів, уповноважених формувати та реалізовувати політику у сфері економічної безпеки. Ключовими суб'єктами є Рада національної безпеки і оборони України, Кабінет Міністрів України, Міністерство економіки, Міністерство фінансів, Національний банк України, а також спеціалізований правоохоронний орган – Бюро економічної безпеки України (БЕБ).

Останній, відповідно до Закону України «Про Бюро економічної безпеки України», здійснює виявлення, запобігання та припинення кримінальних правопорушень, що посягають на функціонування економіки. В. Терехов, аналізуючи правоохоронні відносини у сфері економічної безпеки, підкреслює, що БЕБ покликане стати центральним інструментом протидії тіньовій економіці та забезпечити комплексний аналіз ризиків [4, с. 31].

Проте у 2023–2024 роках діяльність Бюро зазнала нищівної критики з боку Верховної Ради та міжнародних партнерів, що призвело до ухвалення у червні 2024 року Закону № 3840-IX про його перезавантаження. Цей факт свідчить про інституційну нестабільність як одну з ключових проблем вітчизняного механізму економічної безпеки.

Організаційно-функціональний механізм включає безпосередні форми і методи практичної діяльності уповноважених суб'єктів: моніторинг та аналіз загроз, стратегічне планування, координацію взаємодії органів влади, впровадження заходів з протидії корупції, управління державними фінансами та зовнішнім боргом. Стратегія економічної безпеки визначає два взаємопов'язані напрями реалізації державної політики: напрям розвитку та безпековий напрям [1].

Аналіз трансформацій в умовах довготривалої війни, здійснений фахівцями Національного інституту стратегічних досліджень, засвідчує: національний економічний механізм поступово переходить до моделі «економіки воєнного часу», що породжує як певні точки стійкості, так і нові вразливості [5, с. 4]. Серед позитивних тенденцій 2023–2024 рр. – зниження сприйняття ризиків за п'ятьма групами загроз порівняно з попереднім роком, тоді як найбільш критичними залишаються загрози у фінансовому, зовнішньоекономічному та енергетичному секторах.

Дієвість механізмів економічної безпеки також безпосередньо залежить від якості їх правового забезпечення. Аналіз організаційно-правових засад свідчить про наявність прогалин у регулюванні фінансової складової безпеки, що є особливо вразливою в умовах значного зовнішнього фінансового тиску та залежності від іноземної допомоги [2, с. 60–61]. Зокрема, механізми контролю за використанням коштів міжнародної фінансової допомоги, фінансового моніторингу та протидії легалізації злочинних доходів потребують подальшої деталізації та імплементації відповідних стандартів ЄС у рамках євроінтеграційного курсу України.

Окремої уваги заслуговує проблема координації між суб'єктами забезпечення економічної безпеки. Розпорошеність компетенцій між численними органами виконавчої влади, дублювання функцій і відсутність єдиного координуючого центру оперативного реагування на економічні загрози послаблюють загальний потенціал системи. Запровадження дієвого механізму міжвідомчої взаємодії, заснованого на принципах прозорості, відповідальності та обміну аналітичними даними в режимі реального часу, є необхідною умовою підвищення ефективності системи економічної безпеки в цілому.

Звідси випливає, що механізм реалізації завдань у сфері економічної безпеки України є багаторівневою системою, що включає правовий, інституційний та організаційно-функціональний компоненти. Недосконалість кожного з них безпосередньо знижує загальну ефективність забезпечення економічної безпеки держави.

Як наслідок, умови повномасштабної збройної агресії зумовили суттєву трансформацію пріоритетів та форм реалізації механізмів економічної безпеки, що потребує оперативного реагування з боку законодавця та органів виконавчої влади. Перехід до моделі економіки воєнного часу вимагає адекватної адаптації нормативно-правової бази та підходів до стратегічного управління. Подолання інституційної нестабільності спеціалізованих органів (зокрема, БЕБ) є критичною умовою відновлення довіри з боку міжнародних партнерів та підвищення ефективності правоохоронного компонента механізму економічної безпеки.

Список використаних джерел:

1. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 11 серпня 2021 року «Про Стратегію економічної безпеки України на період до 2025 року»: Указ Президента України від 11.08.2021 № 347/2021. *Відомості Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/347/2021> (дата звернення: 20.04.2025).

2. Базиліук Я. Б., Белашов Є. В., Власенко Р. В. та ін. Економічна безпека України в умовах довготривалої війни : експертно-аналітична доповідь. Київ : НІСД, 2024. 71 с. DOI: <https://doi.org/10.53679/NISS-analytrep.2024.08>

3. Пушак Я. Я., Трушкіна Н. В. Правове забезпечення економічної безпеки держави в умовах індустрії 4.0. *Цифрова економіка та економічна безпека*. 2022. № 1 (1). С. 135-142.

4. Терехов В. Ю. Правоохоронні відносини у сфері економічної безпеки (в контексті роботи Бюро економічної безпеки України). *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: юридичні науки*. 2022. № 3 (33). С. 29-33.

5. Гаркавий В. Економічна безпека як обов'язковий елемент сталого розвитку. *International Science Journal of Management, Economics & Finance*. 2024. Vol. 3, No. 3. С. 58-69.

УДК 82-1

Бондаренко Лідія,
доцентка кафедри української і слов'янської
філології та журналістики,
кандидатка педагогічних наук, доцентка,
Херсонський державний університет,
м. Івано-Франківськ, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8628-1418>

ВІДЕОПОЕЗІЯ ЯК ФОРМА ІНТЕРМЕДІАЛЬНОГО ПЕРЕКОДУВАННЯ: НА МАТЕРІАЛІ ВІДЕОПОЕТИЧНОЇ ІНТЕРПРЕТАЦІЇ ВІРША ДМИТРА ЛАЗУТКІНА «МАРІЯ»

Мистецтво слова у всі часи було простором для експериментів талановитих авторів. Саме у такий спосіб з'явилися поезія М. Семенка, «Майстер корабля» Ю. Яновського, «Дім на горі» В. Шевчука та ін. Цифрова епоха відкрила нові можливості перед митцями та поціновувачами їхньої творчості, зокрема для нових форм інтерпретації художніх текстів. Однією з них є відеопоезія, зразки якої набули широкої популярності у соціальних мережах.

Витоки відеопоезії науковці вбачають у бароковій візуальній поезії та «поезофільмах» футуриста Михайля Семенка, а її історію відраховують від творчих пошуків італійського поета, журналіста і прозаїка Джанні Тоті, який у кінці ХХ століття створив більше двадцяти відеотворів, що об'єднали засоби поезії, кінематографу і комп'ютерної графіки. Він також увів термін «*poetronika*» (відеопоезія й електронна поезія).

Незважаючи на велику популярність цього новітнього синтетичного явища, більшість дослідників розглядають відеопоезію не як сформований жанр зі своїми ознаками, а як спосіб інтермедіальної взаємодії літератури, кіно і комп'ютерної графіки. Чи не першим майданчиком для обговорення специфіки відеопоетичних творів був фестиваль відеопоезії CYCLOP. Його започатковано у 2011 р. літературним порталом Litcentr для популяризації цієї нової форми взаємодії медіа. У 2017 р. на відкритті фестивалю було представлено фільм-лекцію «Введення в теорію і концепцію відеопоезії» канадських дослідників Тома Конівса й Алекса Конівса, а у програмі презентовано проєкт із п'яти роликів на вірші Лесика Панасюка, Елли Євтушенко, Тараса Малковича, Дарини Гладун і Богдана-Олега Горобчука «Долаючи тишу». Платформою для популяризації відеопоезії та дискусій щодо специфіки цього явища стали також воркшопи зі зйомки відеопоезії «МонОкль», що організовує Мистецький фестиваль «І» у Тернополі. У межах такого заходу відбулася дискусія про те, чи потрібна поезії візуалізація, «що слід зафіксувати і показати аби текст органічно інтегрувався у відеоряд». Цією інформацією поділився на своїй сторінці у фейсбуку Дмитро Лазуткін у дописі від 17 січня 2023 р. Там само він залишив і покликання на відеопоезію за власним віршем «Марія» [3].

Відеопоезія «МАРІЯ ІДЕ ЗА СІЛЛЮ» триває 2 хв. Увесь відеоролик супроводжує звук двигуна. Із шостої секунди чуємо телефонні гудки, що тривають до 25 секунди. Одночасно з телефонними гудками починається новий кадр: берег, вкритий темно-зеленою травою, далі стилізована під чорно-білу світлину поверхня водойми і за нею так само стилізований протилежний берег, на якому видніється місто. На сімнадцятій секунді з'являється наступний кадр: крупний план юної рудоволосої дівчини, яка тримає в руках оранжеву трубку стаціонарного телефона. З 23 до 27 секунди спостерігаємо, як старша жінка відповідає на телефонний дзвінок, піднімаючи трубку. З 28 по 31 секунду повторюється кадр з юною рудоволосою дівчиною, яка починає в трубку свою розповідь. Далі кадри швидко змінюються: рудоволоса дівчина їде в громадському транспорті (акцент на її знервованих руках, на змученому обличчі); швидко йде брудною вулицею; виходить на темно-зелений берег водойми; дівчина в кімнаті малює сіллю магічне коло біля себе; згортається клубочком у цьому магічному колі, окресленому сіллю на паркетній підлозі. Тричі її сповідь унаочнюється кадром зосередженого обличчя старшої жінки, яка слухає цей монолог у телефонній трубці.

У відеопоезії використано різні способи співвідношення візуального ряду і тексту [2, с. 159], а саме: пряма ілюстрація (візуалізація згадуваних у вірші Д. Лазуткіна солі, води, берега); чорно-біла водна поверхня і сіре місто на іншому березі асоціативно пов'язані з метафоричним образом «смерть має запах».

Рядки вірша Д. Лазуткіна сповнені невимовного болю, а запитання, що ставить ліричний герой, довго ще відлунюються у серці читача після прочитання твору [1]. У відеопоезії ця внутрішня напруга підтримується зміною кадрів і постійним звуком двигуна. Таке поєднання створює безпосередній емоційний вплив на глядача. Короткі кадри справляють враження уривчастого сприйняття, що дозволяє передати стан шоку від війни.

Відеопоезія починається і завершується фразою «марія іде за сіллю». Такий прийом акцентує увагу на нескінченості і повторюваності трагедії.

Відеоінтерпретація вірша Д. Лазуткіна постає як сповідь доньки матері на ім'я Марія. Посередництво телефона загострює біль і матері, і доньки, оскільки вони не мають змоги поговорити про наболіле віч-на-віч, обійняти одна одну, зазирнути в очі, відчути дихання.

Отже, відеопоезія «МАРІЯ ІДЕ ЗА СІЛЛЮ» є прикладом інтермедіальної взаємодії, де відеоряд і текст вірша взаємодоповнюють один одного, і в такий спосіб створюють нову художню цілісність.

Список використаних джерел:

1. Бондаренко Л. «Все заради любові» (вивчення поезії Дмитра Лазуткіна на уроках позакласного читання). *Художня версія живої історії: письменники на війні* : монографія / за ред. Г. Л. Токмань. Чернівці : Друк Арт, 2025. С. 398–408.

2. Гаврилюк Н. Відеопоезія як інтермедіальність: теорія і практика. *Література на полі медій* : зб. наук. праць відд. теорії літератури та компаративістики Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України / ред. Т. І. Гундорова, Г. М. Сиваченко. Київ, 2018. С. 144–182.

3. МАРІЯ ІДЕ ЗА СІЛЛЮ | MARIA IS GOING FOR SALT: відеопоезія на вірш Дмитра Лазуткіна. *МонОкль/Monocle*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=rjnLAUCsIvo> (дата звернення: 22.04.2026).

Борович Оксана,
професор кафедри бізнесу та управління,
кандидат економічних наук, доцент,
ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1367-1829>

ОБЛІК ГРАНТОВОЇ ДОПОМОГИ НА ВІДНОВЛЕННЯ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ ПІДПРИЄМСТВА

Масштабні руйнування виробничих потужностей українських підприємств зумовили необхідність залучення зовнішнього фінансування. Грантова допомога від міжнародних донорів та держави (наприклад, програма «єРобота») виступає специфічним об'єктом обліку, що вимагає чіткого дотримання принципів визнання в бухгалтерському обліку доходів і витрат.

Дефініція «грант» має велику кількість тлумачень. На підставі аналізу наукових публікацій вважаємо, що грант – це вид цільового фінансування у формі безповоротної грошової або іншої допомоги (у вигляді активів), що надається фізичним та юридичним особам міжнародними організаціями, іноземними фондами або державними інституціями для реалізації конкретних проектів чи програм у визначені строки та на певних умовах.

Основними принципами грантової допомоги є безповоротність (суб'єкт господарювання не повертає отримані кошти), безоплатність (отримувач не сплачує відсотки за користування коштами), цільове призначення (суб'єкт господарювання отримує кошти на конкретні цілі, визначені заявкою та бізнес-планом) та умовність (визнання доходу від гранту на пряму залежить від виконання отримувачем встановлених умов (сплата податків, створення робочих місць, введення активу в експлуатацію)).

Наприклад, отримувач гранту за програмою «єРобота» бере на себе жорсткі зобов'язання, невиконання яких веде до вимоги повернути гроші:

1. створення робочих місць: кількість залежить від суми гранту (наприклад, для переробки – від 25 робочих місць);

2. діяльність не менше 3-х років: підприємство має працювати і сплачувати податки протягом цього періоду;

3. сплата податків: отримана сума гранту має «повернутися» державі у вигляді сплачених податків та зборів (ЄСВ, ПДФО, податок на прибуток тощо) протягом 36 місяців.

Залежно від цільового призначення отриманих коштів пунктами 18 та 19 П(С)БО 15 «Дохід» [2] встановлено додаткові умови визнання цільового фінансування доходом, а саме:

– цільове фінансування капітальних інвестицій визнається доходом упродовж періоду корисного використання відповідних об'єктів інвестування (основних засобів, нематеріальних активів тощо) пропорційно до суми нарахованої амортизації цих об'єктів;

– якщо здійснюється фінансування для компенсації витрат (збитків) підприємства та для надання підтримки підприємству без установаження умов його витрачання на виконання у майбутньому певних заходів, то таке фінансування визнається дебіторською заборгованістю з одночасним визнанням доходу [2].

Облік відновлення основних засобів за рахунок грантів можна поділити на такі етапи:

1. визнання цільового фінансування: грант не визнається доходом одразу ж після зарахування коштів на рахунок. Спочатку на суму отриманих активів збільшується дебіторська заборгованість. Інформація про цю заборгованість узагальнюється на субрахунку 378 «Розрахунки з державними цільовими фондами» [1];

2. капіталізація витрат на відновлення: витрати на ремонт або придбання нових основних засобів накопичуються на рахунку 15 «Капітальні інвестиції». Після введення об'єкта в експлуатацію ці витрати списуються на дебет рахунка 10 «Основні засоби»;

3. визнання доходу: дохід від гранту, спрямованого на фінансування капітальних інвестицій, визнається протягом періоду корисного використання об'єкта пропорційно нарахованій амортизації [2]. Інформація про такий дохід узагальнюється на субрахунку 745 «Дохід від безоплатно одержаних активів» [1]. Ця операція відображається кореспонденцією рахунків дебет рахунка 48 «Цільове фінансування і цільові надходження» та кредит рахунку 745 «Дохід від безоплатно одержаних активів».

Отже, специфіка фінансового обліку грантової допомоги полягає у дотриманні принципу відповідності: дохід від гранту не визнається одно-

моментно, а розподіляється протягом усього терміну експлуатації відновлених основних засобів через механізм нарахування амортизації. Ключовим викликом для бухгалтера залишається суворий контроль за виконанням умов грантодавця (щодо робочих місць та сплати податків), оскільки їх порушення трансформує безповоротну допомогу у зобов'язання з повернення коштів.

Список використаних джерел:

1. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій : наказ Міністерства фінансів України від 30.11.99 № 291. *Міністерство фінансів України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0893-99#Text>.

2. Національне Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 15 «Дохід» : наказ Міністерства фінансів України від 29.11.99 № 290. *Міністерство фінансів України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0860-99#Text>.

УДК 004.92:004.8

Василенко Владислав,
*студент III курсу спеціальності
F2 Інженерія програмного забезпечення,
ЗВО «Університет Короля Данила»*
Науковий керівник:
Стисло Оксана,
*старша викладачка кафедри
інформаційних технологій,
ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна*

ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ У ВЕБДИЗАЙНІ ТА ЇХ ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ В ІТ-ОСВІТІ

Сучасний вебдизайн перебуває на етапі активної трансформації під впливом технологій штучного інтелекту, що змінюють підходи до створення цифрових продуктів. Використання AI-рішень дозволяє значно автоматизувати процеси проєктування інтерфейсів, оптимізувати дизайн-рішення та підвищити якість користувацького досвіду.

У практиці вебдизайну дедалі ширше застосовуються інструменти штучного інтелекту, зокрема *ChatGPT, Midjourney, Figma* із використанням

AI-плагінів, а також функціональні можливості *Figma Make*, що забезпечують автоматизацію процесів проєктування інтерфейсів, генерацію дизайн-рішень і прискорення створення прототипів [1; 2].

Застосування Midjourney та аналогічних генеративних моделей дає змогу дизайнерам створювати унікальні візуальні рішення на основі текстових запитів, що значно скорочує час розробки графічних елементів. Водночас використання *ChatGPT* сприяє формуванню концепцій дизайну, генерації текстового наповнення інтерфейсів та створенню сценаріїв користувацької взаємодії [3].

Рис. 1. AI у вебдизайні: інструменти, процеси та результати

Інтеграція AI-функцій у середовища проєктування, такі як *Figma* та *Adobe Photoshop*, дозволяє автоматизувати створення *UI Kit*, адаптивних макетів та прототипів. Це сприяє стандартизації дизайну, підвищенню узгодженості інтерфейсів і спрощенню командної роботи над проєктами [4].

Особливого значення набуває використання штучного інтелекту для персоналізації вебінтерфейсів. AI-алгоритми аналізують поведінку користувачів і адаптують контент, структуру сторінок та візуальні елементи

відповідно до їхніх потреб, що позитивно впливає на рівень залученості та ефективність цифрових продуктів [5].

У контексті підготовки майбутніх IT-фахівців інтеграція AI-інструментів у навчання вебдизайну є важливим елементом формування сучасних компетентностей. Студенти набувають навичок роботи з генеративними моделями, освоюють принципи *prompt engineering*, а також вчаться критично оцінювати результати роботи штучного інтелекту та інтегрувати їх у власні проекти [6].

Водночас використання штучного інтелекту у вебдизайні супроводжується певними викликами. Серед них – ризик втрати унікальності дизайнерських рішень, залежність від автоматизованих інструментів, а також питання авторського права та етики використання згенерованого контенту [7]. У зв'язку з цим важливим є формування у студентів відповідального ставлення до використання AI-технологій.

Отже, впровадження інструментів штучного інтелекту у вебдизайн відкриває нові можливості для створення ефективних, адаптивних та інноваційних цифрових продуктів. Водночас їх використання потребує комплексного підходу, що поєднує технічні знання, дизайнерське мислення та етичні принципи роботи з цифровими технологіями.

Список використаних джерел:

1. Artificial Intelligence in Education: Guidance for Policy-makers. *UNESCO*. Paris : UNESCO, 2023.
2. AI Index Report 2024. *Stanford Institute for Human-Centered AI*. Stanford, 2024.
3. GPT-4 Technical Report. *OpenAI*. 2023.
4. Adobe Photoshop Generative Fill Documentation. *Adobe*. 2024.
5. The Future of Jobs Report 2023. *World Economic Forum*. Geneva : World Economic Forum, 2023.
6. Education at a Glance 2023: OECD Indicators. *OECD*. Paris : OECD Publishing, 2023.
7. Ethics Guidelines for Trustworthy AI. *European Commission*. Brussels, 2019.

Веркалець Іван,
викладач кафедри інформаційних технологій,
кандидат юридичних наук,
ЗВО «Університет Короля Данила»
ORCID: <https://orcid.org/0009-0003-4555-3012>

Шевчик Віталій,
старший викладач кафедри інформаційних технологій,
кандидат фізико-математичних наук,
ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2054-7575>

РОЛЬ GITHUB COPILOT У СУЧАСНІЙ РОЗРОБЦІ ПРОГРАМНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ: ПІДВИЩЕННЯ ПРОДУКТИВНОСТІ ТА ЯКОСТІ

У сучасних умовах розвитку інформаційних технологій значну роль відіграють інструменти штучного інтелекту, які суттєво трансформують підходи до розробки програмного забезпечення та змінюють традиційні моделі взаємодії розробника з кодом. Активне впровадження AI-рішень у процес розробки сприяє підвищенню ефективності інженерних команд, оптимізації витрат часу та ресурсів, а також покращенню якості програмних продуктів. Одним із найбільш поширених і практично значущих інструментів у цій сфері є *GitHub Copilot*, який виступає інтелектуальним асистентом розробника та забезпечує підтримку процесу програмування в режимі реального часу [1].

Використання *GitHub Copilot* дозволяє автоматизувати процес написання коду, зменшити кількість рутинних завдань та підвищити продуктивність розробників. Інструмент аналізує контекст програмного коду, враховує синтаксис, структуру проекту та логіку реалізації, після чого пропонує релевантні варіанти його продовження. Це сприяє значному скороченню часу на написання типових функцій, класів та алгоритмів, що дозволяє розробникам зосередитися на більш складних і творчих аспектах програмної інженерії [2].

Однією з ключових переваг використання AI-асистентів є можливість суттєвого скорочення часу розробки програмного забезпечення. Завдяки автоматичній генерації коду розробники можуть швидше реалізовувати функціонал, тестувати нові ідеї та оперативно вносити зміни до

проекту. Це особливо важливо в умовах гнучких методологій розробки (Agile, Scrum), де швидкість ітерацій є критичною для успіху проекту [5].

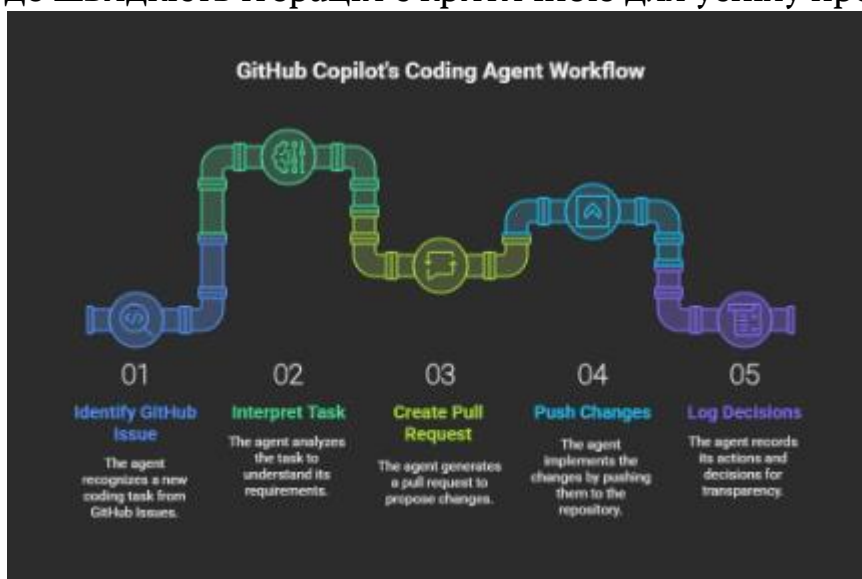

Рис. 1. Взаємодія розробника та AI-асистента у процесі програмування

Крім того, *GitHub Copilot* сприяє підвищенню якості програмного забезпечення. Завдяки використанню великих мовних моделей, навчальних на значних обсягах коду, інструмент пропонує рішення, що відповідають сучасним стандартам програмування та враховують найкращі практики. Це дозволяє зменшити кількість синтаксичних та логічних помилок, покращити структуру коду та забезпечити його кращу підтримувальність у майбутньому [3].

Важливою перевагою є також можливість стандартизації процесу розробки. Використання AI-асистентів сприяє уніфікації стилю коду, дотриманню архітектурних принципів та зменшенню варіативності рішень у межах однієї команди. Це особливо актуально для великих IT-проектів, де над кодом працює значна кількість розробників.

Інструмент також відіграє важливу роль у навчанні програмістів. Початківці можуть використовувати його як джерело підказок, прикладів реалізації задач та пояснень до коду, що значно прискорює процес навчання. Таким чином, *Copilot* може розглядатися не лише як інструмент розробки, а і як допоміжний освітній ресурс, який сприяє формуванню професійних компетентностей [2].

Додатково слід зазначити, що використання AI-асистентів сприяє формуванню нової моделі взаємодії «людина – машина» у програмуванні. Концепція «парного програмування з AI» передбачає, що розробник взаємодіє з інтелектуальною системою як із віртуальним напарником, який допомагає генерувати ідеї, перевіряти рішення та оптимізувати код.

Це відкриває нові перспективи для підвищення продуктивності та ефективності роботи команд.

Разом із тим використання *GitHub Copilot* супроводжується певними ризиками. Зокрема, можливе генерування некоректного, неефективного або небезпечного коду, що потребує обов'язкової перевірки, тестування та валідації з боку розробника [4]. Також існує ризик формування залежності від інструменту, що може негативно впливати на розвиток алгоритмічного мислення та професійних навичок.

Додатково важливим є питання безпеки та конфіденційності даних, оскільки використання AI-інструментів може бути пов'язане з передачею інформації на зовнішні сервери. Це вимагає впровадження відповідних політик безпеки, обмеження доступу до конфіденційних даних та використання перевірених інструментів у корпоративному середовищі [4].

Ще одним важливим аспектом є необхідність формування методичних підходів до використання AI-інструментів у розробці. Це включає розробку рекомендацій щодо інтеграції Copilot у процес розробки, визначення правил перевірки згенерованого коду та забезпечення контролю якості на всіх етапах життєвого циклу програмного забезпечення.

Таким чином, *GitHub Copilot* є важливим елементом сучасної екосистеми розробки програмного забезпечення, який дозволяє підвищити продуктивність, покращити якість коду та оптимізувати процес розробки. Водночас його ефективне використання потребує відповідального підходу, контролю якості результатів, дотримання принципів безпеки та поєднання з традиційними методами програмування [1].

Список використаних джерел:

1. Забара С. С. та ін. Обробка великих даних транзакцій банківської системи засобами машинного навчання. *Інфокомунікаційні та комп'ютерні технології*. 2025. № 2 (10). С. 75–82.
2. Терещенко В. М., Бугайов А. Д. Алгоритми машинного навчання у контексті великих даних. *Штучний інтелект*. 2018. № 3 (81). С. 80–86.
3. Grishanova I. Yu., Rogushina Yu. V. Technological solutions for intelligent analysis of Big Data. *Problems in Programming*. 2018.
4. Мельніков О. Організація та зберігання великих наборів даних для навчання ШІ. *Смарттехнології*. 2025. № 3 (16). С. 29–39.
5. Liubchenko T., Gudkova N. Machine learning systems for Big Data : матеріали II міжнар. наук.-практ. конф. Київ, 2023.

*Веркалець Світлана,
старший викладач кафедри
архітектури та будівництва,
ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7262-0864>*

ОРГАНІЗАЦІЯ БУДІВЕЛЬНОГО ВИРОБНИЦТВА В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Сучасне будівництво є однією з провідних галузей економіки, яка забезпечує розвиток інфраструктури, житлового фонду та промисловості. В умовах швидких змін технологій, економічної нестабільності та підвищених вимог до якості й безпеки особливого значення набуває ефективна організація будівельного процесу. Вона визначає не лише терміни реалізації проєктів, а і їх економічну доцільність, якість виконання робіт та рівень конкурентоспроможності будівельних підприємств [1].

Організація будівельного виробництва – це комплекс заходів, спрямованих на раціональне поєднання трудових, матеріальних і технічних ресурсів у процесі зведення будівель і споруд. Вона охоплює всі етапи будівництва: від підготовчих робіт і проєктування до введення об'єкта в експлуатацію. Основною метою організації є забезпечення безперервності будівельного процесу, оптимізація витрат та дотримання встановлених термінів виконання робіт [2]. Важливим елементом організації будівництва є планування. Календарні графіки дозволяють визначити послідовність виконання робіт, розподіл ресурсів та контроль за дотриманням термінів. У сучасних умовах широко застосовуються автоматизовані системи планування, які значно підвищують точність прогнозування та ефективність управління будівельними процесами. Використання таких систем дозволяє швидко реагувати на зміни в ході реалізації проєкту та мінімізувати ризики затримок [3].

Однією з ключових тенденцій сучасного будівництва є впровадження інноваційних технологій. Зокрема, застосування BIM-технологій (інформаційного моделювання будівель) дозволяє створювати цифрові моделі об'єктів, що значно покращує координацію між учасниками будівельного процесу. Це сприяє зменшенню кількості помилок, підвищенню якості проєктних рішень та скороченню витрат [4]. Крім того, активно впроваджуються автоматизовані будівельні машини, дрони для

контролю будівництва та сучасні програмні комплекси для управління проектами. Не менш важливим аспектом є ресурсне забезпечення будівництва. Раціональне використання матеріалів, техніки та трудових ресурсів безпосередньо впливає на ефективність виробництва. У сучасних умовах особлива увага приділяється логістиці, яка забезпечує своєчасне постачання матеріалів на будівельний майданчик та зменшення простоїв техніки і працівників. Оптимізація логістичних процесів дозволяє значно знизити витрати та підвищити продуктивність праці [2].

Суттєвий вплив на організацію будівельного виробництва мають також екологічні вимоги. Сучасне будівництво орієнтується на принципи сталого розвитку, що передбачає зменшення негативного впливу на навколишнє середовище, використання енергоефективних технологій та екологічно чистих матеріалів. Це вимагає впровадження нових підходів до організації будівельних процесів, зокрема сортування відходів, повторного використання матеріалів та зменшення енергоспоживання [5].

Окрему увагу слід приділити питанням безпеки праці. Будівництво є однією з найбільш небезпечних галузей, тому організація виробництва повинна передбачати заходи щодо захисту працівників. Це включає дотримання норм охорони праці, проведення інструктажів, використання засобів індивідуального захисту та контроль за виконанням правил безпеки [6]. Забезпечення належного рівня безпеки сприяє зниженню виробничого травматизму та підвищенню ефективності роботи. В умовах сучасної економіки важливим фактором є також управління якістю будівельних робіт. Контроль якості здійснюється на всіх етапах будівництва – від перевірки матеріалів до приймання виконаних робіт. Використання сучасних методів контролю, таких як лабораторні дослідження та цифровий моніторинг, дозволяє забезпечити відповідність будівельних об'єктів встановленим стандартам і нормам [3].

Разом із тим, організація будівельного виробництва в сучасних умовах стикається з низкою проблем. Серед них можна виділити нестабільність цін на будівельні матеріали, дефіцит кваліфікованих кадрів, складність логістичних процесів та вплив зовнішніх економічних факторів. Для подолання цих проблем необхідно впроваджувати сучасні методи управління, підвищувати рівень підготовки персоналу та активно використовувати інноваційні технології [4].

Таким чином, організація будівельного виробництва в сучасних умовах є складним і багатогранним процесом, що потребує комплексного підходу. Ефективне поєднання сучасних технологій, раціонального використання ресурсів, дотримання екологічних і безпекових норм дозволяє

забезпечити високу якість будівництва та конкурентоспроможність підприємств. Саме вдосконалення організації виробництва є одним із ключових напрямів розвитку будівельної галузі в умовах сучасних викликів.

Список використаних джерел:

1. ДБН А.3.1-5:2016. Організація будівельного виробництва. Київ, 2016. С. 12–25.
2. Організація будівництва : навч. посіб. / за ред. С. А. Ушацького. Київ : КНУБА, 2018. Гл. 2. С. 45–68.
3. Управління будівельними проектами : навч. посіб. / уклад. О. М. Тянь та ін. Харків : ХНУБА, 2019. Розд. 3. С. 29–54.
4. Кравчуновська Т. С. Сучасні технології в будівництві : монографія. Київ, 2020. С. 77–79.
5. ДБН В.1.2-14:2018. Загальні принципи забезпечення надійності та конструктивної безпеки будівель і споруд. С. 10–18.
6. Про охорону праці : Закон України від 14.10.1992 № 2694-ХІІ. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 49. Ст. 668. С. 5–12.
7. ДСТУ Б А.3.1-22:2013. Визначення тривалості будівництва об'єктів. С. 8–15.
8. Гойко А. Ф. Економіка будівництва : підручник. Київ : КНУБА, 2017. С. 101–126.

УДК 342.9

*Габуда Андрій,
доцент кафедри права
імені академіка УАН о. Івана Луцького,
кандидат юридичних наук, доцент,
ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9546-2790>*

АДМІНІСТРАТИВНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЮРИДИЧНИХ ОСІБ В УКРАЇНІ: ФІКЦІЯ ЧИ ПРАВОВА РЕАЛЬНІСТЬ

Сучасний етап розвитку публічно-правових відносин в Україні характеризується істотним ускладненням механізмів правового регулювання та розширенням кола суб'єктів, залучених до сфери адміністративно-деліктного впливу, що зумовлює необхідність переосмислення базових категорій адміністративної відповідальності. Особливої актуальності у цьому контексті набуває проблема визначення суб'єктного складу адміністративної відповідальності, яка виявляє глибинні суперечності між кодифікованою моделлю адміністративного правопорушення, закріпленою у Кодексі України про адміністративні правопорушення

(КУпАП), та сучасними законодавчими підходами, що передбачають застосування публічно-правових санкцій до юридичних осіб. Така нормативна неоднорідність не лише ускладнює правозастосовну практику, а й ставить під сумнів концептуальну цілісність адміністративно-деліктного права як галузі, що обумовлює потребу у науково обґрунтованому з'ясуванні природи відповідних правових явищ, їх системному розмежуванні та визначенні місця відповідальності юридичних осіб у структурі публічно-правової відповідальності.

Аналіз чинного адміністративно-деліктного законодавства України засвідчує наявність системної колізії між нормативним закріпленням адміністративної відповідальності юридичних осіб у спеціальних законах та класичною конструкцією адміністративного правопорушення, закладеною у КУпАП.

Так, відповідно до ст. 2 КУпАП законодавство України про адміністративні правопорушення складається не лише з цього Кодексу, а й з інших законів України [1]. При цьому такі закони до моменту їх включення до КУпАП застосовуються безпосередньо, а положення Кодексу поширюються і на адміністративні правопорушення, відповідальність за які передбачена законами, ще не інкорпорованими до нього. Таким чином, законодавець формально визнає можливість існування адміністративної відповідальності поза межами КУпАП, у тому числі у спеціальному законодавстві (митному, фінансовому, антимонопольному, господарському, у сфері медіа, конкуренції, охорони здоров'я та благополуччя населення, екології, споживчого ринку, міграції тощо).

Саме з цього положення у доктрині часто виводиться аргумент про допустимість адміністративної відповідальності юридичних осіб. Однак такий підхід не враховує внутрішньої логіки та концептуальних засад КУпАП як базового кодифікованого акту адміністративно-деліктного права.

Ключовою перешкодою для поширення конструкції адміністративного правопорушення на юридичних осіб є зміст статті 9 КУпАП, відповідно до якої адміністративним правопорушенням визнається протиправна, винна (умисна або необережна) дія чи бездіяльність, за яку законом передбачено адміністративну відповідальність [1]. Така дефініція ґрунтується на класичній доктринальній моделі складу правопорушення, що включає чотири обов'язкові елементи: об'єкт, об'єктивну сторону, суб'єкт і суб'єктивну сторону. Відсутність хоча б одного з них виключає можливість настання юридичної відповідальності.

Застосування цієї моделі до юридичних осіб викликає принципові труднощі. Передусім це стосується категорії вини, яка у КУпАП розкривається через психічне ставлення особи до вчиненого діяння у формі умислу або необережності. Очевидно, що така характеристика є антропоцентричною та не може бути безпосередньо віднесена до юридичної особи як фіктивного суб'єкта права. Аналогічні проблеми виникають і щодо діяння як поведінкового акту конкретної особи, що також ускладнює ідентифікацію об'єктивної сторони проступку у разі притягнення до відповідальності юридичної особи.

Додаткові аргументи на користь цієї позиції випливають з аналізу статей 23 та 24 КУпАП. Так, відповідно до статті 23 метою адміністративного стягнення є виховання особи, яка вчинила адміністративне правопорушення, у дусі додержання законів та запобігання вчиненню нових правопорушень. Така мета має виразно персоналізований характер і орієнтована на індивідуальний вплив на правопорушника, що знову ж таки свідчить про адресованість адміністративної відповідальності передусім фізичним особам. Стаття 24, передбачаючи можливість встановлення інших видів адміністративних стягнень у законах України, не змінює концептуальної природи адміністративного стягнення як заходу персональної відповідальності [1].

Отже, системне тлумачення положень статей 2, 9, 23 і 24 КУпАП дає підстави для висновку, що Кодекс виходить із моделі адміністративного правопорушення, суб'єктом якого може бути лише фізична особа (громадянин або службова особа). Норми ж спеціального законодавства, які встановлюють санкції щодо юридичних осіб, хоча формально і віднесені законодавцем до сфери адміністративної відповідальності, за своєю правовою природою не повністю узгоджуються з класичною конструкцією адміністративного проступку.

Водночас, попри зазначені концептуальні суперечності, у законодавстві та правозастосовній практиці простежується тенденція до фактичного визнання відповідальності юридичних осіб у публічно-правовій сфері, що обумовлює необхідність з'ясування її специфічних ознак.

Адміністративна відповідальність юридичних осіб має низку рис, що істотно відрізняють її від відповідальності фізичних осіб. Насамперед вона характеризується колективним змістом, оскільки покладається на організацію як самостійного суб'єкта права незалежно від можливості встановлення конкретного виконавця. Крім того, внаслідок розподілу функцій та обов'язків усередині організації виникають об'єктивні труднощі у визначенні індивідуального порушника, що зумовлює перенесення

відповідальності на юридичну особу в цілому. Водночас застосування адміністративних санкцій до організацій має переважно превентивний характер, спрямований на забезпечення дотримання законодавства та формування ефективних внутрішніх механізмів контролю [2, с. 392].

У цьому контексті заслуговує на підтримку позиція дослідників, які наголошують, що суб'єктом адміністративної відповідальності у власному, класичному розумінні є лише фізична особа, тоді як юридичні особи можуть бути суб'єктами відповідальності у формі адміністративно-господарських, фінансових або штрафних санкцій, що застосовуються у публічно-правовому порядку, але не тотожні адміністративній відповідальності у значенні КУпАП [3, с. 70].

Виходячи з наведеного, не претендуючи на докорінне переосмислення усталених підходів, вважаємо обґрунтованим поділ деліктів у сфері управлінської діяльності щонайменше на дві категорії: 1) справи про адміністративні правопорушення, що розглядаються відповідно до КУпАП та Митного кодексу України і суб'єктами яких є фізичні особи; 2) справи про порушення адміністративного законодавства, за які до юридичних осіб застосовуються спеціальні публічно-правові санкції, що мають власну правову природу.

Такий підхід дозволяє усунути концептуальну неузгодженість між нормами КУпАП і спеціального законодавства та створює методологічне підґрунтя для подальшого комплексного дослідження відповідальності юридичних осіб у публічно-правовій сфері.

Отже, адміністративна відповідальність юридичних осіб у законодавстві України має внутрішньо суперечливу правову природу, поєднуючи ознаки як нормативної фікції, так і правової реальності. Її формальне закріплення у спеціальних законах та активне застосування у правозастосовній практиці свідчать про фактичне функціонування відповідного інституту у системі публічно-правового впливу. Водночас відсутність концептуальної узгодженості з положеннями КУпАП не дозволяє розглядати її як адміністративну відповідальність у класичному розумінні. У цьому сенсі вона постає як результат нормативного компромісу, зумовленого потребами ефективного регулювання у сфері публічних відносин. Усвідомлення такої дуалістичності створює підґрунтя для подальшого вдосконалення законодавства шляхом або концептуального оновлення КУпАП, або чіткого розмежування різновидів публічно-правової відповідальності юридичних осіб.

Список використаних джерел:

1. Кодекс України про адміністративні правопорушення : Закон України від 07.12.1984 № 8073-Х. *Відомості Верховної Ради Української РСР*. 1984. Додаток до № 51. Ст. 1122. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text> (дата звернення: 17.04.2026).
2. Федуняк І. О., Кушлик В. Б. Правові підстави та особливості притягнення до адміністративної відповідальності юридичних осіб. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2025. Вип. 92, ч. 3. С. 388-393.
3. Провадження у справах про адміністративні правопорушення : навчальний посібник / за заг. ред. С. В. Петкова. Київ : КНТ, 2023. 197 с.

УДК 005.8:004.8

Гаврилко Сергій,
викладач кафедри інформаційних технологій,
кандидат юридичних наук, доцент,
ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0009-0007-7811-5982>

ЗАСТОСУВАННЯ AI-АСИСТЕНТІВ (GPT, COPILOT) У РОБОТІ ПРОЄКТНОГО МЕНЕДЖЕРА

Сучасний етап розвитку інформаційних технологій характеризується активним впровадженням інструментів штучного інтелекту у різні сфери професійної діяльності, зокрема у проєктний менеджмент. Використання AI-асистентів дозволяє оптимізувати процеси управління проєктами, підвищити ефективність прийняття рішень та забезпечити більш якісне планування і контроль виконання завдань [1].

Особливого значення у діяльності проєктного менеджера набувають інструменти, такі як ChatGPT та GitHub Copilot, які виконують функції інтелектуальних помічників у роботі з інформацією, документами та технічними рішеннями. Використання ChatGPT дозволяє автоматизувати створення проєктної документації, зокрема формування технічних завдань, описів функціоналу, планів реалізації та звітів [2].

AI-асистенти також ефективно застосовуються на етапі планування проєктів. З їх допомогою проєктний менеджер може здійснювати декомпозицію задач, визначати пріоритети, оцінювати ресурси та формувати календарні плани. Це сприяє більш точному прогнозуванню термінів виконання завдань та зниженню ризиків невиконання проєкту у визначені строки [3].

Рис. 1. AI-асистенти у проєктному менеджменті: від ідеї до результату

Застосування GitHub Copilot є особливо актуальним у технічних IT-проєктах, де він допомагає командам розробників прискорювати процес написання коду, зменшувати кількість помилок та підвищувати якість програмного забезпечення. Для проєктного менеджера це означає більш ефективний контроль виконання задач та можливість швидшого досягнення поставлених цілей [4].

Окрему роль AI-асистенти відіграють у комунікації в межах проєкту. Інструменти штучного інтелекту можуть використовуватися для генерації листів, підготовки презентацій, узагальнення результатів зустрічей та створення звітності. Це дозволяє зменшити витрати часу на рутинні операції та підвищити якість внутрішньої і зовнішньої комунікації [5].

Важливим напрямом є використання AI для аналізу ризиків та прийняття управлінських рішень. Інтелектуальні системи здатні обробляти великі обсяги даних, виявляти потенційні проблеми та пропонувати варіанти їх вирішення. Це підвищує обґрунтованість управлінських рішень і дозволяє проєктному менеджеру діяти більш проактивно [6].

У контексті сучасних підходів до управління проєктами особливого значення набуває автоматизація процесів. AI-асистенти дозволяють оптимізувати планування, моніторинг виконання завдань, аналіз ефективності команди та підготовку звітності. Це сприяє підвищенню продуктивності роботи та ефективному використанню ресурсів [1].

Водночас використання штучного інтелекту у проєктному менеджменті супроводжується певними викликами. Серед них – залежність від

технологій, необхідність перевірки згенерованої інформації, а також питання безпеки даних і конфіденційності [7]. У зв'язку з цим важливим є формування відповідального підходу до використання AI-інструментів.

Отже, застосування AI-асистентів, таких як ChatGPT та GitHub Copilot, у роботі проєктного менеджера є ефективним інструментом підвищення якості управління проєктами. Вони дозволяють автоматизувати рутинні процеси, покращити комунікацію, оптимізувати планування та прийняття рішень, що є важливим у сучасних умовах розвитку IT-індустрії [2].

Список використаних джерел:

1. Artificial Intelligence in Education: Guidance for Policy-makers. *UNESCO*. Paris : UNESCO, 2023.
2. AI Index Report 2024. *Stanford Institute for Human-Centered AI*. Stanford, 2024.
3. GPT-4 Technical Report. *OpenAI*. 2023.
4. Adobe Photoshop Generative Fill Documentation. *Adobe*. 2024.
5. The Future of Jobs Report 2023. *World Economic Forum*. Geneva : World Economic Forum, 2023.
6. Education at a Glance 2023: OECD Indicators. *OECD*. Paris : OECD Publishing, 2023.
7. Ethics Guidelines for Trustworthy AI. *European Commission*. Brussels, 2019.

УДК 35:004(477)

Гамалюк Богдан,
доцент кафедри права
імені академіка УАН о. Івана Луцького,
кандидат наук з державного управління,
ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0986-1259>

ЗАКОНОДАВЧЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ ЕЛЕКТРОННОГО УРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ

Електронне урядування є одним із ключових чинників модернізації публічного управління в умовах цифровізації суспільства. В Україні розвиток цього напрямку набув особливої стратегічної ваги з огляду на дві взаємопосилювальні обставини: активну євроінтеграційну орієнтацію держави та потребу адаптації адміністративних процесів до реалій повномасштабної збройної агресії Росії. Попри значні практичні здобутки – зокрема, успішну реалізацію платформи «Дія», що наразі об'єднує понад

21 млн зареєстрованих користувачів, – питання системності та повноти законодавчого забезпечення електронного урядування залишається науково і практично актуальним.

Правову основу електронного урядування в Україні утворює багаторівнева система нормативно-правових актів. На конституційному рівні гарантується право громадян на доступ до інформації та рівні засади участі в управлінні державними справами (статті 34, 38 Конституції України). Базовий рівень законодавчого регулювання формується через низку профільних законів: «Про електронні документи та електронний документообіг» (2003), «Про електронну ідентифікацію та електронні довірчі послуги» (2017), «Про електронні комунікації» (2020), «Про стимулювання розвитку цифрової економіки в Україні» (2021).

На підзаконному рівні принципового значення набула Концепція розвитку електронного урядування в Україні, схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 20.09.2017 № 649-р. Проте, як справедливо зауважує К. В. Оксютенко, ця нормативна база досі не становить цілісної та несуперечливої системи, а окремі закони не корелюють між собою за визначенням ключових понять, зокрема самого терміна «електронне урядування» [1, с. 164].

Із погляду теорії публічного управління, електронне урядування є типом організації управління державою, що, використовуючи інформаційно-комунікаційні технології, спрямований на підвищення ефективності, відкритості та прозорості діяльності органів публічної влади, одночасно забезпечуючи організоване залучення широкої громадськості та бізнесу до процесів управління [2, с. 315]. При цьому перехід до електронного урядування означає не лише технологічну, а й організаційно-правову трансформацію: реформування структур органів влади, перерозподіл їхніх функцій та принципово нову архітектуру взаємодії між державою і громадянином. Успіх цього переходу прямо залежить від системності законодавчого регулювання.

М. В. Дубняк встановлює, що в умовах цифрової трансформації суттєво змінюється саме розуміння адміністративної послуги: цифровий формат її надання вимагає відповідного оновлення стандартів якості, доступності та безпечності, а відтак – і розвитку відповідної нормативної бази для врегулювання правовідносин у середовищі електронних послуг [3, с. 98–99]. Наразі базовим актом у цій сфері є Закон України «Про адміністративні послуги» (2012) зі змінами, проте він не повною мірою охоплює специфіку надання послуг через державні мобільні додатки і платформи типу «Дія».

Значною прогалиною чинного законодавства є відсутність єдиного кодифікованого акту про електронне урядування. Це зумовлює фрагментарність правового регулювання, коли норми про електронну ідентифікацію, електронний документообіг, захист персональних даних, міжвідомчу взаємодію та надання е-послуг розпорошені між десятками різних законів і підзаконних актів. А. І. Сенько, аналізуючи правові аспекти функціонування електронного урядування, наголошує на ключових системних проблемах: нерівномірності розвитку цифрової інфраструктури в регіонах, низькому рівні цифрової грамотності частини населення та наявності правових колізій, що гальмують ефективне функціонування системи [4]. Усі ці недоліки мають переважно законодавче коріння і не можуть бути подолані виключно адміністративними або технічними заходами.

Євроінтеграційний вектор розвитку України зумовлює необхідність гармонізації національного законодавства у сфері електронного урядування з відповідними стандартами ЄС. Ключовими орієнтирами є Регламент ЄС eIDAS (2014/910/ЄС) щодо електронної ідентифікації та довірчих послуг, Директива про відкриті дані (2019/1024/ЄС) та численні рекомендації рамки Tallinn Declaration on eGovernment. Частина цих вимог вже імplementована – зокрема через Закон «Про електронну ідентифікацію та електронні довірчі послуги», – однак темпи гармонізації є недостатніми з огляду на активізацію переговорного процесу щодо вступу до ЄС. Засуха М. В. підкреслює, що цифрова трансформація публічного управління є не лише технологічним завданням, а й передусім питанням нормативно-інституційної реформи, спроможної забезпечити сталість і безпеку цифрових перетворень [5].

Окремим викликом для законодавчого забезпечення є функціонування системи електронного урядування в умовах воєнного стану. Повномасштабна агресія Росії виявила як сильні сторони архітектури цифрових сервісів (висока резильєнтність платформи «Дія», децентралізована хмарна інфраструктура, міжнародні партнерства у сфері кіберзахисту), так і прогалини правового регулювання: відсутність спеціального закону про захист критичної цифрової інфраструктури публічного управління, недостатність норм щодо безперервності надання е-послуг у кризових ситуаціях, неврегульованість питань збереження державних реєстрів за кордоном. Усі ці питання потребують законодавчого вирішення в найближчій перспективі – як для ефективного функціонування держави в умовах тривалого конфлікту, так і для відповідності стандартам цифрового суверенітету ЄС.

Отже, законодавче забезпечення розвитку електронного урядування в Україні характеризується відносною широтою охоплення, проте системною незавершеністю: сукупність нормативно-правових актів у цій сфері досі не набула якості цілісного та несуперечливого правового масиву. Термінологічні неузгодженості, відомчі колізії та прогалини в регулюванні нових цифрових реалій залишаються стійкими структурними проблемами.

Список використаних джерел:

1. Оксютенко К. В. Правові засади розвитку електронного урядування в Україні в умовах європейської інтеграції. *Київський часопис права*. 2024. № 3. С. 163–170. DOI: <https://doi.org/10.32782/klj/2024.3.24>
2. Борисенко В. Д. Електронне урядування в публічному адмініструванні. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: *Право*. 2023. Том 2, № 76. С. 313–317. URL: <http://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/281455>
3. Дубняк М. В. Адміністративно-правове забезпечення електронних послуг в умовах цифрової трансформації. *Інформація і право*. 2025. № 1 (52). С. 96–111. DOI: [https://doi.org/10.37750/2616-6798.2025.1\(52\).324691](https://doi.org/10.37750/2616-6798.2025.1(52).324691)
4. Сенько А. І. Електронне урядування в Україні: правові аспекти та перспективи розвитку. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: *Право*. 2024. Том 4, № 86. URL: <http://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/320876>
5. Засуха М. В. Сутність цифрової трансформації публічного управління. *Проблеми сучасних трансформацій*. Серія: *право, публічне управління та адміністрування*. 2024. № 12. DOI: <https://doi.org/10.54929/2786-5746-2024-12-02-04>

УДК 7.05:001.8

Гілязова Наталія,
кандидат мистецтвознавства, доцент,
доцент кафедри дизайну,
ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7054-2089>

ВІД СПОСТЕРЕЖЕННЯ ДО КОНЦЕПТУ: МЕТОДИ СТВОРЕННЯ ОБ'ЄКТІВ ДИЗАЙНУ

Творча діяльність дизайнера базується на здатності мислити абстрактно та мати високо розвинуту уяву, оскільки саме ці якості дозволяють фахівцеві виходити за межі стандартного сприйняття реальності й формувати нові візуальні образи та концепції.

Під час створення об'єктів дизайну, зокрема графічного (логотипи, товарні знаки, етикетки, упаковки тощо), автор використовує низку методів та підходів, які забезпечують ефективність і виразність кінцевого результату. До них належать аналіз (спостереження), стилізація, асоціативне мислення, моделювання та експериментування з формою, кольором і фактурою. Вони дозволяють дизайнеру не лише організувати візуальний простір, а й передати певний зміст, настрій та ідею, закладені в проєкті [1, с. 35].

Стилізація займає одне з ключових місць у процесі проєктування дизайн-об'єктів. Її суть полягає у досягненні декоративності, змістовності та стильової виразності композиції шляхом узагальнення, спрощення й абстрагування форми, кольору та деталей об'єкта. Завдяки стилізації дизайнер має можливість виокремити найхарактерніші риси зображуваного, відмовившись від другорядних елементів, і тим самим посилити образну та емоційну виразність твору.

У процесі стилізації відбувається перетворення реалістичних форм у більш умовні, символічні або геометризовані структури, що відповідають задуму автора та вимогам конкретного проєкту. Важливо, що цей процес не є механічним спрощенням, а передбачає глибоке осмислення форми, її сутнісних характеристик і можливостей художньої інтерпретації. Використання стилізації дозволяє створювати цілісні візуальні системи, що легко сприймаються, запам'ятовуються та ефективно виконують комунікативну функцію.

Виділяють такі основні *методи стилізації*, які активно застосовуються у процесі проєктування дизайн-об'єктів. Зокрема, *метод аналогій* полягає у зміні зовнішнього контуру зображення за умови збереження його основного силуету та впізнаваних рис, що забезпечує зв'язок із первинною формою. *Метод трансформації* передбачає свідоме перетворення природної або реалістичної форми відповідно до художнього задуму автора, що може включати зміну пропорцій або спрощення, проте найчастіше це перехід від об'ємної форми до площинної (Іл. 1). *Метод асоціацій* ґрунтується на створенні графічних і колористичних рішень, які викликають у глядача певні образні уявлення та асоціації з природним зразком-аналогом, навіть без прямого відтворення його форми. Це дозволяє досягти глибшого емоційного впливу та символічного наповнення композиції. Водночас *метод комбінування* полягає у частковому використанні різних природних форм або елементів в дизайн-об'єкт

(Іл. 2). *Метод формалізації* полягає у зображенні природної форми на основі геометричних фігур або узагальнених абстрактних плям [3, с. 107].

Іл. 1. Логотип видавництва «Korali Books» Іл. 2. Торговий знак магазину «Єва»

Не менш важливим у проектному процесі є *асоціативний метод*, який ґрунтується на перетворенні суб'єктивних образів, емоцій та уявлень у візуальні форми. Його сутність полягає у здатності дизайнера встановлювати зв'язки між різними явищами, образами та відчуттями, трансформуючи їх у художньо виразні елементи композиції. Завдяки цьому створюються глибші смислові рівні сприйняття дизайн-об'єкта, що виходять за межі його безпосередньої форми.

Загалом асоціації поділяються на кілька основних типів: зорові (візуальні), які базуються на подібності форм, кольорів або структур; емоційні, що викликають певний настрій чи переживання; та смислові, пов'язані з культурними, соціальними або символічними значеннями. Використання асоціативного методу дозволяє дизайнеру не лише передати інформацію, а й впливати на емоційний стан глядача, формувати відповідні враження та асоціативні ряди.

Графічний дизайн виконує важливі комунікативну та виражальну функції, і саме *колір* відіграє ключову роль у їх реалізації. За допомогою кольору дизайнер передає інформацію, акцентує увагу на важливих елементах, формує настрій і впливає на емоційне сприйняття глядача. Колір здатний не лише підсилювати зміст повідомлення, а й виступати самостійним засобом візуальної мови, що забезпечує ефективну взаємодію між об'єктом дизайну та аудиторією.

Водночас колір є важливим формотворчим компонентом композиції, оскільки він безпосередньо бере участь у побудові візуальної структури об'єкта та організації його елементів. Його не можна сприймати ізольовано, адже колір функціонує у тісному взаємозв'язку з формою, фактурою, масштабом, функціональним призначенням об'єкта, а також із природними аналогами, які лежать в основі дизайнерського задуму. Саме така комплексна взаємодія забезпечує цілісність і гармонійність візуального образу [2, с. 86].

Об'єкти дизайну значно сильніше впливають на глядача та привертають його увагу завдяки продуманій кольоровій гамі. Саме колір виступає одним із найефективніших засобів візуального впливу, оскільки він здатний швидко викликати емоційну реакцію, сформувати перше враження та спрямувати увагу на ключові елементи композиції. Гармонійне або контрастне поєднання кольорів дозволяє виділити важливі деталі, підсилити динаміку або, навпаки, створити відчуття спокою та врівноваженості.

Крім того, правильно підібрана кольорова гама сприяє кращому запам'ятовуванню дизайн-об'єкта, формує його впізнаваність і підсилює комунікативну ефективність. Таким чином, колір є не лише естетичним елементом, а й потужним інструментом впливу на сприйняття та поведінку глядача.

На нашу думку, можна допустити, що є так звані сталі асоціації, які виникають у більшості глядачів незалежно від індивідуального досвіду. Вони формуються на основі культурних традицій, природних спостережень та усталених візуальних стереотипів, що закріпилися у масовій свідомості. Такі асоціації відіграють важливу роль у графічному дизайні, оскільки забезпечують швидке й інтуїтивне сприйняття образу.

Наприклад, блакитний і синій кольори найчастіше асоціюються з морською та водною тематикою, небом, спокоєм і глибиною (Іл. 3). Зелений колір, своєю чергою, пов'язується з природою, рослинністю, життям і гармонією (Іл. 4). Подібні стійкі зв'язки між кольором і образом дозволяють дизайнеру ефективно передавати зміст без додаткових пояснень, використовуючи лише візуальні засоби.

Іл. 3. Логотип ТМ «Аквамарин»

Іл. 4. Логотип ТМ «Garnier»

Слід зазначити, що в реальній практиці ці методи рідко використовуються ізольовано: найчастіше дизайнер поєднує їх, варіює та адаптує відповідно до поставленого завдання.

Отже, комплексний підхід застосування різноманітних методів у процесі створення об'єктів графічного дизайну сприяє створенню гармонійних, змістовних і візуально переконливих рішень, які ефективно виконують як естетичну, так і комунікативну функції.

Список використаних джерел:

1. Гілязова Н. М. Природні форми в об'єктах графічного дизайну: методи створення. *Український мистецтвознавчий дискурс*. Видавничий дім «Гельветика», 2024. № 6. С. 35–40.
2. Куценко А., Тимченко Є. Колір у графічному дизайні як спосіб впливу на споживача. *Актуальні проблеми сучасного дизайну* : збірник матеріалів V Міжнар. наук.-практич. конф. Київ : КНУТД, 2023. С. 85–88.
3. Пічкур М. Метод стилізації як засіб творчого розвитку майбутнього дизайнера на заняттях композиції. *Збірник наукових праць УДПУ*. 2014. № 10, ч. 3. С. 105–110.

УДК 004.415.2

Головчук Петро,
викладач кафедри інформаційних технологій,
ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0009-0005-0681-3111>

ПРОЄКТУВАННЯ КОНВЕЄРА (PIPELINE) ГЕНЕРАЦІЇ SEO-ОПТИМІЗОВАНОГО КОНТЕНТУ З ВИКОРИСТАННЯМ ВЕЛИКИХ МОВНИХ МОДЕЛЕЙ

Стрімкий розвиток великих мовних моделей (*Large Language Models, LLM*) докорінно змінив підходи до створення текстового контенту. У сфері пошукової оптимізації (*SEO*) використання штучного інтелекту дозволяє масштабувати процеси генерації текстів, однак ручна взаємодія з LLM через стандартні вебінтерфейси часто залишається низькоефективною, схильною до помилок та не забезпечує стабільної якості оптимізації [1]. Відтак, виникає гостра практична необхідність у проєктуванні автоматизованих конвеєрів (*pipelines*), які здатні інтегрувати процеси збору SEO-даних, генерації контенту за допомогою API та фінальної публікації у єдиний безперервний цикл. Метою дослідження є розробка архітектурної моделі такого автоматизованого конвеєра, яка б об'єднувала інструменти семантичного аналізу, програмні інтерфейси мовних моделей та системи управління контентом (*CMS*).

Проєктування запропонованої системи базується на принципах модульності та мікросервісної архітектури [2]. Для документування та візуалізації архітектури доцільно застосовувати ієрархічні підходи, такі як нотація C4, що дозволяє чітко розмежувати відповідальність кожного компонента. Життєвий цикл розробки контенту в такому конвеєрі поділяється на кілька послідовних етапів. На початковому етапі агрегації та

обробки даних (*Data Ingestion*) відбувається автоматичний збір семантичного ядра через API спеціалізованих платформ аналітики та кластеризація пошукових запитів за інтендом користувача за допомогою хмарних скриптів. Результатом цього етапу є формування машиночитаного технічного завдання у форматі JSON [3].

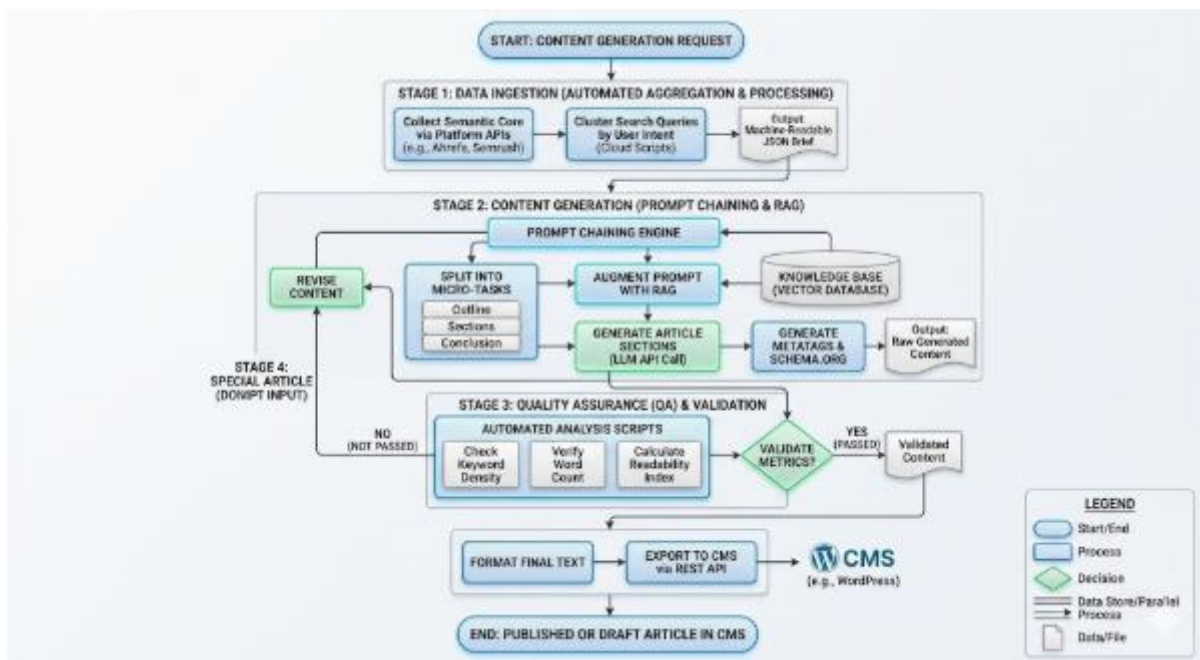

Рис. 1. Блок-схема конвеєра (Pipeline Process Flow)

На етапі генерації контенту структуровані запити (*Prompt Chaining*) передаються до API великої мовної моделі. Процес розбивається на мікро-завдання: генерація плану статті, написання окремих розділів та формування висновків [4]. Критично важливим на цьому етапі є використання підходу RAG (*Retrieval-Augmented Generation*) для збагачення тексту фактологічними даними з надійної бази знань, що суттєво знижує ризик генерації моделлю недостовірної інформації. Паралельно здійснюється відокремлена генерація метатегів та розмітки структурованих даних (*Schema.org*).

Наступним кроком є етап валідації та контролю якості (*Quality Assurance*). Автоматизовані скрипти-аналізатори перевіряють згенерований текст на відповідність ключовим SEO-метрикам: щільності ключових слів, загальному обсягу та показникам читабельності (*Readability Index*) [5]. Після успішної валідації процес переходить до етапу інтеграції та публікації (*Deployment*), під час якого відформатований текст відправляється через REST API безпосередньо у базу даних CMS зі статусом чернетки або для автоматичної публікації.

Отже, спроектований конвеєр генерації SEO-оптимізованого контенту дозволяє трансформувати створення текстів з рутинного процесу в передбачуваний інженерний пайплайн. Застосування глибокого архітектурного мислення до розробки ШІ-проектів такого типу не лише знижує операційні витрати на адміністрування вебресурсів, а й забезпечує високу масштабованість та стабільність системи управління контентом [6].

Список використаних джерел:

1. Zhao W. X. et al. A survey of large language models. arXiv preprint arXiv:2303.18223, 2023.
2. Newman S. Building Microservices: Designing Fine-Grained Systems. 2nd Edition. O'Reilly Media, 2021.
3. Enge E., Spencer S., Stricchiola J. The Art of SEO: Mastering Search Engine Optimization. 4th Edition. O'Reilly Media, 2023.
4. White J. et al. A Prompt Pattern Catalog to Enhance Prompt Engineering with ChatGPT. arXiv preprint arXiv:2302.11382, 2023.
5. Lewis P. et al. Retrieval-augmented generation for knowledge-intensive NLP tasks. Advances in Neural Information Processing Systems, 2020. Vol. 33. P. 9459-9474.
6. Richards M., Ford N. Fundamentals of Software Architecture: An Engineering Approach. O'Reilly Media, 2020.

УДК 004.89

***Головчук Петро,**
викладач кафедри інформаційних технологій,
ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0009-0005-0681-3111>*

РОЗРОБКА АЛГОРИТМІВ АВТОМАТИЧНОЇ ГЕНЕРАЦІЇ МЕТАТЕГІВ ТА РОЗМІТКИ СТРУКТУРОВАНИХ ДАНИХ (SCHEMA.ORG) НА ОСНОВІ НЕЙРОМЕРЕЖЕВОГО АНАЛІЗУ КОНТЕНТУ

Сучасний етап розвитку вебтехнологій характеризується стрімким зростанням обсягів неструктурованої інформації, що потребує впровадження інтелектуальних систем для її семантичної обробки. В межах пошукової оптимізації (SEO) критично важливим аспектом є коректне формування метаданих та впровадження мікророзмітки, що дозволяє пошуковим системам краще інтерпретувати вміст сторінок [1]. Традиційні підходи до генерації метатегів Title та Description, а також розмітки Schema.org часто базуються на статичних шаблонах або ручній праці, що є неефективним для великих порталів та динамічних вебресурсів [2]. Відтак,

розробка алгоритмів на основі нейромережевого аналізу контенту стає пріоритетним завданням для автоматизації цих процесів.

Застосування методів обробки природної мови (NLP) та сучасних великих мовних моделей (LLM) дозволяє здійснювати глибокий аналіз семантики тексту. Запропонований алгоритм базується на декількох етапах нейромережевої обробки. На першому етапі здійснюється екстракція ключових концептів та сутностей (NER – Named Entity Recognition) з контенту сторінки [3]. Це дає змогу виділити головні об'єкти (товари, події, організації тощо), які стануть основою для побудови графів знань.

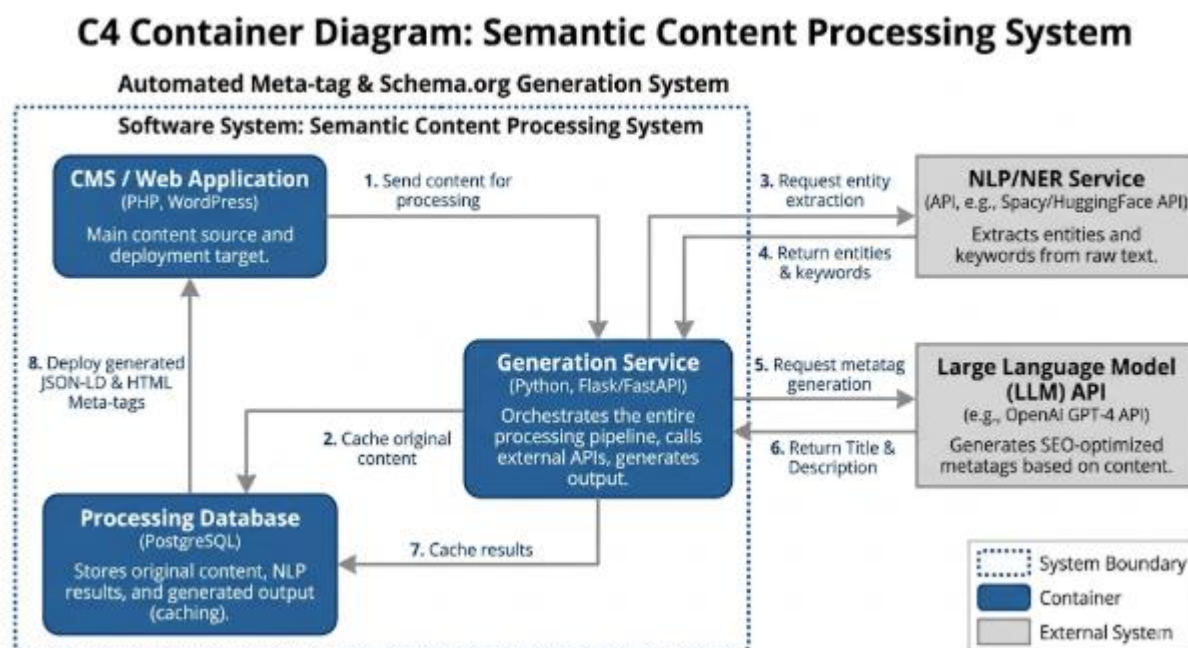

Рис. 1. Архітектурна діаграма контейнерів

Наступним кроком є використання генеративних моделей для синтезу SEO-оптимізованих метатегів. На відміну від класичного копіювання фрагментів тексту, нейромережевий аналіз дозволяє враховувати інтент користувача та обмеження пошукових систем щодо довжини і привабливості (CTR) заголовків [4]. Алгоритм динамічно підлаштовує тональність та лексику метатегів відповідно до контексту конкретної сторінки.

Особливого значення набуває автоматизація розмітки Schema.org. Проектування інтелектуальної системи передбачає автоматичне відображення (mapping) виділених сутностей у відповідні типи та властивості словника Schema.org [5]. Це дозволяє генерувати JSON-LD скрипти без безпосереднього втручання розробника чи SEO-фахівця. Використання архітектурних підходів до розробки таких систем забезпечує їх масштабованість та можливість інтеграції в існуючі CMS через API-інтерфейси [6].

Впровадження алгоритмів автоматичної генерації метаданих на основі штучного інтелекту дозволяє суттєво підвищити видимість веб-ресурсів у пошуковій видачі та знизити витрати на адміністрування контенту. Водночас важливим залишається етап валідації згенерованих даних для запобігання семантичним помилкам та забезпечення відповідності етичним нормам використання ШІ [7]. Отже, поєднання нейромережевого аналізу та інженерних методів автоматизації є ключовим вектором розвитку сучасних систем пошукової оптимізації.

Список використаних джерел:

1. Enge E., Spencer S., Stricchiola J. *The Art of SEO: Mastering Search Engine Optimization*. 4th Edition. O'Reilly Media, 2023.
2. *Artificial Intelligence in Education: Guidance for Policy-makers*. UNESCO. Paris : UNESCO, 2023.
3. Manning C. D. et al. *Introduction to Information Retrieval*. Cambridge University Press, 2008.
4. GPT-4 Technical Report. *OpenAI*. 2023.
5. Guha R. V., Brickley D., Macbeth S. Schema.org: Evolution of Structured Data on the Web. *Communications of the ACM*, 2016. Vol. 59, № 2. P. 44-51.
6. Richards M., Ford N. *Fundamentals of Software Architecture: An Engineering Approach*. O'Reilly Media, 2020.
7. *Ethics Guidelines for Trustworthy AI*. *European Commission*. Brussels, 2019.

УДК 004.8:7.05

*Гребенюк Іван,
доктор філософії,
доцент кафедри дизайну,
ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1562-9464>*

ГЕНЕРАТИВНИЙ ДИЗАЙН ТА ІНКЛЮЗИВНІСТЬ: ПОТЕНЦІАЛ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ У СТВОРЕННІ ДОСТУПНОГО ВІЗУАЛЬНОГО КОНТЕНТУ

Сучасний етап розвитку цифрових технологій характеризується активним впровадженням штучного інтелекту (ШІ) у сферу графічного дизайну. Одним із ключових напрямів є генеративний дизайн, що передбачає автоматизоване створення візуального контенту на основі заданих параметрів.

Паралельно з цим зростає значення інклюзивності як принципу проектування, що забезпечує доступність інформації для всіх категорій користувачів. Відповідно до міжнародних стандартів доступності, зокрема WCAG 2.2, цифровий контент має бути сприйнятним, зрозумілим і зручним для використання [6].

Генеративний дизайн базується на алгоритмічному підході до формоутворення та дозволяє створювати варіативні дизайнерські рішення. На відміну від традиційних методів, цей підхід забезпечує адаптивність та персоналізацію візуального контенту.

Як зазначає Don Norman, ефективний дизайн повинен орієнтуватися на потреби користувача та забезпечувати інтуїтивну взаємодію з продуктом [4]. У цьому контексті генеративні інструменти виступають засобом оптимізації дизайнерських рішень.

Інклюзивний дизайн спрямований на врахування потреб максимально широкого кола користувачів, включаючи осіб із фізичними та когнітивними обмеженнями. Основні принципи включають читабельність, контрастність, простоту навігації та альтернативні способи подання інформації [6].

У сучасних дослідженнях підкреслюється, що цифрова нерівність може посилюватися через недосконалість алгоритмічних систем, якщо вони не враховують різноманіття користувачів [5].

Штучний інтелект відкриває нові можливості для створення доступного контенту, зокрема через автоматичну адаптацію дизайну під індивідуальні потреби користувачів.

Зокрема, генеративні системи можуть:

- змінювати параметри інтерфейсу (контраст, типографіку, кольори);
- створювати альтернативні формати контенту;
- персоналізувати користувацький досвід.

Концепція людиноцентричного штучного інтелекту передбачає орієнтацію технологій на підвищення якості взаємодії людини з цифровим середовищем [3].

Застосування генеративного дизайну у сфері інклюзивності вже реалізується у вебдизайні, освітніх платформах та соціальних проєктах. Водночас існують певні обмеження, пов'язані з етичними аспектами та якістю навчальних даних [1].

Генеративний дизайн у поєднанні зі штучним інтелектом формує нові підходи до створення доступного візуального середовища. Його

використання сприяє підвищенню рівня інклюзивності цифрових продуктів та забезпечує більш ефективну комунікацію з користувачами.

Незважаючи на значний потенціал, застосування генеративного дизайну у сфері інклюзивності супроводжується низкою проблем:

- етичні аспекти – ризик дискримінації через некоректні дані для навчання моделей;
- обмежена точність – алгоритми не завжди коректно враховують специфічні потреби користувачів;
- відсутність стандартизації – недостатня кількість універсальних критеріїв оцінки доступності;
- залежність від технологій – потреба у технічних ресурсах і спеціалізованих знаннях.

Важливо підкреслити, що штучний інтелект не замінює дизайнера, а виступає як інструмент, який розширює його можливості.

Генеративний дизайн у поєднанні зі штучним інтелектом формує нову парадигму у сфері візуальної комунікації, орієнтовану на адаптивність, персоналізацію та доступність. Використання таких технологій дозволяє значно підвищити рівень інклюзивності цифрових продуктів, забезпечуючи комфортну взаємодію для різних категорій користувачів.

Разом із тим, ефективне впровадження генеративного дизайну потребує комплексного підходу, що включає технічні, етичні та методологічні аспекти. Перспективи подальших досліджень полягають у розробці стандартів інклюзивного генеративного дизайну та інтеграції цих принципів у професійну практику графічних дизайнерів.

Список використаних джерел:

1. Костенко О. В. Інклюзивний дизайн у цифровому середовищі. *Вісник ХДАДМ*. 2021. № 2. С. 45–52.
2. Пономаренко І. С. Використання штучного інтелекту в графічному дизайні. *Мистецтвознавчі записки*. 2022. Вип. 41. С. 112–118.
3. Ben Shneiderman. *Human-Centered AI*. Oxford : Oxford University Press, 2022. 304 p.
4. Don Norman. *The Design of Everyday Things*. New York : Basic Books, 2013. 368 p.
5. Kate Crawford. *Atlas of AI: Power, Politics, and the Planetary Costs of Artificial Intelligence*. New Haven : Yale University Press, 2021. 336 p.
6. World Wide Web Consortium. *Web Content Accessibility Guidelines (WCAG) 2.2*. URL: <https://www.w3.org/TR/WCAG22/> (дата звернення: 23.04.2026).

*Гуляк Олександра,
викладач кафедри інформаційних технологій,
спеціаліст вищої категорії,
Фаховий коледж ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0009-0002-5779-9178>*

АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ У ЕРУ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ: НАУКОВО-МЕТОДИЧНИЙ АСПЕКТ ДЛЯ ВИКЛАДАЧА МАТЕМАТИКИ

У сучасній освітній дійсності все більше зростає вплив цифрових технологій, зокрема штучного інтелекту (ШІ), на кожен етап навчальних та наукових процесів. Виникає новий етап трансформації академічної доброчесності як системи морально-етичних засад, регулюючих авторство, відповідальність і чесність у навчально-науковій діяльності.

Українські дослідники відзначають, що розвиток ШІ ставить перед освітою як нові можливості, так і серйозні виклики: від покращення персоналізованого навчання до загрози масового «нечесного використання» інтелектуальних систем [2]. Для викладача математики це набуває особливої значущості, оскільки від чесності виконання завдань, виконання самостійних, контрольних і наукових робіт здобувачів залежить формування справжніх математичних компетентностей, а не лише вміння «копіювати відповіді» алгоритмами.

Закон України «Про освіту» [4] встановлює вимоги до відкритого, чесного та вільного від академічної недоброчесності освітнього середовища, однак упровадження принципів доброчесності в реалії ШІ-допомоги вимагає окремого науково-методичного осмислення.

Українські науковці Киричук Б. С. та Гришко В. І. у своїх працях говорять про те, що академічна доброчесність у сучасному науковому осмисленні відображається як система цінностей, принципів і норм, які забезпечують високу якість науково-освітньої діяльності, відповідальність за власні дії, визнання інтелектуальної власності, відкритість і прозорість у навчальному середовищі. Дослідники зазначають, що академічна доброчесність є «підґрунтям і дієвим механізмом у процесі забезпечення якості вищої освіти», а її порушення веде до дестабілізації довіри в системі освіти й науки [2].

До основних форм академічної недоброчесності зараховують:

- академічний плагіат;

- фабрикацію та фальсифікацію даних;
- самоплагіат;
- списування, використання шпаргалок;
- необ'єктивне оцінювання;
- надання здобувачам допомоги з порушенням вимог [3].

Так само вітчизняні дослідники Горчинський С. В., Софілканич М. І. та Горбенко І. Ф. акцентують на важливості етичного виміру академічної доброчесності, зокрема відповідальності викладача за формування інтелектуально-етичної культури студента [1].

Швидкий розвиток технологій штучного інтелекту змінює не тільки технічні засоби підготовки матеріалів, але й сам спосіб концептуалізації академічної доброчесності. Дослідник Романишин Р. Я. відзначає, що ШІ дозволяє створювати адаптивні навчальні платформи, персоналізовані навчальні маршрути, інтерактивні та імітаційні навчальні середовища, а також автоматизувати оцінювання, підготовку навчальних завдань і аналіз успішності [5].

Однак розширення функцій ШІ відкриває нові вектори ризиків, зокрема:

- можливість автоматичного генерування текстів, завдань, розв'язків, кодів;
- ускладнення встановлення справжнього авторства роботи;
- використання ШІ-сервісів для «нечесного виконання» завдань;
- упередженість алгоритмів, яка здатна впливати на справедливість оцінювання [5].

У дослідженнях українських авторів обґрунтовано, що вплив ШІ на академічну доброчесність є надзвичайно складним і поляризованим процесом, де технологічні переваги переплітаються з етичними та правовими проблемами [2].

Однією з перспективних сфер застосування ШІ у математичній освіті є автоматизоване оцінювання. Системи ШІ дозволяють:

- аналізувати відповіді на відкриті завдання;
- перевіряти розв'язки задач;
- формувати індивідуальні рекомендації з відпрацювання помилок [6].

Однак дослідники акцентують низку етичних та методичних ризиків, асоційованих з автоматизованим оцінюванням:

- можливість упередження алгоритмів, які «навчані» на певних типах розв'язків;
- складність відстеження критеріальної справедливості при оцінюванні відкритих відповідей;

- ризик втрати розуміння здобувачем освіти, чому та чи інша відповідь вважається неправильною, якщо алгоритм не надає достатньо розгорнутих пояснень [6].

У працях науковців наголошується на необхідності «людського контролю» автоматизованих рішень, зокрема викладач математики повинен виконувати вибірково перевірку результатів, втручаючись у випадках, де алгоритм може виявитися надто суворим або, навпаки, надто ліберальним.

У висновку потрібно сказати, що розвиток штучного інтелекту в ері цифрової освіти посилює значення академічної доброчесності як ціннісно-етичного фундаменту навчально-наукової діяльності. Для викладача математики ключовим є вміння відкрито регулювати використання ШІ, зберігати справжню авторську відповідальність здобувачів та забезпечувати «людський контроль» над автоматизованими процесами, що є необхідною умовою якісної освіти в умовах інтеграції інтелектуальних систем.

Список використаних джерел:

1. Горчинський С. В., Софілканич М. І., Горбенко І. Ф. Якість української освіти й академічна доброчесність: вплив застосування штучного інтелекту. *Академічні візії*. 2023. № 20. URL: <https://academy-vision.org/index.php/av/article/view/407> (дата звернення: 19.04.2026).

2. Киричук Б. С., Гришко В. І. Академічна доброчесність і штучний інтелект: подолання викликів у освітньо-науковій діяльності України та зарубіжних держав. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2024. Вип. 85, ч. 2. URL: <https://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/315404> (дата звернення: 19.04.2026).

3. Партико Н. В., Смирнова І. М., Житомирська Т. М. Академічна доброчесність в епоху штучного інтелекту: виклики та можливості для здобувачів освіти. *Інноваційна педагогіка*. 2024. Вип. 72. С. 265–269. URL: <https://innovpedagogy.od.ua/archives/2024/72/55.pdf> (дата звернення: 19.04.2026).

4. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19/ed20240104#Text> (дата звернення: 26.04.2026).

5. Романишин Р. Я. Використання штучного інтелекту у навчанні математики учнів початкової школи: виклики та ризики. *Наступність у навчанні математики в умовах реформи загальної середньої освіти: реалії та перспективи* : зб. тез доп. за матеріалами Всеукр. науково-практ. конф. (м. Одеса, 25 берез. 2025 р.). Одеса, 2025. С. 30–33. URL: <http://dspace.pdpu.edu.ua/handle/123456789/22131> (дата звернення: 19.04.2026).

6. Сіра І. Т. Етичні аспекти застосування AI в освіті: як вчителі математики можуть уникнути упереджень у алгоритмах. *Цифрова трансформація освіти та науки* : матеріали IV Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Харків, 4 берез. 2026 р.). Харків, 2026. С. 150–156. URL: <https://dspace.hnpu.edu.ua/items/fad571c5-90a7-49b6-9e6e-db50546eb575> (дата звернення: 19.04.2026).

*Гуменюк Тетяна,
доктор історичних наук, професор,
професор кафедри права імені
академіка УАН о. Івана Луцького,
ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0724-189X>*

ПРАВОВІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ПРАВООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ: РЕГІОНАЛЬНИЙ АСПЕКТ

Із закінченням Другої світової війни більшість підрозділів системи НКВС-МВС пройшли через структурно-реорганізаційні зміни, пов'язані здебільшого з об'єктивними чинниками, викликаними змінами у суспільному житті країни та умовами повоєнного відновлення. Наповнення структури новими підрозділами відбувалося відповідно до покладання на них виконання тих чи інших завдань, поставлених радянським урядом. Так, зокрема, нові функції, пов'язані з контролем за особами, які поверталися на батьківщину (репатріантами) на місце постійного проживання, на роботу в промисловість, а також тих, що перебували у перевірочно-фільтраційних пунктах, відповідно до наказу НКВС СРСР від 02 березня 1946 р. № 00179 покладалися на ГУББ. Зазначене вимагало створення нової структурної одиниці у складі ГУББ, яка б виконувала поставлене завдання. Відповідно до цього наказу у його складі був організований відділ з керівництва агентурно-оперативною роботою щодо зрадників, німецьких ставлеників та пособників. В УББ НКВС УРСР створювалися відповідні відділення або групи по роботі з репатріантами [1, с. 170]. Аналізуючи політичні події, які відбувалися після смерті Й. Сталіна, зауважимо, що з метою налагодження дієвого механізму управління країною 5 березня 1953 р. відбулося спільне засідання пленуму ЦК, РМ СРСР і Президії ВР СРСР, на якому були оголошені важливі заходи з організації партійного і державного керівництва в СРСР. Насамперед визначення верхівки керівного складу Ради міністрів СРСР. Так, Головою РМ СРСР став Г. Маленков, а його заступниками – Л. Берія, В. Молотов, М. Булганін та Л. Каганович. Також в протоколі спільного засідання зазначалося про створення на основі двох існуючих на той час органів Бюро Президії ЦК партії та Президії ВР СРСР – Президії Ради Міністрів СРСР, а також об'єднання двох силових структур в одне відомство. Як

зазначають дослідники питань становлення партійної влади в СРСР, у постсталінський період, практично у перші дні після смерті «вождя», розпочалася активна гостра боротьба за владу в середовищі його найближчого оточення. Отже, після смерті Й. Сталіна відбулася низка знакових подій, які відобразилися не тільки на загальній політичній обстановці в країні, а й призвели до створення наймогутнішого карально-репресивного механізму у державній системі – Міністерства внутрішніх справ, до складу якого увійшли органи державної безпеки, на чолі з Л. Берією. Протиборство радянської партійної системи такій одіозній фігурі як Л. Берія виразилося в об'єднанні зусиль його політичних супротивників, до кола яких входили Г. Маленков, М. Хрущов та ін., з метою виведення з боротьби свого небезпечного конкурента. На засіданні ЦК КПРС 25 червня 1953 р. було розглянуто питання про діяльність лідера правоохоронної системи, за результатами якого Л. Берія був заарештований і надалі засуджений та розстріляний. Ця акція, на думку С. Кульчицького, мала інституційне значення, оскільки з усуненням від влади «конкурента» партійна верхівка повернула собі диктаторську владу в неурізаному вигляді, а в органах державної безпеки розпочалася чистка [106]. Насамперед з посад були звільнені всі призначені Л. Берією керівники, а частина з них, зокрема й очільник МВС УРСР П. Мешик, надалі були засуджені або розстріляні [1, с. 273].

У західних областях УРСР у період 1944–1953 роках, в умовах протиборства з національно-визвольним рухом, реально основну функцію прокуратури – нагляд за дотриманням і виконанням вимог радянського законодавства – частково перейняли на себе компартійні органи. 27 лютого 1959 р. Президія Верховної Ради СРСР прийняла Указ про утворення колегій у Прокуратурі СРСР і в прокуратурах союзних республік. Тепер одноособова відповідальність керівника за прийняття рішення та проведення його в життя стала поєднуватися з колегіальністю в обговоренні найважливіших питань, що сприяло поліпшенню діяльності прокуратури. Конституція СРСР 1977 року сформулювала основні положення про організацію і діяльність прокурорських органів у періоді, що тривав до проголошення незалежності України. Конституція визначала зміст, цілі та завдання прокурорського нагляду, принципи побудови і діяльності прокурорської системи, структуру органів прокуратури, строки повноважень і порядок призначення прокурорів від вищої до нижчої ланки, відповідальність і підзвітність Генерального прокурора СРСР. Конституція встановлювала, що прокуратура являє собою систему єдиних

централізованих органів, підпорядкованих тільки центру в особі Генерального прокурора СРСР [2, с. 196-197]. Основний розвиток правоохоронні органи набули у повоєнні часи, коли радянська влада була вже повністю встановлена, а питання забезпечення внутрішньодержавної ідеології відійшло на другий план. Так, у липні 1966 року відповідним указом Президії Верховної Ради СРСР було утворено союзно-республіканське міністерство охорони громадського порядку СРСР, яке у листопаді 1968 року було перейменовано у Міністерство внутрішніх справ СРСР, в структуру якого увійшли такі управління: адміністративної служби міліції, карного розшуку, боротьби з розкраданням соціалістичної власності та спекуляцією, державної автомобільної інспекції, спеціальної та транспортної міліції. В центральному апараті діяв підрозділ зі штабними функціями – організаційно-інспекторське управління [3, с. 36-39].

З моменту ухвалення Декларації про державний суверенітет України від 16 липня 1990 року й Акту незалежності України від 24 серпня 1991 року правоохоронні органи зазнали кардинального реформування. Витоками нормативно-правового закріплення статусу правоохоронних органів за часів незалежності України є Конституція України, закони України «Про міністерства і державні комітети Української РСР», «Про прокуратуру», «Про міліцію», «Про оперативно-розшукову діяльність», «Про Службу безпеки України» та інші. Маємо наголосити на істотних змінах у завданнях правоохоронних органів, до яких належить забезпечення законності, гуманізму, поваги до особи, соціальної справедливості, рівності, гласності та позапартійності. Однак Україна, як і багато інших держав, що виникли на території колишнього Радянського Союзу, зіштовхнулася з гострою необхідністю реорганізації правоохоронних органів, оскільки ті абсолютно не відповідали новим вимогам, які постали перед ними у зв'язку з новою політичною і соціально-економічною ситуацією в країні і світі, у тому числі й з посиленням боротьби зі злочинністю. У сучасних умовах правоохоронна функція держави під впливом зовнішніх факторів, зокрема військової агресії, зазнала суттєвих змін. Як наслідок, правоохоронна функція держави під впливом введення воєнного стану також зазнала внутрішньої трансформації, що зумовлено потребами забезпечення правового режиму воєнного стану та вплинуло на правоохоронну діяльність органів держави, правоохоронні функції яких також зазнали змін [4, с. 476]. Відсутність нормативного визначення системи правоохоронних органів позначається на реалізації правоохоронних функцій, гальмує діяльність правоохоронних органів, що в цілому позначається на правоохоронній функції держави, а тому державі потрібно

визначитися з системою правоохоронних органів держави, що в цілому позитивно вплине на реалізацію правоохоронної функції держави, профілактичну і правозастосовну діяльність правоохоронних органів.

Список використаних джерел:

1. Пристайко О. В. НКВС-МВС УРСР (1934–1954 рр.): структурна побудова та функції (історико-правове дослідження) : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Київ, 2011. 273 с.
2. Історія правоохоронних органів України : підручник / С. В. Банах, А. В. Грубінко, В. В. Савенко, В. З. Ухач. Тернопіль : ЗУНУ, 2021. 232 с.
3. Цанько Я. О. Історико-правовий аналіз становлення та розвитку превенції у діяльності правоохоронних органів (з часів існування Російської імперії до сьогодні). *Прикарпатський юридичний вісник*. 2017. Вип. 1 (16), т. 3. С. 36–39.
4. Яра О. С., Світличний О. П. Функції правоохоронних органів України в умовах режиму воєнного стану. *Аналітично-порівняльне правознавство* : електронне наукове видання. 2024. № 4. URL: <https://app-journal.in.ua/wp-content/uploads/2024/08/80.pdf> (дата звернення: 10.06.2026).

УДК 528.4

Гусар Катерина,
старший викладач кафедри
архітектури та будівництва,
ЗОВ «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4881-9520>

ЩОДО ПИТАНЬ ВПРОВАДЖЕННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В ГЕОІНФОРМАЦІЙНЕ СЕРЕДОВИЩЕ МІСТОБУДУВАННЯ

Стрімкий розвиток технологій штучного інтелекту (ШІ) протягом останнього десятиліття зумовив глибоку трансформацію багатьох наукових і прикладних галузей. Геоінформаційне середовище, як сукупність методів, технологій, даних і практик, пов'язаних з опрацюванням просторової інформації, також зазнає суттєвих змін під впливом цифровізації [1]. У сучасних геоінформаційних системах (ГІС) застосування ШІ відкриває нові можливості для автоматизації обробки просторових даних, прогнозування процесів та підтримки прийняття управлінських рішень у різних сферах, зокрема містобудуванні, управлінні ресурсами та моніторингу довкілля [2].

Геоінформаційні системи традиційно працюють із просторовими даними, що характеризуються високою розмірністю, складною структурою та контекстною залежністю. Завдання розпізнавання просторових закономірностей, класифікації територій, прогнозування змін землекористування та оптимізації просторових процесів є прикладами сфер, у яких використання методів штучного інтелекту суттєво підвищує точність і ефективність аналізу [2]. Водночас впровадження ШІ в ГІС потребує комплексного підходу, що включає постановку задач, вибір адекватних моделей, інтеграцію з наявними базами даних, дотримання стандартів обміну інформацією, а також забезпечення прозорості й етичності алгоритмів.

Умови сучасного інформаційного суспільства визначають зростаючу роль знань та інтелектуального потенціалу як ключових чинників розвитку держави. Важливе місце в цьому процесі займають інформаційно-комунікаційні технології, до складу яких входять і системи штучного інтелекту. Починаючи з 2021 року, спостерігається інтенсивний розвиток програмних продуктів, що базуються на ШІ, а також активне впровадження його елементів у системне та прикладне програмне забезпечення.

В Україні стратегічні напрями розвитку цієї галузі визначено у «Концепції розвитку штучного інтелекту в Україні», затвердженій у 2020 році [3]. У документі штучний інтелект трактується як сукупність інформаційних технологій, що забезпечують здатність виконувати складні завдання шляхом застосування алгоритмів обробки даних, методів машинного навчання та формування власних моделей знань. Це дозволяє системам ШІ аналізувати інформацію, генерувати рішення та імітувати окремі аспекти інтелектуальної діяльності людини.

Геоінформаційні системи у поєднанні з сучасними цифровими технологіями забезпечують ефективний аналіз просторових даних, формування структурованих баз даних та їх візуалізацію у вигляді картографічних матеріалів, таблиць і графіків [2]. У містобудуванні це створює основу для комплексного дослідження територій, планування забудови та управління розвитком міського середовища.

Важливою складовою ГІС є дистанційне зондування Землі (ДЗЗ), яке забезпечує отримання актуальної інформації про стан територій за допомогою супутникових, авіаційних і безпілотних сенсорних систем [4]. У містобудівній діяльності ці технології використовуються для моніторингу змін землекористування, контролю розвитку забудови, аналізу інфраструктури та оцінки факторів, що впливають на трансформацію міського простору.

Інтеграція ГІС із технологіями штучного інтелекту значно розширює можливості аналізу даних ДЗЗ та дозволяє здійснювати моделювання і прогнозування параметрів міського середовища. Це включає оцінювання щільності та поверховості забудови, функціонального зонування територій, стану озеленення та просторової організації міста [4]. За наявності наземних геодезичних даних, що використовуються як навчальні вибірки, можливо здійснювати високоточне дешифрування супутникових і аерофотознімків, визначаючи ключові характеристики міського середовища.

Систематичний моніторинг цих показників дозволяє оцінювати ефективність містобудівної політики, виявляти тенденції розвитку територій та прогнозувати подальші зміни в умовах урбанізації та кліматичних викликів. Впровадження ШІ в геоінформаційне середовище містобудування є стратегічно важливим напрямом розвитку сучасних міст, що сприяє підвищенню ефективності управління територіями, забезпеченню сталого розвитку та покращенню якості життя населення.

Водночас ефективне застосування таких технологій вимагає системного підходу до організації даних, обґрунтованого вибору моделей, забезпечення прозорості їх функціонування та відповідності етичним нормам. Особливого значення набуває також забезпечення інтегрованості між компонентами геоінформаційних систем і систем штучного інтелекту.

Список використаних джерел:

1. Геоінформаційні системи в науках про Землю : монографія / В. І. Зацерковний, І. В. Тішаєв, І. В. Віршило, В. К. Демидов. Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2016. 510 с. URL: https://geophys.knu.ua/docs/library/2016_Monograph_GISInGeoscience_ZatserkovnyiV.pdf (дата звернення: 26.04.2026).
2. Дячук П. П., Берднік І. В. Використання геоінформаційних систем і штучного інтелекту для захисту особливо цінних лісів України: огляд можливостей, виклики та правове забезпечення. Київ : WWF-Україна, 2024. С. 36. URL: <https://wwfeu.awsassets.panda.org/downloads/gis-and-ai-for-preserving-high-conservation-value-forests-of-ukraine.pdf> (дата звернення: 26.04.2026).
3. Концепція розвитку штучного інтелекту в Україні : розпорядження Кабінету Міністрів України від 02.12.2020 № 1556-р. *Офіційний вебпортал парламенту України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-2020-p> (дата звернення: 26.04.2026).
4. Карпінський Ю., Лазоренко-Гевель Н. Методи збирання геопросторових даних для топографічного картографування. *Сучасні досягнення геодезичної науки та виробництва* : зб. наук. праць. Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2018. Вип. I (35). С. 204–211. URL: https://www.researchgate.net/publication/349536793_METODI_ZBIRANNA_GEOPROSTOROVIH_DANIH_DLA_TOPOGRAFICNOGO_KARTOGRAFUVANNA (дата звернення: 26.04.2026).

*Демчина Микола,
доцент кафедри інформаційних технологій,
кандидат технічних наук,
ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0009-0002-9161-4843>*

ОПТИМІЗАЦІЯ ПРОДУКТИВНОСТІ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИХ АГЕНТНИХ СИСТЕМ ЧЕРЕЗ ПАРАЛЕЛІЗАЦІЮ ОБЧИСЛЕНЬ

Ефективність сучасних агентних систем, побудованих на базі великих мовних моделей (*LLM*), часто лімітується детермінованим послідовним алгоритмом обробки операцій. У межах традиційної парадигми інтелектуальний агент здійснює поетапний аналіз запиту, звернення до зовнішніх ресурсів, очікування відповіді та формування проміжних висновків перед ініціацією наступного кроку. Попри високий рівень контролю та відтворюваності результатів, подібна архітектура генерує кумулятивну затримку, що критично знижує швидкість виконання комплексних завдань, які містять незалежні підзадачі [1].

Під час взаємодії із зовнішніми компонентами (вебпошуковими системами, базами даних або сторонніми API) значний часовий ресурс витрачається на очікування відгуку, що формує «послідовне вузьке місце» (*sequential bottleneck*). У таких умовах загальна продуктивність системи сприймається як незадовільна, оскільки сумарний час виконання дорівнює сумі затримок усіх ітерацій. Навіть за умови високої якості когнітивного процесу агента, лінійне виконання незалежних операцій призводить до неефективного використання обчислювальних потужностей та надмірних часових витрат [1].

Тому у проектуванні сучасних хмарних та агентних архітектур пріоритетним стає впровадження методів паралельної обробки. Це рішення є особливо релевантним для сценаріїв, що потребують багатоаспектного аналізу, оцінки альтернативних гіпотез або опрацювання великих масивів документації. Інтеграція паралельних механізмів на рівні агентів дозволяє мінімізувати час виконання операцій та підвищити загальну пропускну здатність інтелектуальних систем.

Одним із перспективних шляхів подолання вказаної проблеми є реалізація шаблонів оркестрації, таких як «*concurrent orchestration*», «*fan-*

out/fan-in» та «scatter-gather». Дані моделі забезпечують ефективну декомпозицію об'ємної задачі на автономні сегменти, їх одночасне виконання та подальшу консолідацію даних. Така архітектурна схема передбачає паралельну роботу кількох агентів, чиї проміжні результати згодом агрегуються для формування фінального верифікованого рішення.

Принцип, згідно з яким тривалість виконання завдання лімітується його найбільш ресурсомістким компонентом, корелює з концепцією критичного шляху в паралельних процесах. У разі незалежності підзадач загальна затримка прагне до тривалості найдовшої операції з урахуванням витрат на координацію. Дане обмеження, описане в законі Амдала [2], вказує на те, що навіть за умови масштабування кількості виконавців граничне пришвидшення системи визначається часткою операцій, які потребують виключно послідовного виконання.

Аналіз закону Амдала в контексті багатоядерних систем дозволяє виокремити дві закономірності для агентних архітектур. По-перше, фактори, що часто ігноруються (накладні витрати на синхронізацію та послідовні фази), стають домінантними при високому рівні паралелізму. По-друге, оптимізація саме послідовних ділянок коду може бути більш стратегічно вагомим, ніж екстенсивне нарощування кількості паралельних агентів [2]. В інтелектуальних системах фаза синтезу результатів, що включає верифікацію та усунення суперечностей, часто стає новим критичним вузлом.

Отже, паралелізація не є абсолютним засобом інтенсифікації роботи, а радше інструментом перерозподілу ресурсів. Час, заощаджений на очікуванні зовнішніх викликів, спрямовується на процеси координації та контролю якості. Максимальний ефект досягається при виконанні I/O-орієнтованих підзадач, де паралельний запуск дозволяє нівелювати простої системи під час операцій введення-виведення.

У практичній реалізації перехід до паралельних моделей часто базується на подієво-орієнтованому шаблоні «*scatter-gather*». Координатор розподіляє завдання між виконавцями (*scatter*) та здійснює збір (*gather*) отриманих даних для подальшого аналізу. Етап інтеграції може включати порівняння, вибір найкращого варіанта або синтез відповідей. Шаблон «*scatter-gather*» виступає ключовим координаційним механізмом, що забезпечує формування консенсусного рішення на основі результатів декількох паралельних гілок.

Наприклад, платформа Amazon Web Services рекомендує «*scatter-gather*» як фундаментальний підхід для інтелектуальних агентів, що дозволяє об'єднувати результати множинних підзадач у єдине консолідоване

рішення. Рекомендації AWS включають практичні схеми реалізації таких процесів з використанням керованих хмарних сервісів та алгоритмів кореляції результатів [3].

Водночас у межах екосистеми OpenAI паралелізація функціонує на двох рівнях: через одночасні виклики інструментів (*tool/function calling*) одним агентом та через архітектуру «*fan-out/fan-in*», де метаагент інтегрує результати роботи групи спеціалізованих агентів [4].

Проте впровадження паралельних механізмів трансформує вимоги до системної інженерії. Пріоритетними стають питання гранулярності декомпозиції завдань, управління станом системи (*state management*), проектування надійних алгоритмів агрегації та забезпечення прозорості (*observability*) обчислювального процесу.

Розвиток паралельної оркестрації логічно веде до створення мультиагентних екосистем, де взаємодіють команди спеціалізованих агентів. У такій парадигмі дослідження методів ефективною паралельною колаборації між взаємопов'язаними робочими процесами стає самостійним науковим викликом.

Зокрема, критичного значення набувають питання масштабування координаційних механізмів та підтримання консистентності результатів за умови зростаючої складності системи. Необхідно забезпечити такий рівень управління, щоб пришвидшення обробки не нівелювало якість кінцевих висновків. Підсумовуючи, паралелізація є не просто методом оптимізації, а фундаментальним архітектурним принципом. Її успішна імплементація вимагає стратегічного балансу між послідовними та паралельними фазами, а також застосування чітких інженерних підходів до декомпозиції та синтезу даних для досягнення надійності й передбачуваності системи.

Список використаних джерел:

1. Workflow for parallelization. *AWS Prescriptive Guidance*. URL: <https://docs.aws.amazon.com/prescriptive-guidance/latest/agent-ai-patterns/workflow-for-parallelization.html> (дата звернення: 13.03.2026).
2. Hill M. D., Marty M. R. Amdahl's Law in the multicore era. *IEEE Computer*. 2008. Vol. 41, № 7. P. 33–38. URL: https://research.cs.wisc.edu/multifacet/papers/ieeecomputer08_amdahl_multicore.pdf (дата звернення: 13.03.2026).
3. Parallelization and scatter-gather patterns. *AWS Prescriptive Guidance*. URL: <https://docs.aws.amazon.com/prescriptive-guidance/latest/agent-ai-patterns/parallelization-and-scatter-gather-patterns.html> (дата звернення: 13.03.2026).
4. Function calling. *OpenAI API Documentation*. URL: <https://developers.openai.com/api/docs/guides/function-calling/> (дата звернення: 13.03.2026).

Дутка Софія,
студентка III курсу спеціальності «Менеджмент»,
ЗВО «Університет Короля Данила»
Науковий керівник:
Івашків Тарас,
професор кафедри управління та адміністрування,
кандидат економічних наук, доцент,
ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2926-5101>

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ТА СТРАТЕГІЧНІ ПРІОРИТЕТИ ФУНКЦІОНУВАННЯ СПЕЦІАЛІЗОВАНИХ БАНКІВ У СТРУКТУРІ ФІНАНСОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

Економічний розвиток будь-якої сучасної держави детермінується не лише технологічною модернізацією та динамікою реального сектору, а й значною мірою залежить від архітектури та функціональної наповненості банківської системи. У сучасній науковій парадигмі банківська система розглядається як базовий вектор у формуванні високоефективної, соціально орієнтованої ринкової моделі інноваційного спрямування. Банки, виступаючи ключовими фінансовими посередниками, забезпечують трансформацію заощаджень в інвестиції, що є критично важливим для країн із перехідною економікою, до яких належить і Україна.

Сучасний етап розвитку глобальних фінансових ринків характеризується посиленням процесів інтеграції та транскордонного руху капіталу, що зумовило стійку тенденцію до універсалізації банківських установ. Більшість великих банківських груп прагнуть охопити максимально широкий спектр послуг – від класичного розрахунково-касового обслуговування до складних інвестиційних продуктів. Водночас спостерігається певна нестача наукової уваги до проблематики функціонування спеціалізованих банків.

У науковому дискурсі, де ключовими фігурами є такі вчені, як М. Барна, В. Коваленко, А. Мороз та Т. Васильєва, досі відсутній консенсус щодо доцільності інституціоналізації вузькоспеціалізованих установ в умовах обмеженого внутрішнього ринку [1; 2; 3]. Деякі дослідники вва-

жають спеціалізацію ознакою зрілості ринку, інші – ризиком через недостатню диверсифікацію активів. Проте актуальність питання створення спеціалізованих банків як у теоретичному, так і в практичному плані лише зростає, особливо в контексті післявоєнного відновлення України.

Специфіка національних банківських систем детермінується кількісним та якісним складом фінансових інституцій. Згідно із законодавством України, банки – це юридичні особи, які на підставі банківської ліцензії мають виключне право надавати банківські послуги [1, с. 54]. Традиційно банківська система базується на дворівневій моделі:

Перший рівень займає Національний банк України, який виступає емісійним центром та регулятором, що забезпечує стабільність національної валюти та нагляд за діяльністю комерційних структур.

Другий рівень формують комерційні банки, які незалежно від форми власності реалізують комплекс операцій: пасивні (акумуляція капіталу), активні (розміщення ресурсів) та розрахунково-касове обслуговування.

Статистичний аналіз свідчить про глибоку трансформацію сектору. Якщо станом на початок 2020 року в Україні налічувалося 180 банківських установ (включаючи ті, що перебували у процесі ліквідації), то сучасні тенденції вказують на подальшу консолідацію капіталу. Сукупні активи банківського сектору, які у 2020 році демонстрували ріст на 13,38 % (до 1,278 трлн грн), сьогодні вимагають нових підходів до управління та спеціалізації фінансових ресурсів [4].

В академічній літературі комерційні банки прийнято поділяти на універсальні і спеціалізовані. Універсальний банк здійснює всі або майже усі види банківських операцій, у той час як спеціалізований банк, навпаки, концентрує свої зусилля на одному або деяких видах банківської діяльності [3, с. 438]. Доцільно виділити такі основні типи спеціалізації:

- Інвестиційні банки: спеціалізуються на мобілізації довгострокового позикового капіталу та операціях із цінними паперами.
- Іпотечні банки: проводять операції з надання довгострокових позик під заставу нерухомості.
- Ощадні банки: орієнтовані на акумуляцію дрібних заощаджень населення, забезпечуючи високий рівень надійності та доступності послуг.
- Інноваційні (венчурні) банки: забезпечують кредитування ризикових проєктів у сфері високих технологій, що є основою інноваційного типу економіки.

Для України питання спеціалізації банківського капіталу має прикладний характер. Створення спеціалізованих інституцій (наприклад, аграрних банків) дозволило б сконцентрувати ресурси на стратегічно важливих галузях, які мають специфічні виробничі цикли та потребують пільгового довгострокового кредитування. Спеціалізовані банки мають перевагу у вигляді глибокої експертизи ринку, проте стикаються із загрозою системних ризиків у разі кризи в конкретній галузі. Тому регуляторна політика НБУ має передбачати особливі вимоги до формування капіталу та резервування для таких установ.

Підсумовуючи вищевикладене, можна стверджувати, що спеціалізовані банки є необхідною ланкою для завершення формування повноцінної банківської системи України. Попри домінуючу тенденцію до універсалізації, саме спеціалізовані фінансові інституції здатні забезпечити точкове, професійне фінансування пріоритетних напрямів економіки. Концептуалізація дефініції «спеціалізований банк» у вітчизняному законодавстві дозволить розробити дієві механізми їхнього функціонування. Це, своєю чергою, сприятиме підвищенню інвестиційної привабливості країни, прозорості фінансових потоків та переходу до інноваційної моделі розвитку. Спеціалізація повинна розглядатися не як альтернатива універсалізації, а як її стратегічне доповнення.

Список використаних джерел:

1. Barna M., Ruschyshyn N. Banking system of the country: elements, functions and potential in ensuring economic growth. *Scientific Horizons*. 2020. Vol. 23, № 10. P. 54–67. DOI: [https://doi.org/10.48077/scihor.23\(10\).2020.54-67](https://doi.org/10.48077/scihor.23(10).2020.54-67).
2. Коваленко В. В. Стратегічне управління фінансовою стійкістю банківської системи : монографія. Суми : ДВНЗ «УАБС НБУ», 2010. 228 с.
3. Мороз А. М., Савлук М. І. Банківські операції : підручник. Київ : КНЕУ, 2011. 608 с.
4. Статистика банківської системи України. *Офіційне інтернет-представництво Національного банку України*. URL: <https://bank.gov.ua>.

*Жирак Людмила,
старша викладачка кафедри туризму
та готельно-ресторанної справи,
ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3455-3135>*

НАЦІОНАЛЬНИЙ АКАДЕМІЧНИЙ ДРАМАТИЧНИЙ ТЕАТР ІМЕНІ І. ФРАНКА ЯК ТУРИСТИЧНИЙ МАГНІТ ІВАНО-ФРАНКІВСЬКА

У сучасних умовах розвитку туризму дедалі більшого значення набувають культурні інституції, які формують унікальний туристичний імідж міст. Особливу роль у цьому процесі відіграють театри як осередки духовного та мистецького життя, що виступають не лише культурними, а й туристичними магнітами. У цьому контексті Івано-Франківський національний академічний драматичний театр ім. Івана Франка є одним із ключових чинників формування туристичної привабливості міста. Незважаючи на відсутність законодавчо закріпленого визначення поняття «театральний туризм» в Україні, у наукових дослідженнях його розглядають як складову культурного туризму, що передбачає подорожі з метою відвідування театральних подій, вистав та фестивалів. У сучасних умовах саме культурні враження формують унікальність туристичних дестинацій та підвищують їх конкурентоспроможність [3]. Важливим елементом театального туризму є вплив на формування, збільшення туристичних потоків та популяризації міста на національному і міжнародному рівнях [2]. Театральні вистави є важливою складовою туристичного досвіду, яка прямо впливає на задоволення туристів і розвиток туристичних дестинацій [4].

Важливою особливістю театру є його глибока історична тяглість, що значно підсилює туристичну привабливість міста. Згідно з сучасними дослідженнями, професійне театральне життя в місті бере початок ще з 1911 року, коли було відкрито Український народний театр ім. Івана Тобілевича прем'єрою «Наталки Полтавки» Івана Котляревського. Архівні документи підтверджують безперервність існування театральної традиції з 1910 року, що спростовує радянські наративи про її пізніше виникнення, а днями Івано-Франківський театр справедливо і гордо відзначив своє 115-річчя. Уже у 1920–1930-х роках театр був одним із найрепрезентативніших культурних центрів Східної Галичини, активно гастролював та залучав глядачів навіть з інших міст, для яких організовували спеціальні

поїзди до Станиславова. Це свідчить про історично сформовану роль театру як туристичного магніту [1].

Сучасний репертуар театру продовжує цю традицію, поєднуючи українську класику, світову драматургію та сучасні постановки. Значною популярністю користуються вистави «Наталка Полтавка», яка має символічне значення для історії театру, «Солодка Даруся», що вже багато років збирає аншлаги в Україні та за кордоном, а також «Зів'ялі квіти викидають», яка розкриває глибокі психологічні теми. Окрему увагу привертають експериментальні вистави, зокрема «Romeo&Juliet», які використовують нестандартні простори та залучають глядача до дії, створюючи унікальний туристичний досвід. Особливе місце в репертуарі Івано-Франківського національного академічного драматичного театру ім. Івана Франка займає вистава «Гуцулка Ксеня», яка стала справжнім культурним феноменом та одним із найпотужніших магнітів театрального туризму. Ця музична постановка вирізняється поєднанням автентичного гуцульського колориту, сучасної режисури, яскравої хореографії та живої музики, що створює унікальний емоційний досвід для глядача. Вистава стабільно збирає аншлаги, а квитки на неї часто розкупаються заздалегідь, що свідчить про її надзвичайну популярність. За нею цілеспрямовано приїжджають глядачі з різних куточків України, плануючи свої подорожі до Івано-Франківська саме під дату показу, що підтверджує її значення як ключового елемента туристичної привабливості міста. «Гуцулка Ксеня» не лише популяризує українську культуру та традиції, а й формує сучасний імідж Івано-Франківська як осередку якісного, інноваційного театального мистецтва, здатного конкурувати на національному рівні. Не менш цінною в репертуарі театру є вистава «Гуцульське весіле», що відтворює традиційну культуру регіону і може виступати туристичним магнітом для гостей міста [1]. А прем'єра вистави «Маруся Чурай» стала знаковою культурною подією, що привернула значну увагу глядачів і театральної спільноти. Постановка вирізняється емоційною глибиною та сучасним сценічним втіленням класичного сюжету, посиливши інтерес до театального життя регіону.

Театр також активно інтегрується у міжнародний культурний простір, реалізуючи копродукції з європейськими митцями та беручи участь у міжнародних проєктах, що формує додатковий туристичний потік і підвищує впізнаваність міста на міжнародному рівні.

Особливо важливим є практичний аспект впливу театру на туристичні потоки. З досвіду професійної діяльності автора як екскурсовода, значна частина туристів обирає Івано-Франківськ саме з метою відвідування театру. Часто відвідування вистав є ключовим елементом

туристичної програми, а інколи – основною мотивацією подорожі. Це свідчить про те, що театр виконує не лише культурну, а й потужну туристичну функцію, формуючи попит на відвідування міста.

Разом із тим, розвиток театрального туризму стримується низкою проблем, серед яких відсутність дефініції «театральний туризм», недостатня популяризація театральних подій, слабка інтеграція театального продукту у туристичні маршрути, обмежене фінансування та недостатній рівень маркетингової діяльності [3]. Це знижує ефективність використання наявного культурного потенціалу.

Перспективи розвитку театального туризму в Івано-Франківську пов'язані з активізацією співпраці між театрами та туристичними організаціями, створенням комплексних туристичних продуктів, що поєднують екскурсії з відвідуванням вистав, а також розвитком фестивального руху. Важливим є також використання цифрових технологій для просування театральних подій, зокрема через соціальні мережі та онлайн-платформи.

Таким чином, діяльність Івано-Франківського національного академічного драматичного театру ім. І. Франка відіграє ключову роль у формуванні культурного бренду міста та його туристичної привабливості. Театр виступає потужним туристичним магнітом, що поєднує історичну спадщину, сучасні сценічні практики та високий мистецький рівень постановок, завдяки чому формує стійкий інтерес як у місцевих жителів, так і у туристів з різних регіонів України. Його репертуар, фестивальна діяльність та унікальні театральні події безпосередньо сприяють розвитку подієвого туризму, збільшенню туристичних потоків та розширенню географії відвідувачів міста. У результаті театр не лише виконує культурно-мистецьку функцію, а й стає важливим елементом туристичної інфраструктури, який формує позитивний імідж Івано-Франківська як сучасного та привабливого культурного центру України.

Список використаних джерел:

1. Офіційний сайт Івано-Франківського національного академічного драматичного театру ім. І. Франка. URL: <https://dramteatr.if.ua> (дата звернення: 11.04.2026).
2. Театральний туризм набирає обертів завдяки виставам івано-франківської трупи. *Vizikom*. URL: <https://api.visicom.ua/uk/posts/teatrtour> (дата звернення: 11.04.2026).
3. UNWTO. Cultural Tourism. URL: <https://www.unwto.org/cultural-tourism> (дата звернення: 11.04.2026).
4. Song H. Theatrical performance in the tourism industry: An importance–satisfaction analysis. *Journal of Vacation Marketing*. 2015. Vol. 22, № 2. P. 129–141. DOI: <https://doi.org/10.1177/1356766715604664> (дата звернення: 11.04.2026).

*Жукевич Ігор,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри права імені
академіка УАН о. Івана Луцького,
ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна*

СУДОВИЙ КОНТРОЛЬ ЗА ВИКОНАННЯМ РІШЕНЬ У МАЛОЗНАЧНИХ СПРАВАХ ЦИВІЛЬНОГО СУДОЧИНСТВА УКРАЇНИ

Із впровадженням категорії «малозначності справ» у цивільний процес неабияк актуалізувалося і питання здійснення судового контролю за виконанням рішень у малозначних справах цивільного судочинства України. Адже судовий контроль за виконанням судового рішення, у тому числі й щодо малозначних справ, є щонайпершим елементом у юридичному механізмі забезпечення виконання судового рішення. Питання, пов'язані з гарантуванням права на судовий захист у малозначних спорах та забезпеченням ефективності здійснення цивільного судочинства, регулюються Конституцією України [2], Цивільним процесуальним кодексом України [5].

Як влучно з цього приводу зауважується у Рішенні Конституційного Суду України, держава для забезпечення виконання судового рішення має насамперед запровадити дії, а не ілюзорний юридичний механізм здійснення судового контролю за виконанням судового рішення, який дозволяє особі, на виконання ухваленого судового рішення, домогтися його виконання, щоб реально захистити та поновити права, свободи та інтереси, які зазнали порушення внаслідок ухвалення рішень, ухвалення дій або бездіяльності органів публічної влади, їх посадовими і службовими особами. Виконання судового рішення є невідокремним складником права кожного на судовий захист і охоплює, зокрема, визначений у законі комплекс дій, спрямованих на захист і поновлення порушених прав, свобод, законних інтересів фізичних та юридичних осіб, суспільства, держави; обов'язкове виконання судового рішення є доконечною умовою реалізації конституційного права кожного на судовий захист, тому держава не може ухилятися від виконання свого позитивного обов'язку щодо забезпечення виконання судового рішення задля реального захисту та поновлення захищених судом прав і свобод, законних інтересів фізичних та юридичних осіб, суспільства, держави; визначений у законі порядок забезпечення державою виконання судового рішення має відповідати

принципам «верховенства права» (правовладдя) та справедливості, гарантувати конституційне право на судовий захист [3].

Брак визначених на законодавчому рівні належних і діючих національних юридичних механізмів, які засновані на основних засадах судочинства й здатності забезпечити судовий захист, поновлення порушених прав і свобод кожної особи, може призвести до невиконання державою позитивного зобов'язання виконати судові рішення (як невіддільного складника права кожного на судовий захист) з огляду на застосування або нездійсненність такого процесу, обов'язковості судових рішень, які набрали законної сили, чим може спричинити порушення права особи на доступ до суду, знищує дієвість судочинства, що є несумісним із принципом верховенства права, що його встановлено частиною першої статті 8 Конституції України [4; 2].

Варто відзначити, що спрощений порядок відправлення правосуддя застосовується з метою досягнення стану процесуальної економії в умовах недоцільності застосування правил загального позовного провадження та за наявності певних обставин або їх сукупності для розгляду деяких категорій справ. Важливою ознакою останнього є високий ступінь адаптивності єдиної цивільної процесуальної форми до особливих умов, які органічно співвідносяться із правилами загального позовного провадження. В умовах здійснення спрощених форм відправлення правосуддя єдина процесуальна форма, зберігаючи органічний зв'язок із загальним позовним провадженням, яке є основою цивільного судочинства, набуває нових ознак і властивостей, зумовлених організаційною і темпоральною оптимізацією процесу розгляду і вирішення цивільної справи по суті [1, с. 177].

Судовий контроль за виконанням рішень у малозначних справах цивільного судочинства України реалізується через спеціальні інструменти, закріплені у положеннях Цивільного процесуального кодексу України [5]. Його сутність зводиться до того, що суд першої інстанції, який ухвалив рішення, контролює його виконання, зокрема через запити звіту про виконання, встановлення строків для виконання та реагування на невиконання.

Принагідно зауважимо, що згідно з положеннями ч. 6 ст. 19 Цивільного процесуального кодексу України, малозначними справами є:

1. справи, у яких ціна позову не перевищує тридцяти розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб;
2. справи незначної складності, визнані судом малозначними, крім справ, які підлягають розгляду лише за правилами загального позовного

провадження, та справ, ціна позову в яких перевищує вісімдесят розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб;

3. справи про стягнення аліментів, збільшення та зменшення їх розміру, припинення стягнення аліментів, оплату додаткових витрат на дитину, індексацію аліментів, зміну способу їх стягнення, якщо такі вимоги не пов'язані із встановленням чи оспорюванням батьківства (материнства);

4. справи про розірвання шлюбу;

5. справи про захист прав споживачів, ціна позову в яких не перевищує шістдесяті розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб [5].

Відповідно до ст. 447 «Судовий контроль за виконанням судових рішень у цивільних справах» Розділу VII «СУДОВИЙ КОНТРОЛЬ ЗА ВИКОНАННЯМ СУДОВИХ РІШЕНЬ» Цивільного процесуального кодексу України:

1. Судовий контроль за виконанням судових рішень у цивільних справах здійснює суд, який розглянув справу як суд першої інстанції.

2. Суд може здійснювати судовий контроль за виконанням судового рішення у порядку, встановленому цим розділом [5].

Однак, проаналізувавши Розділ VII «СУДОВИЙ КОНТРОЛЬ ЗА ВИКОНАННЯМ СУДОВИХ РІШЕНЬ» Цивільного процесуального кодексу України, можна дійти висновку, що, попри специфіку спрощеного провадження у порівнянні з загальним, стаття окремо присвячена судовому контролю за виконанням рішень у малозначних справах цивільного судочинства України, з урахуванням саме особливостей спрощеного провадження, відсутня. Тобто судовий контроль за виконанням рішень у малозначних справах цивільного судочинства України здійснюється відповідно до загальних правових засад судового контролю за виконанням судових рішень у цивільному судочинстві.

Такий підхід видається нам дещо дискусійним з огляду на те, що спрощене провадження – це прискорений порядок для малозначущих справ, що має скорочені строки. Зважаючи на це, цілком логічно було б передбачити і менші строки в аспекті розгляду скарг. Зокрема, маємо на увазі внесення відповідних змін до ч. 1 ст. 450 Цивільного процесуального кодексу України, де зазначається:

«1. Скарга розглядається у двадцятиденний строк з дня прийняття її до розгляду у судовому засіданні за участю стягувача, боржника і державного виконавця або іншої посадової особи органу державної виконавчої

служби чи приватного виконавця, рішення, дія чи бездіяльність яких оскаржуються.

У виняткових випадках для належної підготовки справи для розгляду цей строк може бути продовжений не більше ніж на двадцять днів за вмотивованим клопотанням однієї зі сторін або з ініціативи суду...» [5].

Задля додержання вимог Конституції України приписи процесуального закону мають забезпечити рівні юридичні можливості процесуального характеру для всіх учасників судового процесу, а у разі встановлення приписами права процесуальних відмінностей застосовані в процесуальному законі юридичні засоби мають бути спрямованими на досягнення правомірної мети, ґрунтуватися на конституційних принципах правовладдя (верховенства права), юридичної рівності та домірності.

Підсумовуючи викладене вище, можна дійти висновку, що правове регулювання судового контролю за виконанням рішень у малозначних справах цивільного судочинства України за Цивільним процесуальним кодексом України нині потребує удосконалення, з метою забезпечення ефективності здійснення цивільного судочинства, гарантування права на судовий захист у малозначних спорах. Однак це питання потребує більш детального вивчення.

Список використаних джерел:

1. Білоус К. Спрощене провадження як процесуальна форма розгляду малозначних справ. *Трибуна молодого вченого*. 2020. № 3. С. 293-303.
2. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. *Офіційний вебпортал парламенту України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
3. Рішення Конституційного суду України від 1 березня 2023 року № 2-р(II)/2023 у справі за конституційною скаргою Плєскача В'ячеслава Юрійовича про відповідність Конституції України (конституційності) приписів частини першої статті 294, частини шостої статті 383 Кодексу адміністративного судочинства України (щодо сторінок рівноправності під час судового контролю за виконанням судового рішення). *Офіційний вебпортал парламенту України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v002p710-23#Text>
4. Рішення Конституційного Суду України від 13 травня 2024 року № 6-р(II)/2024 у справі за конституційною скаргою Лопушанського Володимира Михайловича про відповідність Конституції України (конституційності) частини другої статті 3, підпункту 9 пункту 1 частини другої статті 4 Закону України «Про судовий збір» (справа про обов'язковість судового рішення). *Офіційний вебпортал парламенту України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v006p710-24#Text>
5. Цивільний процесуальний кодекс України : Закон України від 18.03.2004 р. № 1618-IV. *Офіційний вебпортал парламенту України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/1618-15>

*Загурський Олександр,
доцент кафедри права
імені академіка УАН о. Івана Луцького,
кандидат юридичних наук, доцент,
ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0797-8864>*

ДОБРОЧЕСНІСТЬ ЯК КЛЮЧОВИЙ СТАНДАРТ СЛУЖБИ В ОРГАНАХ ОХОРОНИ ДЕРЖАВНОГО КОРДОНУ

Доброчесність є одним із базових принципів, на яких ґрунтується правоохоронна діяльність у демократичній державі. Для персоналу органів охорони державного кордону – інституції, що виконує як охоронну, так і оборонну функцію в умовах тривалого збройного конфлікту, – цей принцип набуває особливого значення.

У 2024 році Міністерство внутрішніх справ України затвердило Правила етичної та доброчесної поведінки особового складу Державної прикордонної служби України (наказ МВС від 05.11.2024 № 741, зареєстровано в Мін'юсті 19.11.2024 за № 1733/43078) [1]. Ухвалення цього нормативного акту засвідчує інституційне визнання доброчесності стандартом, обов'язковим для всього особового складу, та формує правову основу для її системного впровадження. Водночас практичні механізми реалізації цих вимог потребують наукового осмислення.

Н. Корчак визначає доброчесність як інструмент розвитку правосвідомості публічних службовців, наголошуючи, що термін набув широкого багатоконтекстного вживання в публічному управлінні: від оціночної характеристики діяльності органу влади до критерію відповідності кандидата посаді та превентивного засобу в антикорупційній політиці [2, с. 83].

Щодо органів охорони державного кордону особливо значущим є виокремлення щонайменше трьох вимірів доброчесності: нормативного, поведінкового та інституційного. Нормативний вимір охоплює сукупність правових вимог, що встановлюються для особового складу: заборону конфлікту інтересів, зобов'язання декларувати майно та доходи, обмеження щодо суміщення служби з іншою оплачуваною діяльністю, нерозголошення конфіденційної інформації, відмову від неправомірної вигоди. Закон України «Про Державну прикордонну службу України» (2003, зі

змiнами) закрiплює базовi вимоги до особового складу вiдомства, зокрема щодо служiння народу України та дотримання Конституцiї i законiв [3].

Поведiнковий вимiр доброчесностi в органах охорони державного кордону охоплює конкретнi форми щоденної службової поведiнки: ввiчливе та неупереджене ставлення до осiб у пунктах пропуску, вiдмову вiд хабарництва при здiйсненнi прикордонного контролю, недопущення дискримiнацiї за будь-якими ознаками, прозорiсть у прийняттi адмiнiстративних рiшень. Правила етичної та доброчесної поведiнки особового складу ДПСУ 2024 року встановлюють, що їх дотримання враховується при просуваннi по службi та проведеннi оцiнювання результатiв службової дiяльностi, а ознайомлення з Правилами вiдбувається пiд пiдпис [1]. Це перетворює доброчеснiсть iз морально-декларативної категорiї на юридично значимий стандарт iз конкретними наслiдками порушення.

iнституцiйний вимiр передбачає наявнiсть органiзацiйних механiзмiв, що забезпечують дотримання стандартiв доброчесностi: пiдроздiлiв внутрiшнього контролю, системи антикорупцiйної перевiрки, культури повiдомлення про факти порушень (викривальництва), iнструментiв оцiнювання ризикiв корупцiї. Слiд наголосити, що в системi ДПСУ значно зросло значення адмiнiстративно-юрисдикцiйної складової дiяльностi: лише у 2024 році оформлено майже 46 тис. справ про адмiнiстративнi правопорушення, що вимагає вiд персоналу бездоганної доброчесностi при реалiзацiї дискрецiйних повноважень [4, с. 201].

Воєнний стан суттєво ускладнив умови реалiзацiї стандарту доброчесностi в органах охорони державного кордону. З одного боку, вiн розширив повноваження прикордонникiв у сферi застосування примусових заходiв та обмежень на пересування, що об'єктивно збiльшує корупцiйнi ризики. З другого – мобiлiзацiйнi процеси, перерозподiл особового складу мiж охоронними та оборонними функцiями, пiдвищене психологiчне навантаження службовцiв створюють додатковi загрози для дотримання стандартiв етичної поведiнки. За цих обставин нормативний науково-практичний коментар законодавства про державний кордон, пiдготовлений фахiвцями Нацiональної академiї ДПСУ, набуває особливого практичного значення як методологiчна основа правомiрної дiяльностi в умовах надзвичайних обставин [5].

Окремою проблемою є тiсний зв'язок мiж доброчеснiстю персоналу та суспiльною довірою до ДПСУ. Корупцiйнi прояви на кордонi – зловживання при здiйсненнi пропуску осiб i товарiв, хабарництво в контрольно-пропускних пунктах – пiдривають не лише репутацiю вiдомства, а й нацiональну безпеку та державний суверенiтет. В умовах, коли питання

перетину кордону набуло надзвичайної соціальної гостроти, доброчесність прикордонників стає безпосереднім чинником суспільної легітимності всієї правоохоронної системи. Тому запровадження системних механізмів забезпечення доброчесності – незалежного аудиту, функціонуючих гарячих ліній, захисту викривачів, регулярного антикорупційного навчання – є не опцією, а безумовним пріоритетом кадрової та антикорупційної політики в ДПСУ.

Як висновок, доброчесність у сфері охорони державного кордону є комплексним стандартом, що охоплює нормативний, поведінковий та інституційний виміри. Ухвалення у 2024 році Правил етичної та доброчесної поведінки особового складу ДПСУ є важливим кроком до інституціоналізації цього стандарту, однак повноцінне його впровадження потребує ефективних механізмів контролю та організаційної культури доброчесності на рівні конкретних підрозділів.

Однак умови воєнного стану генерують специфічні корупційні ризики в органах охорони державного кордону – насамперед у сфері реалізації дискреційних повноважень при здійсненні прикордонного контролю та застосуванні заходів адміністративного примусу. Правове врегулювання цих ризиків потребує прискорення та має стати пріоритетом нормотворчої діяльності.

Список використаних джерел:

1. Правила етичної та доброчесної поведінки особового складу Державної прикордонної служби України : наказ Міністерства внутрішніх справ України від 05.11.2024 № 741. Зареєстровано в Мін'юсті України 19.11.2024 за № 1733/43078. *Офіційний вебсайт Державної прикордонної служби України*. URL: <https://dpsu.gov.ua/uk/pravila-etichnoyi-ta-dobrochesnoyi-povedinki-osobovogo-skladu-derzhavnoyi-prikordonnoyi-sluzhbi-ukrayini> (дата звернення: 10.04.2025).

2. Корчак Н. Доброчесність як інструмент розвитку правосвідомості публічних службовців в умовах реформування державної служби. *Аспекти публічного управління*. 2023. Т. 11, № 4. С. 82–88. DOI: <https://doi.org/10.15421/152356>

3. Про Державну прикордонну службу України : Закон України від 03.04.2003 № 661-IV (зі змінами). *Офіційний вебпортал парламенту України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/661-15> (дата звернення: 10.04.2025).

4. Кушнір Я. О., Заболотний Б. В. Реалізація Державною прикордонною службою України адміністративно-юрисдикційних повноважень в умовах правового режиму воєнного стану (деліктний аспект). *Юридичний науковий електронний журнал*. 2025. № 10. С. 201–207. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2025-10/4>.

5. Законодавство про державний кордон України: науково-практичний коментар : у 3 т. Т. 2 / за заг. ред. В. С. Нікіфоренка, Ю. Б. Курилюка. Хмельницький : Видавництво НАДПСУ, 2024. 484 с.

Захарова Вікторія,
*студентка II курсу групи КПДс-24-2,
ЗВО «Університет Короля Данила»*

Науковий керівник:
Луцький Роман,
*доктор юридичних наук, професор,
директор Науково-дослідного інституту
імені Академіка Івана Луцького,
ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна*

ДОКТРИНАЛЬНІ ТА НОРМАТИВНІ ЗАСАДИ СТАНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ ЯК ДЕМОКРАТИЧНОЇ РЕСПУБЛІКИ

Конституція України, прийнята 28 червня 1996 року, визначає державу як демократичну, правову та соціальну, що прямо закріплено у ст. 1 Основного Закону. Це положення не є лише декларативним формулюванням, а відображає реальні засади організації державної влади, її функціонування та взаємодії із суспільством і людиною. Визнання України демократичною республікою означає, що носієм влади є народ, а її реалізація здійснюється через систему інституцій, які забезпечують участь громадян у політичному житті, контроль над владою та її обмеження правовими нормами. На думку багатьох, саме це перетворює демократію з формальної моделі управління на спосіб організації всього суспільного життя [4, с. 121].

Базовим принципом демократичної республіки виступає народний суверенітет. Згідно зі ст. 5 КУ, саме народ є носієм суверенітету і єдиним джерелом влади. Це означає, що державна влада не існує автономно, а походить від громадян і реалізується через визначені інститути. Народ здійснює владу як безпосередньо, так і через представницькі органи, що поєднує елементи прямої та опосередкованої демократії. На нашу думку, така модель забезпечує реальну підзвітність влади суспільству. Основні форми участі громадян у державному управлінні включають:

- участь у формуванні органів державної влади та місцевого самоврядування через вибори;
- участь у загальнодержавних і місцевих референдумах;
- діяльність у політичних партіях та громадських об'єднаннях;

- реалізацію права на мирні зібрання та інші форми громадської активності.

Вибори є одним із головних інструментів реалізації народного суверенітету. КУ передбачає, що вони є загальними, рівними, прямими і проводяться шляхом таємного голосування (ст. 71). Це гарантує рівні можливості участі громадян у формуванні влади та відображає їх реальне волевиявлення. Президент обирається строком на п'ять років (ст. 103), а парламент формується через вибори народних депутатів. Регулярність виборів забезпечує оновлення влади та її підконтрольність суспільству.

Вибори не зводяться лише до формальної процедури, а є реальним механізмом народовладдя. Через них громадяни впливають на склад органів влади та політичні рішення. На відміну від референдумів, вибори проводяться систематично, що забезпечує постійне оновлення державних інституцій. У правовому розумінні вибори є формою прямої демократії, зміст якої полягає у формуванні представницьких органів через таємне голосування на основі загального, рівного та прямого виборчого права, закріпленого у ст. 71 КУ [5, с. 97].

Практика виборів в Україні демонструє поступовий розвиток демократичних процедур протягом періоду незалежності. Неодноразово проводилися вибори Президента, парламенту та органів місцевого самоврядування, у тому числі позачергові, що свідчить про здатність системи реагувати на політичні зміни. Використовувалися різні виборчі моделі – мажоритарна, пропорційна та змішана, що є типовим для демократичних держав. Важливим етапом стало ухвалення Виборчого кодексу 2019 року, який систематизував виборче законодавство та уніфікував процедури виборів [1].

Важливою складовою демократичної системи є політичний плюралізм, закріплений у ст. 15 КУ. Він передбачає існування різних політичних поглядів і гарантує їх вільне вираження. Жодна ідеологія не може визнаватися обов'язковою, що створює умови для політичної конкуренції. На мою думку, саме плюралізм забезпечує динамічність демократичної системи.

Одним із ключових принципів є поділ влади, закріплений у ст. 6 КУ. Його сутність полягає у розмежуванні державної влади на законодавчу, виконавчу та судову, що запобігає її концентрації. На нашу думку, ефективність держави прямо залежить від реалізації цього принципу. Він проявляється так:

- законодавчу владу здійснює парламент, який ухвалює закони та здійснює контроль (ст. 75);

- виконавчу владу здійснює уряд та інші органи виконавчої системи;
- глава держави виступає гарантом Конституції та суверенітету (ст. 102);
- судова влада здійснюється незалежними судами (ст. 126) [2].

Принцип верховенства права, закріплений у ст. 8 КУ, є основою функціонування держави. Він передбачає пріоритет Конституції над іншими нормативними актами та їх обов'язкову відповідність їй. Верховенство права гарантує рівність усіх перед законом, справедливість та захист прав людини, без чого демократична система втрачає зміст.

Найважливішим елементом держави є права і свободи людини і громадянина. КУ визначає людину, її життя та гідність як найвищу соціальну цінність (ст. 3). Це формує гуманістичний характер держави. Права і свободи охоплюють усі сфери суспільного життя і є показником рівня демократії. Основні групи включають:

- особисті права (життя, свобода, недоторканність);
- політичні права (участь в управлінні державою, свобода слова);
- соціально-економічні права (праця, соціальний захист);
- культурні права (освіта та свобода творчості).

Важливою формою реалізації народовладдя поряд із виборами є місцеве самоврядування. Відповідно до ст. 140 КУ, воно є правом територіальної громади самостійно вирішувати питання місцевого значення в межах закону. Це право реалізується як безпосередньо громадою, так і через органи місцевої влади.

У системному вимірі місцеве самоврядування наближає владу до громадян. Воно також регулюється спеціальним законом, який визначає його реалізацію через ради базового та регіонального рівнів і їх виконавчі органи [3, с. 70–71]. Така система підвищує прозорість управління та його підзвітність громаді.

У сучасних умовах Україна продовжує функціонувати як демократична республіка в надзвичайно складному безпековому та політичному середовищі, яке суттєво впливає на всі сфери державного життя. Запровадження воєнного стану обумовило необхідність тимчасового обмеження окремих конституційних прав і свобод, однак такі обмеження застосовуються виключно у межах Конституції України та відповідно до статті 64. Це свідчить про те, що навіть в умовах збройної агресії держава не виходить за рамки правового поля, а її інститути продовжують діяти на основі принципу верховенства права, зберігаючи стабільність конституційного ладу та функціонування державного механізму.

Разом із тим, практична реалізація конституційних засад супроводжується низкою системних проблем, які впливають на ефективність демократичних процесів. Серед них варто виділити корупційні прояви, недоліки у функціонуванні судової системи, а також нерівномірну ефективність роботи органів державної влади на різних рівнях. Ці чинники ускладнюють повноцінне втілення конституційних принципів у практику державного управління та знижують рівень довіри суспільства до інституцій. Подолання зазначених проблем є ключовим завданням державної політики та необхідною умовою подальшого зміцнення демократичної та правової держави.

Підсумовуючи, слід зазначити, що Україна як демократична республіка базується на цілісній системі конституційних принципів, які визначають її політичний і правовий розвиток. До найважливіших із них належать народний суверенітет, принцип поділу влади, верховенство права, політичний плюралізм, а також гарантії прав і свобод людини і громадянина. На мою думку, саме комплексна взаємодія цих засад формує стійку основу державного устрою, забезпечує його стабільність у складних умовах та сприяє поступовому наближенню України до сучасних демократичних стандартів розвитку.

Список використаних джерел:

1. Виборчий кодекс України : Закон України від 19.12.2019 № 396-IX (зі змінами та доповн. станом на 31.12.2023). *Відомості Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/396-20#Text> (дата звернення: 20.04.2026).
2. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР (зі змінами та доповн. станом на 01.01.2020). *Відомості Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> (дата звернення: 20.04.2026).
3. Павлович-Сенета Я. П. Територіальна громада – основа місцевого самоврядування в Україні. *Development of theories and methods of education of past years : The XII International Scientific and Practical Conference (Antwerp, Brussels, November 18–20, 2024)*. 276 с.
4. Палій О. А., Марченко О. В. Конституція України як правова основа національного законодавства. *Global Trends in Science, Technology and Economy : Collection of Scientific Papers with Proceedings of the 2nd International Scientific and Practical Conference (Graz, Austria, July 9–11, 2025)*. International Scientific Unity, 2025. 280 р.
5. Федоренко В. Л. Конституція України як основа демократичного устрою. *Новий шлях до права : колективна монографія*. С. 95–106.

*Зварич Роман,
доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри права
імені академіка УАН о. Івана Луцького,
ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3296-9591>*

ЦИФРОВІЗАЦІЯ ТА ПРАВО: НОВІ КОНЦЕПТУАЛЬНІ ВИКЛИКИ ПРАВНИЧІЙ НАУЦІ

Сучасне суспільство розвивається надзвичайно швидко, і одним із ключових факторів цих змін є активне впровадження цифрових технологій у всі сфери життя. Цифровізація вже давно перестала бути лише технічним явищем – сьогодні вона виступає складним соціально-правовим процесом, який суттєво змінює уявлення про право, його функції та способи реалізації. У таких умовах правнича наука змушена переосмислювати власні підходи та шукати нові методологічні орієнтири.

Традиційні правові конструкції дедалі частіше виявляються недостатніми для регулювання нових суспільних відносин, що виникають у цифровому середовищі. Це обумовлює необхідність оновлення теоретичних підходів до розуміння права та його ролі в сучасному світі.

Цифровізація впливає не лише на інструменти правового регулювання, а й на саму природу правовідносин. З'являються нові об'єкти права, зокрема цифрові активи, а також нові форми взаємодії між суб'єктами [5, с. 14].

Однією з найбільш дискусійних проблем є визначення правового статусу цифрових технологій. Особливо це стосується питання можливості визнання штучного інтелекту суб'єктом права [1, с. 113-115]. У межах класичної теорії суб'єктом права вважається особа, яка здатна мати права та обов'язки. Однак сучасні технології ставлять під сумнів таке розуміння.

Як підкреслює Л. Лессіг, у цифровому середовищі регулювання здійснюється не лише правовими нормами, а й програмним кодом, який фактично виконує нормативну функцію. Це суттєво змінює традиційне уявлення про механізми правового впливу [8].

Цифрова трансформація суспільства також вимагає перегляду методології правових досліджень. Класичний догматичний підхід не завжди

дозволяє повноцінно оцінити складні технологічні процеси. Саме тому в сучасній науці зростає значення міждисциплінарного підходу, який поєднує правові, технічні та соціальні аспекти.

Окрім цього, активно розвиваються нові методи дослідження, зокрема аналіз великих даних та алгоритмічне моделювання. Проте їх застосування потребує критичного осмислення з точки зору відповідності принципам правової науки [3, с. 122].

Серйозною проблемою залишається відставання права від технологічного розвитку. Законодавство часто не встигає адаптуватися до нових реалій, що призводить до виникнення правових прогалів.

Особливої уваги потребують питання захисту персональних даних, які знайшли відображення у Загальному регламенті ЄС про захист даних (GDPR). В Україні ці питання регулюються Законом «Про захист персональних даних» [8, с. 315].

Не менш важливим є правове регулювання штучного інтелекту. Європейський Союз уже запропонував відповідний нормативний акт – AI Act, спрямований на встановлення єдиних правил у цій сфері.

Актуальними залишаються і питання кібербезпеки, які регулюються національним законодавством, зокрема Законом України «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України».

Цифровізація також впливає на праворозуміння. Як зазначає Г. Харт, право – це система правил, що регулюють поведінку людей, однак у цифрову епоху частина цих функцій переходить до технологічних систем [6, с. 11-16].

Змінюється і роль держави, оскільки значна частина регулювання здійснюється приватними цифровими платформами. Це формує новий тип правової культури, який вимагає від громадян розвитку цифрових компетенцій.

Концепція «код як право» підкреслює, що програмний код може виступати альтернативним механізмом регулювання суспільних відносин.

Окремої уваги заслуговує вплив цифровізації на практичну реалізацію прав і свобод людини. З одного боку, цифрові технології розширюють можливості доступу до інформації, спрощують взаємодію між державою та громадянами і підвищують прозорість управління. З іншого боку, вони створюють нові ризики, пов'язані з порушенням права на приватність, незаконним використанням персональних даних та проявами цифрової дискримінації [2, с. 58-59].

У цих умовах формується нове розуміння цифрових прав людини, які доповнюють традиційний каталог прав і свобод. До них належать право на захист персональних даних, право на доступ до інтернету, право на цифрову ідентичність, а також право на захист від алгоритмічної дискримінації. Це свідчить про поступову адаптацію правової системи до умов цифрового суспільства.

Водночас глобальний характер цифрового середовища ускладнює правове регулювання. Національні правові системи часто стикаються з труднощами застосування норм до транскордонних цифрових відносин, що зумовлює необхідність міжнародної співпраці та гармонізації законодавства [4].

Важливою є і проблема юридичної відповідальності у цифровому середовищі. Зокрема, виникають питання щодо визначення суб'єктів відповідальності за шкоду, заподіяну внаслідок функціонування цифрових систем або штучного інтелекту. Традиційні підходи не завжди є ефективними, що потребує розробки нових правових механізмів [1, с. 117].

Крім того, цифровізація змінює характер юридичної практики. Сучасний юрист має володіти не лише правовими знаннями, а й розуміти принципи функціонування цифрових технологій, алгоритмів та інформаційних систем. Це обумовлює необхідність формування нових професійних компетентностей [7, с. 7-12].

У цьому контексті важливим напрямом є розвиток LegalTech – використання технологій у юридичній діяльності. Автоматизація процесів, застосування штучного інтелекту для аналізу судової практики, використання блокчейн-рішень – усе це змінює підходи до здійснення правосуддя та надання юридичних послуг.

У відповідь на ці виклики правнича наука має адаптуватися до нових умов. Це передбачає розвиток нових теоретичних підходів, зокрема формування цифрового права як окремої галузі [4, с. 89].

Важливим є також врахування міжнародного досвіду, зокрема принципів ОЕСР щодо штучного інтелекту та ініціатив ООН у сфері цифрового співробітництва.

Необхідним є реформування правової освіти, яка повинна відповідати сучасним технологічним тенденціям і формувати відповідні компетентності у майбутніх юристів.

Таким чином, цифровізація виступає потужним фактором трансформації правничої науки, зумовлюючи появу нових концептуальних викликів. Вона змінює предмет, методи та функції права, а також впливає на його розуміння.

Ефективний розвиток правничої науки в умовах цифровізації можливий лише за умови поєднання традиційних підходів із сучасними міждисциплінарними методами дослідження. Це дозволить забезпечити належне правове регулювання цифрового суспільства.

Список використаних джерел:

1. Павленко Ж. О. Право в цифровій реальності. *Вісник Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого*. 2021. № 2. С. 112–118.
2. Заславська Л. В. Правове забезпечення застосування цифрових технологій в умовах трансформації суспільства. *Інформація і право*. 2023. № 2 (45). С. 56–61.
3. Бірюкова А. Г., Колісникова Г. В. Цивільно-правові аспекти цифрової конфіденційності. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: Право. 2024. Вип. 79. С. 120–124.
4. Зигрій О. В. Етично-правові аспекти використання новітніх технологій у правовій сфері України. *Наукові записки*. Серія: Право. 2025. Вип. 13. С. 87–92.
5. De Filippi P., Hassan S. Blockchain Technology as a Regulatory Technology: From Code is Law to Law is Code. *First Monday*. 2016. Vol. 21, No. 12. P. 1–17.
6. Nay J. Law Informs Code: A Legal Informatics Approach to Aligning AI with Humans. *arXiv preprint*. 2022. P. 1–18.
7. Siddiqui S. Y., Khan A., Ahmed M. Human Rights for the Digital Age. *arXiv preprint*. 2024. P. 1–12.
8. Lessig L. Code and Other Laws of Cyberspace. New York : Basic Books, 2006. 410 p.

УДК 004.8:001.89

Іванов Олександр,
завідувач кафедри інформаційних технологій,
доктор філософії,
ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4678-7956>

СПЕЦИФІКА ВИКОРИСТАННЯ АІ В НАУКОВІЙ РОБОТІ

У контексті європейської інтеграції та стрімкого розвитку прикладних наук вимоги до якості, актуальності та швидкості проведення наукових досліджень постійно зростають. Сучасний науковець стикається з безпрецедентним обсягом інформаційного шуму, необхідністю обробки великих масивів даних та потребою швидкої підготовки публікацій для міжнародних наукометричних баз (Scopus, Web of Science). У цьому середовищі інструменти на базі генеративного штучного інтелекту (ШІ) та

великих мовних моделей (LLM) стають не просто допоміжними засобами, а необхідним компонентом ефективної наукової діяльності [1, с. 12].

Метою цієї доповіді є огляд конкретних прикладних інструментів ШІ, які здатні автоматизувати та оптимізувати рутинні процеси на різних етапах наукового дослідження: від пошуку літератури до фінального оформлення результатів і генерування звітів.

1. Огляд літератури та робота з джерелами. Класичний пошук релевантних публікацій за ключовими словами часто займає тижні. Сучасні ШІ-інструменти, такі як Elicit, Consensus або Perplexity, використовують семантичний пошук, аналізуючи не лише назви та анотації, а й повні тексти статей. Наприклад, використання платформи Elicit дозволяє за лічені хвилини згенерувати матрицю огляду літератури, де ШІ самостійно витягує з десятків PDF-файлів такі параметри, як методологія, розмір вибірки, ключові результати та обмеження дослідження. Це суттєво зменшує вплив інформаційного шуму і дозволяє науковцю сфокусуватися на критичному аналізі, а не на механічному зборі даних [2].

2. Аналіз даних та програмування. ШІ докорінно змінює підхід до обробки експериментальних даних, особливо у сфері інформаційних технологій. Інтеграція мовних моделей (наприклад, ChatGPT Advanced Data Analysis або Gemini) з хмарними середовищами на кшталт Google Colab дозволяє дослідникам генерувати складні Python-скрипти для статистичного аналізу, машинного навчання або візуалізації даних за допомогою запитів природною мовою. Дослідник може завантажити сирий датасет і дати команду «очистити дані від аномалій та побудувати кореляційну матрицю», після чого ШІ генерує, тестує та виконує необхідний код. Це знижує поріг входу в Data Science для науковців-гуманітаріїв і пришвидшує прототипування для IT-фахівців.

3. Академічне письмо та переклад. Вихід на європейський науковий простір вимагає бездоганного володіння академічною англійською мовою. Такі інструменти як DeepL Pro (для контекстного перекладу на основі нейромереж), Grammarly GO та QuillBot дозволяють не лише виправляти граматичні помилки, а й адаптувати стиль тексту до вимог конкретних міжнародних журналів, покращуючи зв'язність і лексичне розмаїття. Важливо зазначити, що ШІ тут виступає в ролі «співавтор-редактора»: він допомагає подолати мовний бар'єр, зберігаючи при цьому оригінальну наукову думку автора.

4. Автоматизація адміністративної та звітної діяльності. Значну частину часу науково-педагогічного працівника займає підготовка індивідуальних планів, звітів про наукову роботу, силябусів та навчально-методичних комплексів. Використання кастомізованих промптів для LLM дозволяє автоматизувати структурування цих документів. Наприклад, ШІ може швидко перетворити тези наукової статті на сценарій лекції або згенерувати набір контрольних питань і тестових завдань на основі наданого матеріалу.

Етичні виклики та обмеження. Незважаючи на потужність інструментів ШІ, їх інтеграція в наукову діяльність має супроводжуватися суворим дотриманням академічної доброчесності. Головною проблемою залишаються «галюцинації» ШІ – генерація правдоподібних, але неіснуючих фактів або посилянь на джерела [3, с. 45]. Тому будь-який результат, отриманий за допомогою генеративних моделей, потребує обов'язкової експертної верифікації. Крім того, не слід завантажувати в публічні ШІ-моделі конфіденційні дані або результати досліджень до їх офіційного опублікування, щоб уникнути проблем з авторським правом.

Висновки. Практичне застосування інструментів штучного інтелекту в науковій діяльності не замінює дослідника, але діє як потужний «екзоскелет» для його інтелекту. Делегування рутинних завдань (пошук, первинна обробка даних, редагування, структурування звітів) алгоритмам дозволяє вченому звільнити час для генерування нових гіпотез, творчого осмислення результатів та стратегічного планування наукової роботи, що є критично важливим в умовах інтеграції української науки в європейський дослідницький простір.

Список використаних джерел:

1. Бахрушин В. Є. Наукові дослідження та їх інформаційне забезпечення в умовах відкритої науки. *Освіта і наука*. 2023. № 1 (34). С. 10-18.
2. Сучасні інструменти штучного інтелекту в академічній сфері. *Міністерство освіти і науки України*. URL: <https://mon.gov.ua/> (дата звернення: 27.04.2026).
3. Dwivedi Y. K. et al. Artificial Intelligence (AI): Multidisciplinary perspectives on emerging challenges, opportunities, and agenda for research, practice and policy. *International Journal of Information Management*. 2021. Vol. 57. P. 45-62.

*Івашиків Тарас,
доцент кафедри бізнесу та управління,
кандидат економічних наук, доцент,
ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2926-5101>*

ЗАСТОСУВАННЯ МАРЖИНАЛЬНОГО АНАЛІЗУ ПРИ ДОСЛІДЖЕННІ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИРОБНИЦТВА

В умовах постійної ринкової нестабільності, швидкого зростання інфляції та порушення глобальних логістичних ланцюгів здатність підприємства гнучко керувати витратами стає вирішальною для його виживання. Традиційні статичні підходи до аналізу поступово втрачають актуальність, поступаючись динамічному моделюванню, де маржинальний аналіз слугує основою для формування адаптивних стратегій. Нині цей інструмент вже не обмежується ретроспективним контролем, а використовується як база для сценарного планування в умовах значної невизначеності.

Центральним елементом методу є специфічна класифікація витрат на постійні та змінні. Постійні витрати розглядаються як функція часу, тоді як змінні – як функція обсягу виробництва. Це дозволяє визначити маржинальний дохід (суму покриття) як ключовий індикатор здатності підприємства до самофінансування та покриття операційних ризиків.

В основі маржинального аналізу лежить вивчення реакції результативного показника (продукту) на зміну фактора (ресурсу). Теоретичний базис цього співвідношення розкривається через систему категорій: по-перше, граничний (маржинальний) ресурс: відображає приріст витрат, зумовлений використанням додаткової одиниці фактора виробництва. По-друге, граничний продукт: характеризує граничну продуктивність ресурсу, тобто додатковий обсяг продукції, отриманий від останньої інвестованої одиниці фактора. По-третє, середній та повний продукт: інтегральні показники, що дозволяють оцінити загальну динаміку ефективності виробничої системи.

Методологія передбачає дослідження еластичності виробництва, де особлива увага приділяється точці, в якій граничний продукт починає

знижуватися. Це свідчить про досягнення межі технологічної ефективності та початок дії закону спадної віддачі, що є критично важливим для оптимізації ресурсомістких процесів [3, с. 148].

Важливим етапом аналізу є визначення критичного обсягу виробництва (точки беззбитковості). Теоретично ця точка репрезентує стан рівноваги виробничої системи, за якого сукупна виручка від реалізації продукції ідентична сукупним витратам.

Аналіз точки рівноваги дозволяє встановити мінімально допустимий обсяг реалізації для збереження платоспроможності, запас фінансової міцності підприємства щодо коливань ринкової кон'юнктури, вплив структурних змін у витратах (співвідношення постійних та змінних часток) на поріг рентабельності [2, с. 77].

Попри високу прогностичну здатність, маржинальний аналіз має низку методологічних обмежень, які необхідно враховувати в наукових дослідженнях.

Граничний аналіз припускає, що всі явища розвиваються лінійно та змінні витрати і ціна реалізації є константами в межах релевантного періоду. Це ігнорує ефекти масштабу, оптові знижки та цінову еластичність попиту. Крім того, розподіл витрат на строго постійні та строго змінні є теоретичною абстракцією. У реальних системах переважають змішані витрати, що потребує використання складних математичних методів декомпозиції (метод найменших квадратів тощо).

Слід зауважити, що маржинальний підхід є інструментом короткострокового періоду, тобто він не враховує зміну вартості грошей у часі та довгострокові трансформації виробничих потужностей [1]. Плюс аналіз припускає, що обсяги виробництва та реалізації збігаються. Ігнорування динаміки складських залишків може призвести до суттєвого викривлення показника реального прибутку.

Отже, маржинальний аналіз виступає ключовим інструментом для моделювання економічної поведінки підприємства. Він формує аналітичну основу для ухвалення рішень щодо асортименту продукції, доцільності нарощування виробництва та вдосконалення структури витрат. Водночас його ефективне застосування потребує врахування наявних обмежень і поєднання з іншими методами стратегічного аналізу, що дає змогу зменшити вплив ризиків і невизначеності.

Список використаних джерел:

1. Бала В. Розрахунок точки беззбитковості як необхідна умова для визначення інвестиційної привабливості підприємства. *Ефективна економіка*. 2011. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=818> (дата звернення: 21.04.2026).
2. Моссаковський В. Б. Особливості розрахунку точки беззбитковості в аграрній сфері. *Економіка АПК*. 2009. № 9. С. 73-78.
3. Тлучкевич Н., Нужна О. Застосування маржинального аналізу для прийняття управлінських рішень. *Економічний форум*. 2021. Т. 11. № 4. С. 145-151.

УДК 338.45: 658.5

Івонус Анатолій,

*студент I курсу спеціальності «Підприємництво та торгівля»,
ЗВО «Університет Короля Данила»*

Науковий керівник:

Івашиків Тарас,

*професор кафедри управління та адміністрування,
кандидат економічних наук, доцент,*

ЗВО «Університет Короля Данила»,

м. Івано-Франківськ, Україна

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2926-5101>

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ВПРОВАДЖЕННЯ СИСТЕМИ БЮДЖЕТУВАННЯ НА ВІТЧИЗНЯНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ: ВИКЛИКИ ТА СТРАТЕГІЧНІ ПРІОРИТЕТИ

В умовах перманентної економічної турбулентності, спричиненої глобалізаційними викликами та внутрішніми трансформаційними процесами в Україні, питання стратегічної стійкості суб'єктів господарювання набуває критичного значення. Процес бюджетування у цій парадигмі виступає не просто елементом фінансового планування, а фундаментальним чинником забезпечення динамічного розвитку та ключовим інструментом максимізації фінансових результатів. За умови методологічно коректної імплементації, бюджетна система трансформується у високоефективний управлінський інструментарій, що забезпечує жорстку кореляцію поточних операційних завдань із стратегічними векторами діяльності підприємства.

Як зазначає В. М. Андрієнко, бюджетування дозволяє не лише оптимізувати менеджмент грошових потоків, а й вибудувати прозору систему мотивації для лінійних керівників, орієнтуючи їх на досягнення кінцевих показників рентабельності [1, с. 45]. Важливо розуміти, що в сучасних

умовах бюджет стає «живим» документом, який інтегрує всі ланки діяльності – від закупівлі сировини до реалізації готової продукції та післяпродажного обслуговування.

Проблематика бюджетного управління займає центральне місце у працях провідних науковців. Світовий досвід, представлений у класичних працях Дж. М. Кейнса та П. Самуельсона, переконує, що бюджетування є найдієвішим методом подолання дефіциту ліквідності та управління невизначеністю. Вітчизняна школа, представлена іменами О. Василюка, Ю. Г. Лисенка та В. Андрущенко, акцентує увагу на адаптації цих моделей до умов перехідної економіки, де ризики є значно вищими, а фінансові ринки – менш стабільними.

Альфред М. Кінг у своїх працях наголошує на важливості контролю за необоротними активами через систему бюджетів, що дозволяє уникати «заморожування» капіталу в неефективних проєктах. Проте, незважаючи на значний теоретичний доробок, питання практичної адаптації цих концепцій до специфіки українського торговельного та виробничого сектору залишаються гострими.

Одним із найбільших бар'єрів на шляху впровадження бюджетування в Україні є ментальна та термінологічна спадщина минулого. Довгий час поняття «бюджет» асоціювалося виключно з державним рівнем – розписом доходів і видатків на рік. Це традиційне визначення має спільне коріння з радянською системою кошторисного планування. Проте між кошторисом і сучасним бюджетом підприємства існує принципова різниця:

1. Кошторис спрямований на контроль за витрачанням виділених ресурсів («не витратити зайвого»).

2. Бюджет орієнтований на результат, прибуток та ринкову гнучкість («заробити максимально ефективно»).

Спрощене сприйняття часто призводить до того, що бюджетування на підприємствах перетворюється на формальне заповнення таблиць, яке не впливає на реальні управлінські рішення. Це створює ілюзію контролю, тоді як фактично ресурси використовуються інертно.

Світова практика пропонує різноманітні моделі: від традиційного Incremental Budgeting (планування від досягнутого) до прогресивного Zero-Based Budgeting (бюджетування з нуля) та Beyond Budgeting (управління без жорстких бюджетів). Наприклад, компанія «Toyota» інтегрує бюджетування з концепцією «кайдзен», що дозволяє оперативно коригувати плани залежно від коливань попиту [3, с. 234].

Однак сліпе копіювання західних моделей в Україні стикається з браком довіри між рівнями управління та високим рівнем інфляційних очікувань. Розробка вітчизняної концепції має враховувати потребу в частішому перегляді планів (ковзне планування) та закладання вищих резервів на ризики.

Статистичні дані за 2011–2020 рр. демонструють поступове зростання інтересу до бюджетування, проте якість його виконання залишається низькою. Головними проблемами є:

- Низький рівень автоматизації: багато підприємств досі використовують Excel як основний інструмент. Це породжує «конфлікт версій», помилки в розрахунках та величезні часові витрати на консолідацію даних. Впровадження ERP-систем (SAP, Oracle, Microsoft Dynamics) залишається дорогим задоволенням для середнього бізнесу.

- Організаційний опір: керівники відділів часто сприймають бюджетування як засіб тотального контролю та «покарання» за перевитрати, що змушує їх приховувати реальні резерви та завищувати потреби в ресурсах.

- Брак компетенцій: фінансові служби часто не готові виступати в ролі внутрішніх консультантів, обмежуючись лише функцією фіксації фактів [2, с. 46].

У сучасній парадигмі фінансово-економічна служба має стати методологічним ядром підприємства. Вона покликана забезпечити:

- Методичну підтримку (розробка положень, регламентів та форм).
- Консультаційну допомогу лінійним менеджерам у розрахунку окупності їхніх ініціатив.
- Організаційне забезпечення прозорості грошових потоків.

Попри всі складнощі, ефективне бюджетування забезпечує підприємству:

1. Інформаційний базис: створення релевантних даних для SWOT-аналізу та інвестиційного моделювання.

2. Обґрунтованість рішень: перехід від інтуїтивного менеджменту до управління на основі цифр.

3. Ефективність активів: оптимізація запасів на складах, прискорення оборотності дебіторської заборгованості.

4. Інвестиційну привабливість: «фінансова прозорість» відкриває шлях до отримання дешевших кредитів та залучення стратегічних партнерів.

5. Дисципліну та відповідальність: чіткий розподіл повноважень через систему центрів фінансової відповідальності (ЦФВ).

Резюмуючи, можна стверджувати, що бюджетування в умовах сучасного ринку України є безальтернативним інструментом виживання. Трансформація від «кошторисної» психології до ринкової стратегії планування потребує не лише впровадження програмного забезпечення, а й глибоких змін у корпоративній культурі. Тільки через посилення ролі фінансових служб, активну автоматизацію та залучення всього персоналу до процесу планування, українські підприємства зможуть забезпечити свою конкурентоспроможність на міжнародній арені та реалізувати свій економічний потенціал.

Список використаних джерел:

1. Андрієнко В. М. Ефективні механізми фінансового менеджменту підприємств комунального господарства. Донецьк : Юго-Восток, 2008. 127 с.
2. Василюк О. В. Бюджетування як інструмент стратегічного управління підприємством. *Економіка та держава*. 2020. № 4. С. 45–49.
3. Лисенко Ю. Г. Моделювання економічних систем. Донецьк : Юго-Восток, 2011. 412 с.

УДК 340.12:355.01

*Ілин Любомир,
доцент кафедри права
імені академіка УАН о. Івана Луцького,
кандидат історичних наук, доцент,
ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4860-0681>*

ТРАНСФОРМАЦІЯ ПРАВОВОЇ ТРАДИЦІЇ В УМОВАХ ВІЙНИ

Повномасштабна війна росії проти України стала не лише воєнно-політичним, а й глибоким правокультурним зламом, який змінює способи сприйняття права, держави, справедливості та суспільної солідарності. Очевидно, що війна спрямована і проти символічних основ української державності, що проявляється як в публічних висловлюваннях керівників держави-агресорки, так і руйнуванні пам'яток культури. Станом на серпень 2024 року UNESCO верифікувала 432 пошкоджені або зруйновані культурні об'єкти в Україні [3]. Ці обставини актуалізують питання про те, як війна трансформує правову традицію, яким чином змінюється правосвідомість українців і чому саме пам'ять, культурна спадщина та тяглість

національної правової традиції стають важливими ресурсами опору агресорові.

З огляду на зазначене, важливо з'ясувати ступінь трансформації української правової традиції в умовах війни, як змінюється суспільна правосвідомість під впливом воєнного досвіду та яким чином історична пам'ять, культурна спадщина і традиція свободи посилюють здатність України до правового, політичного й цивілізаційного спротиву агресії.

Умови війни завжди загострюють питання про межі права, джерела легітимності влади та реальний зміст правових цінностей. У мирний час правова традиція нерідко сприймається як відносно стабільний масив норм, принципів, символів і процедур. Натомість у воєнний період вона виявляє свою динамічну природу: право перестає бути лише формою нормативного регулювання і набуває значення механізму самозбереження політичної спільноти. Для України ця трансформація має подвійний характер. З одного боку, війна змушує державу переглядати інструменти безпеки, посилювати мобілізаційні механізми, змінювати баланс між свободою і необхідністю. З іншого боку, саме війна виразно показує, що український правопорядок спирається не тільки на чинне законодавство, а й на значно глибший пласт правових уявлень – традицію гідності, самоорганізації, локальної солідарності, поваги до свободи та несприйняття імперського примусу. У цьому сенсі трансформація правової традиції не означає її руйнування; навпаки, війна виявляє ті її елементи, які в мирний період могли залишатися недостатньо артикульованими.

Воєнний досвід змінює правосвідомість передусім через переоцінку того, що саме сприймається як справедливе, легітимне і таке, що заслуговує на захист. Соціологічні дані свідчать, що в Україні зберігається надзвичайно високий рівень довіри до Збройних Сил України – 91,5 % у вересні 2024 року [1]. Високою є також довіра до волонтерських організацій. Це важливо не лише як показник суспільних настроїв, а і як індикатор зміни правокультурного ядра, адже носіями легітимності дедалі більше виступають не абстрактні інституції влади, а ті структури, які асоціюються із захистом держави, гідності та спільного блага. Відповідно, у правосвідомості посилюється акцент на обов'язку, служінні, взаємній відповідальності та допустимості самообмеження заради виживання політичної нації. Така зміна не скасовує прав людини, але інакше розставляє акценти між індивідуальною автономією та публічним інтересом у ситуації екзистенційної загрози.

Не менш показовою є мовно-культурна площина цієї трансформації. За даними KIIS, у 2025 році 63 % респондентів повідомили, що спілкуються

вдома українською мовою, 13 % – російською, а ще 19 % – обома мовами однаковою мірою; водночас зростає частка тих, хто не підтримує викладання російської мови в україномовних школах [2]. У правокультурному вимірі це означає, що війна пришвидшує не лише політичну, а й нормативно-символічну деколонізацію. Мова тут постає не як суто комунікативний засіб, а як носій правової пам'яті, колективної самоідентифікації та уявлень про належний суспільний порядок. Зміна мовних практик у такому контексті є водночас і зміною правового мислення: від моделі пострадянської інерції до моделі більш виразного ототожнення права з власною державністю, історією та культурною самобутністю.

Особливе значення в умовах війни має пам'ять як чинник стійкості правової традиції. Агресор атакує не лише територію, а й символічний простір – пам'ятки, музеї, архіви, релігійні споруди, історичні центри, тобто все те, що формує тривалість колективної ідентичності. Саме тому захист культурної спадщини набуває не лише гуманітарного, а й правового змісту. Показово, що UNESCO організовує в Україні спеціальні тренінги для військових, фахівців культури та представників системи правосуддя з метою захисту культурних цінностей, а учасники таких програм прямо називають культурну спадщину «ідентичністю» та «державністю». Це означає, що правова традиція в умовах війни відтворюється не тільки через суд, закон чи офіційну політику пам'яті, а й через практики охорони спадщини, документування руйнувань, фіксації злочинів проти культури та захисту символічних підвалин нації. Правова пам'ять тут функціонує як форма суспільного імунітету: вона не дозволяє агресорові нав'язати власну версію історії та легітимувати насильство через викривлену імперську нарацію.

Український досвід показує, що під впливом війни правова традиція трансформується у напрямі більшої ціннісної чіткості. Якщо раніше вона часто поєднувала елементи пострадянської юридичної формальності з європейськими нормативними орієнтирами, то тепер дедалі більше центрується довкола категорій гідності, свободи, відповідальності, справедливості та суверенності. Ця трансформація відбувається не тільки «згори» через державні рішення, а й «знизу» – через волонтерський рух, практики взаємодопомоги, самоорганізацію громад, підтримку армії, документування воєнних злочинів, допомогу постраждалим та збереження культурної спадщини. Внаслідок цього правова традиція стає менш декларативною і більш екзистенційною. Правова традиція в умовах війни переживається суспільством як власний досвід виживання і опору, а не лише як набір успадкованих абстракцій.

Водночас саме війна демонструє, що українська правова традиція не є суто реактивною. Її сила полягає у тяглісті. Сучасний спротив спирається на раніше сформовані уявлення про свободу як цінність, про державність як форму спільної відповідальності та про історичну пам'ять як моральний аргумент проти підкорення. Тому правова свідомість у воєнний час не лише змінюється, а й концентрується навколо того, що вже було закладене у національній традиції. Саме через цю тяглість право перестає бути тільки інструментом держави й набуває рис колективного етичного порядку, в якому захист країни, захист культури і захист людської гідності сприймаються як взаємопов'язані завдання.

Таким чином, війна в Україні одночасно супроводжується матеріальними руйнуваннями та людськими жертвами і водночас – глибокою переактуалізацією правової традиції. Під її впливом правосвідомість українського суспільства стає більш державницькою, ціннісно визначеною та чутливою до категорій справедливості, відповідальності й свободи. Одночасно культурна спадщина, історична пам'ять і мовно-символічна самоідентифікація перетворюються на важливі правокультурні ресурси опору агресорові. Отже, трансформація правової традиції в умовах війни полягає не лише у зміні норм чи інституцій, а передусім у зміцненні зв'язку між правом, пам'яттю, гідністю та національною стійкістю. Саме тому український досвід дає підстави розглядати правову традицію як активний чинник спротиву, а не як пасивну спадщину минулого.

Список використаних джерел:

1. Оцінка ситуації в країні та діяльності влади, довіра до соціальних інститутів, політиків, посадовців та громадських діячів, віра в перемогу (вересень 2024 р.). *Разумков центр*. 15 жовтня 2024. URL: <https://razumkov.org.ua/napriamky/sotsiologichni-doslidzhennia/otsinka-sytuatsii-v-kraini-ta-diialnosti-vlady-dovira-do-sotsialnykh-institutiv-politykiv-posadovtsiv-ta-gromadskykh-diiachiv-vira-v-peremogu-veresen-2024r>
2. Ставлення до викладання російської мови в українськомовних школах. *Київський міжнародний інститут соціології*. 2025. URL: <https://www.kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=1513&page=1>
3. Four years since the full-scale invasion of Ukraine: key facts and findings. *Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights, Human Rights Monitoring Mission in Ukraine*. February 2026. URL: <https://e.surl.li/dvevik>

*Кавацюк Константин,
студент I курсу магістратури спеціальності
F2 Інженерія програмного забезпечення,
ЗВО «Університет Короля Данила»*

Науковий керівник:

*Стисло Оксана,
старша викладачка кафедри інформаційних технологій,
ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна*

ІНКЛЮЗИВНИЙ ДИЗАЙН ЯК СКЛАДОВА ЯКОСТІ ПРОГРАМНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ У 2026 РОЦІ

Якість програмного забезпечення традиційно визначається сукупністю характеристик, серед яких ключовими є функціональність, надійність, продуктивність і безпека. Розвиток цифрових сервісів та їх інтеграція у різні сфери суспільного життя обумовлюють розширення цього підходу за рахунок включення критеріїв доступності та інклюзивності. Значна частина користувачів взаємодіє з цифровими продуктами за умов обмежених фізичних, сенсорних або когнітивних можливостей, що формує додаткові вимоги до проектування інтерфейсів і організації взаємодії із системами. Наявність бар'єрів у цифровому середовищі впливає на ефективність використання програмного забезпечення та обмежує доступ до цифрових послуг.

Емпіричні дослідження підтверджують поширеність проблем доступності. За результатами WebAIM Million (2024), понад 95 % головних сторінок вебсайтів містять порушення стандартів доступності WCAG 2.1 [1]. Найбільш поширеними є недостатній контраст тексту, відсутність альтернативного тексту для зображень та порушення семантичної структури контенту. Такі недоліки формуються переважно на етапах проектування і розроблення систем, що свідчить про недостатню інтеграцію принципів доступності у процес створення програмного забезпечення.

Нормативною основою інклюзивного дизайну є рекомендації Web Content Accessibility Guidelines (WCAG) 2.1, які визначають принципи сприйнятності, керованості, зрозумілості та надійності цифрового контенту [2]. Ці принципи формалізують вимоги до інтерфейсів і дозволяють здійснювати оцінювання їх відповідності через рівні А та АА. У країнах

Європейського Союзу вимоги до доступності цифрових продуктів реалізуються через стандарт EN 301 549, який поширюється на вебресурси, програмні системи та мобільні застосунки [3]. Цей стандарт встановлює уніфіковані критерії доступності та орієнтований як на інтерфейсні, так і на функціональні характеристики систем.

Паралельно із розвитком нормативних підходів формується інженерна модель впровадження інклюзивності. Відповідно до стандарту ISO 9241-210, людино-центроване проектування розглядається як ітераційний процес, що охоплює всі етапи життєвого циклу системи та передбачає залучення користувачів до оцінювання якості [4]. Це означає необхідність врахування вимог доступності під час формування технічних вимог, архітектурного проектування, розроблення та тестування програмного забезпечення. Застосування автоматизованих інструментів перевірки доступності, проведення аудитів та використання дизайн-систем сприяє зменшенню кількості порушень стандартів.

У 2026 році інклюзивний дизайн розглядається як складова якості програмного забезпечення поряд із традиційними характеристиками. Такий підхід обумовлений розвитком нормативного регулювання та поширенням міжнародних стандартів. Інтеграція доступності у процеси розроблення асоціюється з підвищенням ефективності взаємодії користувачів із системами та зменшенням кількості помилок під час використання цифрових продуктів.

В Україні впровадження інклюзивного дизайну відбувається шляхом адаптації міжнародних стандартів та формування національної нормативної бази. Введення ДСТУ EN 301 549:2022 забезпечило гармонізацію вимог до доступності інформаційно-комунікаційних технологій із європейськими стандартами [5]. Подальший розвиток пов'язаний із реалізацією державної політики цифрової доступності, яка передбачає впровадження механізмів контролю та моніторингу відповідності цифрових сервісів встановленим вимогам [6]. У відповідних нормативних ініціативах зазначено, що вимоги доступності поширюються на процеси створення, модернізації та функціонування інформаційно-комунікаційних систем, що відповідає міжнародній практиці інтеграції доступності у життєвий цикл продукту.

Результати моніторингових досліджень свідчать про позитивну динаміку впровадження інклюзивного дизайну в Україні. За даними UNDP, рівень доступності державних вебресурсів поступово зростає, що вказує

на ефективність застосування нормативних вимог та організаційних механізмів контролю [7]. Це дозволяє говорити про наявність тенденції переходу від фрагментарного врахування принципів доступності до більш системного підходу в управлінні якістю цифрових продуктів.

Інклюзивний дизайн доцільно розглядати як інтегровану складову якості програмного забезпечення, що охоплює інтерфейсні характеристики, архітектурні рішення та процеси розроблення. Такий підхід дозволяє розширити традиційні критерії якості та забезпечити відповідність цифрових продуктів сучасним вимогам доступності. Подальші дослідження доцільно спрямувати на розроблення методів кількісного оцінювання інклюзивності та їх інтеграцію у системи управління якістю програмного забезпечення.

Список використаних джерел:

1. The WebAIM Million 2024 report. *WebAIM*. 2024. URL: <https://webaim.org/projects/million/> (дата звернення: 08.04.2026).
2. Web Content Accessibility Guidelines (WCAG) 2.1. *W3C Recommendation*. 2018. URL: <https://www.w3.org/TR/WCAG21/> (дата звернення: 08.04.2026).
3. Web Accessibility Directive – Standards and harmonisation. *European Commission: Digital Strategy*. URL: <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/web-accessibility-directive-standards-and-harmonisation> (дата звернення: 08.04.2026).
4. ISO 9241-210:2019. Ergonomics of human-system interaction – Human-centred design for interactive systems. Geneva, 2019.
5. ДСТУ EN 301 549:2022. Інформаційні технології. Вимоги щодо доступності продуктів та послуг ІКТ. Київ, 2022.
6. Повідомлення про оприлюднення проекту Закону України «Про цифрову доступність інформаційно-комунікаційних систем, онлайн-ресурсів та електронних послуг». *Міністерство цифрової трансформації України*. 2025. URL: <https://thedigital.gov.ua/documents/legislation/povidomlennia-pro-opryliudnennia-proektu-zakonu-ukrayiny-pro-tsyfrovu-dostupnist-informatsiyno-komunikatsiynykh-system-onlayn-resursiv-ta-elektronnykh-posluh> (дата звернення: 08.04.2026).
7. Accessibility of Ukrainian government websites increases for the fourth year in a row. *UNDP Ukraine*. 2025. URL: <https://www.undp.org/ukraine/press-releases/accessibility-ukrainian-government-websites-increases-fourth-year-row> (дата звернення: 08.04.2026).

Касіянчук Василь,

*кандидат технічних наук, старший науковий співробітник,
професор кафедри архітектури та будівництва,*

ЗВО «Університет Короля Данила»,

м. Івано-Франківськ, Україна

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1343-6025>

ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ КАПІТАЛЬНИМ БУДІВНИЦТВОМ, РЕКОНСТРУКЦІЄЮ ТА ТЕХНІЧНИМ ПЕРЕОСНАЩЕННЯМ ПІДПРИЄМСТВ ХАРЧОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ, ПРИКЛАД ІВАНО-ФРАНКІВСЬКОЇ «ТИЛОВОЇ ОБЛАСТІ»

Харчова промисловість є стратегічною галуззю економіки України, яка забезпечує продовольчу безпеку та соціальну стабільність. В умовах воєнного стану її роль значно зростає, оскільки безперервне функціонування підприємств визначає рівень забезпечення населення продуктами харчування. Воєнні дії спричинили руйнування виробничих потужностей, порушення логістичних ланцюгів, дефіцит інвестиційних ресурсів і трудових кадрів. Це актуалізує проблему ефективного управління капітальним будівництвом і модернізацією підприємств, особливо у відносно безпечних («тилових») регіонах, зокрема в Івано-Франківській області [1; 2].

Сучасні наукові дослідження підтверджують, що підприємства харчової промисловості змушені трансформувати інвестиційні стратегії відповідно до умов війни, підвищених ризиків та євроінтеграційних процесів. Також доведено, що економічна безпека підприємств у воєнний період базується на гнучкому управлінні ресурсами, диверсифікації постачання та модернізації виробництва. Разом із тим, питання управління саме капітальним будівництвом, реконструкцією та технічним переоснащенням в умовах війни вимагає удосконалення і впровадження інновацій, виходячи із вимог часу. Наразі на прифронтових і деокупованих територіях зруйновані об'єкти виробництва продукції та інфраструктури, заміновані значні площі сільськогосподарських угідь, низка підприємств окуповані, релоковані або взагалі припинили діяльність. Ці процеси негативно позначилися на соціально-економічних показниках країни [3]. Проте агропромисловий комплекс (АПК), в тому числі харчова промисловість, виявив високий рівень стійкості, швидко адаптувався до нових викликів і загроз. Навіть значні блекаути, необхідність формування нових логістичних шляхів експорту агропромислової продукції, високий рівень

інфляції не призвели до значних негативних наслідків, а, навпаки, стимулювали до пошуку нових ефективних рішень. Визначено, що розвиток харчової галузі АПК є вагомим можливостю для нарощування присутності України на світовому продовольчому ринку, перш за все за рахунок збільшення експорту продукції з високою доданою вартістю – глибокою переробкою готових продуктів харчування та харчових напівфабрикатів з метою збільшення валютних надходжень у скарбницю Держави та прибутків товаровиробникам. Продукція харчових підприємств належить до товарів першої (життєвої) необхідності, отже її стан з мінімальним ризиком впливає на рівень продовольчої безпеки країни, стабільність галузі, ріст економічних показників. Необхідно зосередити увагу на тому, що підприємницький ризик підприємств харчової промисловості формується під впливом зовнішніх і внутрішніх факторів та залежить від організаційно-правової форми господарювання, форми власності підприємства, розгалуженості виробника продовольчих товарів тощо. На сьогодні офіційні дані статистики засвідчують, що до підприємств харчової промисловості належить понад 40 підгалузей, основними з яких є: цукрова, олійно-жирова, хлібопекарська, кондитерська, молочна, м'ясна, рибна тощо. Воєнний стан в Україні сформував новий чинник, який впливає на підприємницький ризик підприємств харчової промисловості [4].

Повномасштабна війна в Україні докорінно змінила підходи до капітального будівництва, реконструкції та технічного переоснащення підприємств харчової промисловості. Виробництво харчових продуктів і напівфабрикатів стало стратегічним питанням продовольчої безпеки та експорту продукції. Сучасна архітектура і будівництво таких підприємств у 2026 році і на перспективу базується на 3-х принципах: **захищеності, автономності та мобільності**.

1. Безпека архітектурно-будівельних рішень. Головною особливістю є відмова від надземних конструкцій на користь заглиблених конструкцій.

- Захисні споруди: проектування обов'язкових подвійних укриттів для персоналу, що інтегровані безпосередньо у виробничі цехи для мінімізації часу на евакуацію.

- Розосередження (децентралізація): замість одного гігантського цеху архітектори і будівельники пропонують систему окремих модульних блоків. Це мінімізує ризик повного знищення підприємства при одиночному влучанні.

- Використання габіонів та захисних екранів: в архітектуру фасадів інтегруються стаціонарні захисні конструкції, що захищають критичне обладнання від уламків.

2. Автономність та енергонезалежність: через постійну загрозу інфраструктурі нові підприємства проєктуються як «острови», здатні функціонувати поза загальними мережами.

- Енергоефективність: використання сендвіч-панелей з підвищеною вогнестійкістю та термоізоляцією для зменшення витрат на опалення (охолодження).

- Альтернативні джерела енергії: дахи складів, виробничих цехів, адміністративно-побутових будівель обов'язково проєктуються з урахуванням навантаження від сонячних панелей. Архітектори і будівельники передбачають окремі майданчики для встановлення потужних генераторів і установок з системами накопичення енергії (ESS).

- Замкнений цикл водопостачання: будівництво власних свердловин та потужних систем очищення стоків стає нормою.

3. Швидкокомтовані споруди (ШМС): швидкість введення в експлуатацію є критичною. Доцільно використовувати каркасні технології, зокрема легкі сталеві тонкостінні конструкції (ЛСТК), що дозволяють звести переробний цех за 3-4 місяці.

- Модульність: можливість швидкого демонтажу та перевезення потужностей у безпечні райони. Архітектурно-будівельні проєкти 2026 року часто передбачають «конструктивний» тип монтажу обладнання та огорожувальних конструкцій.

4. Логістична адаптованість: в умовах блокування певних шляхів архітектура і будівництво підприємств мають бути мультимобільними.

- Універсальні рампи: проєктування під'їздів, адаптованих як для великогабаритних фур, так і для маловантажного транспорту.

- Контейнеризація: облаштування зон для завантаження продукції безпосередньо в морські/залізничні контейнери на територію заводу.

5. Дотримання міжнародних стандартів.

- Попри війну, будівництво ведеться з оглядом на майбутній вступ до ЄС. Проєктування здійснюється згідно з нормами НАССР (англ. *Hazard Analysis and Critical Control Point*) – система аналізу ризиків, небезпечних чинників і контролю критичних точок, що забезпечує гігієнічність та безпеку харчових продуктів [5].

В сучасних умовах багато європейських країн зняли обмеження на імпорт українських харчових продуктів, що формує нові можливості для постачання української продукції, налагодження ділових контактів, збільшення продажів. Будівлі харчової промисловості – особливий сегмент будівельного ринку. При зведенні об'єктів для потреб харчової галузі

потрібно враховувати низку специфічних вимог і особливостей експлуатації. Серед головних – забезпечення заданого мікроклімату і зручності ведення бізнесу. Споруди переробних галузей агропромислового комплексу рідко зводяться багатопверховими. Вони не оснащуються складним технологічним обладнанням та вантажопідйомними механізмами (кранами, тельферами тощо), що збільшує навантаження на каркас. Але водночас можуть мати велику площу і внутрішні приміщення значних розмірів.

Управління капітальним будівництвом, реконструкцією та технічним переозброєнням підприємств харчової промисловості в умовах воєнного часу має адаптивний ризик-менеджмент, орієнтований на інноваційний характер. Івано-Франківська область як «тиловий» регіон виступає важливим центром розвитку виробництва, зокрема продуктів харчування і напівфабрикатів, що потребує ефективних управлінських рішень та інвестиційної підтримки.

Список використаних джерел:

1. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12.05.2015 № 389-VIII. *Офіційний вебпортал Державної податкової служби України*. URL: <https://tax.gov.ua/diyalnist-/zakonodavstvo-pro-diyalnis/zakoni-ukraini/77475.html>
2. Жук П. Гірські проблемні території Українських Карпат: ідентифікація та проблеми розвитку. *Регіональна економіка*. 2021. № 3. С. 57–66. URL: <http://jnas.nbuv.gov.ua/article/UJRN-0001335573>
3. Жовтяк Г. А., Богданов Р. Ф. Проблеми та перспективи розвитку будівельної галузі України в умовах війни. *Функціонування суб'єктів економічної діяльності в умовах післявоєнної розбудови* : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (з міжнар. участю), м. Харків, 23–24 листоп. 2023 р. Харків, 2023. URL: https://science.kname.edu.ua/images/dok/konferentsii/2023/Tezy_2023/Tezy_23_24_11_23.pdf
4. Лупенко Ю. Перспективи розвитку сільськогосподарської продукції у повоєнний час : доповідь на сесії Загальних зборів Національної академії аграрних наук України. 12 грудня 2024 р. *Facebook*. URL: <https://www.facebook.com/100064056634589/posts/1059929852818893/>
5. Обух В. Повоєнне відновлення: шанс для розвитку буд. індустрії. *Укрінформ*. 2023. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-vidbudova/3690313-povoenne-vidnovlennansans-dla-rozvitku-budindustrii.html>

*Кітура Василь,
викладач кафедри інформаційних технологій,
ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0009-0000-0928-8221>*

ТРАНСФОРМАЦІЯ НАУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІД ВПЛИВОМ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ

Умови стрімкої цифровізації суспільства та інтенсифікації інноваційних процесів зумовлюють необхідність глибокого переосмислення підходів до розвитку наукової діяльності. Зростання ролі інформаційних технологій значною мірою повпливало на усі сфери діяльності, в тому числі освіту. Найбільш перспективною технологією, яку активно популяризують і впроваджують, є штучний інтелект. Сам ШІ виступає сьогодні як фундаментальний драйвер трансформації самої структури наукової роботи.

Дослідники з McKinsey Global Institute (зокрема Джеймс Маньїка) у своїх звітах зазначають, що штучний інтелект може взяти на себе до половини рутинних завдань науковця, охоплюючи до половини операцій, пов'язаних з обробкою та аналізом інформації [1]. Це означає, що значний обсяг ручної роботи, пов'язаної з сортуванням, класифікацією та первинною обробкою великих масивів даних, може бути делегований інтелектуальним системам. У результаті підвищується швидкість проведення досліджень та ефективність використання наукових ресурсів. Крім того, впровадження штучного інтелекту змінює не лише технічний аспект дослідницької діяльності, а й саму логіку наукового пошуку. Завдяки можливостям алгоритмів машинного навчання науковці отримують інструменти для виявлення складних закономірностей, які раніше залишалися недоступними для традиційних методів аналізу.

Ці зміни найкраще пояснює концепція, яку популяризував Тоні Хей у своїй праці про «четверту парадигму» науки [2]. Він стверджує, що сучасне наукове пізнання повністю базується на інтенсивному використанні даних. Якщо раніше вчений спочатку висував теорію, а потім перевіряв її, то тепер штучний інтелект дозволяє йти від зворотного: аналізуючи гігантські обсяги інформації, система сама підказує досліднику, де може ховатися нове відкриття. Яскравим підтвердженням цього є успіх проекту AlphaFold, розроблений лабораторією Google DeepMind [3].

Проблема передбачення форми білків вважалася «нерозв'язною» протягом пів століття, але ШІ впорався з нею за лічені дні. Це доводить, що трансформація наукової діяльності – це не просто зручність, а необхідна умова для виживання науки в умовах інформаційного перевантаження.

Разом із тим, штучний інтелект суттєво впливає на комунікаційну складову науки. Цифрові інструменти роблять наукове середовище більш відкритим та демократичним. Завдяки автоматизованому перекладу та інтелектуальним системам пошуку літератури вчені з різних країн можуть миттєво обмінюватися результатами, долаючи мовні бар'єри. Проте такий стрімкий розвиток технологій породжує й певні загрози. Професор Нік Бостром застерігає від надмірної довіри до «автономного» розуму [4]. Він наголошує, що якщо ми перекладемо на ШІ функцію написання наукових текстів без належного контролю, наука може зіткнутися з кризою автентичності. Штучний інтелект іноді схильний до так званих «галюцинацій» – видачі вигаданих фактів за реальні, що вимагає від сучасної людини ще вищого рівня критичного мислення та відповідальності.

Також формується проблема «чорної скриньки» – ситуація, коли алгоритм видає точне рішення, але ми не розуміємо, як саме він до нього дійшов. Для класичної науки це серйозний виклик, адже істина має бути не лише знайдена, а й обґрунтована. Саме тому зараз активно розвивається напрям «пояснювального ШІ», головна мета якого – зробити роботу алгоритмів прозорою для науковця.

Отже, ми бачимо, що штучний інтелект не замінює людину в науці, а стає її потужним доповненням. Трансформація під впливом ШІ веде до того, що наукова діяльність стає більш динамічною, крос-дисциплінарною та результативною. Головним завданням для сучасної освіти та науки є не лише впровадження цих технологій, а й підготовка дослідників, які зможуть ефективно працювати в парі з машиною, зберігаючи при цьому людяність, етику та прагнення до справжньої істини у наукових дослідженнях.

Список використаних джерел:

1. Agents, robots, and us: Skill partnerships in the age of AI. *McKinsey Global Institute*. URL: <https://www.mckinsey.com/mgi/our-research/agents-robots-and-us-skill-partnerships-in-the-age-of-ai> (дата звернення: 15.04.2026).
2. Hey T., Tansley S., Tolle K. The Fourth Paradigm: Data-Intensive Scientific Discovery. *Microsoft Research*. 2009. 284 p. URL: https://www.microsoft.com/en-us/research/wp-content/uploads/2009/10/Fourth_Paradigm.pdf (дата звернення: 20.04.2026).

3. AlphaFold: Accelerating breakthroughs in biology with AI. *Google DeepMind*. URL: <https://deepmind.google/science/alphafold/> (дата звернення: 21.04.2026).

4. Bostrom N. *Superintelligence: Paths, Dangers, Strategies*. *ResearchGate*. Oxford : Oxford University Press, 2014. 352 p. URL: https://www.researchgate.net/profile/Paul-Thorn-3/publication/285393594_Nick_Bostrom_Superintelligence_Paths_Dangers_Strategies/links/56bcbe0d08ae5e7ba40f4f34/Nick-Bostrom-Superintelligence-Paths-Dangers-Strategies.pdf (дата звернення: 22.04.2026).

УДК 342.9:35.08:355.271

Коцюбан Уляна,
студентка II курсу групи КЮс-24-1,
ЗВО «Університет Короля Данила»
Науковий керівник:
Луцький Роман,
доктор юридичних наук, професор,
директор Науково-дослідного інституту
імені Академіка Івана Луцького,
ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна

АДМІНІСТРАТИВНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ В УМОВАХ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ

Сучасний етап розвитку державності України характеризується посиленням ролі публічного управління та удосконаленням правових механізмів відповідальності посадових осіб і громадян за правопорушення у сфері державного управління. Адміністративна відповідальність виступає важливим засобом забезпечення законності, правопорядку та дисципліни у суспільстві, а її сучасні тенденції відображають процеси європейської інтеграції, диджиталізації публічного сектору та гуманізації правозастосування [1].

Нині в Україні відбувається активна реформа адміністративного законодавства, спрямована на забезпечення балансу між правами людини та ефективністю контрольно-наглядової діяльності держави. Особливу увагу законодавець приділяє питанням пропорційності адміністративних стягнень, диференціації відповідальності та дотриманню принципу індивідуалізації покарання. Такі нововведення узгоджуються з європейськими стандартами прав людини та сприяють утвердженню принципу верховенства права [2].

Однією з ключових тенденцій є цифровізація адміністративного провадження. Запровадження електронного документообігу, автоматизованих систем фіксації правопорушень (зокрема, у сфері дорожнього руху) та електронних сервісів сплати штрафів істотно оптимізувало роботу правоохоронних і контролюючих органів. Це створює передумови для підвищення прозорості процедур, мінімізації корупційних ризиків і забезпечення оперативності прийняття рішень [3].

Водночас недостатня розробленість законодавства у частині електронного адміністрування порушень, нечіткість процедур оскарження електронних доказів та обмежений доступ громадян до правової інформації зумовлюють потребу подальшої кодифікації норм адміністративного права. Дискусійним залишається питання відповідальності юридичних осіб, адже чинний Кодекс України про адміністративні правопорушення здебільшого орієнтований на фізичних осіб, що не завжди відповідає сучасним економічним реаліям [4].

Зростає роль адміністративної відповідальності у забезпеченні екологічної безпеки, протидії корупції, захисту споживачів, у сфері публічних закупівель і фінансового моніторингу. Акценти зміщуються з каральної функції на превентивну та відновну. Відповідно до нових підходів, метою адміністративної відповідальності є не лише покарання, а й виховний вплив, попередження майбутніх порушень і формування правосвідомої поведінки громадян [5].

Окремо варто відзначити гуманізацію адміністративного процесу – зменшення розмірів штрафів для соціально вразливих груп населення, можливість заміни стягнення на суспільно корисні роботи, а також розширення практики альтернативних способів врегулювання правопорушень, зокрема через примирення сторін [2]. Такі новації сприяють підвищенню рівня довіри громадян до органів влади та формуванню демократичної правової культури.

Отже, адміністративна відповідальність у сучасній Україні реформується в руслі європейських тенденцій, де на перше місце виходять ефективність, справедливість, пропорційність і цифрова прозорість. У перспективі ключовими напрямками розвитку залишаються кодифікація адміністративного законодавства, розширення електронних сервісів, підвищення рівня правової обізнаності населення та вдосконалення механізмів контролю за законністю рішень органів публічної влади.

Список використаних джерел:

1. Ківалов С. В. Адміністративно-правова реформа в Україні: сучасні тенденції та перспективи розвитку. Одеса : Юридична література, 2023. 214 с. URL: <https://onua.edu.ua/reform>
2. Шкарупа В. К. Актуальні напрями модернізації адміністративної відповідальності в Україні. *Часопис Київського університету права*. 2024. № 1. С. 30–37. URL: <https://kul.kiev.ua/journal>
3. Проект «Е-адміністрація правопорушень». *Міністерство цифрової трансформації України*. URL: <https://thedigital.gov.ua>
4. Серьогін В. І. Адміністративне право України: проблеми цифровізації та адаптації до європейського права. Харків : Право, 2022. 356 с. URL: <https://kharkivlaw.edu.ua/library>
5. Administrative Justice in Europe: Trends and Challenges. *Council of Europe*. Strasbourg, 2022. URL: <https://www.coe.int/administrative-justice>

УДК 342.7:340.12

Кришталь Марія,
*студентка II курсу групи КПДс-24-2,
Фаховий коледж ЗВО «Університет Короля Данила»*
Науковий керівник:
Луцький Роман,
*доктор юридичних наук, професор,
директор Науково-дослідного інституту
імені Академіка Івана Луцького,
ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна*

СВОБОДА ЯК КЛЮЧОВА КОНСТИТУЦІЙНА ЦІННІСТЬ У РОЗВИТКУ ДЕМОКРАТИЧНОГО СУСПІЛЬСТВА

Тема свободи як конституційної цінності є однією з ключових у розвитку демократичного суспільства та забезпеченні прогресу. Її реалізація створює підґрунтя для утвердження демократичних принципів, захисту прав людини та сприяє сталому розвитку суспільства. Свобода є фундаментальним правом і водночас однією з базових конституційних цінностей. У демократичних державах свобода забезпечується правовими механізмами, що закріплені в конституції.

Щодо цієї теми висловив свою думку Віктор Кичун, суддя Конституційного Суду України, кандидат юридичних наук, доцент: «Що таке конституційні цінності та звідки вони походять? Однією з відповідей буде така: конституційні цінності показують функції або цілі Конституції

України, виражають її ідеали та дух у різних статтях та положеннях, характеризують конституційну ідентичність держави. Конституційні принципи, правила та процедури, щодо яких існує консенсус, складають основу, відповідно до якої люди хочуть, щоб державою керували, а суспільство рухалося. Популярність питання про конституційні цінності серед суддів, політиків та науковців, вочевидь, пов'язана з глобальним поширенням демократичного ладу та розширенням міжнародного законодавства про права людини. Свобода, до прикладу, визнається головною характеристикою людини і громадянина як суб'єкта конституційного права. Без свободи людина перестає бути людиною. В античності рабів позбавляли права бути людьми. Отже, свобода є природною умовою людського буття. Водночас свобода з усіх конституційних цінностей найчастіше піддається посяганням, тому потребує захисту. Що означає слово «цінність»? Ймовірно, можемо відразу сказати, що правда, мир, співпраця, чесність, повага і доброта – це цінності, і ми можемо продовжувати перелік багатьох таких цінностей. Однак немає єдиної системи цінностей, яка була б одночасно і правовою, і моральною, і політичною. Те, що видається неможливим у моральному сенсі, може бути необхідним у правовому сенсі. Проблема їх поєднання швидше раціональна, ніж фактична. Тому актуальною залишається парадигма погодження систем цінностей. Насправді у розумінні пересічного громадянина цінність – це те, що є дуже важливим, або те, що є сутністю існування суспільства.

Конституція містить такі цінності, які є загальнолюдськими та демократичними в сучасну епоху. Загальновизнаним є твердження про те, що мірилом людського успіху є прогрес. Демократія виконує дещо іншу роль, адже є підсумком численних виборів більшості. Натомість прогрес супроводжується свободою політичного, економічного і культурного розвитку. Саме тому прогрес не збігається з демократією і безпосередньо від неї не залежить. З огляду на зазначене, головною метою конституції має стати забезпечення свободи як умови творчості та прогресу. Оскільки двох явищ верховенства в одному символічному просторі бути не може, конституціоналізм, або метаправо, прагне підпорядкувати собі також і демократію. У цьому сенсі органічний конституціоналізм виступає як верховенство вільної (ірраціональної) стратегії людського життя в цілому. Що ж стосується принципу законності як вимоги дотримання синтетичних, штучно створених правил, то він є найважливішим принципом демократії, але не більше ніж одним з атрибутів конституціоналізму.

Таким чином, в органічному конституціоналізмі демократії відводиться відповідальне, але не найголовніше місце. Без свободи людина не

може бути людиною. Саме свобода є елементом формування цілі життя людини, надає змісту її буттю та визначає стиль життя людини. Свобода є потенційною можливістю людини, яку вона може реалізувати або відмовитися від реалізації такої можливості, а разом з тим і від частини своєї сутності. Свобода є однією з тих ключових, фундаментальних цінностей, які випливають із самої сутності людини – людської гідності, і таким чином знаходить свій вираз у духовності соціуму, його культурі, а отже, і у праві. Хочемо підкреслити, що саме свобода обумовлює, формує, виховує відповідальність, а не навпаки. За Сартром, якщо людина володіє безмежною свободою, то вона максимально відповідальна за те, ким вона стає. Мало того, вона відповідає за всіх людей, оскільки, вибираючи себе, суб'єкт вибирає людину взагалі. Екзистенціаліст заявляє, що його теорія «віддає кожній людині у володіння її буття і покладає на неї повну відповідальність за існування». Щобільше, людина «відповідає за всіх людей» і відповідальність поширюється на все людство. «Демократія детермінує свободу» – типове кліше європейського конституціоналізму, який у сутнісному сенсі існує лише в географічному аспекті. Насправді свобода детермінує демократію, а не демократія детермінує свободу.

Свобода є провідною, а не демократія, яка є всього лише політичним сегментом. Сенс демократії втрачається, а її стабільність опиняється під загрозою у випадку, коли відсутня довіра, знецінюється людська особа, звужуються права і свободи людини. Історія свідчить, що демократія без такої конституційної цінності, як свобода, дуже швидко перетворюється на відкритий або ледь прикритий тоталітаризм і тиранію. Насправді тиранія починається тоді, коли будь-яка приватна істина насаджується методами Чингісхана. В такому разі «холодна» або «гаряча» війна відбувається не від розуму, а від його нестачі, і в кінцевому результаті – від божевілля, чи не від «єдиної істини», а від приватного духу будь-якої корпорації, яка бажає свою приватну істину зробити універсальною за допомогою грубого насильства. Демократія уможливується за умови визнання об'єктивної свободи людини та об'єктивної цінності громадянського суспільства. Власне, потреба розвивати цілісність людської особи спонукає державу обстоювати такі високі цінності, які керують кожним організованим і зрілим людським суспільством, як свобода і справедливість. Що вищий добробут громадян та що більш послідовно забезпечуються громадянські права і свободи, то сильніша і демократичніша держава. Держава змінює свою природу таким чином, що згідно з правовим полем забезпечує досягнення свободи і справедливості. Гарантом свободи та справедливості

як основоположних цінностей у державі є судівництво. Справою першочергової ваги є те, щоб судівництво мало повноваження визначати, які закони є застосовними та значущими щодо конкретної справи, розв'язувати питання факту й застосовувати закон до фактичних обставин згідно з відповідною, тобто достатньо прозорою і передбачуваною методологією тлумачення. Зміст зобов'язання держави перед людиною розкривається у Конституції України [2].

Права і свободи людини та їхні гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави; держава відповідає перед людиною за свою діяльність; утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави (частина друга статті 3 Конституції України). Здійснення прав і свобод можливе тільки за наявності виконання обов'язків суб'єктом права чи свободи, а також іншими суб'єктами. До того ж ця теза цілковито підтверджується положеннями статті 29 Загальної декларації прав людини [3]. Зауважмо, що перша її частина вказує: «Кожна людина має обов'язки перед суспільством, в якому можливий повний та вільний розвиток її особистості». Тоді як у частині 2 зазначеної статті йдеться про те, що реалізація свободи та прав повинна узгоджуватись з правами й свободами інших членів суспільства. Це, своєю чергою, встановлює зв'язок між реалізацією кожною конкретною людиною власних прав та дотриманням нею певних обов'язків. Реальна свобода людини неможлива за межами сильної державності, а сильна держава, що не забезпечує послідовний захист свободи і не усвідомлює міру, межі своєї участі в економічному житті суспільства, приречена на виродження в тоталітарний режим. На наше переконання, свобода – це найвища соціальна цінність, а життя людини – найвища індивідуальна цінність, яка належить до категорії особистих прав і свобод. Право людини на життя – природне право, яке пов'язане з гідністю. У правовій доктрині під гідністю розуміється нематеріальне благо, пов'язане з перебуванням людини в соціальному середовищі. Рівень гідних умов життя визначається не тільки рівнем матеріального добробуту, а й ступенем морально-психологічного задоволення самої особистості, рівнем її знань, умінь і здібностей. Поява прав другого покоління суттєво вплинула на концепцію прав людини через те, що їх реалізація залежить не від відсутності примусу, а від багатства ресурсів. Тобто якщо права першого покоління спираються на негативне розуміння свободи, друге покоління прав пов'язане з обґрунтуванням позитивної концепції свободи. Адже людина не може бути політично вільною, якщо вона залежна економічно, і навпаки. Таким

чином, вільний розвиток людини можливий тільки за умови «свободи від потреби».

Про взаємозв'язок свободи та прогресу йдеться у Декларації соціального прогресу та розвитку (прийнята резолюцією 2542 (XXIV) Генеральної Асамблеї ООН від 11 грудня 1969 року), де підтверджується, що метою соціального прогресу і розвитку є постійне підвищення матеріального і духовного рівня життя всіх членів суспільства при повазі і здійсненні прав людини і основних свобод (Частина II. Цілі). Всі народи і всі люди, незалежно від раси, кольору шкіри, статі, мови, віросповідання, національності, етнічного походження, сімейного або соціального становища, політичних чи інших переконань, мають право жити в гідних умовах і в умовах свободи й користуватися плодами соціального прогресу і повинні зі свого боку сприяти йому (стаття 1).

Деякі науковці переконані: деякі країни стали найуспішнішими через те, що їхні громадяни повалили владну еліту і створили суспільства, де головною цінністю стали рівні економічні та політичні права кожного. На їхню думку, саме свобода робить світ багатшим. Широкий розподіл політичної влади в суспільстві й обмеження її довільного здійснення забезпечують інклюзивні політичні та створені на їх основі інклюзивні економічні інститути. Такі політичні інститути ускладнюють також узурпацію влади та руйнування основ інклюзивних інститутів. Ті, хто контролює політичну владу, не можуть легко використовувати її для встановлення екстрактивних економічних інститутів задля власного збагачення. Інклюзивні економічні інститути створюють справедливіший розподіл ресурсів, підтримуючи існування інклюзивних політичних інститутів.

На сучасному етапі у рамках європейського правового простору актуалізується питання про узгодження національних і спільних європейських цінностей. Втім, тенденція до гармонізації та міжнародних запитань видається суперечливою. Навіть у США, де національний конституційний ексклюзивізм традиційно міцно тримався, використання порівняльних конституційних матеріалів стало предметом жвавої та широко розрекламованої суперечки між різними суддями Верховного Суду США. Чи можна порівняти парламентську демократію з президентською? А як щодо відмінностей в ідеології чи національній ідентичності? Чи можна конституційні права, реалізовані в ліберальному контексті, порівняти з тими, що працюють у контексті соціального добробуту? Зазначені суперечності створюють передумови для галузі конституційного права,

кидаючи виклик не лише вченим-конституціоналістам, а й іншим галузям, таким як філософія та політична теорія. Актуалізується процес дослідження центральних концепцій конституційного права, конституційних процесів та інститутів – від законодавчої реформи до судового тлумачення тощо. У сучасному конституціоналізмі феномен цінностей виявляється у таких вимірах: конституція як цінність; пряме закріплення цінностей у нормах та інститутах конституції; яскраво виражені конституційні цінності як результат практичної конституційно-судової аксіології. Конституційні цінності не завжди безпосередньо закріплені в конституції. Цьому можуть бути об'єктивні й суб'єктивні причини.

Розвиток нашого суспільства перебуває у постійній динаміці, тому можлива поява нових цінностей, які не були відомі або заперечувалися раніше. Варто зауважити ще й використання та зловживання конституційними цінностями, які можна відрізнити від принципів завдяки їхньому взаємозв'язку з місцевим середовищем, традиціями та історією, що дають визначення конституційній ідентичності державного устрою. Іноді такі асоціації породжують правову напругу, а дисонанс, що виникає в результаті такого явища, може призвести як до творчих та продуктивних результатів, так і до дисфункційних. У демократичній державі, як правило, очікується, що закони відображають і захищають широко поширені в народі суспільні цінності та ідеали. Тому, як уже підкреслювалося, найкращий спосіб забезпечити широку громадську підтримку законів – це формувати їх за участі переважної більшості верств суспільства.

Роль цінностей у конституційному тлумаченні найкраще зрозуміти, приймаючи контекстуалістичну перспективу. Теорія контекстуалізму найкраще пояснює конституційні цінності. Авторські наміри, безсумнівно, відіграють певну роль у формуванні конституційних цінностей, але чи слід їм слідувати сучасним тлумачам, врешті-решт, залежить від їхньої виокремленості щодо сучасних конституційних наративів. Контекстуалізм також пропонує відповідь на дві важливі подальші проблеми, що стикаються з функціоналістськими теоріями: по-перше, як ми повинні вирішувати конфлікти між передбачуваними законом та соціально визнаними функціями; і, по-друге, як слід визначати функцію закону, коли його зміст суперечливий. Тоді функціоналізм пропонує перспективний виклад конституційного тлумачення. Таким чином, конституційна цінність свободи як природного та невідчужуваного права людини гарантується і захищається державою, в якій визнається та діє принцип верховенства права, забезпечуються гідні умови життя, автономність, індивідуальність, самотійність індивіда, а всім членам суспільства –

вільний розвиток, самовдосконалення та реалізація творчого потенціалу. Процвітання України нерозривно пов'язане з науково-технічним прогресом, новими соціальними структурами і новою якістю життя. Якщо свобода є атрибутом людини, то без свободи (отже, як стверджує лібералізм, без приватної власності) немає і людини. З цієї точки зору суспільство, де основна маса населення отримує мізерну зарплату, видається нічим іншим, як суспільством сучасних рабів. А рабство, як сказав класик, знищує людину ще до того, як вона починає любити свої кайдани. Ось чому лібералізм із його акцентуацією на свободу та розвиток інклюзивних політичних інститутів є дуже необхідним для сучасної України. Хотілося б зазначити, що поняття свободи може охоплювати широкий спектр людських бажань, однак не всі їх можна законно розглядати як конституційні цінності. Власне, розбіжності між свободою, владою і власністю доцільно розв'язати шляхом розвитку конституціоналізму, який є соціально-правовим механізмом узгодження інтересів усіх соціальних груп суспільства. Конституційне регулювання є способом втілення свободи в суспільні відносини, оскільки закріплює в конституційному законодавстві правові межі свободи, умови її обмеження і гарантії реалізації [1].

Однак свобода завжди потребує захисту від загроз, таких як авторитаризм, корупція, порушення прав людини. В умовах сучасного світу важливим завданням є збереження свободи в умовах цифрової революції, де зростає загроза тотального контролю та маніпуляцій. Свобода як конституційна цінність є основою для розвитку демократії та суспільного прогресу. Вона формує не лише правову базу, а й створює умови для розвитку інновацій, громадянського суспільства та забезпечення справедливості. Саме тому свобода залишається ключовим принципом, заради якого варто боротися і який необхідно захищати.

Список використаних джерел:

1. Кичун В. Від свободи як конституційної цінності до демократії та прогресу. *Збірник матеріалів і тез науково-практичних заходів*. Київ, 2021. С. 15–20. URL: https://ccu.gov.ua/sites/default/files/zbirka_tom_1_25_rokiv.pdf
2. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР (ч. 2 ст. 3). *Відомості Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>
3. Загальна декларація прав людини : Міжнародний документ від 10.12.1948 (ст. 29). *Відомості Верховної Ради України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text

*Кухар Галина,
старша викладачка кафедри дизайну,
ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7761-1677>*

ПЛАСТИКА І КОМБІНАТОРИКА В ФОРМОУТВОРЕННІ

Сучасний графічний дизайн функціонує переважно у цифровому середовищі, що зумовлює домінування площинного мислення та алгоритмічних способів формоутворення. Водночас зменшується роль безпосереднього матеріального досвіду, який формує відчуття об'єму, пластичної виразності та просторової взаємодії елементів.

У контексті професійної підготовки графічних дизайнерів особливої актуальності набуває пошук методів, що поєднують матеріальне та цифрове середовища. Пластичне моделювання як освітній інструмент активізує тактильне та об'ємно-просторове мислення, тоді як комбінаторні принципи забезпечують варіативність і системність формоутворення.

Проблема дослідження полягає у визначенні механізмів взаємодії пластики та комбінаторики у процесі створення графічної форми, зокрема в навчальних практиках моделювання літери та її подальшої інтеграції в цифрову композицію.

Пластика форми у візуальному мистецтві та дизайні діє як система характеристик, що визначає її тілесну, просторову й матеріальну присутність. На відміну від лінійного підходу, вона сприймається як об'ємна структура, що взаємодіє зі світлом, простором і матеріалом [2]. Тілесність проявляється через відчуття маси, ваги, щільності та конструктивної напруги, які формуються співвідношенням об'ємів, пропорцій і силових напрямків. Навіть у цифровому середовищі така форма зберігає ознаки матеріальної реальності.

Тілесність літери як пластичного об'єкта змінює її сприйняття: знак стає просторовою структурою з власною морфологією. Матеріальність визначається основою форми (глина, пап'є-маше, полімер чи цифрова імітація) і задає її пластичні можливості (гнучкість, деталізацію та фактуру) [2]. У навчальному процесі робота з фізичним матеріалом активізує тактильний досвід, який формує глибше розуміння конструкції форми.

Матеріал «опирається», задає логіку згину, зламу, напруження, що сприяє усвідомленню структурних закономірностей формоутворення.

Фактура є важливим компонентом пластичної виразності. Вона визначає характер поверхні: гладка, шорстка, ритмізована, фрагментована. Через фактуру форма набуває додаткової семантики та асоціативності: м'якість, агресивність, природність, технологічність тощо. У процесі фотофіксації пластичної літери світлотінь підсилює фактурні якості, створюючи складну гру світла і тіні, що трансформує площинне зображення у візуально об'ємне [1]. Якщо пластика визначає тілесну, матеріальну та фактурну природу форми, то комбінаторика забезпечує її структурну організацію та варіативність. Пластична літера як об'ємний об'єкт є завершеною формою, однак у процесі подальшої роботи вона набуває нових смислів через включення в систему взаємодій.

Комбінаторний підхід розглядає форму як модуль, здатний до трансформації та поєднання. Літера виступає структурною одиницею, що взаємодіє з оточенням, масштабом і композиційним простором. У цифровому середовищі це реалізується через масштабування, ротацію, повтор, ритмізацію та інтеграцію в слово й графіку. У результаті пластична форма стає частиною системи, а комбінаторика забезпечує перехід до цілісної візуальної композиції [3].

У педагогічному вимірі це означає, що студент працює одночасно на двох рівнях: створює матеріальну форму з її фізичною виразністю та опановує принципи структурного поєднання, трансформації та семантичної узгодженості в цифровому вимірі.

Ілюстрацією вищесказаного є приклади студентських робіт, які доцільно проаналізувати, щоб продемонструвати як практично реалізовується тема дослідження. Пластичний аспект творчої роботи «Риба» (Іл. 1) пов'язаний з чітко вираженою масою та об'ємом. Форма не є умовною – вона моделюється через реалістичність зображення, що формує вертикальну частину знака. Відчувається фізична вага, округлість, анатомічна пластика. Дуже добре виявлено імітацію органічних матеріалів, глянцева поверхня створює ефект вологого блиску, а фактурні відмінності створюють візуальну активність і багаточисельність форми. Сама форма не випадкова, адже її матеріальність відповідає змісту слова «риба». Тобто комбінаторика працює не лише відповідає змісту слова «риба». Тобто комбінаторика працює не лише формально, а й семантично.

**Іл. 1. Пластика і комбінаторика в формоутворенні.
Робота студентки Бондар Діани**

Концептуально іншим за попередній і дуже показовим є приклад, в якому пластика працює вже не через декор, а через архітектоніку форми (Іл. 2). Маяк, як прикладна ліплена форма, має чітко виражену вертикаль, масу, об'єм, світлотіньову модель. Його форма архітектонічна, вона конструктивна, стабільна, спрямована вгору, і ця вертикальність підсилює семантику слова. Комбінаторна операція тут не формальна, а змістова, бо маяк – це завжди про рятівне світло, і літера відразу набуває функції символу. Створений в графічному редакторі світловий промінь додає динамічного виміру, через що форма взаємодіє з атмосферою, туманом, хвилями.

**Іл. 2. Пластика і комбінаторика в формоутворенні.
Робота студентки Жупник Ілони**

Ще одним цікавим прикладом є творча робота студентки, в якій центральний елемент виконаний у вигляді об'ємної конструкції, схожої на ловця снів (Іл. 3). Літера інтегрована в лісове середовище, тоді як інші знаки виконані у площинному геометризovanому стилі. Її форма має органічну, асиметричну масу з відчуттям ручного моделювання. На від-

міну від прикладу з маяком, тут пластика гнучка й природна, такий підхід перетворює графему на центральний символ композиції. Літера не ізольована, а взаємодіє з середовищем, підсилюючи зміст.

**Іл. 3. Пластика і комбінаторика в формоутворенні.
Робота студентки Ніколайчук Валерії**

У слові «Динозавр» (Іл. 4) перша літера «Д» трансформована в об'ємну пластичну фігуру динозавра, яка частково інтегрується в структуру знака. Форма об'ємна з активним силуетом і виразними виступами. Тілесність має антропоморфний, суб'єктивний характер, а фактура підсилює просторову глибину й контраст із темним фоном. Персонаж морфологічно інтегрується в графему, де літера стає основою образу. Пластика формує наратив, а комбінаторика поєднує знакову й образну системи.

**Іл. 4. Пластика і комбінаторика в формоутворенні.
Робота студентки Карлійчук Олени**

Проведений аналіз доводить, що поєднання пластики та комбінаторики в практичному навчанні студентів утворює цілісну модель формоутворення в графічному дизайні.

Список використаних джерел:

1. Особливості формоутворення в дизайні. *StudFiles*. URL: <https://studfile.net/preview/5319252/> (дата звернення: 10.03.2026).
2. Рублевська Н., П'ех Р. Декоративна пластика в етнодизайні: композиція і стилізація як інструменти візуальної ідентичності. *Науковий огляд*. 2025. № 4 (103). URL: <https://scientific-review.com.ua> (дата звернення: 24.03.2026).
3. Формоутворення в дизайні. *Учбові матеріали для студентів і школярів*. URL: <http://um.co.ua/8/8-19/8-196285.html> (дата звернення: 19.03.2026).

УДК 811.161.2'38:81'23:821.161.2.09

Кухарук Христина,
асистент кафедри журналістики,
реклами та зв'язків з громадськістю,
ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0009-0008-0374-3666>

ЛІНГВОСТИЛІСТИЧНА ЕКСПЛІКАЦІЯ ПСИХОЕМОЦІЙНИХ СТАНІВ СУБ'ЄКТА В КОНТЕКСТІ ОБРАЗУ ЛІЛІ МАРЛЕН (У ПОЕЗІЯХ С. ЖАДАНА І В. НЕБОРАКА)

Метою наукової розвідки є виявлення і систематизація лінгвостилістичних експлікантів, які маркують психоемоційні стани лінгвістичного суб'єкта у сучасному мілітарному дискурсі на матеріалі поезій «Лілі Марлен» С. Жадана та В. Неборака. **Об'єктом** дослідження є мовна канва поезій представлених авторів з однойменною номінацією поезій, **предметом** – лінгвостилістичні експліканти, що репрезентують психоемоційні стани лінгвістичного суб'єкта. Для досягнення мети у проведенні дослідження використано **лінгвостилістичний метод** при виявленні експлікації психоемоційних станів суб'єкта, **компаративний метод** – при зіставленні ідіостилю та лінгвоексплікації у текстах двох авторів, **психолінгвістичний метод** при детермінації психофізичних станів героя.

Питання вивчення ідіостилю текстів С. Жадана представлені у роботах В. Калько [2], мілітарний мовленнєвий дискурс як предмет мовознавчих студій присутній у працях Т. Космеди, О. Халіман [4], І. Насмінчук [5], С. Шабат-Савка [7]. Пояснення кризових станів особистості з психологічної точки зору описано у статті Н. Кондратенко [3].

Психоемоційний стан лінгвістичного суб'єкта у поезії С. Жадана «Лілі Марлен» можна детермінувати як екзистенційну тривогу, яка є меланхолійною рефлексією у системі приналежності до історичних невідворотних

змін. Стан депресивності експлікований через прямі номінації «*простір великої меланхолії*», «*маки депресії*» [1]. Суб'єкт, який перебуває в стані очікування катастрофи й мобілізаційних процесів, через контрастну синергію ольфакторних образів «*запаху Різдва*» і «*запаху окопної війни*» репрезентує психологію помежів'я, що притаманна для стану стресу. Відповідно має місце гіперсензитивність, що детермінується акцентуацією на гостроті сенсорних відчуттів і експлікується на фразеологічному рівні: «*гостро відчуваються запахи*», «*гірчить хліб*» [1]. На лексичному рівні експлікується стан прийняття смерті, що «*не лякає*» [1], а відтак свідчить про фаталістичну покірність суб'єкта перед історичними глобальними фактами дійсності.

Лінгвостилістична канва тексту побудована на прийомах контрастування і експресивних фігурах. На лексичному рівні присутні оксиморони з поєднанням сакрального і мілітарного, а також з розмаїтою системою промислової метафорики, яка характерна для ідіостилю С. Жадана: «*обвуглені легені фабрик*», «*оркестровка портів*» [1], і виконує функцію репрезентації світу метафорою механізму для мілітарних дій.

Також присутні лінгвостилістичні фігури антропоморфізму: «*небо соромиться*», «*історія ріже собі зап'ястя*» [1], що наділяють абстрактні, нематеріальні явища фізіологізмом та людським болем.

Синтаксичний мовний рівень представлений домінантою анафоричного вживання предикатів у наказовому способі «*уявіть*», що забезпечує ефект гіпнотичної індукції, а в контексті прагматичної функції мови залучає реципієнта до спільного переживання трагедії. Ритмізація тексту експлікується переліченням елементів ландшафту (листя, камінь, залізниця), що з погляду візуальної архітектоніки тексту створює відчуття кінематографізму. Стилістичні компаративні фігури та епітети у тексті виконують функцію відчуженості та психологічного драматизму: «*небо... наче підліток*», «*дерева... мов негативні герої*», «*спадковий присмерк*», «*холодна музика*» [1].

Водночас поезія «Лілі Марлен» у переспіві Віктора Неборака експлікує гротескний стиль, що свідчить про позначення психофізичного стану захисту спробою подолати страх смерті засобами сміху, еротики, іронії. У цій поезії стан лінгвістичного суб'єкта детермінований розщепленням героїзму та фізіологічного еротичного бажання і проявляється у фаталізмі та приреченості (романтичне чекання під ліхтарем і усвідомлення близькості фронту), у виході за межу – трансгресії (від високих почуттів «*моя любов*» відбувається перехід до натуралізму з іронічною

політизацією «не хочу зайву в голові діру», «краще я віддам тобі свій член, / і разом з ним / Донбас і Крим, / моя Лілі Марлен» [6]). Використання натуралізму – це захисна реакція психіки на смертельну загрозу, тобто заземлення страху через низову культуру. Також є репрезентація ейфорії та ескапізму, бо у фіналі тексту є надія на швидке завершення війни: «Ми боєприпаси занесем на брук», втечу: «В Доні ми разом змиєм піт і бруд. / І рванем в Берлін, гайнем ген-ген, / Де жде поем / під ліхтарем / моїх Лілі Марлен, / моя Лілі Марлен» [6]. Разом з цим є агресія і знецінення ворога, дегуманізація противника: «валять гадом-градом», «кляті москалі» [6], що є способом подолання страху перед ворогом.

У цьому контексті серед лінгвостилістичних маркерів домінантною ознакою репрезентації психофізичних станів лінгвістичного суб'єкта є симбіоз високого штилю і низового жаргону. На лексичному рівні це експлікується контрастивами – поетизмами (примарно, знамена, поеми) і обценною лексикою (мати, кляті, діра, член), неологізмами і оказіоналізмами (гад-град), де є гра слів «град» як назва зброї РСЗВ «Град» і біблійний образ «гад» – змії. Окрім того, є низка запозичень: лексема «супермен», що контрастує з реальним жахом війни. Присутні топоніми, що у контексті написання вірша у 2015 році мають виразну фактологічну відсилку до подій – Донбас, Крим, Донь (тобто Донець).

На рівні стилістичних фігур є алюзія, ремінісценція, бо В. Неборак використовує образ Лілі Марлен, щоб провести асоціації з Другою світовою війною, роблячи паралелі між епохами. Також застосовано прийом деградації – травестії, оскільки висока ідея захисту України в один момент різко обривається і деградує – як алюзія у тодішні заклики у межах публічного простору Ю. Андруховича, О. Бойченка, В. Шкляра, Ю. Винничука, Т. Прохаська віддати Донбас – у пропозицію «віддати член» замість Криму, що створює шоковий, сатиричний ефект.

На фонетичному рівні присутня алітерація – повторення звуків [д], [г], [р], яка використовується для імітації вибухів.

На синтаксичному рівні присутні паралелізми: «моя Лілі Марлен», що додає відчуття зацикленості, ритміки для маршових солдатських пісень.

Відтак порівняння лінгвостилістичних засобів вираження психо-емоційних станів героя у контексті образу Лілі Марлен у двох поетичних текстах зазначених авторів узагальнено і представлено у Таблиці 1.

**Зіставлення лінгвостилістичних фігур
у текстах «Лілі Марлен» С. Жадана і В. Неборака**

Лінгвостилістичний маркер	Приклад з тексту С. Жадана	Приклад з тексту В. Неборака
Ольфакторні маркери (Запахи)	«Пахне Різдром, пахне окопною війною», «гостро відчуються запахи».	«Змиєм піт і бруд».
Антропоморфізм (Олюдження)	«Історія ріже собі зап'ястя», «небо соромиться».	«Підвивають матом кляті москалі», «валять гадом-градом».
Поєднання непоєднуваного	Різдво + війна; меланхолія + маки.	Кохання + окопи; Крим + фізіологічні подробиці.
Ритмічна циклічність	Анафора «Уявіть собі...», «Так багато...».	Рефрен «моя Лілі Марлен», що тримає структуру тексту.

Підбиваючи *підсумки*, варто зазначити, що лінгвостилістична експлікація психофізичних станів лінгвістичного суб'єкта у текстах С. Жадана та В. Неборака репрезентує два вектори опрацювання осмислення травми війни. В ідіостилі С. Жадана присутнє маркування екзистенційної тривоги (оксиморони, антропоморфізми, інтелектуальна меланхолія), у В. Неборака – стратегія психологічного захисту: гротеск, іронія, сарказм, трагедія (контрастна лексика: поетизми і обценна лексика як спосіб «заземлення страху»), синергія філософської елегії і низової культури (гіперсензитивність, дегуманізація ворога).

Список використаних джерел:

1. Жадан С. Лілі Марлен : вірш. *Буквоїд*. URL: https://bukvoid.com.ua/library/sergiy_zhadan/lili_marlen/ (дата звернення: 26.03.2026).
2. Калько В. В. Когнітивно-дискурсивний вимір метафори у творчості Сергія Жадана. *Мовознавчий вісник*. 2014. Вип. 19. С. 104–110.
3. Кондратенко Н. В. Мовна особистість у кризових ситуаціях: стратегії вербалізації тривоги та страху. *Одеська лінгвістична школа: класичне і сучасне*. 2019. С. 142–150.
4. Космеда Т. А., Халіман О. В. Еволюція мовної картини світу в умовах війни: лінгвокогнітивний та прагматичний аспекти. *Вісник ХНУ імені В. Н. Каразіна. Серія «Філологія»*. 2022. Вип. 91. С. 15–21.
5. Насмінчук І. А. Лінгвальні маркери воєнного часу в сучасному медіадискурсі. *Закарпатські філологічні студії*. 2022. Вип. 23 (1). С. 56–61.
6. Неборак В. Лілі Марлен. *Facebook*. https://www.facebook.com/ViktorNeborac/posts/757479207640478/?locale=uk_UA (дата звернення: 26.03.2026).
7. Шабат-Савка С. Т. Прагматика воєнного дискурсу: комунікативні стратегії та засоби їх реалізації. *Науковий вісник Чернівецького університету. Слов'янська філологія*. 2018. Вип. 801. С. 44–52.

Кухарук Христина,
здобувачка вищої освіти другого (магістерського) рівня
кафедри психології,
ЗВО «Університет Короля Данила»
ORCID: <https://orcid.org/0009-0008-0374-3666>

Халік Олена,
кандидатка психологічних наук,
доцентка кафедри психології,
ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0460-6072>

СИСТЕМНІ АКТИВИ ТА СОЦІАЛЬНІ КОНВОЇ ЯК ЧИННИКИ РЕЗИЛЬЄНТНОСТІ ЧЛЕНІВ СІМЕЙ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ

Мета наукової розвідки теоретично обґрунтувати та розкрити зміст резильєнтності як динамічного ресурсу подолання тривожності в родинах військовослужбовців, а також визначити ключові активи та механізми адаптації сімейної системи до умов кумулятивного стресу. **Об'єктом** дослідження є процес психологічної адаптації та подолання тривожності у членів сімей військовослужбовців в умовах воєнних конфліктів та тривалих розлук. **Предметом** – теоретичні моделі, активи («бути, мати, робити») та соціально-психологічні механізми формування резильєнтності як системного ресурсу військової родини. У роботі використано комплекс теоретичних **методів**: системний аналіз (для розгляду резильєнтності як групового процесу взаємодії членів родини); теоретичне узагальнення (для систематизації підходів теорії життєвого шляху, символічного інтеракціонізму та теорії сімейного стресу).

За твердженням Bowen G. L., Martin J. A., Mancini J. A., **резильєнтність** (життєстійкість) – динамічний процес успішної адаптації родини до значних труднощів протягом тривалого часу, а не статичний факт. Вона дозволяє сім'ям не лише справлятися з кризами, а й продовжувати виконувати щоденні завдання (виховання дітей, робота, волонтерство та ін.) [2]. Важливо, що резильєнтність розглядається на системному рівні, адже стосується взаємодії двох або більше членів сім'ї, а не лише окремого індивіда.

Військові та їхні сім'ї стикаються з кумулятивним стресом, який часто призводить до тривожних розладів, депресії та симптомів посттравматичного стресу [2]. Основними факторами ризику є тривалі розлуки (часті та небезпечні відрядження в зони бойових дій), «Жадібні інституції» (сім'я та армія одночасно висувають високі вимоги до людини, причому потреби армії часто стають пріоритетними), вплив на дітей (стрес батьків та розлука можуть призводити до зниження успішності та проблем із психічним здоров'ям у дітей) [2].

Для подолання труднощів Bowen G. L., Martin J. A. та Mancini J. A. виділяють **три теорії, які пояснюють механізми резильєнтності** [2]. Перша – теорія життєвого шляху, яка акцентує увагу на тому, як історичний час (наприклад, період війни) та сімейні події (народження дитини) взаємодіють між собою. Важливим є поняття «пов'язаних життів», де стан одного члена родини безпосередньо впливає на інших. Друга – символічний інтеракціонізм: зосереджується на тому, яке значення родина надає ситуації. Якщо ситуація визначається як «керований виклик», а не як «неминуча катастрофа», родина діє ефективніше. У цьому контексті спільний світогляд сім'ї є стрижнем її життєстійкості. Третя теорія – теорія сімейного стресу, яка досліджує, як сім'ї реагують на кризи та які ресурси використовують для опору дезорганізації.

Для зменшення інтенсивності тривоги та захисту від негативних наслідків використовуються **три типи активів**: «бути, мати, робити». Актив «бути» трактується як наявність внутрішніх якостей (інтелект, особливості темпераменту). Актив «мати» характеризується наявністю фінансових ресурсів та соціальних зв'язків (підтримка громади, друзів). Актив «робити» експлікується конкретними поведінковими навичками та знаннями, отриманими через навчання.

Рівень «бути» стосується індивідуальних характеристик, які є відносно стабільними. У контексті подолання тривоги вони виступають «першою лінією оборони». Це *когнітивні здібності та інтелект* – здатність швидко аналізувати нову інформацію та оцінювати ризики без паніки. *Темперамент та емоційна саморегуляція* – високий поріг чутливості до стресу. Люди з адаптивним типом темпераменту менше схильні до катастрофізації, яка є когнітивним викривленням, що живить тривогу. *Особистісна ідентичність* як розуміння своєї ролі (наприклад, «я – дружина офіцера», «я – самостійна особистість»). Міцна ідентичність дає відчуття внутрішньої опори, коли зовнішні обставини нестабільні.

Актив «мати» – це зовнішні та системні ресурси, до яких родина має доступ. Вони забезпечують відчуття безпеки, що є критичним для зниження тривожності. *Економічний капітал*, адже фінансова стабільність дозволяє родині фокусуватися на емоційній підтримці, а не на питаннях виживання. *Соціальний капітал (мережі)*, тобто доступ до формальних (військові служби підтримки) та неформальних (друзі, сусіди) груп – так звані *соціальні конвої* – групи людей, які надають емоційну та інструментальну підтримку упродовж усього життєвого шляху. *Інформаційні ресурси* – наявність каналів зв'язку з військовослужбовцем. Брак інформації («інформаційний вакуум») є головним каталізатором тривоги.

Актив «робити» включає поведінкові компетенції. Це те, як родина використовує свої ресурси на практиці. Це активна фаза резильєнтності. *Копінг-стратегії*: навички вирішення проблем замість емоційного уникання. Наприклад, планування бюджету або організація побуту за відсутності партнера.

Навички комунікації: здатність членів родини відкрито обговорювати свої страхи та тривоги. Спільне «проговорювання» проблеми знижує її емоційний тиск. *Смислотворення*, тобто активна робота над наданням сенсу важкому досвіду. Якщо родина розглядає військову службу як частину важливої місії, це трансформує тривогу у відчуття гордості та стійкості.

Ці активи працюють не ізольовано, а як *синергійна система*, оскільки внутрішні якості допомагають шукати та підтримувати зв'язки. Наявність зв'язків та ресурсів дає базу для того, щоб діяти ефективно. Відтак успішні дії зміцнюють упевненість у собі та внутрішню стійкість.

Для членів сімей військовослужбовців розвиток активу «робити» (навчання технік дихання, планування, пошук груп підтримки) є найбільш динамічним способом знизити тривожність, навіть якщо внутрішні ресурси наразі виснажені.

Ключовим фактором подолання тривожності є підтримка з боку оточення. *Поняття «соціального конвою»* описує ієрархію близьких стосунків, які супроводжують людину упродовж життя. Для військових родин такими «конвоями» стають родичі, дружини інших військовослужбовців, бойові побратими, чий спільний досвід створює унікальний простір для взаєморозуміння та зниження стресу.

Концепція «соціального конвою», запропонована Тоні Антонуччі [1], є наріжним каменем у розумінні того, як члени сімей військовослужбовців долають тривожність. Праці Боуена та Манчіні [2] розглядають цей конвой як динамічну мережу соціальних зв'язків, що змінюється за інтенсивністю, але залишається стабільною за своєю суттю.

Для військової родини «соціальний конвой» структурується за трьома рівнями близькості. *Внутрішнє коло (найближчі)*, куди входять члени сім'ї та найближчі друзі, які надають безумовну емоційну підтримку. Саме вони є основними «буферами» проти гострої тривоги, забезпечуючи відчуття безпеки та приналежності. *Середнє коло (спільноти за досвідом)*, що є критично важливим рівнем для військових родин. Дружини інших військовослужбовців та бойові побратими формують простір «спільного розуміння». В англійській літературі це називають *experiential peer support*. Коли тривога викликана специфічними військовими стресорами (відсутність зв'язку, небезпека), саме люди з аналогічним досвідом можуть надати найбільш релевантну підтримку, яку не завжди здатні дати цивільні родичі. Третє – *зовнішнє коло (формальні інституції)*: соціальні працівники, психологи, волонтерські організації. Вони доповнюють конвой інструментальною допомогою та професійними порадами.

Ключовим механізмом тут є *соціальний капітал*. Конвой «супроводжує» людину та активно бере участь у процесі смислотворення. Коли члени сім'ї інтегровані в міцний соціальний конвой, вони отримують доступ до колективних копінг-ресурсів. Це дозволяє трансформувати індивідуальну тривогу в колективну стійкість. Взаємодія всередині конвою допомагає валідувати емоції: розуміння того, що «я не сама у своїй тривозі», значно знижує рівень кортизолу та запобігає соціальній ізоляції, яка є головним фактором ризику для розвитку депресивних станів у військових родинах. Таким чином, соціальний конвой виступає живою захисною системою, що адаптується до фаз військової служби (розгортання, очікування, повернення).

Підводячи підсумки, варто зазначити, що резильєнтність членів сімей військовослужбовців є складним системним механізмом, який виступає ключовим ресурсом у подоланні тривожності. Відтак резильєнтність не є вродженою рисою і становить динамічний адаптаційний процес. Її ефективність залежить від здатності родини як єдиної системи трансформувати внутрішні та зовнішні ресурси для збереження стабільності в умовах хронічного, кумулятивного стресу. Вирішальну роль у зниженні рівня тривоги відіграє когнітивний компонент, а саме – спільне смислотворення. Здатність членів родини інтерпретувати критичні події не як неминучу катастрофу, а як складний «керований виклик», дозволяє значно зменшити психологічну дезорганізацію та зберегти функціональність сім'ї. Успішна адаптація базується на збалансованому використанні активів: внутрішніх якостей особистості («бути»), практичних навичок подолання стресу («робити») та розвиненої мережі соціальної підтримки («мати»). Концепція «соціальних конвоїв» підкреслює, що інтеграція у

спільноти з подібним досвідом створює необхідний захисний бар'єр проти вторинної травматизації та ізоляції. Відтак зміцнення резильєнтності в сім'ях військовослужбовців потребує комплексного підходу, спрямованого на розвиток системних зв'язків усередині родини, навчання методів саморегуляції та залучення до активних мереж соціальної взаємодії.

Список використаних джерел:

1. Antonucci T. C., Ajrouh K. J., Birditt K. S. The Convoy Model: Explaining Social Relations From a Multidisciplinary Perspective. *The Gerontologist*. 2014. Vol. 54, no. 1. P. 82–92. DOI: <https://doi.org/10.1093/geront/gnt118>. URL: https://www.researchgate.net/publication/258062145_The_Convoy_Model_Explaining_Social_Relations_From_a_Multidisciplinary_Perspective
2. Bowen G. L., Martin J. A., Mancini J. A. The resilience of military families: Theoretical perspectives. *Handbook of Family Theories: A Content-Based Approach* / ed. by M. A. Fine, F. D. Fincham. New York : Routledge, 2013. P. 417–436. URL: https://www.researchgate.net/publication/286140997_The_resilience_of_military_families_Theoretical_perspectives
3. Riggs S. A., Riggs D. S. Risk and resilience in military families experiencing deployment: The role of the family attachment network. *Journal of Family Psychology*. 2011. Vol. 25, iss. 5. P. 675–687. DOI: <https://doi.org/10.1037/a0025286>

УДК 330

Куцик Дар'я,
студентка IV курсу спеціальності
072 Фінанси, банківська справа та страхування,
Національний університет «Києво-Могилянська академія»
Науковий керівник:
Леценко Павло,
старший викладач кафедри фінансів,
Національний університет «Києво-Могилянська академія»,
м. Київ, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0009-0004-9577-7900>

СУЧАСНА ТРАНСФОРМАЦІЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ПОВЕДІНКИ

У XIX столітті було введено термін Homo Economicus. У той час людину розглядали лише як раціонального суб'єкта, що прагне максимального накопичення благ за мінімальних витрат. Однак сучасна економічна думка дедалі частіше звертається до ідей Даніеля Бернуллі, який довів, що цінність грошей є суб'єктивною: для різних людей одна і та сама сума має різну «моральну вартість». Ідеї Бернуллі лягли в основу закону спадної

граничної корисності, згідно з яким зі зростанням доходу приріст корисності від кожної додаткової грошової одиниці зменшується.

Сучасні емпіричні дослідження, зокрема аналіз індексів щастя, підтверджують цю закономірність. Встановлено наявність своєрідної «глобальної норми»: у більшості країн (близько 79 % спостережень) внесок ВВП у формування загального рівня щастя становить 15–30 % (Рис. 1). Це свідчить про те, що економічне благополуччя забезпечує лише частину суб'єктивного добробуту.

У країнах із нижчим рівнем розвитку спостерігається значна варіативність цього показника (від 0 % до 60 %), що вказує на нестабільну роль економічного фактора за відсутності базових соціальних гарантій. Таким чином, вплив доходу на щастя прямо узгоджується із законом спадної граничної корисності.

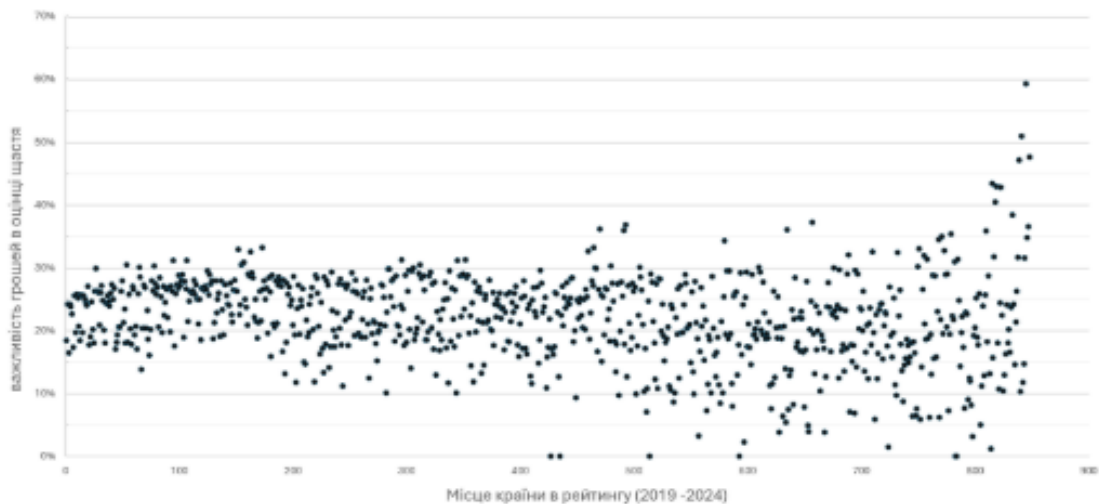

Рис. 1. «% Log GDP per capita»

Створено авторкою на основі джерела [1]

Отже, у відносно стабільних економіках гроші поступово втрачають домінуючу роль як джерело щастя. Після досягнення певного рівня матеріального забезпечення люди все більше орієнтуються на нематеріальні чинники, такі як емоції, досвід та соціальне визнання. Це формує підґрунтя для розвитку так званої економіки емоцій, у межах якої споживання товарів і послуг дедалі частіше має символічний та психологічний характер.

Ілюстрацією цієї тенденції є сучасні споживчі патерни, зокрема надмірний попит на обмежені серії товарів, які не мають високої практичної цінності, але асоціюються з престижем або соціальним статусом (проте

дуже короткостроковим). Подібні явища свідчать про те, що споживачі нерідко приймають рішення, керуючись не раціональними міркуваннями, а прагненням до короткострокового емоційного задоволення. Це, своєю чергою, активно використовується бізнесом через інструменти дефіциту, брендингу та формування штучної унікальності продуктів.

Важливим фактором трансформації споживчої поведінки є ера швидкої цифровізації. Соціальні взаємодії частково змінюють свою форму, а пандемія COVID-19 додатково посилила тенденцію до дистанціювання. Нові покоління споживачів перестають «інвестувати» у людські стосунки і шукають швидке та миттєве відчуття задоволення від придбання товарів. З іншого боку, люди шукали щастя через гроші і раніше: у 2008 році було введено таке поняття як «ефект губної помади». Суть його полягає у тому, що у період криз збільшується попит на відносно недорогі товари розкоші. Це підтверджує, що прагнення до отримання емоцій через споживання існувало і раніше, однак у сучасних умовах цифровізації та глобалізації воно набуло значно більшого масштабу.

Таким чином, еволюція економічної поведінки людини від моделі *Ното Есопотісис* до сучасних поведінкових підходів демонструє зміщення акценту з раціональної максимізації вигоди до пошуку емоційного задоволення. Ідеї Герберта Саймона щодо обмеженої раціональності доповнюються сучасними спостереженнями, які свідчать, що вибір споживачів дедалі частіше визначається психологічними та соціальними чинниками. Це формує нові виклики та можливості для бізнесу і менеджменту в умовах сучасної економіки. Зокрема, бізнес повинен враховувати не тільки побажання споживачів, але і наслідки для суспільства, які він формує, намагаючись втілити ці побажання.

Список використаних джерел:

1. World Happiness Report Dashboard. *World Happiness Report*. URL: <https://data.worldhappiness.report/table>

*Ластовецька Сніжана,
студентка II курсу групи КПДс-24-2,
ЗВО «Університет Короля Данила»*

Науковий керівник:
*Луцький Роман,
доктор юридичних наук, професор,
директор Науково-дослідного інституту
імені Академіка Івана Луцького,
ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна*

ВЕРХОВЕНСТВО КОНСТИТУЦІЇ ЯК ПРОЯВ ЇЇ НАЙВИЩОЇ ЮРИДИЧНОЇ СИЛИ У ПРАВОВІЙ СИСТЕМІ ДЕРЖАВИ

Конституція України виступає фундаментом правової системи держави, визначаючи вектори розвитку суспільства та забезпечуючи стабільність інституційного дизайну. Найвища юридична сила Основного Закону зумовлює ієрархічну підпорядкованість усіх нормативно-правових актів, які повинні прийматися виключно на його основі. Такий стан речей гарантує цілісність правового простору та унеможливорює свавілля з боку органів публічної влади. Пряма дія норм Конституції України дозволяє громадянам безпосередньо звертатися до суду для захисту власних прав, що суттєво зміцнює демократичний лад. У сучасних умовах юридична сила Основного Закону набуває особливого забарвлення, оскільки вимагає постійної адаптації правозастосовної практики до викликів безпекового характеру.

В. Ф. Сіренко наголошує, що створення послідовної та ієрархічної системи законодавства ґрунтується на вимогливому співвідношенні положень Конституції з актами поточної законотворчості. Юридична практика постійно вирішує проблеми такої відповідності, що стає запорукою встановлення сталого режиму законності в державі. Без належного узгодження цих двох основ реалізація принципів правової та соціальної держави стає недосяжною. Автор зазначає, що Основний Закон має юридичну, політичну та ідеологічну природу, виступаючи законом для законів [5, с. 64-65].

Це означає, що норми Конституції завжди мають перевагу над положеннями інших законодавчих актів, а будь-який документ, що суперечить суті Основного Закону, має бути визнаний недійсним. Специфіка

юридичної сили Конституції полягає в тому, що її джерела виходять далеко за межі повноважень парламенту як суб'єкта прийняття законів. Вона відображає підсумок боротьби соціально-політичних сил та виступає формою суспільного договору.

Процес законотворчої роботи часто зазнає впливу корпоративних інтересів та лобізму, що актуалізує проблему відповідності поточних актів положенням статті 19 Конституції України [1]. Вища юридична сила покликана захистити проголошені права людини від можливих посягань через ухвалення звичайних законів, які можуть звужувати обсяг наявних свобод. Саме тому ієрархічна підпорядкованість нормативних актів виступає реальною силою протистояння анархії у суспільному розвитку. Стабільність правопорядку залежить від того, наскільки точно органи влади дотримуються конституційних імперативів у своїй повсякденній діяльності.

Сучасний конституціоналізм в Україні характеризується пошуком балансу між традиційними доктринами та новими реаліями. Ю. Барабаш та О. Бориславська вказують на те, що конституційна юриспруденція суттєво впливає на розвиток національних суспільно-політичних систем [3, с. 53].

Формування офіційної доктрини в Україні проходило крізь призму подолання радянських підходів до розуміння джерел права. Радянська спадщина тривалий час призводила до применшення ролі судового тлумачення, розглядаючи Конституцію лише як статичний текст. Проте європейський досвід, зокрема литовський, демонструє, що конституційне право охоплює не лише офіційний текст, а й інтерпретаційні акти суду. Це дозволяє Основному Закону залишатися «живим» документом, здатним реагувати на динамічні зміни в соціумі.

Особливо вагомими виглядають рішення, ухвалені після початку повномасштабної збройної агресії, де чітко артикулюються конституційні цінності та їх фундаментальний характер. Конституційний Суд України сформував методологічну базу, яка дозволяє розглядати Основний Закон як інструмент захисту гідності людини навіть у надзвичайних обставинах [3, с. 54]. Аксиологічна наповненість сучасної юриспруденції свідчить про те, що юридична сила Конституції базується на захисті природних прав, які не можуть бути обмежені за жодних умов. Ціннісний підхід стає бар'єром проти ерозії демократичних інститутів під час війни, забезпечуючи незворотність європейського курсу держави.

Реалізація найвищої юридичної сили Конституції неможлива без механізму офіційного тлумачення, який здійснює спеціальний орган юрисдикції. Видання, підготовлене під егідою Конституційного Суду

України, свідчить, що юридичні позиції цього органу мають природу норми права та посідають верховне місце в ієрархії. С. Головатий підкреслює, що офіційна доктрина відрізняється від академічної своєю зобов'язувальною силою для всіх суб'єктів публічного права [4, с. 7]. Юридична позиція суду становить єдиний нормативний комплекс, де обґрунтування в мотивувальній частині має таку саму силу, що й резолютивний висновок. Це дозволяє забезпечити єдність правового регулювання та стабільність ладу, запобігаючи довільному трактуванню норм Основного Закону.

Еволюція юридичної позиції щодо принципу верховенства права ілюструє розвиток конституційної думки в Україні. Початкові тлумачення 2004 року, які базувалися на ідеях соціальної справедливості та панування права, з часом зазнали трансформації під впливом стандартів Венеційської Комісії [4, с. 11]. Сучасне розуміння правовладдя включає вимоги юридичної визначеності, заборони свавілля та доступу до судочинства. Використання міжнародних документів як авторитетних джерел допомагає гармонізувати національну практику із загальноєвропейським правовим простором. Таке коригування доктрини свідчить про гнучкість системи та її здатність до самовдосконалення задля захисту прав людини.

Особливе місце в системі юридичної сили посідає доктрина правомірних сподівань, яка захищає особу від непередбачуваних змін у законодавстві. С. Головатий зазначає, що цей термін найадекватніше відбиває зміст англійського поняття «*legitimate expectations*» [4, с. 23]. Суд використовує цей інструмент для захисту майнових прав та соціальних гарантій громадян, виходячи з принципів природної справедливості. Держава зобов'язана дотримуватися своїх обіцянок, зафіксованих у законах, щоб не руйнувати впевненість особи у стабільності свого правового статусу. Такий підхід підсилює авторитет Конституції як гаранта правової передбачуваності в державі.

Доктрина поділу влади виступає ще одним засадничим елементом, що забезпечує реальну силу конституційних норм. Вона запобігає концентрації владних повноважень в одних руках та гарантує функціонування системи стримувань і противаг. Рішення Конституційного Суду 2019 року щодо обмеження повноважень Президента у сферах, які належать до компетенції уряду, підтверджують незмінність цього принципу [4, с. 23-27]. Поділ влади становить не просто технічний розподіл функцій, а є обов'язковою умовою існування Конституції у її сутнісному розумінні. Узурпація влади чи порушення балансу повноважень нівелює саму ідею верховенства Основного Закону.

Практичне застосування рішень Конституційного Суду України Верховним Судом ілюструє складні аспекти взаємодії між гілками судової

влади. К. Айріян аналізує перегляд справ за виключними обставинами, підкреслюючи значущість конституційної скарги для зміцнення верховенства Основного Закону. Проте законодавчі обмеження, наприклад, умова щодо можливості перегляду рішення лише за умови його невиконання, дещо знижують ефективність цього захисного механізму. Акти Конституційного Суду стають складовою правової системи та формують обов'язкові межі для законодавця, що підтверджує найвищу силу конституційних норм [2, с. 123-124]. Важливо враховувати ретроспективну та перспективну дію рішень, щоб уникнути правового хаосу та забезпечити реальне відновлення порушених прав громадян.

Яскравим прикладом реалізації сили Конституції виступає справа щодо соціального захисту «чорнобильців». Суд визнав неконституційними положення, які дозволяли уряду самостійно визначати розміри пенсій, оскільки мінімальні гарантії мають встановлюватися виключно законом [2, с. 124]. Це рішення підтверджує, що держава не може посилатися на фінансові труднощі для скасування фундаментальних обов'язків, закріплених у статтях 3 та 16 Конституції.

Однак подальша судова практика демонструє наявність колізій, коли нові законодавчі редакції формально виконують рішення суду, але фактично не досягають мети належного захисту. Це вимагає вдосконалення процесуальних інструментів та посилення контролю за виконанням актів конституційної юстиції.

Конституційний Суд України постійно розвиває доктрину установчої влади, наголошуючи, що Основний Закон належить народу. Здійснення подальшого конституційного контролю за поправками до Конституції після набрання ними чинності стає запорукою збереження демократичного ладу [4, с. 30]. Відсутність такого контролю могла б призвести до скасування прав людини шляхом маніпуляцій із текстом документа. Юридична сила Конституції захищає суверенітет і територіальну цілісність держави від будь-яких неконституційних змін. Це створює надійний щит проти спроб ліквідації незалежності чи порушення прав і свобод людини через політичну кон'юнктуру.

На завершення варто підкреслити, що юридична сила Конституції України не є статичною категорією, а постійно розвивається через офіційну доктрину та судову практику. Вона охоплює як формальне верховенство норм, так і ціннісне наповнення кожного законодавчого акта. Знання конституційної доктрини виступає тривкою основою для розв'язання складних юридичних питань у будь-якій галузі права. Обізнаність із механізмами реалізації Основного Закону дозволяє юристам ефективно захищати інтереси громадян та сприяти зміцненню правової

держави. Майбутнє українського конституціоналізму залежить від здатності інституцій публічної влади неухильно дотримуватися принципів правовладдя та поваги до людської гідності, що закладені у фундамент нашої держави.

Список використаних джерел:

1. Конституція України : Закон України від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР : в ред. від 01.01.2024. *Відомості Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
2. Айріян К. Аналіз застосування рішень Конституційного Суду України Верховним Судом: за виключними обставинами. *Право України*. 2025. № 3. С. 123–138.
3. Барабаш Ю., Бориславська О. Конституціоналізм у сучасній Україні: проблеми реалізації та розвитку. *Право України*. 2023. № 7. С. 53–74.
4. Конституція України в практиці Конституційного Суду України : офіц. текст станом на 31 груд. 2023 р. / Конституційний Суд України. Київ, 2023. 460 с.
5. Сіренко В. Ф. Конституція і поточне законодавство: проблеми співвідношення. *Часопис Київського університету права*. 2023. № 4. С. 64–77. DOI: <https://doi.org/10.36695/2219-5521.4.2023.13>

УДК 342.25(477):355.271

Левко Ангеліна,
*студентка II курсу групи КПДс-24-2,
ЗВО «Університет Короля Данила»*
Науковий керівник:
Луцький Роман,
*доктор юридичних наук, професор,
директор Науково-дослідного інституту
імені Академіка Івана Луцького,
ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна*

ТЕРИТОРІАЛЬНИЙ УСТРІЙ В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ, ВИКЛИКАНІ ПРАВОВИМ РЕЖИМОМ ВОЄННОГО СТАНУ

Територіальний устрій є фундаментальною складовою державного ладу, яка визначає поділ держави на адміністративно-територіальні одиниці, встановлює межі їх компетенції та розподіляє повноваження між центральною і місцевою владою. Унітарна форма державного устрою в Україні передбачає централізацію ключових державних функцій, однак одночасно закріплює право місцевих громад на самоврядування та участь у вирішенні локальних питань [1].

Форми територіального устрою мають як теоретичне, так і практичне значення. Теоретично територіальний устрій дозволяє класифікувати держави за рівнем централізації та автономії. Унітарна держава забезпечує єдність законодавства та політики, тоді як федеративна система передбачає більш широкі повноваження суб'єктів федерації. Україна обрала унітарну модель, яка дозволяє здійснювати централізоване управління, водночас надаючи територіальним громадам достатню автономію для реалізації місцевих потреб [2].

Адміністративно-територіальний поділ України включає області, райони, міста зі спеціальним статусом, об'єднані територіальні громади та сільські ради. Кожна одиниця має власні органи управління, що реалізують державну політику на місцевому рівні та забезпечують соціальний, економічний і культурний розвиток територій [3].

Ефективність такого устрою визначається здатністю органів місцевого самоврядування швидко реагувати на потреби громадян і координувати свої дії з центральними органами державної влади.

Місцеве самоврядування виступає важливою складовою демократичної системи, оскільки забезпечує безпосередню участь громадян у вирішенні питань місцевого значення. Конституція України гарантує право територіальних громад самостійно розпоряджатися своїми ресурсами, формувати органи влади та приймати рішення щодо розвитку місцевої інфраструктури. Це не лише підсилює демократичний характер держави, а й дозволяє враховувати специфіку кожної території при плануванні соціальних і економічних програм [4].

Система місцевого самоврядування включає сільські, селищні та міські ради, об'єднані територіальні громади та їх виконавчі органи. Місцеві ради приймають нормативні акти та рішення, що діють на території громади, у межах законів і Конституції України. Виконавчі органи реалізують ці рішення, забезпечуючи ефективність управління і контроль за виконанням місцевих програм [5].

Компетенція місцевого самоврядування охоплює широкий спектр питань: управління місцевими фінансами, розвиток інфраструктури, організація системи освіти та охорони здоров'я, забезпечення соціального захисту населення, контроль за дотриманням правопорядку, створення умов для економічного розвитку та залучення інвестицій. Повноваження органів самоврядування встановлюються законами та регламентуються Конституцією, що забезпечує їх законність і легітимність [6].

Особливе значення місцевого самоврядування полягає у формуванні громадянської активності. Воно створює умови для участі населення у

прийнятті рішень, розвитку ініціатив, контролю за діяльністю влади та підвищення рівня прозорості управління. Громадяни мають право подавати пропозиції, брати участь у громадських слуханнях, контролювати витрати бюджету та ініціювати місцеві референдуми [5].

Історично розвиток місцевого самоврядування в Україні пройшов довгий шлях. Від зародження сільських громад у Київській Русі до сучасної системи об'єднаних територіальних громад місцеве самоврядування завжди слугувало інструментом захисту місцевих інтересів і забезпечення участі громадян у політичному житті [8].

Принципи децентралізації та передачі повноважень від центральної влади до місцевих органів сприяють більш ефективному використанню ресурсів, розвитку економіки територій та підвищенню якості життя населення [1].

Децентралізація забезпечує автономію громад, але водночас передбачає відповідальність органів місцевого самоврядування перед громадянами та державою. Ця модель сприяє підвищенню ефективності управління, розвитку соціальної інфраструктури, забезпеченню освіти, медицини та соціального захисту, а також контролю за екологічним станом територій. У цьому контексті місцеве самоврядування стає не лише адміністративним, а й соціально-політичним інструментом [7].

Місцеве самоврядування також сприяє інтеграції територій у національну політичну систему. Воно забезпечує координацію дій між центральною та місцевою владою, формує механізми взаємодії органів влади різних рівнів та сприяє реалізації державної політики в соціально-економічній сфері [2]. Ця взаємодія створює баланс між єдністю держави та автономією територій, забезпечує стабільність державного ладу та демократичну легітимність рішень.

Таким чином, територіальний устрій і місцеве самоврядування є ключовими елементами демократичної державності. Вони забезпечують поєднання централізованого управління з автономією територій, підвищують ефективність управлінських процесів, сприяють розвитку соціальної інфраструктури, захисту прав і свобод громадян, формуванню активної громадянської позиції та зміцненню демократичних інститутів. У сучасних умовах України ці інститути стають основою для реалізації децентралізації, розвитку громадянського суспільства та зміцнення стабільності держави.

Розвиток територіального устрою та місцевого самоврядування безпосередньо впливає на ефективність державного управління та соціально-

економічний розвиток регіонів. Кожна громада, отримуючи право самостійно вирішувати локальні питання, здатна оперативно реагувати на потреби населення, впроваджувати інноваційні підходи до управління ресурсами, планувати розвиток інфраструктури та соціальних послуг. Це дозволяє підвищити якість життя громадян та зменшити розриви у розвитку різних регіонів [1].

Територіальний устрій і місцеве самоврядування також сприяють формуванню довіри громадян до державних інституцій. Коли громади беруть активну участь у процесах управління, вони стають більш свідомими щодо власних прав і обов'язків, здатні контролювати діяльність органів влади та ініціювати важливі соціальні проєкти. Така участь громадян зміцнює демократичні принципи, підвищує прозорість управління та забезпечує підзвітність органів місцевої влади.

Крім того, активне місцеве самоврядування стимулює економічний розвиток територій. Завдяки автономії у плануванні бюджету та реалізації місцевих програм громади можуть ефективно залучати інвестиції, створювати робочі місця, розвивати підприємництво та підтримувати соціально незахищені верстви населення. Це сприяє збалансованому розвитку держави в цілому та зменшує соціальну нерівність між різними регіонами.

В умовах сучасних змін та реформ територіальний устрій і місцеве самоврядування стають ще більш актуальними. Децентралізація, яка передбачає передачу частини повноважень від центральної влади до територіальних громад, створює умови для ефективного управління, підвищує демократичну активність населення та сприяє формуванню стабільної і сильної держави.

З огляду на все сказане, можна стверджувати, що територіальний устрій і місцеве самоврядування в Україні не лише забезпечують адміністративну структурованість, а й формують соціальні та демократичні механізми взаємодії громадян з державою. Вони сприяють стабільності, розвитку громадянського суспільства та підвищенню якості життя населення, виступають фундаментом для реалізації принципів демократичної, соціальної та правової держави. Крім того, ефективне функціонування цих інститутів забезпечує оперативне вирішення локальних проблем, створює умови для залучення інвестицій та розвитку підприємництва, сприяє формуванню прозорого і підзвітного управління на місцях, а також зміцнює відчуття відповідальності та залученості громадян у процеси прийняття рішень на всіх рівнях державної влади. Це, своєю чергою, підвищує соціальну згуртованість, стимулює розвиток ініціатив і

проектів, орієнтованих на благо місцевих громад, і формує основу для довготривалого та збалансованого розвитку держави в цілому.

Список використаних джерел:

1. Колодій А. М., Олійник А. Ю. Державне будівництво і місцеве самоврядування. Київ, 2000. 257 с.
2. Коментар до Конституції України : наук.-попул. видання / Інститут законодавства Верховної Ради України. Київ, 1996. 376 с.
3. Кравченко В. В., Савчук О. П. Правознавство : навч. посіб. Київ : Атака, 2005. С. 54–56.
4. Кравченко В. В. Конституційне право України : навч. посіб. Вид. 6-те, виправ. та доп. Київ : Атака, 2007. 592 с.
5. Наливайко Л. Р. Конституційно-правова відповідальність: питання теорії та практики. Київ, 2000. 192 с.
6. Участь громадян у здійсненні місцевого самоврядування : навч. посібник / за ред. В. В. Кравченка. Київ : Атіка, 2004. 116 с.
7. Фрицький О. Ф. Конституційне право України : підручник. Київ : Юрінком Інтер, 2002. 321 с.
8. Шаповал В. М. Конституційне право зарубіжних країн : підручник. Київ : АртЕк, 1997. С. 12–16.

УДК 351:004.9(477)

***Левкун Тетяна,**
кандидат наук з державного управління,
доцент кафедри права
імені академіка УАН о. Івана Луцького,
ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0009-0000-0578-1051>*

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ СИСТЕМИ ПУБЛІЧНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ

У науковій літературі дедалі частіше наголошується, що реформування публічного управління – це не лише технологічний або організаційний процес, а й глибока аксіологічна переорієнтація інститутів публічної влади [1]. Визначення ключових тенденцій такої трансформації дозволяє не лише осмислити поточний стан системи, а й окреслити стратегічні орієнтири її подальшого розвитку. Мета цих тез – виявити та систематизувати сучасні тенденції трансформації системи публічного

адміністрування в Україні крізь призму цифровізації, євроінтеграції та кризового управління.

Першою і, безумовно, найбільш динамічною тенденцією є цифровізація публічного адміністрування. Вона передбачає не просте впровадження інформаційних технологій у традиційні адміністративні процеси, а формування принципово нової парадигми управління, заснованої на цифровій взаємодії держави та громадянина. Корчак Н., Рачинський А. та Ларіна Н. наголошують, що цифрова трансформація у сфері публічного управління спричиняє якісні зміни у взаємодії органів державної влади з громадянами та бізнесом і безпосередньо пов'язана з поглибленням прозорості й підзвітності органів влади [2].

Ключовим виміром цифровізації є розбудова системи електронних публічних послуг. Платформа «Дія», яка станом на 2024 рік налічує понад 100 цифрових послуг, стала флагманом цього напрямку і здобула міжнародне визнання як приклад успішної цифрової трансформації публічного сектору. Водночас слід підкреслити, що ефективність цифровізації залежить від системних законодавчих змін і реалізації комплексних реформ у сфері публічного управління – без відповідного нормативного забезпечення технологічні рішення не здатні повною мірою реалізувати свій трансформаційний потенціал [3]. Цифрова трансформація публічного управління також передбачає переосмислення ролі аналітики даних, штучного інтелекту і smart-рішень у прийнятті управлінських рішень.

Другою визначальною тенденцією є перехід від класичної бюрократичної моделі Вебера до сервісно-орієнтованої моделі публічного адміністрування. Ця концепція передбачає, що публічні органи функціонують насамперед як постачальники послуг, а громадяни є їх споживачами та суб'єктами, інтереси яких стоять у центрі управлінської діяльності. Цифрова трансформація публічного управління у напрямі сервісизації розглядається як системна зміна, що охоплює архітектуру публічних послуг, стандарти їх якості та механізми зворотного зв'язку між владою і суспільством [4].

Практичним проявом цієї тенденції є розбудова мережі Центрів надання адміністративних послуг (ЦНАП), впровадження принципу «єдиного вікна», розвиток проактивних послуг, коли держава самостійно ініціює надання послуги на основі наявних даних, не очікуючи звернення громадянина. Сервісна орієнтація також охоплює реформування публічної служби: сучасний державний службовець сприймається не як виконавець директив, а як фахівець з вирішення проблем громадян, орієнтований на результат.

Третьою визначальною тенденцією є євроінтеграційна детермінованість трансформації публічного адміністрування. Набуття Україною статусу кандидата на членство в ЄС у червні 2022 року та початок переговорів про вступ суттєво прискорили реформування системи публічного управління відповідно до принципів Європейського адміністративного простору (*European Administrative Space*). Вони передбачають верховенство права, відкритість, підзвітність, ефективність і когерентність як базові принципи публічного адміністрування.

Серед ключових євроінтеграційних реформ у сфері публічного управління – реформа публічної служби, реформа управління державними фінансами, антикорупційна реформа, реформа системи адміністративних послуг. Слід відзначити, що прогрес виконання завдань у рамках Угоди про асоціацію між Україною та ЄС збільшився з 72 % у 2022 році до 77 % у 2023 році, а рівень виконання завдань Кабінету Міністрів України у 2023 році становив 86 %. Ці показники свідчать про поступову, хоча й нерівномірну, гармонізацію вітчизняної системи публічного адміністрування зі стандартами ЄС. Антонова О., Серьогін С. та інші дослідники розглядають цифрову трансформацію публічного сектора як інструмент не лише підвищення ефективності, а й зміцнення регіонального партнерства в контексті євроінтеграції [5].

Четвертою тенденцією, що набула визначального значення після 24 лютого 2022 року, є системна адаптація публічного адміністрування до умов повномасштабної збройної агресії. Кучук А. М. акцентує увагу на тому, що воєнний стан зумовив необхідність переосмислення аксіологічних основ публічного управління, а пріоритетного значення набули такі цінності, як людські права, правовладдя та суспільна стійкість [1]. Ця трансформація охоплює кілька взаємопов'язаних аспектів: функціональний (реорганізація системи управлінського реагування на надзвичайні ситуації), інституційний (тимчасова концентрація повноважень і децентралізація окремих функцій), цифровий (прискорений перехід до безпаперового урядування) та комунікаційний (формування системи кризових комунікацій влади з населенням).

Цифрова трансформація публічного управління в умовах воєнного стану постала одночасно і як вимушений інструмент забезпечення безперервності державного управління на тимчасово окупованих або прифронтових територіях, і як механізм підвищення стійкості адміністративної системи загалом [3]. Мобільні додатки, хмарні рішення та децентралізована архітектура даних дозволяють підтримувати надання публічних послуг навіть в умовах руйнування фізичної інфраструктури.

П'ятою тенденцією є поглиблення децентралізації як структурної реформи системи публічного адміністрування та розвиток партисипативних механізмів управління. Реформа децентралізації, що системно впроваджується в Україні з 2015 року, набуває нових вимірів в умовах воєнного часу та євроінтеграційних процесів. Об'єднані територіальні громади перетворилися на ключових суб'єктів локального публічного адміністрування, що самостійно формують і реалізують власну управлінську політику в межах законодавчо визначених повноважень. Поряд із цим активно розвиваються інструменти партисипативного управління: громадські бюджети, консультативні ради, електронні петиції, онлайн-консультації з громадськістю. Ці механізми забезпечують залучення громадян до процесів вироблення та реалізації публічних рішень, що відповідає принципам Good Governance та стандартам Ради Європи у сфері демократичного врядування.

Проведений аналіз дозволяє констатувати, що сучасна трансформація системи публічного адміністрування в Україні є комплексним, багатовекторним і прискореним процесом, детермінованим одночасною дією кількох взаємодоповнюваних чинників: цифровізації управлінської діяльності, сервісно-орієнтованої переорієнтації держави, євроінтеграційних зобов'язань, адаптації до умов воєнного стану та поглиблення децентралізації.

Виявлені тенденції не є ізольованими векторами змін – вони перебувають у діалектичній єдності та взаємообумовленості. Так, цифровізація слугує технологічною платформою для сервісної орієнтації; децентралізація посилює ефективність партисипативних механізмів; євроінтеграційні реформи задають нормативний горизонт для всіх трансформаційних процесів; а воєнний стан виступає каталізатором прискорення змін, що за інших обставин потребували б значно більше часу.

Для стійкого та ефективного впровадження зазначених трансформацій необхідна системна публічна політика, яка поєднає інституційну спроможність органів публічної влади з цифровою інфраструктурою, кваліфікованим людським капіталом і розвиненою культурою громадянської участі. Лише в такому поєднанні трансформація публічного адміністрування зможе стати основою для побудови ефективної, демократичної і конкурентоспроможної держави.

Список використаних джерел:

1. Кучук А. М. Реформування публічного управління в умовах воєнного часу: аксіологічний аспект. *Проблеми сучасних трансформацій. Серія: право, публічне управління та адміністрування*. 2024. № 12. DOI: <https://doi.org/10.54929/2786-5746-2024-12-02-09>
2. Корчак Н., Рачинський А., Ларіна Н. Цифрова трансформація та електронне врядування: наукові підходи дослідження в сфері публічного управління та адміністрування. *Аспекти публічного управління*. 2023. Т. 11. № 3. С. 43–49. DOI: <https://doi.org/10.15421/152334>
3. Кучменко В., Ватульєв М. Цифрова трансформація публічного управління в умовах воєнного стану. *Молодий вчений*. 2025. № 4 (135). DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2025-4-135-14>
4. Засуха М. В. Сутність цифрової трансформації публічного управління. *Проблеми сучасних трансформацій. Серія: право, публічне управління та адміністрування*. 2024. № 12. DOI: <https://doi.org/10.54929/2786-5746-2024-12-02-04>
5. Антонова О., Серьогін С., Літвінов О., Кривенкова Р. Цифрова трансформація публічного сектора в забезпеченні регіонального партнерства. *Public administration aspects*. 2023. № 11. С. 91-101.

УДК 347.6

Легка Вероніка,
студентка II курсу спеціальності «Право»,
ЗВО «Університет Короля Данила»

Науковий керівник:

Ходак Світлана,
доцент кафедри права імені
академіка УАН о. Івана Луцького,
кандидат юридичних наук,
ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4761-4213>

ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВІ ПРОГАЛИНИ У РЕГУЛЮВАННІ ДИТЯЧОЇ ПРАЦІ У СФЕРІ БЛОГІНГУ

Соціальні мережі «мам-блогерок» набувають все більшої популярності, оскільки їхній контент зачіпає актуальні теми батьківства. Дослідження *NDN Group* свідчать, що 55 % підписників-мам здійснюють покупки за рекомендацією таких блогерів. Це спонукає бренди залучати блогерів до реклами, а останніх – нарощувати аудиторію для отримання прибутків [1].

Діти – ключові фігури таких блогів. Вони повсякденно залучаються до зйомок, подекуди без можливості сховатися від камер батьків. Від народження і впродовж дорослішання батьки транслюють на велику аудиторію життя дитини. Чи може вона претендувати на частину фінансів, зароблених на такому блозі?

Згідно зі статтею 188 Кодексу законів про працю в Україні, «Не допускається прийняття на роботу осіб молодше шістнадцяти років. За згодою одного із батьків або особи, що його замінює, можуть, як виняток, прийматись на роботу особи, які досягли п'ятнадцяти років» [2].

Батьки свідомо, прямо чи опосередковано залучають дітей до створення контенту або цілком будують блог навколо життя самих дітей. Оскільки ведення блогу є повноцінною роботою, то навіть малолітні діти працюють. Наразі немає норми в українській системі прав, яка б регулювала експлуатацію батьками своїх дітей у створенні контенту. У випадку з малолітніми дітьми згоду на зйомку дають батьки самі собі, фактично виступаючи одночасно і розпорядниками, і бенефіціарами доходу.

У зв'язку з цим, у вітчизняну правову доктрину доцільно ввести поняття «дитина-інфлюенсер», під яким слід розуміти особу, яка не досягла повноліття та чий цифровий образ систематично використовується у соціальних мережах з метою створення контенту та отримання прибутку.

Особливої уваги потребує захист особистих немайнових прав дитини, гарантованих ст. 301 Цивільного кодексу України (право на особисте життя) та ст. 307-308 Цивільного кодексу України (захист інтересів фізичної особи при відтворенні її зображення). У реаліях цифрового середовища ці норми мають бути доповнені механізмом «права на цифрову автономію» [3].

Відсутність спеціального регулювання створює загрозу порушення особистих немайнових прав неповнолітніх. Саме тому постає необхідність розробки концепції «цивільно-правового захисту цифрового образу дитини». Цей механізм має включати не лише захист права на повагу до гідності та честі, а й право дитини на контроль за власним цифровим слідом, зокрема можливість реалізації «права на забуття» (видалення контенту) після досягнення віку емансипації чи повноліття. Такий підхід дозволить збалансувати право батьків на виховання та розпорядження майном із фундаментальним правом дитини на приватність і захист від комерційної експлуатації.

Щодо питання доходів дітей, то стаття 177 Сімейного кодексу України зобов'язує батьків дбати про збереження майна дитини та використовувати його виключно в її інтересах, на практиці відсутній механізм контролю за доходами, що генеруються «цифровим образом» неповнолітнього [4].

Оскільки батьки в блогінгу фактично поєднують ролі законних представників, роботодавців та розпорядників фінансів, виникає високий ризик привласнення заробітку дитини.

Для вирішення цієї колізії пропонується впровадження системи спеціальних цільових рахунків, що базується на принципах «Закону Кугана» (*Coogan Act*). Доцільно законодавчо закріпити такі норми, де важливим є встановлення вимоги, згідно з якою певний відсоток (наприклад, 15-20 %) від кожного рекламного контракту, де залучена дитина, має перераховуватися на окремий банківський рахунок на ім'я цієї дитини. Кошти на такому рахунку мають бути заморожені до досягнення дитиною повноліття або отримання нею повної цивільної дієздатності (емансипації), що гарантує дитині стартовий капітал після завершення «цифрової кар'єри». Оскільки українське право лише стає на шлях захисту таких прав, органи опіки та піклування повинні отримати повноваження перевіряти наявність таких рахунків у випадках, коли блог дитини має ознаки системної комерційної діяльності.

Найбільший прорив у правовому регулюванні зробила Франція: 19 жовтня 2020 року Еммануель Макрон оприлюднив новий закон про комерційне використання зображень дітей віком до 16 років на онлайн-платформах. «Тепер для того, щоб дитина могла брати участь у відеодіяльності в Інтернеті, яку можна вважати такою, що входить до трудових відносин, потрібен попередній дозвіл уряду» [5]. Це створює безпечне середовище для дітей та протидіє експлуатації. «Мабуть, найголовніше те, що доходи дітей-інфлюенсерів будуть захищені цим новим законом. Зокрема, лише частина доходу дитини буде виплачуватися батькам, тоді як залишок має бути розміщений на спеціальному ощадному рахунку, до якого дитина матиме доступ після досягнення повноліття або юридичної емансипації. Крім того, новий закон прямо дозволяє неповнолітнім стверджувати своє право бути забутими. Відеоплатформи будуть зобов'язані видаляти відео дитини на її прямий запит, навіть без згоди батьків» [5].

Україна потребує створення чіткої прогресивної моделі права, яка б захищала як майнові, так і немайнові права дітей-інфлюенсерів, запобігаючи їхній комерційній експлуатації. Право дитини на приватність повинно мати пріоритет над комерційним інтересом батьків-блогерів.

Для вдосконалення правового регулювання досліджуваних відносин варто впровадити механізм спеціальних рахунків (аналог «Закону Кугана»). Частина доходу від реклами за участю дитини має депонуватися на рахунок, доступ до якого вона отримає лише після повноліття або емансипації. Це відповідає духу статті 177 Сімейного кодексу щодо управління майном дитини в її інтересах. Також на основі досвіду Франції доцільно надати дитині після досягнення 14 років право самостійно вимагати видалення контенту зі своїм зображенням без згоди батьків. Це є необхідним елементом цивільно-правового захисту цифрового образу дитини в цивільному законодавстві України.

Список використаних джерел:

1. Мама-блогери України. В чому популярність та як з ними працювати? *Cases.media*. URL: <https://cases.media/case/mama-blogeri-ukrayini-v-chomu-populyarnist-ta-yak-z-nimi-pracyuvati> (дата звернення: 05.03.2026).
2. Кодекс законів про працю України : Закон України від 10.12.1971 № 322-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08> (дата звернення: 05.03.2026).
3. Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003 № 435-IV. *Відомості Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15> (дата звернення: 07.03.2026).
4. Сімейний кодекс України : Закон України від 10.01.2002 № 2947-III. *Відомості Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14> (дата звернення: 08.03.2026).
5. Франція: Парламент ухвалив закон про захист дітей-«інфлюенсерів» у соціальних мережах. *Library of Congress*. URL: <https://www.loc.gov/item/global-legal-monitor/2020-10-30/france-parliament-adopts-law-to-protect-child-influencers-on-social-media/> (дата звернення: 08.03.2026).

*Лис Андрій,
старший викладач кафедри права
імені академіка УАН о. Івана Луцького,
кандидат наук з державного управління,
ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0009-0004-7082-1020>*

СЕРВІСНА СОЦІАЛЬНА СПРЯМОВАНІСТЬ НАДАННЯ ПУБЛІЧНИХ ПОСЛУГ

Попри значний прогрес у цій сфері – зокрема формування розгалуженої мережі Центрів надання адміністративних послуг (ЦНАП) та розвиток платформи електронних публічних послуг «Дія» – питання сервісної соціальної спрямованості надання публічних послуг залишається науково та практично дискусійним. Про це свідчить нерівномірність доступу до послуг у різних регіонах, недостатній рівень інклюзивності ЦНАП, а також специфічні виклики, що виникли внаслідок повномасштабної збройної агресії Росії проти України.

Поняття «публічна послуга» є ширшим за категорію «адміністративна послуга» і охоплює всі форми діяльності держави та органів місцевого самоврядування, спрямовані на задоволення суспільно значущих потреб фізичних і юридичних осіб. Визначальними ознаками публічної послуги є: спрямованість на задоволення суспільно корисного інтересу; урегульованість нормами публічного права; надання публічним суб'єктом або приватним сектором під відповідальність публічного суб'єкта; фінансування за рахунок державного або місцевих бюджетів; реалізація прав та законних інтересів особи. Ці ознаки чітко відмежовують публічні послуги від комерційних і встановлюють їх глибокий соціальний характер, невіддільний від функції держави як гаранта прав людини.

Сервісна соціальна спрямованість надання публічних послуг – це якісна характеристика діяльності органів публічної влади, яка виражається в орієнтованості на індивідуальні та колективні потреби отримувача послуги, зручності, доступності, своєчасності та якості сервісної взаємодії між суб'єктом надання послуги і її споживачем. С. М. Шандрук, аналізуючи адміністративні послуги як функцію сервісно-орієнтованої держави, підкреслює, що відповідно до сервісної концепції основним соціальним призначенням сучасної держави є служіння влади людині та суспільству,

а надання адміністративних послуг постає однією з пріоритетних функцій інституцій публічної влади [1].

Методологічною основою сервісної соціальної спрямованості є принцип людиноцентризму. В. А. Вдовічен досліджує людиноцентризм як ключову засаду публічно-сервісних повноважень органів місцевого самоврядування, наголошуючи, що саме публічно-сервісні функції є найбільш безпосереднім полем реалізації цього принципу, оскільки передбачають щоденну взаємодію влади і приватної особи в режимі «один на один». Автор обґрунтовує, що людиноцентризм – це не декларативна цінність, а реальний орієнтир реформування системи надання публічних послуг: він вимагає змінити не лише процедури, а й саму культуру відносин між публічною адміністрацією та громадянами [2].

Практичним інструментом реалізації сервісної соціальної спрямованості є мережа ЦНАП, яка є головним інституційним форматом надання адміністративних послуг «в одному вікні». Я. П. Павлович-Сенета, аналізуючи нові принципи надання адміністративних послуг, акцентує на тому, що їх модернізація має спиратися на принципи доступності, зручності, своєчасності, достатності та відкритості, закріплені в Законі України «Про адміністративні послуги», а також на наближення до стандартів якості адміністративних послуг, прийнятих у державах – членах ЄС [3]. За даними моніторингу, рівень задоволеності якістю надання послуг у ЦНАП станом на 2024 рік сягнув 94,7 %, що перевищує запланований стратегічний цільовий показник (78 % станом на 2024 рік).

Ключовим сучасним інструментом підвищення сервісної соціальної спрямованості є цифровізація публічних послуг. А. Краковська та М. Бабики доводять, що основна ідея цифровізації державних послуг полягає в забезпеченні населення якісними послугами адміністративного характеру в електронній формі; наслідком цифровізаційних процесів є формування сервісної держави, основною функцією якої є захист інтересів та задоволення потреб громадян шляхом їх обслуговування [4]. Платформа «Дія», що станом на початок 2024 року об'єднує понад 20 млн зареєстрованих користувачів, є вагомим свідченням успіху цієї стратегії: вона дозволяє отримувати щонайменше 72 послуги онлайн без особистого візиту до ЦНАП.

Водночас сервісна соціальна спрямованість не зводиться виключно до цифровізації та оптимізації адміністративних послуг. Важливою складовою є система соціальних послуг, спрямованих на підтримку вразливих категорій населення. Семігіна Т., Слезанська Г. та Столярик О. у порівняльному аналізі класифікації та стандартизації соціальних послуг в

Україні та в зарубіжних країнах встановлюють, що базовим критерієм ефективною системи є її орієнтованість на результат з погляду отримувача, а не на процедурне виконання стандарту постачальником [5, с. 27–29]. Цей висновок принципово змінює вектор оцінювання якості публічних послуг: не «чи дотримано процедуру» – а «чи задоволена потреба людини».

Воєнний стан виявив як резильєнтність, так і вразливі точки системи надання публічних послуг. Руйнування адміністративних будівель, тимчасова окупація частини громад, внутрішнє переміщення мільйонів осіб – усе це актуалізувало проблему безперервності публічних послуг у кризових умовах. Водночас запровадження мобільних ЦНАП, активізація е-сервісів та цифрові рішення з адміністрування соціальних виплат засвідчили спроможність системи адаптуватися. Ці виклики вимагають переосмислення сервісної соціальної спрямованості: вона має включати принцип безперервності (*continuity of service*) як невід'ємний елемент стандарту якості публічних послуг.

Таким чином, сервісна соціальна спрямованість надання публічних послуг є комплексною якісною характеристикою системи публічного управління, що передбачає переорієнтацію держави від домінування владної функції до пріоритету служіння людині та суспільству. Принцип людиноцентризму є її методологічним ядром та вимагає системного відображення як у нормативно-правовій базі, так і в практиці публічного адміністрування.

До того ж ключовими інструментами реалізації сервісної соціальної спрямованості є: інституційна мережа ЦНАП та її розвиток на засадах доступності та інклюзивності; цифровізація публічних послуг через е-платформи; стандартизація якості послуг, орієнтована на результат з погляду отримувача; класифікація та стандартизація соціальних послуг відповідно до сучасних міжнародних підходів.

Список використаних джерел:

1. Шандрук С. М. Адміністративні послуги як функція сервісно-орієнтованої держави. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право.* 2024. Том 3, № 85. URL: <https://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/315631>
2. Вдовічен В. А. Людиноцентризм як методологічна основа публічно-сервісних повноважень органів місцевого самоврядування. *Академічні візії.* 2025. № 40. URL: <https://academy-vision.org/index.php/av/article/view/2001>
3. Павлович-Сенета Я. П. Модернізація адміністративних послуг в Україні на основі утвердження нових принципів їх надання. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право.* 2024. Том 2, № 83. URL: <http://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/310114>

4. Краковська А., Бабик М. Цифровізація адміністративних послуг в Україні: проблеми та перспективи розвитку. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2022. № 70. URL: <https://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/258976>

5. Семигіна Т., Слосанська Г., Столярик О. Класифікація та стандартизація соціальних послуг: міжнародний та український досвід : аналітичний матеріал. Київ : ПРООН, 2024. 274 с. URL: https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/2024-12/analit_robota_ksp.pdf

УДК 378:001.89:004

Листопад Олексій,

завідувач кафедри дошкільної педагогіки,

доктор педагогічних наук, професор,

Державний заклад «Південноукраїнський національний

педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»,

м. Одеса, Україна

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3121-324X>

Листопад Наталя,

викладач, кандидат педагогічних наук,

Комунальний заклад «Одеський педагогічний фаховий коледж»,

м. Одеса, Україна

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3550-9985>

ТРАНСФОРМАЦІЯ НАУКОВОЇ КОМУНІКАЦІЇ В УМОВАХ ВІДКРИТОЇ НАУКИ ТА ЦИФРОВІЗАЦІЇ: ВИКЛИКИ І ПЕРСПЕКТИВИ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ

Сучасний етап розвитку освіти і науки характеризується глибокими трансформаційними процесами, зумовленими цифровізацією суспільства, поширенням інформаційних технологій та утвердженням концепції відкритої науки [5]. В умовах цифровізації суспільства зазнає змін не лише зміст наукової діяльності, а й форми, канали та інструменти наукової комунікації [2, с 259]. Особливої актуальності процеси наукової комунікації набувають в умовах відкритої науки та цифровізації саме в закладах вищої та фахової передвищої освіти педагогічного профілю, які виконують важливу місію підготовки майбутніх педагогів і водночас формують культуру академічної доброчесності як базову цінність освітнього середовища [3, с. 26].

Відкрита наука як нова парадигма організації дослідницької діяльності передбачає забезпечення відкритого доступу до результатів наукових досліджень, прозорість методологій, доступність даних, а також активну взаємодію між науковцями, освітянами та суспільством [5, с. 47]. Своєю чергою, цифровізація створює широкі можливості для реалізації означених принципів через використання цифрових платформ, репозитаріїв, наукометричних баз даних, інструментів спільної роботи та наукової комунікації [4].

У закладах педагогічного профілю трансформація наукової комунікації проявляється у впровадженні електронних освітньо-наукових середовищ, використанні систем управління навчанням (*LMS*), розвитку інституційних репозитаріїв, активному застосуванні цифрових сервісів для публікації та поширення результатів досліджень [6, с. 320]. Наприклад, використання платформ відкритого доступу (як-от *Google Scholar*, *ORCID*, *ResearchGate*) сприяє підвищенню видимості наукових результатів, забезпечує інтеграцію в міжнародний науковий простір та стимулює академічну мобільність науково-педагогічних працівників.

Водночас цифрова трансформація наукової комунікації породжує низку викликів, серед яких особливе місце посідають питання забезпечення академічної доброчесності [1]. Легкість доступу до інформації, можливість швидкого копіювання та поширення текстів, використання штучного інтелекту у написанні наукових робіт підвищують ризики академічного плагіату, фабрикації та фальсифікації даних, недоброчесного цитування. Особливої ваги набуває формування культури академічної доброчесності як невід'ємної складової професійної підготовки майбутніх педагогів [3, с. 26]. Заклади вищої та фахової передвищої освіти мають забезпечити системний підхід до її формування, який передбачає інтеграцію відповідних цінностей у зміст освітніх програм, впровадження курсів з академічного письма, розвиток навичок критичного мислення, інформаційної та цифрової грамотності.

Ефективним інструментом забезпечення академічної доброчесності є використання спеціалізованих програмних засобів перевірки текстів на наявність запозичень, а також формування у здобувачів освіти розуміння етичних норм наукової діяльності [4]. Зокрема, у практиці закладів вищої та фахової передвищої освіти широко застосовуються такі системи, як *StrikePlagiarism*, *Unicheck*, *Turnitin*, *PlagScan*, які дозволяють виявляти текстові збіги, аналізувати коректність цитування та оцінювати рівень

оригінальності наукових робіт. Використання подібних цифрових інструментів не лише підвищує ефективність контролю за дотриманням академічних стандартів, а й сприяє формуванню відповідального ставлення до результатів власної інтелектуальної праці.

Важливо не лише контролювати дотримання академічних стандартів, а й формувати внутрішню мотивацію до високих стандартів академічної етики та наукової діяльності. Значну роль у трансформації наукової комунікації відіграють цифрові платформи, які забезпечують можливість відкритого обговорення результатів досліджень, рецензування, спільного створення наукового контенту [3, с. 26]. Такі інструменти сприяють розвитку культури академічної доброчесності в науковому середовищі, що відповідає принципам відкритої науки. Водночас вони потребують дотримання високих стандартів академічної етики, оскільки відкритість передбачає відповідальність за якість і достовірність наукової інформації [3, с. 26].

Перспективи розвитку наукової комунікації у закладах педагогічного профілю пов'язані з подальшою інтеграцією цифрових технологій, розвитком відкритих освітніх ресурсів, впровадженням інноваційних форм наукової взаємодії (онлайн-конференції, вебінари, наукові блоги, подкасти тощо), що створює умови для розширення наукового діалогу, залучення ширшої аудиторії до обговорення наукових проблем та підвищення рівня наукової культури суспільства. Важливим напрямом є також розвиток цифрової інфраструктури закладів освіти, що включає створення та підтримку інституційних репозитаріїв, електронних бібліотек, платформ для управління дослідницькими даними, що сприяє реалізації принципів відкритої науки та підвищенню прозорості наукової діяльності.

Проведене дослідження дало можливість сформулювати висновок, що трансформація наукової комунікації в умовах відкритої науки та цифровізації є складним і багатовимірним процесом, який охоплює як технологічні, так і ціннісні аспекти. Для закладів вищої та фахової передвищої освіти педагогічного профілю ключовим завданням є забезпечення балансу між відкритістю та дотриманням принципів академічної доброчесності, формування відповідальної наукової культури та підготовка майбутніх педагогів до ефективної діяльності в умовах цифрового суспільства. Отже, подальший розвиток наукової комунікації має ґрунтуватися на поєднанні можливостей цифрових технологій із цінностями відкритої

науки та академічної доброчесності, що забезпечить підвищення якості наукових досліджень і сприятиме інтеграції української освіти і науки у світовий простір.

Список використаних джерел:

1. Горчинський С. В., Софілканич М. І., Горбенко І. Ф. Якість української освіти й академічна доброчесність: вплив застосування штучного інтелекту. *Академічні візії*. 2023. № 20. DOI: <http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.8022979>

2. Листопад О. А., Мардарова І. К., Листопад Н. Л. Розвиток інформаційно-комунікаційних технологій та їх інтеграція в освітню практику: історичний контекст і сучасні тенденції. *Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка. Педагогічні науки*. 2025. Вип. 2. № 58. С. 259–272. DOI: <https://doi.org/10.31376/2410-0897-2025-2-58-259-272>

3. Листопад О. А., Мардарова І. К., Листопад Н. Л. Формування моральних цінностей у здобувачів освіти для профілактики академічної недоброчесності. *Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка. Педагогічні науки*. 2024. Вип. 2 (55). С. 26–38. DOI: <https://doi.org/10.31376/2410-0897-2024-2-55-26-38>

4. Смірнова Д. М. Інноваційні моделі підтримки академічної доброчесності у цифрову епоху. *Педагогічна Академія: наукові записки*. 2025. № 17. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.15249891>

5. Теоретичні та методичні основи модернізації механізмів підвищення дослідницької спроможності університетів України у контексті імплементації концепції «Відкрита наука» та повоєнного відновлення України як сильної європейської країни : монографія / В. Луговий, І. Драч, О. Петроє, В. Зінченко, Ю. Мелков, І. Жилияєв, І. Регейло, О. Слободянюк, Н. Базелюк ; за ред. В. Лугового, І. Драч, О. Петроє. Київ : Інститут вищої освіти НАПН України, 2023. 173 с. DOI: <https://doi.org/10.31874/978-617-7644-61-2-2023>

6. Lystopad O., Mardarova I., Kniazheva I, Kudriavtseva O. Formation of the Operational Skills of Using Information and Communication Technologies in the Professional Activity of a Future Pedagogue. *Arab World English Journal (AWEJ)*. July 2023. Special Issue on CALL Number 9. P. 320–339. DOI: <https://dx.doi.org/10.24093/awej/call9.22>

*Луцький Роман,
доктор юридичних наук, професор,
директор Науково-дослідного інституту
імені Академіка Івана Луцького,
ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна*

ПРАВОВИЙ ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ВИКЛИКИ, ОБМЕЖЕННЯ ТА ГАРАНТІЇ РЕАЛІЗАЦІЇ

Воєнний стан є особливим правовим режимом, який запроваджується в Україні відповідно до Конституції України та Закону України «Про правовий режим воєнного стану» у разі збройної агресії чи загрози нападу на державу. Його метою є забезпечення національної безпеки, територіальної цілісності та відсічі збройній агресії. Водночас запровадження воєнного стану не означає скасування конституційних гарантій прав і свобод людини, а лише допускає їх тимчасове обмеження в межах, визначених законом. Конституція України передбачає, що навіть в умовах воєнного або надзвичайного стану не можуть бути обмежені такі права, як право на життя, повага до гідності, свобода від катувань, право на правову допомогу та презумпція невинуватості. Це свідчить про пріоритетність природних і невідчужуваних прав людини у системі національного права [1].

Законодавче регулювання обмежень прав у період воєнного стану повинно відповідати принципам законності, необхідності та пропорційності. Обмеження можуть стосуватися свободи пересування, права на мирні зібрання, права власності, свободи підприємницької діяльності, однак такі заходи мають бути обґрунтованими потребами оборони держави. Важливим є те, що будь-які обмеження мають чітко визначатися указом Президента України, затвердженим Верховною Радою України, що забезпечує парламентський контроль за діяльністю виконавчої влади [2].

Міжнародно-правові стандарти також визначають межі допустимого втручання держави у сферу прав людини під час війни. Відповідно до Європейської конвенції з прав людини держава може здійснювати відступ від окремих зобов'язань у період надзвичайної ситуації, що загрожує життю нації, проте такі заходи повинні бути пропорційними та не суперечити іншим міжнародним зобов'язанням. Україна, повідомивши про відступ від окремих положень Конвенції, водночас зобов'язана забезпечувати

ефективні засоби юридичного захисту для осіб, чиї права були порушені [3].

Особливу роль у забезпеченні прав людини під час воєнного стану відіграють суди та органи конституційного контролю. Судовий захист залишається основним механізмом поновлення порушених прав і свобод, а рішення судів є обов'язковими до виконання на всій території держави. Додаткову гарантію становить діяльність Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, який здійснює парламентський контроль за додержанням конституційних прав і свобод та розглядає звернення громадян [4].

В умовах збройної агресії актуалізується питання захисту прав внутрішньо переміщених осіб, військовослужбовців, цивільного населення на тимчасово окупованих територіях. Держава повинна забезпечувати соціальний захист, доступ до правосуддя, гуманітарну допомогу та відновлення порушених прав після завершення бойових дій. Значення набуває також співпраця з міжнародними організаціями та використання механізмів міжнародної відповідальності за воєнні злочини [5].

Отже, захист прав людини в умовах воєнного стану є складним багаторівневим процесом, що поєднує національні та міжнародні механізми гарантування прав і свобод. Незважаючи на необхідність обмежень у сфері безпеки, принцип верховенства права, законність та повага до гідності людини залишаються фундаментальними цінностями демократичної держави.

Список використаних джерел:

1. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 року № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>
2. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12 травня 2015 року № 389-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 28. Ст. 250. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19>
3. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 4 листопада 1950 року : Міжнародний документ ратифіковано Законом України від 17 липня 1997 року № 475/97-ВР. *Офіційний вісник України*. 1998. № 13. С. 270. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004
4. Уповноважений Верховної Ради України з прав людини : офіційний вебсайт. URL: <https://ombudsman.gov.ua/>
5. Конституційний Суд України : офіційний вебінформаційний портал. URL: <https://ccu.gov.ua/>

*Луцький Роман,
доктор юридичних наук, професор,
директор Науково-дослідного інституту
імені Академіка Івана Луцького,
ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна*

СИСТЕМНІ ВИКЛИКИ НЕПРАВОМІРНОЇ ВИГОДИ В УМОВАХ СУЧАСНОГО ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ: ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ, ІНСТИТУЦІЙНІ МЕХАНІЗМИ ПРОТИДІЇ ТА СТРАТЕГІЧНІ НАПРЯМИ ЇЇ ПОДОЛАННЯ В УКРАЇНІ

Криміногенні якості особистості з'являються не на порожньому місці. Їх поява та подальший прояв – це квінтесенція низки негативних факторів, зокрема таких, як умови та обставини дорослішання, процес виховання тощо. З огляду на це, дослідник робить висновок, що вивчення категорії «особистість злочинця» має істотне практичне значення в контексті кращого розуміння загальних чинників злочинності та способів позитивного впливу на неї [1, с. 523].

Отже, встановлення характерних ознак злочинця-корупціонера може полегшити формування кримінологічного портрета правопорушника, що, своєю чергою, буде сприяти забезпеченню кримінологічної політики держави у сфері боротьби зі злочинністю.

Вивчення особистості злочинця має важливе практичне значення у попереджувальній діяльності. Урахування особистісного фактора відіграє майже головну роль та знаходить свій прояв у наступних напрямках:

- при статистичному аналізі злочинності за особами (при статистичному аналізі злочинності за особами уможливорюється загальний кримінологічний портрет різних категорій злочинів, які вчиняють той чи інший вид кримінальних правопорушень, зокрема, корисливі, агресивні, агресивно-корисливі, «білокомірцеві» тощо);
- при виявленні причин та умов учинення конкретних кримінальних правопорушень (причини та умови вчинення конкретних кримінальних правопорушень багато в чому пов'язані з особистістю злочинця; якості особи, які сприяли вчиненню кримінального правопорушення, дають можливість звернути увагу на особливості соціального мікросередовища, яке сприяло формуванню цих якостей, зокрема, родини, учбового та трудового колективу, неформальних соціальних груп тощо);

- при проведенні заходів попередження службами та підрозділами правоохоронних органів з особами, що схильні до вчинення кримінальних правопорушень;

- в діяльності судів при призначенні покарання (при призначенні судами справедливого та обґрунтованого покарання завжди повинна враховуватися особистість злочинця, і саме вона відіграє в цьому важливу й самостійну роль; вивчення особистості злочинця, урахування її особливостей у процесі призначення покарання підводить наукову базу під суб'єктивну думку суду (суддів) та встановлює єдині вимоги при призначенні покарання винним особам);

- при проведенні оперативно-розшукової діяльності (урахування особистості злочинця в оперативно-розшуковій діяльності пов'язано з тим, що останнім часом в діяльності правоохоронних органів став застосовуватися метод формування психологічного розшукового портрета; цей метод базується на наукових положеннях про те, що в кримінальних правопорушеннях, у першу чергу, особливо тяжких, наприклад, наводить науковець, серійні та сексуальні вбивства, знаходить свій прояв психологія або психопатологія злочинця) [2, с. 68-69].

Як зазначає С. М. Балабан, за соціально-натуралістичною кримінологією, особливості злочинця слід шукати у характерних рисах, властивих його волі та свідомості, що повинні бути у винної особи перед скоєнням кримінального правопорушення, аби у певний час вони змогли проявитися в такому кримінальному правопорушенні. Властивості волі та свідомості, на думку автора, можна умовно поділити на загальні (котрі притаманні всьому масиву злочинців) й індивідуалізуючі (ті, що характерні відповідному злочинцю). Стан волі злочинців знаходиться у стані самоправства й свавілля, а стан свідомості – у стані ілюзій. Безпосередньо загальними властивостями волі й свідомості відрізняються злочинці від законослухняних людей. Індивідуалізуючі властивості, завдяки яким можна відрізнити злочинців один від одного, можуть бути як індивідуальними, котрі притаманні нам від народження, так і тими властивостями, що було набуто за життя. Наприклад, говорить автор, ними можуть бути властивості соціально-демографічної, особистісно-рольової, психологічної та іншої природи [1, с. 524].

О. В. Пчеліна в роботі «Особа злочинця як елемент криміналістичної характеристики злочинів у сфері службової діяльності» запропонувала власне бачення груп ознак, які характеризують особу злочинця. Так, дослідивши наукові підходи до визначення поняття та складових елементів особи злочинця, матеріали кримінальних проваджень, результати

опитування працівників органів Національної поліції України та прокуратури, а також статистичні відомості про стан злочинності в Україні та результати розслідування кримінальних правопорушень, авторка виділяє такі групи ознак, за якими, на її думку, варто охарактеризувати осіб, котрі вчиняють кримінальні правопорушення у сфері службової діяльності: загальні (вік, стать, освіта, громадянство, сімейний стан, зайнятість, наявність судимостей); спеціальні (наявність статусу та категорія службової особи, обсяг повноважень, сфера її діяльності, наявність корумпованих зв'язків, учинення кримінальних правопорушень у складі злочинних угруповань, мотивація та цілі протиправного діяння) [3, с. 149].

С. Ф. Денисов у ході дослідження особи злочинця у кримінологічній теорії України систематизував напрацювання вітчизняних кримінологів, за результатом чого визначив структуру особи злочинця та поділив на окремі її елементи.

Так, зазначений вище автор наголошує, що структура особи злочинця може поділятися на такі основні елементи:

1. соціально-демографічні ознаки, які охоплюють відомості про стать, вік, рівень освіти, сімейний стан, рід занять, наявність постійної роботи, її тривалість, частоту зміни місця роботи, інші джерела матеріального доходу, національність, громадянство, місце проживання тощо;

2. особистісно-рольові властивості, оскільки кожна людина у різні періоди свого життя виконує певні соціальні «ролі»; наявна соціальна структура пропонує особистості, яка формується, велику кількість соціальних ролей, що породжуються сучасним потенціалом розвитку економіки, управління та соціального середовища, а усвідомлення своєї соціальної ролі дає особі змогу краще пристосовуватися до суспільного життя;

3. морально-психологічні якості, а саме її внутрішній світ, переживання та почуття – ця група ознак структури особистості охоплює широке коло найрізноманітніших проявів внутрішнього «Я», потребно-мотиваційні й інтелектуальні властивості, широту світогляду, ціннісні орієнтації і суспільно значущі риси характеру, емоційно-вольові якості тощо;

4. риси правової та моральної свідомості відіграють важливу роль у становленні особистості, оскільки життя в соціумі зумовлює необхідність дотримання певних правил поведінки та законів; правова свідомість визнається одним із різновидів суспільної свідомості, що відображається на колективному або індивідуальному рівні та

проявляється в усвідомленій повазі до права, розумінні його цінності, знанні та дотриманні прав та обов'язків, а також у правовій діяльності, що забезпечує мирне та гармонійне співіснування; моральна свідомість особистості проявляється в її ставленні до загальноприйнятих і усталених норм моралі, правил поведінки та взаємоповаги і добровільному їх дотриманні;

5. психічні відхилення, спричиненні черепно-мозковими травмами, психічними захворюваннями (олігофренія, психопатія тощо) або іншим хворобливим станом, установленим під час проведення судово-психіатричних експертиз;

6. кримінально-правові ознаки – згідно з кримінальним законодавством України, суд під час призначення покарання має враховувати характер і ступінь суспільної небезпечності вчиненого кримінального правопорушення, особу винного, його ставлення до вчиненого й обставин справи, які пом'якшують або обтяжують відповідальність, зокрема до таких ознак, на думку автора, можна віднести характеристику вчиненого кримінального правопорушення, те, чи було воно вчинено одноособово, чи групою осіб, вчинення кримінального правопорушення сталося вперше чи неодноразово, інформацію про попередній анти-суспільний спосіб життя особи; вид і строк призначеного покарання, визнання вини у вчиненому кримінальному правопорушенні тощо; обставинами, що пом'якшують або обтяжують покарання, визнаються встановлені судом за конкретною справою (провадженням) об'єктивні та суб'єктивні чинники, що не є ознаками конкретного складу кримінального правопорушення і не впливають на його кваліфікацію, проте свідчать про зниження чи підвищення суспільної небезпечності вчиненого діяння та/або особи винного, а отже, вважаються підставами для пом'якшення чи посилення покарання;

7. загальнозначущі позитивні людські якості мають необмежувальний характер і знаходять свій вияв у прагненні до позитивної діяльності, творчості тощо, що може відвернути особу від вчинення кримінального правопорушення або суттєво підвищити шанси на повернення її до соціуму і в майбутньому приносити користь суспільству [4, с. 155–157].

Отже, за результатом дослідження було встановлено, що особі злочинця завжди приділялася увага як теорії, так і практики кримінологічної науки. Саме особа злочинця виступає тією рушійною складовою вчинення кримінального правопорушення, без якої взагалі неможливе існування кримінального правопорушення як такого. Більше того, встановлення

характерних ознак особи злочинця надає змогу сформуванню напрямки попередження нових кримінальних правопорушень, які можуть бути вчинені. До таких характерних ознак злочинця-корупціонера можна віднести соціально-демографічні, кримінально-правові, морально-психологічні тощо.

Список використаних джерел:

1. Балабан С. М. Доктринальні підходи до характеристики особи злочинця. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 10. С. 522-525. URL: http://lsej.org.ua/10_2022/130.pdf
2. Храмцов О. М. Особливість злочинця та практичне значення її кримінологічного аналізу. *Вісник Національного університету внутрішніх справ*. 2004. Вип. 26. С. 64-70.
3. Пчеліна О. В. Особа злочинця як елемент криміналістичної характеристики злочинів у сфері службової діяльності. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2017. № 2 (89). С. 145-156.
4. Денисов С. Ф. Особа злочинця у кримінологічній теорії України. *Вісник кримінологічної асоціації України*. 2020. № 1 (22). С. 152-159.

УДК 379.85:791.6

Мальована Оксана,
старша викладачка кафедри туризму
та готельно-ресторанної справи,
ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1635-3989>

КРЕАТИВНА ГАСТРОІНДУСТРІЯ ЯК НЕВІД'ЄМНА ЧАСТИНА ТУРИЗМУ КАРПАТСЬКОГО РЕГІОНУ

Гастрономічний туризм – це вид туризму, пов'язаний із виробництвом, технологією приготування та дегустацією їжі, напоїв, а також з кулінарними традиціями різних куточків світу. Креативна гастроіндустрія в туризмі – це поєднання кулінарних традицій, сучасних технологій та креативних концепцій для створення унікального туристичного продукту. Вона перетворює їжу на інструмент культурного брендингу, підвищує привабливість регіонів, збільшує середній чек туристів та стимулює місцеву економіку через гастротури, фестивалі та авторські ресторани [1].

Карпатський регіон для туристів пропонує різні напрямки креативної гастроіндустрії, а саме:

1) Гастрономічні тури Карпатського регіону пропонують знайомство з гуцульською культурою, дегустацію автентичних страв: банош, грибна юшка, карпатські сири, мед, настоянки та ін. Популярні гастро-локації знаходяться у напрямках Яремче, Верховина, Косів, Буковель.

Йо-тур «Гастромандрівка слідами літераторів» та відвідування хат-музеїв з дегустацією гуцульської кухні (Верховина). Це культурно-туристичний маршрут, метою якого є промоція гастрономічної спадщини, літературного надбання регіонів та створення туристичного продукту. У концепції проекту – висвітлення літературної спадщини Лесі Українки, Станіслава Вінченца, Параски Плитки-Горицвіт, Петра Шекерика-Доникова, Гната Хоткевича та Івана Франка. Зупиняючись на запропонованих локаціях, у місцевих садибах, ресторанах, турист може спробувати спеціальну місцеву кухню, яку любили та куштувати літератори. Наприклад, улюблені страви Івана Франка: триповерхову каву, вареники з чорницею та сметаною, грибні вушка, капусту засипану та славнозвісний сирник за давнім галицьким рецептом. Також можна почастуватися гуцульською кулешою з бриндзою та гусянкою, гуцульськими голубцями, традиційним білим борщем, баношем з грибами, а у Буркуті скуштувати ту саму лікувальну воду, якою оздоровлювалася Леся Українка більш ніж 100 років тому [2].

Еко-гастро тур «Від кози до кухля» (Яремче). Неймовірна подорож із поєднанням краєвидів на Чорногірський хребет та смачними локаціями: фермерськими сирами на екофермі «Розенталь», крафтовим пивом пивоварні «Ципа», гуцульськими смаколиками у ресторації «Бокораш» [3].

Гуцульська сироварня в селі Яворів Косівського району (Косів) – це ідеальне місце для любителів гастрономічного туризму і концепції «*slow food*». Тут можна познайомитися з процесом перетворення козячого молока на сироватку і сири різних видів. Усе це в супроводі розповідей і майстер-класів від засновника – пана Назара.

Гастро-тур «Смачне Прикарпаття» (Буковель: з м. Яремче, с. Микуличин, с. Татарів, с. Яблуниця, с. Поляниця, смт Ворохта). Цікавинками туру являються дегустація п'ять видів вин та наливок в дегустаційній залі «Музей штопора», майстер-клас з приготування традиційної гуцульської страви – баношу, дегустація автентичних гуцульських сирів (будз, бринза, вурда) [4].

2) Кулінарні фестивалі в Карпатах – це яскраві гастрономічні події, що демонструють багатство гуцульської та закарпатської кухні (банош, бограч, вина, сири). Кулінарні фестивалі популяризують місцеву кухню, поєднуючи смак із шоу та культурою.

Фестиваль «Берлибашський банош» (с. Костилівка) присвячений традиційній гуцульській страві з кукурудзяної крупи та сметани. На головній площі села збираються господині, пропонують гостям гуцульські страви, бринзу та місцеві наливки [5].

Фестиваль «Золотий гуляш» (с. Мужієво) – це традиційний закарпатський гастрономічний фестиваль-ярмарок, який проходить на Берегівщині. На фестивалі представлятимуть бограч-гуляш, боб-гуляш, бетярський гуляш. Відомо, що гуляш – популярна угорська м'ясна гаряча страва [6].

Фестивалі вина (Закарпаття). Закарпаття відоме своїми виноробними традиціями, і тут регулярно проводяться фестивалі, що збирають виноробів з усього регіону. «Закарпатське божоле» – це фестиваль молодого вина, натхненний французькою традицією *Beaujolais Nouveau*. Тут можна скуштувати свіже закарпатське вино нового врожаю, познайомитися з місцевими виноробами та відчути справжній колорит краю. Захід традиційно проходить в Ужгороді та символізує відкриття нового винного сезону в Закарпатті. Божоле – це легке, свіже вино, яке п'ється легко й невимушено, ніби створене для приємних розмов і гарного настрою. Воно має фруктові нотки, мінімум терпкості та не перевантажує смак, тому ідеально підходить для дружніх зустрічей і дегустацій. Фестиваль «Червоне вино» (Мукачево) проводиться з 1996 року. У 2025 та 2026 роках фестиваль-конкурс проходив у Мукачеві, збираючи кращих виноробів Закарпаття (Muska WINE, Sass K.Winer, винарня Берецьких, Shateua CHIZAY та ін.) [7].

Фестиваль «FOOD FEST» – це три дні, де поєднуються гастрономічні традиції, жива музика та атмосфера справжнього гуцульського свята. На туриста чекає насичена концертна програма за участі улюблених українських артистів. FOOD FEST – це не просто фестиваль. Це зимова забава з характером Карпат, де кожен гість стає частиною великої теплої компанії. Тут легко забути про буденність, відчути ритм гір і наповнитися енергією на всю зиму [8].

3) Локальний брендинг Карпат активно розвивається, поєднуючи автентичні традиції, екологічність та сучасний крафтовий підхід. Він базується на ідентичності регіону, що включає гори, унікальну культуру, смаки та природні багатства.

Екопродукти та крафтова їжа. ТМ «Смак Українських Карпат»: об'єднання місцевих виробників, що гарантує автентичність, якість та екологічність своїх продуктів. Свіжі та витримані сири, оригінальні м'ясні вироби, карпатські чаї та гриби, екологічно чисті мед, пилок та олія, а також справжній закарпатський леквар – усе це є результатом праці

карпатських виробників, об'єднаних під торговою маркою «Смак Українських Карпат».

Драже «Цілюща бджілка» – це унікальне поєднання дарів карпатської природи. Кожна кулька – справжня вітамінна капсула, де в основі лежить чистий бджолиний пилок, покритий глазур'ю з високоякісного меду та захисним шаром натурального воску [9].

Беручи до уваги затребуваність у гастротурах, високу відвідуваність кулінарних фестивалів, популярність екопродуктів та крафтової їжі, можна стверджувати, що туристи готові витратити більше на унікальний гастрономічний досвід. Адже такий підхід дозволяє туристам глибше пізнати місцеву культуру через смакові відчуття.

Гастроіндустрія стала невід'ємною частиною туризму, часто займаючи провідні позиції за обсягами доходів у туристичному секторі.

Список використаних джерел:

1. Рогова А., Шидакова-Каменюка О. Інновації у гастрономічному туризмі: сучасні тенденції та перспективи розвитку. *Промисловість та крафт для HoReCa в туризмі: досвід, проблеми, інновації* : програма та матеріали III-ої Міжн. наук.-практ. конференції. Київ : НУХТ. 2025. С. 112-114. URL: <https://dspace.nuft.edu.ua/server/api/core/bitstreams/cc8f4901-5db6-46f0-8ce2-57f62c5400c7/content#page=112> (дата звернення: 23.04.2026).
2. Йо-тур «Гастромандрівка слідами рестораторів». *verkhovyna.life* : вебсайт. URL: <https://verkhovyna.life/gastroways> (дата звернення: 23.04.2026).
3. Еко-гастро тур «Від кози до кухля». *Туристична агенція «Karpaty Travel»* : вебсайт. URL: <https://karpatytravel.net/tours/eko-hastro-tur-vid-kozy-do-kukhlia/> (дата звернення: 23.04.2026).
4. Гастро-тур «Смачне Прикарпаття». *Туристична агенція «ФАЙНОТУР»* : вебсайт. URL: <https://faynotour.com/gastrotur-smachne-prykarpattya/> (дата звернення: 23.04.2026).
5. Фестиваль «Берлибашський банош». *Закарпаття онлайн Beta* : вебсайт. URL: <https://zakarpattya.net.ua/News/21744-U-zakarpatskii-Kostylyivtsi-vidsviatkuvaly-festyval-quot;Berlybaskyi-banoshquot;-DOPOVNENO> (дата звернення: 24.04.2026).
6. Фестиваль «Золотий гуляш». *Інформаційно-аналітичний інтернет-портал* : вебсайт. URL: https://uzhgorod.net.ua/news/42735?utm_source=ukrnet_news (дата звернення: 24.04.2026).
7. Винний фестиваль Закарпаття «Закарпатське божолє». *Туристична компанія «Про Карпати»* : вебсайт. URL: <https://prokarpaty-tour.info/uk/tur-zakarpattske-bojole/> (дата звернення: 24.04.2026).
8. Фестиваль «FOOD FEST» : офіційний сайт. URL: <https://romantikspahotels.ua/food-fest-u-yaremche-try-dni-smaku-muzyky-ta-spravzhnogo-zymovogo-nastroyu/> (дата звернення: 24.04.2026).
9. ТМ «Смак Українських Карпат». *ZAXID.NET* : вебсайт. URL: https://zaxid.net/smak_ukrayinskih_karpat_istoriya_torgovoyi_marky_foto_fakti_n1516337 (дата звернення: 24.04.2026).

Мардарова Ірина,
доцент кафедри дошкільної педагогіки,
кандидат педагогічних наук, доцент,
Державний заклад «Південноукраїнський національний
педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8899-2830>

Гуданич Наталія,
викладач кафедри дошкільної педагогіки,
доктор філософії в галузі освіти,
Державний заклад «Південноукраїнський національний
педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»,
м. Одеса, Україна
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-2421-8955>

ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ ЯК ДРАЙВЕР ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ ОСВІТИ

Цифрова трансформація освіти є одним із провідних напрямів розвитку сучасного суспільства. Вона передбачає інтеграцію цифрових технологій у всі аспекти освітнього процесу, зміну підходів до організації освітнього процесу та управління закладам освіти [4, с. 105]. Особливу роль відіграє штучний інтелект, який стає потужним інструментом підвищення ефективності освіти [5, с. 1]. Сьогодні заклади вищої освіти стикаються з необхідністю підготовки фахівців нового покоління, здатних працювати в умовах цифрового середовища, що особливо актуально для майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти, які повинні не лише володіти педагогічними компетентностями, а й уміти застосовувати сучасні технології у роботі з дітьми [2, с. 24].

Штучний інтелект – це сукупність технологій, що дозволяють комп'ютерним системам виконувати завдання, які традиційно потребують людського інтелекту, зокрема аналіз даних, розпізнавання мови, прийняття рішень і навчання [1, с. 71]. У контексті освіти штучний інтелект виступає як: інструмент персоналізації освітнього процесу; засіб автоматизації освітніх процесів; платформа для створення інноваційного освітнього середовища; ресурс для аналітики та прогнозування навчальних результатів [6]. Отже, штучний інтелект не лише доповнює традиційні методи навчання, а й змінює саму парадигму освіти – від масового підходу до індивідуалізованого.

Сучасні системи штучного інтелекту активно впроваджуються в освітній процес і суттєво змінюють підходи до організації освітнього процесу [5, с. 1]. Серед найбільш поширених інструментів варто виокремити інтелектуальні чат-боти та цифрові асистенти, такі як *ChatGPT* та *Google Gemini*. Вони широко використовуються для пояснення складного навчального матеріалу, генерації ідей, створення завдань і надання консультацій студентам. Завдяки інтелектуальним чат-ботам та цифровим асистентам забезпечується швидке отримання відповідей на запити, підтримується самостійне навчання та значно полегшується процес підготовки навчальних робіт [6].

Важливе місце у цифровій трансформації освіти займають адаптивні освітні платформи, зокрема *Duolingo*, а також *Coursera* і *Khan Academy*. Адаптивні освітні платформи використовують алгоритми штучного інтелекту для адаптації освітнього контенту до індивідуального рівня користувача, що сприяє більш ефективному засвоєнню матеріалу. Вони дозволяють відстежувати прогрес студентів, аналізувати їхні результати та пропонувати завдання відповідно до рівня знань, забезпечуючи таким чином індивідуалізацію освітнього процесу [6]. Не менш важливими є системи автоматичного оцінювання, які включають інструменти перевірки тестових і письмових робіт, а також технології аналізу академічної доброчесності. Використання таких систем дозволяє значно зекономити час викладача, підвищити об'єктивність оцінювання та забезпечити оперативний зворотний зв'язок для студентів, що є важливим фактором підвищення якості освіти [1, с. 71].

Окрему групу становлять генеративні системи штучного інтелекту, серед яких варто відзначити *DALL-E* та *Midjourney*. Вони відкривають нові можливості для створення візуального та текстового контенту, що активно використовується в освітньому процесі. Завдяки таким інструментам викладачі та студенти можуть розробляти дидактичні матеріали, візуалізувати навчальну інформацію та реалізовувати творчі проекти, що сприяє підвищенню мотивації до навчання та розвитку креативного мислення. Отже, сучасні системи штучного інтелекту не лише оптимізують освітній процес, а й створюють нові можливості для його індивідуалізації, підвищення ефективності та розвитку творчого потенціалу здобувачів освіти [5, с. 1].

Підготовка майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти має свою специфіку, оскільки безпосередньо пов'язана з організацією освітнього процесу для дітей раннього та дошкільного віку [3, с. 323]. Викор-

ристання штучного інтелекту відкриває нові можливості для вдосконалення професійної підготовки студентів і формування в них сучасних компетентностей [6]. Зокрема, одним із важливих напрямів є формування цифрової компетентності майбутніх фахівців. У процесі навчання студенти опановують навички роботи з сучасними цифровими інструментами, вчаться використовувати технології штучного інтелекту для підготовки занять, а також розвивають здатність критично оцінювати інформацію, що є особливо важливим в умовах інформаційного суспільства [2, с. 24].

Важливу роль відіграє і можливість створення навчальних матеріалів за допомогою штучного інтелекту. Сучасні технології дозволяють генерувати казки, дидактичні ігри, сценарії занять, а також створювати візуальний контент, адаптований до вікових особливостей дітей, що значно полегшує підготовку до занять і сприяє підвищенню якості освіти. Крім того, використання штучного інтелекту дає змогу моделювати педагогічні ситуації, що є важливим елементом професійної підготовки. За допомогою відповідних інструментів можна створювати віртуальні кейси, тренувати педагогічні навички та аналізувати можливі варіанти поведінки дітей у різних ситуаціях, що сприяє розвитку професійного мислення майбутніх вихователів.

Окремої уваги заслуговує роль штучного інтелекту у підтримці інклюзивної освіти, яка в умовах сучасного суспільства набуває особливої значущості. Використання інтелектуальних технологій відкриває принципово нові можливості для забезпечення рівного доступу до освіти для дітей з особливими освітніми потребами. Завдяки інструментам штучного інтелекту стає можливим не лише адаптувати освітні матеріали відповідно до індивідуальних психофізичних особливостей дитини, а й створювати персоналізовані освітні траєкторії, що враховують темп навчання, рівень сприйняття інформації та специфіку розвитку. Крім того, сучасні технології дозволяють активно використовувати голосові, візуальні та інтерактивні засоби, які суттєво полегшують процес засвоєння знань, особливо для дітей із порушеннями мовлення, слуху чи зору. Штучний інтелект також сприяє ранньому виявленню освітніх труднощів, аналізу поведінкових особливостей та прогнозуванню можливих труднощів у навчанні, що дає змогу своєчасно коригувати освітній процес.

Здійснене дослідження дає можливість зробити висновок, що інтеграція штучного інтелекту в підготовку майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти не лише розширює їхній професійний інструментарій, а й формує здатність працювати в умовах різноманітності освітніх потреб, забезпечуючи інклюзивність, гнучкість і гуманістичну спрямованість

освітнього процесу, що, своєю чергою, сприяє підвищенню якості підготовки фахівців, розвитку їхніх професійно значущих компетентностей та готовності ефективно діяти в сучасному цифровому освітньому середовищі. Штучний інтелект є потужним драйвером цифрової трансформації освіти, який змінює підходи до навчання та викладання, його інтеграція у діяльність закладів вищої освіти сприяє підвищенню якості підготовки майбутніх фахівців. Водночас ефективне використання штучного інтелекту потребує усвідомлення його обмежень, дотримання етичних норм і розвитку критичного мислення.

Список використаних джерел:

1. Гуржій А., Пригодій М. Штучний інтелект як стратегічний чинник розвитку людського капіталу в умовах цифрової трансформації. *Інноваційна професійна освіта. Науково-методичне забезпечення професійної освіти і навчання* : матеріали XX Всеукраїнської науково-практичної (звітної) конференції Інституту професійної освіти НАПН України (м. Київ, 11 грудня 2025 р.) / за наук. ред. В. О. Радкевич, М. А. Пригодія. Київ : ІПО НАПН України, 2025. С. 71–78.

2. Листопад О. А., Мардарова І. К., Листопад Н. Л. Особливості застосування мультимедійних технологій в процесі формування цифрової культури здобувачів вищої і фахової передвищої освіти. *Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка. Педагогічні науки*. 2024. Вип. 4 (56). С. 24–33. DOI: <https://doi.org/10.31376/2410-0897-2024-3-56-24-33>

3. Листопад О. А., Мардарова І. К., Листопад Н. Л. Становлення професійної ментальності здобувачів освіти в освітньому процесі закладів вищої і фахової передвищої педагогічної освіти. *Перспективи та інновації науки. Серія «Психологія», Серія «Педагогіка», Серія «Медицина»*. 2024. № 10 (44). С. 323–335. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-4952-2024-10\(44\)-323-335](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2024-10(44)-323-335)

4. Листопад О., Мардарова І., Листопад Н. Педагогічна підтримка сталого професійно-творчого саморозвитку майбутніх педагогів. *Вісник Дніпровської академії неперервної освіти. Серія: Філософія. Педагогіка*. 2025. № 1 (8). С. 105–111. DOI: <https://doi.org/10.54891/2786-7013-2025-1-12>

5. Спірін О. М. Цифрова трансформація освіти: штучний інтелект у сучасному освітньому просторі : наук. доповідь загальним зборам НАПН України (21 листопада 2025 р.). *Вісник Національної академії педагогічних наук України*. 2025. № 7 (2). С. 1–9. DOI: <https://doi.org/10.37472/v.naes.2025.7221>

6. Цифрова трансформація освіти: штучний інтелект в сучасному освітньому просторі : інформаційно-аналітичні матеріали до загальних зборів НАПН України / В. О. Радкевич, М. А. Пригодій, Л. А. Лупаренко, С. Г. Кравець, Т. М. Герлянд, В. А. Кручек. Київ: Інститут професійної освіти НАПН України, 2025. 17 с.

*Маткурбанова Вікторія,
студентка II курсу групи КЮс-24-1,
ЗВО «Університет Короля Данила»*

Науковий керівник:

*Луцький Роман,
доктор юридичних наук, професор,
директор Науково-дослідного інституту
імені Академіка Івана Луцького,
ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна*

ПОРЯДОК УТВОРЕННЯ ТА ЛІКВІДАЦІЇ СУДУ В СИСТЕМІ СУДОУСТРОЮ: ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ТА ПРАКТИКА РЕАЛІЗАЦІЇ

Судова система є важливим елементом державної влади, який забезпечує здійснення правосуддя та захист прав і свобод людини і громадянина.

Правосуддя в Україні здійснюють виключно суди. Делегування функцій судів, а також привласнення цих функцій іншими органами чи посадовими особами не допускаються [1].

Незалежність суддів: 1) Здійснюючи правосуддя, суди є незалежними від будь-якого незаконного впливу. Суди здійснюють правосуддя на основі Конституції і законів України та на засадах верховенства права. 2) Звернення до суду громадян, організацій чи посадових осіб, які відповідно до закону не є учасниками судового процесу, щодо розгляду конкретних справ судом не розглядаються, якщо інше не передбачено законом. 3) Втручання у здійснення правосуддя, вплив на суд або суддів у будь-який спосіб, неповага до суду чи суддів, збирання, зберігання, використання і поширення інформації усно, письмово або в інший спосіб з метою дискредитації суду або впливу на безсторонність суду, заклики до невиконання судових рішень забороняються і мають наслідком відповідальність, установлену законом. 4) Органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи повинні утримуватися від заяв та дій, що можуть підірвати незалежність судової влади. 5) Для захисту професійних інтересів суддів та вирішення питань внутрішньої діяльності судів відповідно до цього Закону діє суддівське самоврядування [4].

Ця стаття має важливе значення для забезпечення незалежності судової влади в Україні. Вона сприяє захисту суддів від будь-якого незаконного впливу, гарантує справедливий розгляд справ та зміцнює принцип верховенства права. Завдяки таким нормам забезпечується довіра громадян до суду, підтримується законність і стабільність у державі.

Суд утворюється і ліквідується законом. Проект закону про утворення чи ліквідацію суду вносить до Верховної Ради України Президент України після консультацій з Вищою радою правосуддя [2].

Отже, процедура створення або ліквідації суду є чітко визначеною законодавством і здійснюється за участю відповідних органів державної влади.

В указі Президента України про створення суду вказуються його місцезнаходження і статус, які визначаються з урахуванням принципів територіальності та спеціалізації. Підставами для утворення чи ліквідації суду є зміна адміністративно-територіального устрою, передислокація військ або реорганізація Збройних Сил України, зміна визначеної законом системи судів, а також інші підстави, передбачені законом [3].

Такий порядок дозволяє своєчасно реагувати на зміни в державі та забезпечувати належне функціонування судової системи.

Порядок утворення і ліквідації судів загальної юрисдикції: 1) Суди загальної юрисдикції утворюються і ліквіднуються Президентом України за поданням Міністра юстиції України на підставі пропозиції голови відповідного вищого спеціалізованого суду. 2) Місцезнаходження, територіальна юрисдикція і статус суду визначаються з урахуванням принципів територіальності, спеціалізації та інстанційності. 3) Підставами для утворення чи ліквідації суду є зміна визначеної цим Законом системи судів, потреба поліпшити доступність правосуддя або зміна адміністративно-територіального устрою. 4) Кількість суддів у суді визначається Державною судовою адміністрацією України за поданням Міністра юстиції України на підставі пропозиції голови відповідного вищого спеціалізованого суду, з урахуванням обсягу роботи суду та в межах видатків, затверджених у Державному бюджеті України на утримання судів [4].

Після етапу утворення суду наступним є етап формування його керівного складу. Кандидатури на посади голів судів обираються, як правило, з найбільш кваліфікованих суддів, які мають великий професійний досвід, користуються авторитетом, мають організаційні здібності, високі ділові й моральні якості. Передбачений законом порядок призначення на посаду голови суду та його заступників є загальним для всіх судів, окрім

Конституційного Суду України та Верховного Суду України, в яких обіймання посад голів врегульовано Конституцією України і здійснюється не шляхом призначення, а шляхом обрання самими суддями на пленарних засіданнях відповідних судів [3].

Отже, формування керівного складу суду є важливим етапом у забезпеченні належного функціонування судової системи. Призначення голів судів і їх заступників здійснюється на основі професійних якостей, досвіду та авторитету суддів, що гарантує ефективне управління судом і дотримання принципів правосуддя. Завдяки чіткому законодавчому порядку призначень забезпечується стабільність роботи судів та належна організація процесів розгляду справ.

Статус судді: 1) Суддею є громадянин України, який відповідно до Конституції України та цього Закону призначений суддею, займає штатну суддівську посаду в одному з судів України і здійснює правосуддя на професійній основі. 2) Судді в Україні мають єдиний статус незалежно від місця суду в системі судоустрою чи адміністративної посади, яку суддя обіймає в суді [4].

Вимоги щодо несумісності: 1) Перебування на посаді судді несумісне із зайняттям посади в будь-якому іншому органі державної влади, органі місцевого самоврядування та з представницьким мандатом. Перебування на посаді судді також несумісне із наявністю заборони такій особі обіймати посади, щодо яких здійснюється очищення влади в порядку, визначеному Законом України «Про очищення влади». 2) Суддя не може поєднувати свою діяльність із підприємницькою, адвокатською діяльністю, обіймати будь-які інші оплачувані посади, виконувати іншу оплачувану роботу (крім викладацької, наукової чи творчої), а також входити до складу керівного органу чи наглядової ради підприємства або організації, що має на меті одержання прибутку. 3) Особи, які є власниками акцій або володіють іншими корпоративними правами чи мають інші майнові права або інший майновий інтерес у діяльності будь-якої юридичної особи, що має на меті отримання прибутку, зобов'язані передати такі акції (корпоративні права) або інші відповідні права в управління незалежній третій особі (без права надання інструкцій такій особі щодо розпорядження такими акціями, корпоративними або іншими правами, або щодо реалізації прав, які з них виникають) на час перебування на посаді судді. Суддя може отримувати відсотки, дивіденди та інші пасивні доходи від майна, власником якого він є. 4) Суддя не може належати до політичної партії чи професійної спілки, виявляти прихильність до них, брати участь у політичних акціях, мітингах, страйках. Перебуваючи на посаді, суддя не може

бути кандидатом на виборні посади в органах державної влади (крім судової) та органах місцевого самоврядування, а також брати участь у передвиборчій агітації. 5) У разі призначення судді членом Вищої ради правосуддя, Вищої кваліфікаційної комісії суддів України він відряджається для роботи в цих органах на постійній основі. За членами цих органів – суддями зберігаються гарантії матеріального, соціального та побутового забезпечення, визначені законодавством для суддів. 6) Суддю за його заявою може бути відряджено для роботи у Національній школі суддів України, а суддю, обраного головою чи заступником голови Ради суддів України, – до Ради суддів України, зі збереженням розміру суддівської винагороди за основним місцем роботи та встановлених законом доплат. 7) Суддя повинен дотримуватися вимог щодо несумісності, визначених законодавством у сфері запобігання корупції. Відрядження на роботу до Вищої ради правосуддя, Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, Національної школи суддів України, Ради суддів України не вважається сумісництвом [4].

Присяга судді: 1) Особа, призначена на посаду судді, складає присягу судді такого змісту: «Я, (ім'я та прізвище), вступаючи на посаду судді, урочисто присягаю Українському народові об'єктивно, безсторонньо, неупереджено, незалежно, справедливо та кваліфіковано здійснювати правосуддя від імені України, керуючись принципом верховенства права, підкоряючись лише закону, чесно і сумлінно здійснювати повноваження та виконувати обов'язки судді, дотримуватися етичних принципів і правил поведінки судді, не вчиняти дій, що порочать звання судді або підривають авторитет правосуддя». 2) Суддя складає присягу під час урочистої церемонії у присутності Президента України. До участі в церемонії запрошуються Голова Верховного Суду, Голова Ради суддів України, Голова Вищої ради правосуддя та Голова Вищої кваліфікаційної комісії суддів України. 3) Текст присяги підписується суддею і зберігається в його суддівському дос'є [4].

Визначальною умовою функціонування судової влади є особливий правовий статус судді, який поєднує в собі високі кваліфікаційні вимоги, систему гарантій незалежності та суворий режим несумісності з будь-якою політичною чи підприємницькою діяльністю. Процес набуття цього статусу завершується складенням присяги, яка є не лише формальним актом, а юридичним і моральним зобов'язанням судді здійснювати правосуддя неупереджено, захищаючи права людини виключно на засадах верховенства права.

Забезпечення конституційних гарантій незалежності суддів та контроль за дотриманням ними вимог щодо несумісності покладено на Вищу раду правосуддя – колегіальний, незалежний конституційний орган державної влади та суддівського врядування.

Статус присяжного: 1) Присяжним є особа, яка у випадках, визначених процесуальним законом, та за її згодою вирішує справи у складі суду разом із суддею або залучається до здійснення правосуддя. 2) Присяжні виконують обов'язки, визначені пунктами 1, 2, 4-6 частини сьомої статті 56 цього Закону [4].

Вимоги до присяжного: 1. Присяжним може бути громадянин України, який досяг тридцятирічного віку і постійно проживає на території, на яку поширюється юрисдикція відповідного окружного суду, якщо інше не визначено законом. 2. Не включаються до списків присяжних громадяни: 1) визнані судом обмежено дієздатними або недієздатними; 2) які мають хронічні психічні чи інші захворювання, що перешкоджають виконанню обов'язків присяжного; 3) які мають незняту чи непогашену судимість; 4) народні депутати України, члени Кабінету Міністрів України, судді, прокурори, працівники правоохоронних органів (органів правопорядку), військовослужбовці, працівники апаратів судів, інші державні службовці, посадові особи органів місцевого самоврядування, адвокати, нотаріуси, члени Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, Вищої ради правосуддя; 5) особи, на яких протягом останнього року накладалося адміністративне стягнення за вчинення корупційного правопорушення; 6) громадяни, які досягли шістдесяти п'яти років; 7) особи, які не володіють державною мовою. 3. Особа, включена до списку присяжних, зобов'язана повідомити суд про обставини, що унеможливають її участь у здійсненні правосуддя, у разі їх наявності [4].

Особливим елементом демократичної побудови судової системи є інститут присяжних, через який реалізується конституційне право громадян на безпосередню участь у здійсненні правосуддя. Формування списків присяжних тісно пов'язане з територіальним принципом устрою судів, а їхній статус наділений високими гарантіями незалежності та вимогами щодо доброчесності, що споріднює їх із професійним суддівським корпусом та забезпечує суспільний контроль за справедливістю судових рішень.

Утворення та ліквідація судів є невід'ємною частиною розвитку правової системи. Вони забезпечують ефективність, спеціалізацію та доступність судочинства для громадян. Процедури утворення та ліквідації суворо регламентовані законодавством, щоб гарантувати незалежність суддів і захист прав людини. Ретельне планування та дотримання законодавчих норм дозволяє підтримувати стабільність і довіру до судової системи.

Список використаних джерел:

1. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>
2. Про судоустрій і статус суддів : Закон України від 2 червня 2016 р. № 1402-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19>
3. Правознавство : навчальні матеріали. *НАВС*. URL: <https://arm.navs.edu.ua/books/SPOU/files/2-5.pdf>
4. Судові органи : підручник. *Радник онлайн*. URL: <http://radnuk.info/pidrychnuku/sydovi-orgonu/502-tuxui/10725-22---.html>

УДК 342.12

Матлюк Тетяна,
*студентка II курсу групи КЮс-24-1,
ЗВО «Університет Короля Данила»*
Науковий керівник:
Луцький Роман,
*доктор юридичних наук, професор,
директор Науково-дослідного інституту
імені Академіка Івана Луцького,
ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна*

КОНСТИТУЦІЙНЕ РЕГУЛЮВАННЯ УМОВ ФУНКЦІОНУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Конституція України як Основний Закон держави посідає центральне місце у системі національного права, виконуючи роль не лише нормативного акта найвищої юридичної сили, а й фундаментального суспільного договору, що визначає базові засади організації публічної влади, взаємовідносини між державою та громадянським суспільством, а також ієрархію соціальних цінностей. У цьому контексті особливого значення набуває Преамбула Конституції, яка виступає концентрованим виразом установчої влади Українського народу та закріплює ідейно-ціннісні орієнтири державотворення. Саме вона формулює ключові мотиви прийняття Конституції, відображаючи історичний досвід українського державотворення, прагнення до демократичного розвитку, забезпечення прав і свобод людини, а також утвердження громадянської злагоди на основі принципів рівності та справедливості [1].

З наукової точки зору Преамбула Конституції України має складну правову природу. Вона поєднує у собі риси політико-правового акта та

нормативного орієнтира, який хоча й не містить безпосередньо норм прямої дії, однак відіграє важливу роль у процесі тлумачення конституційних положень. Як зазначається у науково-практичному коментарі до Конституції, Преамбула є джерелом розуміння змісту та спрямованості конституційних норм, оскільки саме через неї розкривається воля установчої влади народу та визначається логіка побудови всього Основного Закону [1]. Вона виступає своєрідним методологічним ключем до інтерпретації конституційних приписів, що забезпечує їх системність та узгодженість.

Центральним елементом Преамбули є категорія «Український народ», яка у сучасному конституційному праві розглядається як носій суверенітету і єдине джерело влади в державі. Важливо підкреслити, що у конституційному тексті це поняття трактується не у вузькому етнічному значенні, а як політична спільнота громадян України всіх національностей. Такий підхід відповідає концепції громадянської нації, яка є характерною для демократичних правових держав і передбачає інтеграцію різних етнічних, культурних та соціальних груп у єдину політичну спільноту [2]. Це забезпечує інклюзивний характер держави та сприяє формуванню громадянського суспільства, заснованого на принципах рівності, взаємної поваги та солідарності.

У цьому контексті особливого значення набуває розмежування понять «українська нація» та «Український народ». Перше поняття має переважно етнокультурний та історичний вимір і пов'язане з процесами національного самовизначення, тоді як друге є юридичною категорією, що охоплює всіх громадян держави незалежно від їхнього етнічного походження. Такий дуалізм дозволяє поєднати ідею національної ідентичності з принципами громадянського суспільства, що є важливою умовою стабільності конституційного ладу та ефективного функціонування державних інститутів [2].

Преамбула Конституції також закріплює прагнення до утвердження та забезпечення прав і свобод людини як найвищої соціальної цінності. Це положення є ключовим для розуміння України як соціальної держави, у якій діяльність державних органів спрямована на створення умов для гідного життя людини. Як зазначається у наукових джерелах, соціальна держава передбачає активну роль держави у регулюванні соціально-економічних процесів, забезпеченні соціального захисту населення та реалізації принципу соціальної справедливості [2]. Відповідно, конституційні положення набувають не лише декларативного, а й практичного значення, визначаючи напрями державної політики.

Окремої уваги заслуговує ідея громадянської злагоди, яка закріплена у Преамбулі як одна з ключових цілей державотворення. У науковій літературі ця категорія розглядається як форма соціального консенсусу, що забезпечує стабільність політичної системи та ефективне функціонування інститутів влади. Громадянська згода передбачає узгодження інтересів різних соціальних груп, що досягається шляхом демократичних процедур, діалогу та взаємної відповідальності держави і громадян [3]. Таким чином, вона виступає не лише політичним ідеалом, а і юридично значущим орієнтиром, що визначає зміст і спрямованість правового регулювання.

Юридичне значення Преамбули підтверджується також практикою Конституційного Суду України, який у своїх рішеннях неодноразово звертався до її положень як до джерела тлумачення Конституції. Зокрема, у Рішенні № 3-зп від 11 липня 1997 року було підкреслено, що прийняття Конституції України є актом безпосереднього здійснення установчої влади народу. Це означає, що народ виступає первинним суб'єктом влади, а всі державні органи є похідними від його волі [1]. Такий підхід має фундаментальне значення для розуміння природи конституційної легітимності та принципу народного суверенітету.

У системі органів державної влади важливу роль відіграє Президент України, конституційно-правовий статус якого також опосередковано пов'язаний із положеннями Преамбули. Як зазначає А. І. Остапенко, статус Президента характеризується дуалізмом, що проявляється у поєднанні функцій глави держави та гаранта Конституції, прав і свобод людини і громадянина [4]. Такий підхід відображає загальну спрямованість Конституції на забезпечення балансу між різними гілками влади та недопущення їх узурпації. Президент, виступаючи гарантом Конституції, забезпечує реалізацію її основоположних принципів, закріплених у тому числі й у Преамбулі.

Важливим аспектом є також взаємозв'язок Преамбули з принципом верховенства права, який є одним із ключових елементів конституційного ладу України. Верховенство права передбачає пріоритет прав і свобод людини, обмеження державної влади правом та забезпечення справедливості у правозастосовній діяльності. Преамбула, закріплюючи відповідні цінності, фактично визначає зміст цього принципу та орієнтує законодавця і правозастосовні органи на його дотримання [3].

Крім того, Преамбула виконує функцію інтеграції національного правопорядку у світову правову систему. Вона містить посилання на загальнолюдські цінності та міжнародні стандарти прав людини, що свід-

чить про відкритість України до міжнародного співробітництва та прагнення відповідати сучасним демократичним стандартам. Це має важливе значення в умовах глобалізації, коли національні правові системи все більше взаємодіють між собою [2].

Список використаних джерел:

1. Конституція України. Науково-практичний коментар / редкол.: В. Я. Тацій, О. В. Петришин, Ю. Г. Барабаш та ін. Харків : Право, 2011. 1128 с.
2. Конституційна характеристика України як соціальної держави. *Studies.in.ua*. URL: <http://studies.in.ua/konstituciynne-pravo-ukrayini/2330-konstitucyna-harakteristika-ukrayini-yak-socyalnoyi-derzhavi.html>
3. Конституційне право України : підручник / за ред. Ю. С. Шемшученка. Київ : Юридична думка, 2008. 720 с.
4. Остапенко А. І. Дуалізм конституційно-правового статусу Президента України. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 5. С. 97–101. URL: http://www.lsej.org.ua/5_2022/22.pdf

УДК 351.9:316.3(477)

***Мельничук Василь,**
доцент кафедри права
імені академіка УАН о. Івана Луцького,
доктор філософії,
ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0264-8877>*

ВЗАЄМОДІЯ З ГРОМАДСЬКІСТЮ В КРИЗОВИХ УМОВАХ

Дослідники наголошують, що публічне управління в умовах війни характеризується необхідністю підвищення ефективності взаємодії публічної влади та громадянського суспільства в контексті прийняття та реалізації рішень, спрямованих на захист державності та збереження соціальної єдності [1]. Проблема взаємодії з громадськістю в кризових умовах є міждисциплінарною за своєю природою: вона поєднує теоретичні підходи публічного адміністрування, кризового менеджменту, теорії комунікацій та соціальної психології. Метою цих тез є систематизація та аналіз ключових механізмів, інструментів і принципів ефективної взаємодії органів публічної влади з громадськістю в умовах кризових ситуацій на основі українського досвіду 2022–2025 років.

Дослідження свідчать, що механізм взаємодії влади та громадськості в умовах гібридних загроз і воєнного стану має враховувати сукупність нормативно-правового та організаційного простору, інформаційних потоків і комунікаційних стратегій суб'єктів процесу, спрямованих на подолання наслідків глобальних конфліктів [2].

Ключовим теоретичним підґрунтям для аналізу є концепція «відповідального врядування» (*responsive governance*), яка передбачає спроможність публічних інститутів оперативно реагувати на запити суспільства та адаптувати управлінські рішення відповідно до динамічно змінюваних потреб і очікувань громадян. В умовах воєнного стану до цієї концепції додається принцип «стійкого врядування» (*resilient governance*) – здатності системи підтримувати функціональну безперервність і зберігати легітимісний зв'язок з населенням навіть в умовах надзвичайних загроз.

Центральним елементом взаємодії з громадськістю в кризових умовах є кризова комунікація – цілеспрямована система інформаційного обміну між органами публічної влади та суспільством в умовах гострої небезпеки або надзвичайних обставин. Її ефективність визначається трьома ключовими принципами: оперативністю (швидке поширення достовірної інформації), прозорістю (відкритість щодо масштабів загрози та дій влади) і когерентністю (узгодженість повідомлень між різними органами влади та рівнями управлінської вертикалі).

Українська практика з 2022 року демонструє, що комунікація через офіційні Telegram-канали керівників органів місцевого самоврядування, регіональних військових адміністрацій та центральних органів виконавчої влади стала первинним каналом оперативного інформування населення. Поряд із цим, значущим викликом залишається протидія ворожій дезінформації. Акцентування уваги на заходах антипропаганди та боротьби з дезінформацією є критично важливим для забезпечення об'єктивності інформаційного середовища, підтримки довіри громадськості та уникнення поширення паніки [3]. Відтак кризова комунікація перетворюється на інструмент не лише інформування, а й захисту інформаційного суверенітету держави.

Повномасштабне вторгнення зумовило необхідність глибокої адаптації організаційних механізмів взаємодії органів місцевого самоврядування з громадянами. Дослідження, проведені на прикладі Дніпровської міської ради, виявили, що ключовими аспектами такої адаптації стали: перерозподіл пріоритетів у зверненнях громадян (різке зростання питомої ваги звернень, пов'язаних із соціальним захистом та потребами внут-

рішньо переміщених осіб), диверсифікація каналів комунікації, цифровізація процесів обробки звернень, а також запровадження спрощених процедур надання публічних послуг [4].

Забезпечення стійкості управління та безперервності надання публічних послуг в умовах воєнного стану охоплює весь спектр заходів: від визначення критично важливих сервісів та диверсифікації каналів їх надання до впровадження гнучких регуляторних механізмів і розбудови спроможностей публічних службовців працювати в кризових умовах [5]. Суттєвим інструментом адаптації стала платформа «Дія» та пов'язані з нею цифрові сервіси – «Взаємодія», «Армія+», «Резерв+», які забезпечили доступ громадян до ключових адміністративних послуг навіть в умовах зруйнованої фізичної інфраструктури та вимушеного переміщення значної частини населення.

Особливістю кризової взаємодії в Україні стало масштабне залучення інститутів громадянського суспільства – волонтерських організацій, громадських об'єднань, благодійних фондів – до виконання квазіпублічних функцій. Феномен безпрецедентної за масштабом волонтерської мобілізації 2022–2025 років свідчить про формування моделі партнерського врядування в кризових умовах, коли органи публічної влади та інститути громадянського суспільства виступають рівноправними суб'єктами реалізації суспільно значущих функцій. Це підтверджується дослідженнями механізмів, що забезпечили безперервність координації дій між органами державної влади, військово-цивільними адміністраціями й волонтерськими та громадськими організаціями [2].

Водночас така модель партнерства є структурно вразливою за відсутності чіткого нормативно-правового регулювання й механізмів координації. Надмірна залежність від волонтерського сектору без інституціоналізації взаємодії може спричинити дублювання функцій, нерівномірність охоплення різних регіонів і соціальних груп та відтік відповідальності від публічних органів. Перспективним напрямом є формування законодавчо закріплених протоколів партнерської взаємодії органів влади з громадянським суспільством у кризових ситуаціях.

Тривалість збройного конфлікту породжує специфічні виклики для підтримання ефективної взаємодії з громадськістю. Серед ключових ризиків слід виокремити: синдром «інформаційної втоми» (зниження сприйнятливості громадян до масивних та однорідних повідомлень від органів влади), поступове зниження суспільної довіри внаслідок розходження декларованих і реальних результатів управлінської діяльності, а також цифровий розрив – нерівномірний доступ різних груп населення

до цифрових комунікаційних платформ, що обмежує охоплення вразливих категорій осіб.

Не менш значущим є ризик надмірної централізації комунікаційних потоків, що суперечить принципу партисипативної демократії і може призводити до маргіналізації голосів окремих громад, зокрема тих, що перебувають в умовах безпосередньої близькості до зони бойових дій. Ефективна взаємодія з громадськістю в умовах тривалої кризи вимагає збалансованого поєднання централізованого інформування та децентралізованих механізмів зворотного зв'язку, що відображають реальні потреби та запити на рівні конкретних громад і соціальних груп.

Проведений аналіз засвідчує, що взаємодія з громадськістю в кризових умовах є не допоміжною, а системоутворювальною функцією публічного адміністрування, від якості виконання якої залежить соціальна стійкість держави. Досвід України 2022–2025 років дозволяє виокремити базові принципи ефективної публічної взаємодії в умовах кризи: оперативність і прозорість кризової комунікації як антидот до дезінформації; когерентність повідомлень між рівнями управлінської вертикалі; цифрова доступність публічних послуг і комунікаційних каналів; інституціоналізоване партнерство з інститутами громадянського суспільства.

Список використаних джерел:

1. Криворучко І. В. Публічне управління в умовах війни: виклики та перспективи. *Теорія та практика державного управління*. 2023. Вип. 2 (77). С. 38–53.
2. Хонтар З. Г., Кобко Є. В., Ніцевич О. В. Адаптивність системи публічного управління України в умовах воєнного стану: механізми забезпечення стійкості. *Публічне управління та соціальна робота*. 2025. URL: <https://journal.ldubgd.edu.ua/index.php/soc/article/view/3090>
3. Шмельова С. О., Черногуз С. С. Маркетингові комунікації у публічному секторі в умовах воєнного стану. *Публічне управління та місцеве самоврядування*. 2024. № 1 (60). С. 139–144. URL: <https://journals.politehnica.dp.ua/index.php/public/article/view/566>
4. Мунько А. Ю., Лі Д. В., Тагачін М. К. Особливості організації взаємодії органів місцевого самоврядування з громадянами в умовах воєнного стану в Україні. *Проблеми сучасних трансформацій. Серія: право, публічне управління та адміністрування*. 2024. № 14. URL: <https://reicst.com.ua/pmtl/article/view/2024-14-02-07>
5. Статівка Н. В., Орел Ю. Л. Забезпечення стійкості управління та безперервності надання публічних послуг в умовах воєнного стану і умовах надзвичайних ситуацій в Україні. *Теорія та практика державного управління*. 2024. № 2 (79). URL: <https://periodicals.karazin.ua/tpdu/article/download/25809/23187/>

Морушко Ольга,
доцент кафедри інформаційних технологій,
кандидат фізико-математичних наук,
ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0009-0006-1430-1105>

ФІЗИЧНІ ОСНОВИ СТАНОВЛЕННЯ «ЗЕЛЕНОГО» ІНТЕРНЕТУ: ВІД ТЕРМОДИНАМІКИ ОХОЛОДЖЕННЯ ДО ФОТОННИХ ОБЧИСЛЕНЬ

У роботі розглянуто роль фізичних принципів у зниженні енергоспоживання та вуглецевого сліду глобальної мережі Інтернет. Проаналізовано застосування законів термодинаміки для оптимізації охолодження центрів обробки даних, роль фізики напівпровідників у створенні енергоефективної компонентної бази та перспективи фотоніки як альтернативи традиційній електроніці. Доведено, що інтеграція новітніх досягнень прикладної фізики є критичним чинником екологічної трансформації цифрового суспільства.

Стрімкий розвиток цифрової економіки призвів до того, що на сектор інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) сьогодні припадає від 2 % до 4 % глобальних викидів парникових газів, що за обсягами відповідає авіаційній галузі. Основними споживачами енергії є центри обробки даних (ЦОД) та мережева інфраструктура. Концепція «Зеленого» Інтернету (*Green Internet*) передбачає не лише використання відновлюваних джерел енергії, а й радикальне підвищення енергоефективності на рівні фізичних процесів. Саме фізика надає інструментарій для подолання бар'єрів енерговитрат, які виникають при передачі, зберіганні та обробці колосальних масивів даних [1-2].

Термодинамічні аспекти енергоефективності ЦОД полягають в тому, що близько 40 % електроенергії, що споживається типовим дата-центром, витрачається не на обчислення, а на відведення тепла. Фізика теплообміну та гідродинаміка є основою для розробки систем охолодження нового покоління.

Принцип «вільного охолодження» (*Free Cooling*) дає можливість застосування законів термодинаміки для використання зовнішнього повітря або води природних резервуарів, що дозволяє мінімізувати роботу компресорних установок. Фізичне моделювання повітряних потоків (*CFD*-

модельовання) дозволяє усунути «гарячі зони» в серверних кімнатах, підвищуючи ефективність теплообміну. Занурювальне рідинне ж охолодження (*Liquid Immersion Cooling*), оскільки теплоємність рідин у тисячі разів перевищує теплоємність повітря, то занурення плат у діелектричні рідини базується на фазових переходах та конвекції. Це дозволяє підвищити щільність обчислень при одночасному зниженні витрат на охолодження на 90-95 %.

Зменшення енергоспоживання на рівні мікропроцесорів вимагає переходу до нових матеріалів, що мають менший питомий опір та кращу теплопровідність [2]. Перспективними матеріалами є, наприклад, широкозонні напівпровідники, оскільки заміна кремнію на нітрид галію (GaN) та карбід кремнію (SiC) у блоках живлення серверів дозволяє значно знизити втрати енергії при перетворенні напруги. Фізичні властивості цих матеріалів забезпечують стабільну роботу при високих температурах і частотах, що зменшує потребу в інтенсивному активному охолодженні.

Використання спіну електрона замість його заряду для перенесення інформації (наприклад, у пам'яті MRAM) обіцяє створення енергонезалежних пристроїв, які майже не виділяють тепла при перемиканні станів. Це фундаментальне фізичне рішення проблеми «теплової смерті» мікросхем.

Передача даних по мідних кабелях супроводжується значними втратами енергії на їх нагрівання (закон Джоуля-Ленца). Оптична фізика пропонує рішення через розширення використання волоконно-оптичних ліній зв'язку (ВОЛЗ) та фотонних обчислень. Сучасні дослідження в галузі квантової оптики дозволяють створювати матеріали з аномально низьким коефіцієнтом поглинання фотонів. Заміна електричних сигналів світловими всередині процесорів дозволить обробляти інформацію зі швидкістю світла при мінімальних енерговитратах. Фотони, на відміну від електронів, не взаємодіють між собою так інтенсивно, що виключає паразитне нагрівання провідників.

Застосування фізичних методів оптимізації має прямий соціоекологічний ефект. «Зелений» Інтернет сприяє декарбонізації економіки, роблячи цифрові послуги доступнішими та безпечнішими для довкілля. Це створює фундамент для сталого розвитку, де зростання обсягів інформації не супроводжується експоненціальним зростанням споживання природних ресурсів.

Фізика є фундаментальним рушієм екологізації інтернету. Оптимізація теплових процесів за законами термодинаміки, впровадження нових напівпровідникових матеріалів на основі фізики твердого тіла та перехід

до фотонних технологій дозволяють суттєво знизити енергоємність цифрової інфраструктури. Подальші дослідження на стику квантової фізики та інформаційних технологій є необхідною умовою для створення посправжньому сталого цифрового майбутнього.

Список використаних джерел:

1. Andrae A. S. G., Edler T. On Global Electricity Usage of Communication Technology: Trends to 2030. *Challenges*. 2015. Vol. 6, iss. 1. P. 117–157. DOI: <https://doi.org/10.3390/challe6010117>
2. Masanet E., Shehabi A., Lei N., Smith S., Koomey J. Recalibrating global data center energy-use estimates. *Science*. 2020. Vol. 367, iss. 6481. P. 984–986. DOI: <https://doi.org/10.1126/science.aba3758>

УДК 004.056:351.78

Мосюрчак Віктор,

*викладач математики та комп'ютерних дисциплін,
спеціаліст вищої категорії, викладач-методист,
Фаховий коледж ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0009-0008-4002-4636>*

КІБЕРСТІЙКІСТЬ КРИТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ В УМОВАХ ГІБРИДНИХ ЗАГРОЗ

Проблема забезпечення кіберстійкості об'єктів критичної інфраструктури в умовах сучасних гібридних загроз є одним із найбільш актуальних викликів для національної безпеки. На відміну від традиційного поняття кібербезпеки, що фокусується переважно на захисті периметра системи та запобіганні вторгненням, кіберстійкість (cyber resilience) передбачає здатність системи витримувати атаки, адаптуватися до нових умов та максимально швидко відновлювати функціонування після інцидентів. Особливу складність становить конвергенція інформаційних (ІТ) та операційних технологій (ОТ), оскільки автоматизовані системи керування технологічними процесами часто є вразливими до сучасних шкідливих програм, не маючи при цьому вбудованих механізмів захисту нового покоління [1].

Як зазначає Дубов Д. В. у своєму дослідженні «Кіберпростір як вимір гібридної війни», цифрова компонента агресії дозволяє досягати стратегічних цілей без прямого фізичного вторгнення, спричиняючи хаос, економічні збитки та підриваючи довіру населення до державних інституцій.

Саме тому концептуальний підхід до захисту трансформувався: від статичного «кіберзахисту» до динамічної «кіберстійкості». Кіберстійкість визначається не просто як здатність блокувати атаки, а як комплексна властивість системи продовжувати виконання критичних функцій навіть за умов успішного проникнення зловмисника або виходу з ладу окремих сегментів мережі. Як зазначають дослідники, у контексті гібридної війни кібератаки стають частиною комплексного впливу, де цифрові диверсії синхронізуються з інформаційно-психологічними операціями та фізичними ударами по об'єктах енергетики, транспорту чи зв'язку.

Сучасні гібридні загрози характеризуються високим рівнем анонімності та використанням тактик АРТ-груп (*Advanced Persistent Threats*), які діють за підтримки держав. За концепцією, яку висвітлює Гнатюк С. О. у своїх працях щодо захисту критичної інформаційної інфраструктури, ключовим елементом стійкості є перехід до моделі «нульової довіри» (*Zero Trust*), де кожен запит на доступ до системи підлягає постійній перевірці, незалежно від того, чи надходить він зсередини, чи зовні мережі. Важливу роль також відіграє впровадження систем активного моніторингу та пошуку загроз (*Threat Hunting*), що дозволяє виявляти зловмисників на ранніх етапах проникнення, ще до нанесення шкоди. Для України цей досвід є унікальним, оскільки вітчизняні фахівці протидіють реальним атакам на енергосистему та державні реєстри, що вимагає постійної актуалізації нормативно-правової бази та зміцнення державно-приватного партнерства в кіберсфері [2].

Традиційно системи промислової автоматизації (*SCADA*) були ізольованими, проте цифровізація вимагає їхньої інтеграції в загальні корпоративні мережі для збору аналітики та дистанційного керування. Це створює нові вектори атак, де через вразливість у звичайному офісному додатку зловмисник може отримати доступ до контролерів, що керують високовольтними лініями або розподілом палива. Гнатюк С. О. та Юдін О. К. у роботі «Захист критичної інформаційної інфраструктури» підкреслюють, що забезпечення безпеки таких систем вимагає специфічних методів, оскільки стандартні антивірусні рішення часто несумісні з промисловим обладнанням. У цьому контексті критичного значення набуває мережева сегментація та впровадження систем виявлення аномалій, що базуються на машинному навчанні, здатних розпізнавати відхилення у технологічних процесах на ранніх стадіях [3].

Гібридний характер загроз також проявляється у використанні тактик «ланцюжка постачання». Зловмисники атакують не безпосередньо

державну установу, а розробника програмного забезпечення, яке ця установа використовує. Класичним прикладом, що аналізується у звітах щодо кібербезпеки *KI*, є атака *NotPetya*, яка початково поширювалася через оновлення бухгалтерського софту. Це підтверджує необхідність переходу до стратегії «нульової довіри» (*Zero Trust*). Даний принцип базується на аксіомі, що жоден користувач або пристрій, навіть перебуваючи всередині периметра мережі, не має апріорної довіри. Кожна операція повинна проходити автентифікацію, авторизацію та шифрування. Це дозволяє локалізувати атаку в межах одного сегмента та не допустити її горизонтального поширення по всій інфраструктурі.

Важливим аспектом кіберстійкості в умовах війни є «хмарна міграція» та територіальна розподіленість даних. Як показує досвід України, винесення критичних реєстрів та інформаційних систем у захищені хмарні сховища, зокрема за межі країни, забезпечує їхню живучість навіть у разі фізичного знищення серверних приміщень ракетними ударами. Окрім технічних заходів, вирішальну роль відіграє людський фактор та «кібергігієна». Гібридні атаки часто починаються з соціальної інженерії або фішингу, спрямованого на співробітників критичних об'єктів. Таким чином, регулярні кібертренування та стрес-тести (*Red Teaming*) стають обов'язковим елементом операційної діяльності підприємств [4].

Узагальнюючи підходи до мінімізації ризиків, варто звернути увагу на рекомендації міжнародних стандартів, таких як *NIST Cybersecurity Framework*, які акцентують увагу не лише на ідентифікації та захисті, а й на виявленні, реагуванні та відновленні. Ефективна стратегія кіберстійкості в умовах гібридної агресії вимагає створення розподілених систем збереження даних, регулярного проведення кібертренувань для персоналу та інтеграції штучного інтелекту для аналізу аномальної поведінки в мережах *KI*. Таким чином, кіберстійкість стає динамічним процесом, що поєднує технічні рішення, організаційні заходи та міжнародну співпрацю у сфері обміну даними про кіберзагрози.

Підсумовуючи, можна стверджувати, що кіберстійкість у сучасних реаліях – це симбіоз високих технологій, адаптивного законодавства та міжнародної співпраці. Згідно з висновками Бірюкова Д. С., успішне протистояння гібридним загрозам можливе лише за умови створення єдиної екосистеми обміну даними про загрози (*Threat Intelligence*) між державним та приватним секторами. Тільки через постійне самонавчання системи, автоматизацію реагування на інциденти та готовність до найгірших сценаріїв можна забезпечити стабільність критичної інфраструктури, яка є фундаментом функціонування сучасного цифрового суспільства.

Список використаних джерел:

1. Мосюрчак В. М. Штучний інтелект у виявленні шахрайських транзакцій в електронній комерції. *Національна економіка в умовах війни: безпека та розвиток* : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Львів, 14 листопада 2025 р.). Львів, 2025. С. 288–293.
2. Дубов Д. В. Кіберпростір як вимір гібридної війни : монографія. Київ : НІСД, 2014. 128 с.
3. Гнатюк С. О., Юдін О. К. Захист критичної інформаційної інфраструктури: теоретико-методологічні основи : монографія. Київ : НАУ, 2022. 420 с.
4. Бірюков Д. С. Забезпечення кіберстійкості об'єктів критичної інфраструктури в умовах збройної агресії. *Стратегічні пріоритети* : науково-аналітичний щоквартальний збірник. 2023. № 1-2. С. 45–58.

УДК 004.8

Муштей Дар'я,
*студентка IV курсу спеціальності 022 Дизайн,
ЗВО «Харківський національний економічний
університет імені Семена Кузнеця»*
Науковий керівник:
Борисенко Денис,
*кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри креативного
менеджменту і дизайну,
ЗВО «Харківський національний економічний
університет імені Семена Кузнеця»,
м. Харків, Україна*
ORCID: <https://orcid.org/0009-0005-8227-6194>

РОЗРОБКА МАКЕТА ВЕБСАЙТУ З ВИКОРИСТАННЯМ ІНСТРУМЕНТІВ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ

Анотація. У тезах розглядається процес розробки макета сучасного вебсайту з використанням інструментів штучного інтелекту. Досліджено основні AI-інструменти для генерації дизайну та прототипування інтерфейсів, проаналізовано їхні переваги та обмеження, описано методику застосування у процесі проектування. Показано, що використання ШІ дозволяє суттєво скоротити час розробки, підвищити якість UX/UI-рішень та знизити вартість кінцевого продукту.

Ключові слова: штучний інтелект, вебдизайн, макет вебсайту, UX/UI, генеративний ШІ, прототипування, Figma, Midjourney, Uizard, автоматизація проектування.

Актуальність. Стрімкий розвиток технологій штучного інтелекту відкриває принципово нові можливості у сфері веброзробки та цифрового дизайну. Сьогодні ШІ-інструменти активно впроваджуються в усі етапи життєвого циклу програмного забезпечення – від концептуалізації ідеї до готового продукту. Особливо відчутний їхній вплив на процес проєктування вебінтерфейсів. За даними аналітичних агентств, ринок AI-рішень для дизайну зростає щорічно більш ніж на 35 %. Компанії та фрилансери, які впроваджують ШІ у свій робочий процес, скорочують час розробки прототипів у 2–4 рази. Водночас більшість вітчизняних навчальних програм з веброзробки ще не включають систематичне вивчення цих інструментів, що зумовлює розрив між академічними знаннями та вимогами ринку праці.

Таким чином, дослідження практичних підходів до застосування ШІ під час розробки макетів вебсайтів є актуальним завданням як з наукової, так і з прикладної точки зору.

Мета дослідження. Метою роботи є дослідження можливостей сучасних інструментів штучного інтелекту для створення макетів вебсайтів, а також розробка практичного макета на основі обраних ШІ-інструментів з оцінкою їхньої ефективності.

Для досягнення поставленої мети визначено такі завдання:

1. проаналізувати сучасні AI-інструменти для вебдизайну та їх функціональні можливості;
2. визначити критерії відбору інструментів для практичного застосування;
3. розробити макет вебсайту з використанням обраних ШІ-засобів;
4. оцінити результати та сформулювати практичні рекомендації.

Виклад основного матеріалу. Сучасний ринок пропонує широкий спектр ШІ-інструментів для вебдизайну, які можна умовно поділити на кілька категорій: генератори візуального контенту (*Midjourney*), інструменти для прототипування та генерації UI-компонентів (*Uizard*, *Galileo AI*, *Visily*), платформи з вбудованим ШІ-асистентом (*Figma AI*), а також інструменти для генерації коду на основі макета (*GitHub Copilot*, *Cursor*, *v0 by Vercel*).

У рамках дослідження було проведено порівняльний аналіз зазначених інструментів за такими критеріями: якість генерованих результатів, швидкість виконання завдань, гнучкість налаштувань, вартість використання та крива навчання. За результатами аналізу для практичної роботи обрано зв'язку *Uizard* + *Figma AI* + *Midjourney* як оптимальне поєднання для повного циклу розробки макета.

Процес розробки макета вебсайту складався з таких етапів. На першому етапі визначено концепцію та цільову аудиторію проекту – лендінг-сторінка освітнього продукту для молодшої аудиторії. На другому етапі в *Uizard* з текстового опису автоматично згенеровано базову wireframe-структуру сайту, яка охопила головну сторінку, блок переваг, секцію відгуків та форму реєстрації.

На третьому етапі за допомогою Midjourney були згенеровані унікальні ілюстрації та hero-зображення відповідно до заданого стилю та колірної палітри. Підказки (промпти) формулювалися ітеративно з уточненням параметрів освітлення, стилю та композиції. На четвертому етапі в *Figma* з використанням вбудованого ШІ-асистента здійснено доопрацювання компонентів, налаштування типографіки та адаптацію макета для мобільних пристроїв.

Загальний час розробки макета склав близько 8 академічних годин, тоді як аналогічний проект без використання ШІ зазвичай потребує 20–30 годин. Це підтверджує гіпотезу про суттєве підвищення продуктивності завдяки AI-інструментам. Разом з тим виявлено й певні обмеження: необхідність ретельного редагування згенерованих елементів, ризик типізованості рішень та обмежені можливості персоналізації без глибокого знання промпт-інжинірингу.

Особливої уваги заслуговує питання якості UX-рішень, які генерує ШІ. Аналіз показав, що автоматично згенеровані макети відповідають базовим принципам юзабіліті, проте потребують додаткового опрацювання фахівцем для забезпечення відповідності вимогам конкретного бізнесу та очікуванням цільової аудиторії. Тому оптимальною стратегією є модель «людина + ШІ», де штучний інтелект виступає інструментом прискорення та натхнення, а не повноцінним заміном дизайнера.

Висновок. У ході дослідження підтверджено, що застосування інструментів штучного інтелекту в процесі розробки макетів вебсайтів є ефективним і перспективним напрямом. Встановлено, що ШІ дозволяє скоротити час проектування до 60–70 %, забезпечити генерацію унікального візуального контенту та автоматизувати рутинні дизайнерські операції.

Практична розробка макета освітнього лендінгу підтвердила, що оптимальним є комплексне використання кількох спеціалізованих ШІ-інструментів на різних етапах процесу. При цьому ключовим фактором успіху залишається компетентність розробника у формуванні коректних запитів та критичному оцінюванні згенерованих результатів.

Перспективами подальших досліджень є вивчення впливу ШІ-інструментів на якість кінцевого коду, аналіз юридичних аспектів використання AI-генерованого контенту, а також розробка методичних рекомендацій для впровадження ШІ у навчальний процес підготовки веброботників.

Список використаних джерел:

1. Величко С. Д. Штучний інтелект в ui/ux-дизайні: впровадження та користь використання нейронних мереж. 2024. URL: <https://elar.tsatu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/4adb94b7-c869-4fd3-b5e3-c72afcb01750/content>
2. Глибін Д. Д. Дослідження впливу технологій штучного інтелекту на процес створення web-дизайну. Харків, 2025. URL: <https://openarchive.nure.ua/handle/document/33409>
3. Рогова М. О., Скиба В. М. Ефективність використання систем штучного інтелекту при проєктуванні вебпродуктів. *Технологія і техніка друкарства*. 2024. № 4 (86). С. 126–136. URL: [https://doi.org/10.20535/2077-7264.4\(86\).2024.317413](https://doi.org/10.20535/2077-7264.4(86).2024.317413)
4. Lu Y. et al. AI assistance for UX: A literature review through human-centered AI. *ArXiv preprint arxiv:2402.06089*. 2024. URL: <https://doi.org/10.48550/arXiv.2402.06089>
5. Yildirim N. et al. How experienced designers of enterprise applications engage AI as a design material. *CHI '22: Proceedings of the 2022 CHI Conference on Human Factors in Computing Systems* (New Orleans, LA, USA, April 29 – May 5, 2022). New York : ACM, 2022. URL: <https://doi.org/10.1145/3491102.3517491>

УДК 72.01:502.1

Назарук Тарас,
аспірант кафедри архітектури та будівництва,
ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0009-0007-5941-3036>

ЕКОЛОГІЧНІ ФАКТОРИ ТРАНСФОРМАЦІЇ ОБ'ЄМНО-ПЛАНУВАЛЬНИХ РІШЕНЬ У СУЧАСНИХ УМОВАХ

Сучасна архітектурна практика розвивається в умовах посилення кліматичних змін, зростання антропогенного навантаження на довкілля, дефіциту енергетичних ресурсів і потреби у формуванні безпечного, здорового та адаптивного середовища для людини. За цих обставин екологічний чинник перестає бути другорядним доповненням до архітектурного проєктування і перетворюється на один із визначальних принципів формування об'ємно-планувальних рішень. Якщо раніше екологіч-

ність часто ототожнювали переважно з використанням окремих енерго-ефективних технологій або «зелених» матеріалів, то сьогодні йдеться про значно глибшу трансформацію самої логіки архітектурного формоутворення. Об'єм, просторово-планувальна структура, орієнтація будівлі, співвідношення відкритих і закритих просторів, характер внутрішніх зв'язків, пластика фасадів, глибина корпусу, моделі освітлення й вентиляції дедалі більше визначаються екологічними параметрами. Особливої ваги це набуває в сучасних умовах України, де екологічна доцільність архітектурних рішень повинна поєднуватися з потребами відновлення, енергонезалежності, економії ресурсів і підвищення якості життєвого середовища. Отже, дослідження екологічних факторів трансформації об'ємно-планувальних рішень є актуальним як у теоретичному, так і в прикладному вимірах архітектури та містобудування.

Об'ємно-планувальне рішення в сучасній архітектурі вже не може розглядатися виключно як наслідок функціональної програми чи композиційного задуму автора. Воно дедалі більше формується під впливом чинників, що пов'язані з екологічною ефективністю архітектурного середовища. Це означає, що архітектурний об'єм починає залежати не лише від внутрішнього зонування чи містобудівних обмежень, а й від інсоляції, теплового балансу, аерації, мікроклімату ділянки, доступу до природного освітлення, режиму використання води, особливостей рельєфу, стану зеленого каркасу та потреби мінімізувати негативний вплив на довкілля [3]. У такому підході екологічний фактор виступає не зовнішньою умовою, а повноправним формотворчим елементом, що впливає на конфігурацію, пропорції та планувальну схему будівлі.

Одним із ключових екологічних чинників є кліматична адаптація. У сучасних умовах архітектор не може ігнорувати ані режим сонячної радіації, ані переважаючі напрямки вітру, ані ризики перегріву, ані сезонну нерівномірність температурних навантажень. Саме тому трансформація об'ємно-планувальних рішень часто полягає у відході від універсальних, кліматично нейтральних схем до більш чутливих і контекстно орієнтованих моделей. Компактність об'єму, його орієнтація за сторонами світу, глибина приміщень, конфігурація внутрішніх дворів, наявність буферних зон, лоджій, атріумів, галерей, затінених переходів чи подвійних оболонки стають не лише функціональними або образними елементами, а й відповіддю на конкретні екологічні виклики. Тобто, архітектурна форма дедалі більше виступає як результат кліматичної оптимізації, а не лише естетичного вибору.

Не менш важливим є енергетичний чинник. Зростання вартості енергії та потреба у зменшенні споживання ресурсів змушують переглядати традиційні підходи до організації внутрішнього простору. У сучасній архітектурі об'ємно-планувальні рішення дедалі частіше орієнтуються на пасивні способи забезпечення комфорту, зокрема максимізацію природного освітлення, використання теплової інерції конструкцій, природну вентиляцію, формування теплових буферів, мінімізацію площі огорожувальних конструкцій при збереженні функціональної ефективності [1, с. 214]. Це зумовлює появу нових типологічних підходів, у яких планувальна структура будівлі стає більш раціональною, адаптивною і ресурсозберігальною. Екологічність у цьому випадку вже не є ознакою окремої «зеленої» будівлі, а проявляється в базових рішеннях щодо просторової організації.

Суттєвого значення набуває й фактор природного освітлення. У контексті екологічної трансформації він впливає не лише на енергоефективність, а й на санітарно-гігієнічні та психологічні характеристики середовища. Саме тому сучасні об'ємно-планувальні рішення дедалі частіше передбачають розкриття внутрішніх просторів до світла, використання атриумних структур, світлових дворів, багатосвітлових просторів, систем верхнього освітлення та прозорих або напівпрозорих оболонок із контрольованими параметрами інсоляції. Такий підхід трансформує саму морфологію будівлі: від замкнених і глибоких планів архітектура переходить до більш відкритих, проникних і світлочутливих структур. Це особливо важливо для громадських, освітніх, офісних і житлових об'єктів, у яких якість внутрішнього середовища безпосередньо впливає на здоров'я, продуктивність і комфорт користувачів.

Окрему роль відіграє водний фактор. У сучасних умовах архітектурне проектування дедалі більше враховує питання збору, повторного використання та природного регулювання водних ресурсів. Це відображається на об'ємно-планувальних рішеннях через формування експлуатованих покрівель, дощових садів, систем терасування, водоникних поверхонь, внутрішніх дворів із біодренажними функціями, а також через інтеграцію інженерної інфраструктури у просторову логіку будівлі. Внаслідок цього екологічний фактор змінює не лише технічне оснащення об'єкта, а і його архітектурну типологію. Простір починає мислитися як система взаємодії між будівлею, ландшафтом і природними циклами, а не як ізольований конструктивний об'єм.

Важливо підкреслити, що екологічні чинники впливають і на трансформацію взаємозв'язку між будівлею та відкритим простором. Сучасне об'ємно-планувальне рішення дедалі частіше виходить за межі жорсткого розподілу на «внутрішнє» та «зовнішнє». Замість цього формується система проміжних, напіввідкритих і буферних просторів, які відіграють одночасно кліматичну, комунікативну та соціальну роль. Тераси, галереї, криті переходи, зелені атріуми, інтегровані двори, рекреаційні дахи й фасадні фільтри створюють більш м'який перехід між архітектурою і природним середовищем. У такий спосіб екологічний підхід трансформує не лише технічні характеристики будівлі, а й саму просторову культуру користування нею.

Особливої ваги набуває фактор біофільного проектування. У сучасній архітектурі дедалі чіткіше усвідомлюється, що екологічність середовища пов'язана не тільки з енергетичною чи технологічною ефективністю, а й із психофізіологічним зв'язком людини з природою. Це зумовлює такі трансформації об'ємно-планувальних рішень, за яких природні елементи інтегруються в архітектурну структуру не як декоративний додаток, а як важлива складова просторової організації [2, с. 101]. Зелені внутрішні двори, вертикальне озеленення, зимові сади, візуальні зв'язки з ландшафтом, використання природних текстур і матеріалів змінюють не лише образ будівлі, а й характер її планування. Архітектурний простір стає більш гуманним, терапевтичним і стійким до стресових навантажень, що особливо актуально в сучасному урбанізованому суспільстві.

Сучасні екологічні виклики водночас ставлять перед архітектурою вимогу гнучкості. Трансформація об'ємно-планувальних рішень під впливом екологічних факторів означає також відхід від жорстко фіксованих схем до адаптивних структур, здатних змінюватися відповідно до нових умов експлуатації. Йдеться про модульність, трансформованість, можливість перепланування, багатофункціональність, резервування простору для зміни інженерних систем або сценаріїв використання. Екологічність у такому випадку означає не лише зниження поточного впливу на довкілля, а й збільшення життєвого циклу будівлі, її здатності уникати морального і функціонального старіння. Відповідно, екологічний чинник трансформує архітектурний об'єм не тільки в межах його початкового стану, а й у перспективі тривалої експлуатації.

Для сучасного українського контексту ці питання набувають особливої значущості. В умовах післявоєнного відновлення, дефіциту ресурсів,

пошкодження інфраструктури та потреби у швидкому, але якісному будівництві екологічні фактори повинні бути інтегровані в об'ємно-планувальні рішення вже на ранніх етапах проєктування. Ідеться не лише про відбудову окремих об'єктів, а про формування нової культури проєктування, де стійкість, енергоефективність, природоорієнтованість і адаптивність становлять основу архітектурного мислення. Саме тому трансформація об'ємно-планувальних рішень під впливом екологічних чинників має розглядатися як не випадковий тренд, а як необхідна умова сучасної архітектурної практики.

Таким чином, екологічні фактори впливають на сучасну архітектуру комплексно. Вони змінюють співвідношення між формою і функцією, переглядають роль інженерної інфраструктури в архітектурній композиції, підсилюють значення проміжних просторів, орієнтують будівлю на природні цикли та вимагають підвищеної уваги до людини як головного користувача середовища. У результаті об'ємно-планувальне рішення стає не просто способом організації площі та об'єму, а інструментом екологічної адаптації, просторової оптимізації та культурного переосмислення архітектури в сучасних умовах.

Список використаних джерел:

1. Гетун Г., Безклубенко І., Соломін А., Баліна О. Особливості об'ємно-планувальних рішень захисних споруд цивільного захисту. *Сучасні проблеми архітектури та містобудування*. 2023. № 67. С. 203–220. DOI: <https://doi.org/10.32347/2077-3455.2023.67.203-220>.
2. Зіміна С., Меженна Н. Екологічний аспект як основна тенденція при формуванні сучасних стилів інтер'єру. *Архітектурний вісник КНУБА*. 2025. № 34. С. 99–105. DOI: <https://doi.org/10.32347/2519-8661.2025.34.99-105>.
3. Цигичко С. П. Екологія в архітектурі і містобудуванні : навч. посібник / Харк. нац. акад. міськ. госп-ва. Харків : ХНАМГ, 2012. 146 с.

Нянько Станіслав,
викладач кафедри інформаційних технологій,
кандидат юридичних наук,
ЗВО «Університет Короля Данила»
ORCID: <https://orcid.org/0009-0002-0218-8409>

Гаврилко Сергій,
викладач кафедри інформаційних технологій,
кандидат юридичних наук,
ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0009-0007-7811-5982>

ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИЙ ВІДЕОАНАЛІЗ У БОРТОВИХ СИСТЕМАХ БПЛА НА ОСНОВІ МОДЕЛЕЙ ГЛИБОКОГО НАВЧАННЯ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ТА ЕФЕКТИВНІСТЬ

Стрімкий розвиток безпілотних літальних апаратів (БПЛА) та технологій комп'ютерного зору суттєво розширив можливості дистанційного моніторингу територій, інфраструктури та об'єктів підвищеної небезпеки. Ефективність таких систем значною мірою визначається здатністю виконувати автоматизований аналіз відеопотоку безпосередньо на борту за умов обмежених обчислювальних ресурсів і енергоспоживання.

Традиційні підходи до обробки зображень є малоефективними в умовах динамічних сцен, змінного освітлення та складної геометрії об'єктів. У зв'язку з цим особливого значення набуває застосування моделей глибокого навчання, які дозволяють автоматизувати процес детекції, підвищити точність і швидкість аналізу та зменшити вплив людського фактора.

Рисунок ілюструє основні етапи обробки відеопотоку на борту БПЛА, включаючи отримання даних, попередню обробку, застосування моделей глибокого навчання та формування результатів детекції об'єктів у реальному часі.

Специфіка задач відеоаналізу з БПЛА полягає у необхідності виявлення малорозмірних, частково замаскованих об'єктів за умов шумів, тіней, змін ракурсу та висоти польоту. У таких умовах ефективність системи визначається здатністю моделі працювати з багатомасштабними ознаками, забезпечувати високу чутливість (recall) та стабільність результатів.

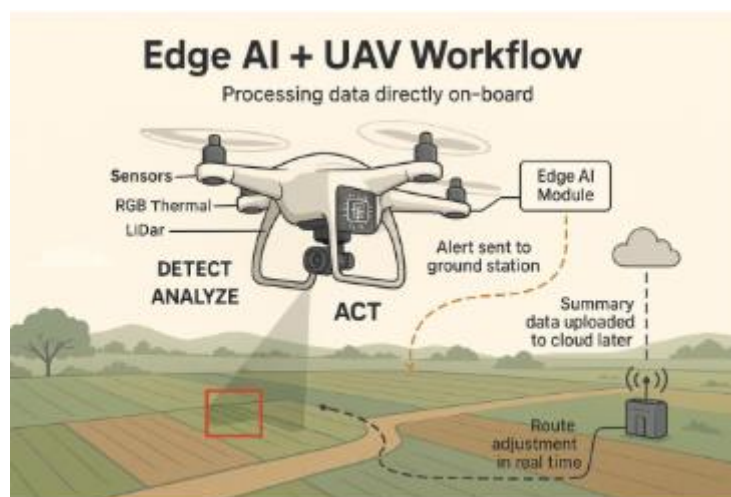

Рис. 1. Архітектура інтелектуального відеоаналізу в бортових системах БПЛА з використанням моделей глибокого навчання

У дослідженні проведено порівняльний аналіз сучасних архітектур глибоких нейронних мереж, серед яких YOLOv5, YOLOv7, YOLOv8, Faster R-CNN, RetinaNet, EfficientDet та DETR. Встановлено, що двостадійні моделі, зокрема Faster R-CNN, демонструють високі показники точності, однак мають значну обчислювальну складність (до 240 GFLOPS) та низьку швидкість (12–15 FPS), що обмежує їх використання у бортових системах.

Одностадійні детектори, навпаки, забезпечують значно кращу продуктивність. Зокрема, модель YOLOv8 демонструє точність на рівні 50,2 % (mAP50-95) при швидкості обробки 60–65 кадрів за секунду, що робить її придатною для задач реального часу. Завдяки використанню багаторівневої обробки ознак та anchor-free підходу модель забезпечує ефективне виявлення об'єктів різного масштабу.

Аналіз результатів показує, що зі збільшенням висоти польоту ефективність детекції суттєво знижується. Як видно з графіка залежності, при висоті 20–30 м рівень recall перевищує 85–90 %, тоді як на висоті понад 75 м він може знижуватися до 35–55 % через зменшення розміру об'єкта в пікселях.

Важливим аспектом є також енергоефективність систем. Для практичного застосування використовуються компактні обчислювальні платформи, зокрема NVIDIA Jetson Nano, які дозволяють виконувати обробку відео при енергоспоживанні 5–10 Вт. Це забезпечує можливість тривалої автономної роботи БПЛА без значного зниження часу польоту.

Додатково перспективним напрямом є застосування квантизації моделей (INT8), що дозволяє зменшити розмір моделі у 3–4 рази та

підвищити швидкість обробки без суттєвої втрати точності. Це є важливим фактором для впровадження систем комп'ютерного зору у малогабаритні БПЛА.

Таким чином, результати дослідження підтверджують, що моделі сімейства YOLO, зокрема YOLOv8, є найбільш ефективними для використання у бортових системах відеоаналізу. Вони забезпечують оптимальний баланс між точністю, швидкістю обробки та ресурсоефективністю, що є критично важливим для сучасних систем автономного моніторингу.

Список використаних джерел:

1. Дьяконов О. С. та ін. Застосування алгоритмів детекції об'єктів у бортових системах відеоаналізу БПЛА з використанням моделей глибокого навчання. *Інфокомунікаційні та комп'ютерні технології*. 2025. № 2 (10). С. 65–74.
2. Redmon J. та ін. You Only Look Once: Unified, Real-Time Object Detection. *CVPR*. 2016.
3. Ren S. та ін. Faster R-CNN: Towards Real-Time Object Detection. *IEEE*. 2015.
4. Tan M., Le Q. V. EfficientDet: Scalable Object Detection. *CVPR*. 2020.
5. Carion N. та ін. End-to-End Object Detection with Transformers. *ECCV*. 2020.

УДК 343.13+378.147

Остафійчук Ірина,
студентка II курсу спеціальності
«Правоохоронна діяльність»,
ЗВО «Університет Короля Данила»

Науковий керівник:

Басиста Ірина,
професорка кафедри права
імені академіка УАН о. Івана Луцького,
докторка юридичних наук, професорка,
ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9707-7386>

СЛІДЧИЙ СУДДЯ ЯК УЧАСНИК КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ

У науці кримінального процесу є різні точки зору щодо розуміння «учасників» та «суб'єктів» кримінального провадження. Одні науковці суб'єктами вважають лише ті уповноважені державні органи, які здійснюють процес. Інші дослідники всіх учасників синонімічно іменують суб'єктами тощо. Своєю чергою, КПК України розрізняє учасників, які мають

власні процесуальні статуси, а про суб'єктів кримінального провадження у його тексті взагалі не йдеться [1]. Є й такі дослідники, які ототожнюють суб'єктів кримінального провадження та суб'єктів доказування, розуміючи під останніми тих учасників кримінального провадження, які, обстоюючи публічний або приватний інтерес, здійснюють пізнавальну та обґрунтовальну діяльність протягом певного часу. У цій публікації будемо дотримуватися термінології чинного КПК України та характеризувати слідчого суддю як учасника кримінального провадження.

Отож, ведучи мову про слідчого суддю як учасника кримінального провадження, слід означити ту функцію, яку він виконує. Він не збирає докази у тому значенні, в якому це роблять слідчий, дізнавач, але він є тим з учасників кримінального провадження, хто слідкує у визначений КПК України спосіб за ситуацією, щоб конституційні та конвенційні права учасників кримінального провадження не були порушені. Така функція іменована законодавцем як функція судового контролю за досудовим розслідуванням. Її сутність полягає у перевірці законності, обґрунтованості та пропорційності процесуальних рішень і клопотань, які можуть обмежувати конституційні права людини або істотно впливати на хід кримінального провадження. Саме в цій площині слідчий суддя постає самостійним носієм владних повноважень, покликаним не допустити зміщення балансу між інтересами кримінальної юстиції та гарантіями для особи як учасника кримінального провадження [2, с. 108].

Чинний КПК України визначає слідчого суддю як суддю суду першої інстанції, до повноважень якого належить здійснення судового контролю за дотриманням прав, свобод та інтересів осіб у кримінальному провадженні [1].

Особливість процесуального становища слідчого судді полягає також у тому, що він одночасно належить до судової влади і бере участь у тій частині кримінального провадження, яка ще не є судовим розглядом по суті. З одного боку, це забезпечує залучення незалежного судді до перевірки рішень слідчого й прокурора ще до того, як кримінальне провадження буде скероване до суду першої інстанції для розгляду по суті. З іншого боку, така модель вимагає чіткого розмежування контрольної судової діяльності та реалізації функції правосуддя, аби суддя, який здійснював судовий контроль під час досудового розслідування, не оцінював потім те саме кримінальне провадження по суті. Саме тому КПК України передбачає, що суддя, який брав участь у кримінальному провадженні під час досудового розслідування, не має права брати участі в цьому ж

провадженні в суді першої, апеляційної й касаційної інстанцій, за винятком прямо визначених законом випадків [1].

Сам характер повноважень слідчого судді підтверджує його особливе місце серед учасників кримінального провадження. Його компетенція охоплює вирішення питань про застосування запобіжних заходів, арешт майна, тимчасовий доступ до речей і документів, розгляд скарг на рішення, дії чи бездіяльність слідчого, дізнавача і прокурора, продовження строків досудового розслідування та інші процесуальні питання, прямо визначені КПК. У кожному з цих випадків слідчий суддя не замінює слідчого й прокурора, а перевіряє, чи дотримано встановлених законом умов для втручання в права особи [3, с. 207, 302].

Отож, робимо висновок, що, по-перше, слідчий суддя є учасником кримінального провадження, який обраний суддями суду першої інстанції для реалізації функції судового контролю за досудовим розслідуванням. По-друге, на період виконання цих повноважень він не виконує функцію правосуддя, та й навіть згодом, коли повернеться до її виконання, не зможе її реалізовувати у тих провадженнях, де він на досудовому розслідуванні був слідчим суддею. По-третє, слідчий суддя не належить до жодної із сторін кримінального провадження. По-четверте, реалізована слідчим суддею функція судового контролю не має своїм завданням встановлення вини чи невинуватості особи, а спрямована на забезпечення належної правової процедури. По-п'яте, слідчий суддя на досудовому розслідуванні є гарантом розгляду та вирішення скарг на дії чи бездіяльність слідчого, дізнавача та прокурора. По-шосте, слідчий суддя вирішує лише ті питання, які винесені на його розгляд сторонами й віднесені до його повноважень [1].

Список використаних джерел:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI. *Відомості Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (дата звернення: 24.04.2026).
2. Вапнярчук В. В. Теорія і практика кримінального процесуального доказування : монографія. Харків, 2017. 408 с.
3. Актуальні проблеми застосування кримінального процесуального законодавства : навчальний посібник / І. В. Басиста, Р. І. Благута, Ю. А. Комісарчук. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2022. 432 с. URL: <https://dspace.lvduvs.edu.ua/handle/1234567890/5086> (дата звернення: 24.04.2026).

*Петреній Кирил,
студент I курсу спеціальності
«Підприємництво та торгівля»,
ЗВО «Університет Короля Данила»*

Науковий керівник:

*Івашків Тарас,
професор кафедри управління та адміністрування,
кандидат економічних наук, доцент,
ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2926-5101>*

СТРАТЕГІЇ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ В СУЧАСНИХ РИНКОВИХ УМОВАХ

Сучасна ринкова економіка являє собою складну багаторівневу систему, що включає різноманітні виробничі, комерційні, фінансові та інформаційні структури, які функціонують у межах розгалуженої системи правових норм та економічних взаємозв'язків. Сукупність цих елементів формує єдине економічне середовище – ринок, який характеризується високим рівнем динамічності та конкуренції. В умовах економічної нестабільності та кризових явищ функціонування вітчизняних підприємств суттєво ускладнюється через постійні зміни як зовнішнього, так і внутрішнього середовища їх діяльності.

Такі умови господарювання зумовлюють необхідність розроблення нових підходів до визначення стратегічних цілей підприємства, що передбачають досягнення оптимального рівня прибутковості, підвищення конкурентоспроможності та забезпечення сталого розвитку підприємства у довгостроковій перспективі.

Реалізація завдань щодо підвищення конкурентоспроможності підприємства безпосередньо пов'язана з формуванням ефективної стратегії його діяльності. У межах стратегічного планування визначаються ключові цілі підприємства, основні напрями діяльності, ресурсне забезпечення та способи досягнення поставлених результатів.

У сучасних умовах господарювання підприємства використовують різноманітні інструменти конкурентної боротьби, серед яких важливе місце займають якість продукції, рівень цін, сервісне обслуговування, широта асортименту, умови постачання та розрахунків, а також рекламна

діяльність. Раціональне використання зазначених інструментів дозволяє підприємствам посилювати свої позиції на ринку та забезпечувати стійкий розвиток [1, с. 34].

Особливо актуальним є використання комплексу маркетингових інструментів, оскільки в сучасних умовах українського ринку підприємства, які не застосовують повний спектр маркетингових заходів, значно втрачають свої конкурентні позиції.

Конкурентоспроможність підприємства формується під впливом комплексу внутрішніх і зовнішніх факторів, серед яких особливе значення мають політико-правові, соціально-економічні та організаційно-технічні чинники. Їх системний аналіз дає змогу оцінити рівень конкурентоспроможності як продукції, так і підприємства в цілому [3, с. 67].

Забезпечення належного рівня конкурентоспроможності підприємства можливе за таких умов:

- безперервне оновлення ресурсної бази та впровадження ефективних технологій;
- формування дієвої системи управління підприємством;
- забезпечення узгодженості функціонування всіх структурних підрозділів;
- встановлення та підтримання довгострокових партнерських відносин із постачальниками та іншими суб'єктами господарювання, які володіють високим потенціалом розвитку [2, с. 90].

Таким чином, конкурентоспроможність підприємства визначається не лише рівнем його виробничих можливостей, а й ефективністю управлінських рішень та якістю організації господарських зв'язків.

Функціонування будь-якого підприємства неможливе без належного ресурсного забезпечення. Під ресурсним забезпеченням розуміється наявність і раціональне використання трудових, матеріальних і фінансових ресурсів, а також нематеріальних складових, до яких належать знання, інформація та час.

Важливим аспектом підвищення ефективності діяльності підприємства є визначення напрямів реалізації факторів конкурентоспроможності. Внутрішні та зовнішні фактори відрізняються за масштабом впливу, можливістю контролю та рівнем використання. Тому для суб'єктів підприємницької діяльності особливого значення набуває детальне дослідження характеру їх впливу, а також розроблення комплексної програми підвищення конкурентоспроможності підприємства.

Підприємства повинні постійно контролювати використання внутрішніх ресурсів і враховувати вплив зовнішніх факторів, що визначають їх

позиції на ринку. Це зумовлює необхідність конкретизації напрямів дії основних чинників підвищення ефективності діяльності суб'єктів господарювання [5, с. 156].

Особливу роль у підвищенні ефективності діяльності підприємств відіграють технологічні інновації. Сучасні інформаційні технології та автоматизовані системи виробництва забезпечують значне зростання продуктивності праці, підвищення якості продукції та оптимізацію виробничих процесів.

Запровадження нових технологій викликає так званий ефект «ланцюгової реакції», який проявляється у вдосконаленні технічного рівня виробництва, підвищенні ефективності використання обладнання та зниженні витрат. Саме тому технічне оснащення підприємства займає провідне місце у програмі підвищення його конкурентоспроможності.

Не менш важливим фактором є ефективне використання матеріальних ресурсів та енергії. Зниження матеріаломісткості та енергоємності продукції сприяє зменшенню її собівартості та підвищенню конкурентоспроможності на ринку. Раціоналізація управління запасами матеріальних ресурсів також забезпечує значні резерви економії витрат та підвищення ефективності діяльності підприємства [4, с. 456].

Кінцевою метою забезпечення конкурентоспроможності підприємства є досягнення високого рівня прибутковості, розширення ринку збуту продукції та забезпечення стабільності функціонування підприємства.

Поліпшення фінансового стану підприємства може бути досягнуте за рахунок:

- підвищення якості продукції або послуг;
- впровадження політики ресурсозбереження;
- удосконалення організаційно-технічної структури підприємства;
- забезпечення соціального розвитку персоналу;
- впровадження інноваційних управлінських технологій.

Реалізація зазначених заходів сприяє зростанню прибутку підприємства та зміцненню його конкурентних позицій на ринку.

Таким чином, у сучасних умовах ринкової економіки забезпечення конкурентоспроможності підприємства є складним багатофакторним процесом, що потребує комплексного підходу до управління ресурсами, впровадження інновацій та розроблення ефективної стратегії розвитку.

Підвищення ефективності діяльності підприємства залежить від раціонального використання ресурсів, впровадження сучасних техноло-

гій, оптимізації управлінських процесів та формування ефективної системи взаємодії з партнерами. Реалізація цих заходів сприяє зміцненню фінансового стану підприємства, розширенню його ринкових можливостей і забезпеченню довгострокової стабільності функціонування.

Список використаних джерел:

1. Крикавський Є. В., Мороз Л. А., Чухрай Н. І. Маркетинг : навчальний посібник. Львів : Львівська політехніка, 2019. 540 с.
2. Балабанова Л. В. Управління конкурентоспроможністю підприємства. Київ : Професіонал, 2017. 312 с.
3. Портер М. Конкурентна стратегія: методика аналізу галузей і конкурентів. Київ : Основи, 2018. 390 с.
4. Фатхутдінов Р. А. Конкурентоспроможність організації в умовах ринку. Київ : КНЕУ, 2016. 456 с.
5. Гриньова В. М. Стратегічне управління підприємством. Харків : ІНЖЕК, 2018. 400 с.

УДК 658.14:336.7

***Гойсан Юлія,**
студентка II курсу спеціальності D3 Менеджмент,
ЗВО «Університет Короля Данила»*

***Науковий керівник:**
Петрунчак Ірина,
доцент кафедри бізнесу та управління,
кандидат економічних наук,
ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0009-0008-4494-2207>*

ІНТЕГРАЦІЯ КРАУДФАНДИНГУ В ЗАГАЛЬНУ СТРАТЕГІЮ ФІНАНСОВОГО МЕНЕДЖМЕНТУ ПІДПРИЄМСТВА

Цифровізація економіки та децентралізація фінансових ринків формують нову парадигму залучення капіталу. У цих умовах краудфандинг трансформується з альтернативного джерела фінансування у системний елемент фінансової стратегії підприємства, що поєднує функції фінансування, маркетингу та управління довірою. Успішна інтеграція цього механізму в загальну стратегію підприємства вимагає не лише розуміння технологічних платформ, а й глибокого перегляду підходів до управління вартістю капіталу, ризиками та взаємодії зі стейкхолдерами.

Краудфандинг у сучасному розумінні – це практика фінансування проекту або підприємства шляхом залучення невеликих сум грошей від великої кількості людей через онлайн-платформи [1]. Проте, якщо заглибитися в суть явища, стає зрозуміло, що це набагато складніша конструкція. *«Краудфандинг – це фінансовий підхід, який покладається на спільні зусилля великої групи осіб або інвесторів для фінансування нового продукту чи стартапу»* [2]. Це підкреслює демократизацію капіталу, яка є основою даного інструменту.

Історично краудфандинг розвивався як альтернатива традиційному банківському кредитуванню, особливо в періоди економічних криз, коли доступ до ліквідності був обмежений. На наш погляд, ключовим драйвером став розвиток цифрових спільнот навколо ідей. Краудфандинг слід розглядати як інструмент, де ресурсом, що залучається, є фінансовий капітал громади. Для фінансового менеджера це означає можливість працювати з чотирма основними моделями: благодійною, на основі винагород, акціонерною та борговою. Кожна з них по-різному впливає на структуру пасивів підприємства: від отримання безоплатного капіталу (донатів) до виникнення довгострокових зобов'язань перед власниками часток або кредиторами [1].

Аналіз динаміки ринку краудфандингу свідчить про його стрімке закріплення в інвестиційному середовищі. До 2026 року сектор перестав бути лише збором коштів від «випадкових людей». Натомість домінують структуровані екосистеми, що поєднують роздрібних інвесторів, професійний капітал та наглядові платформи. Спостерігаємо формування моделі «координованого капіталу», у межах якої участь професійних фондів слугує якорем для дрібних інвесторів.

Аналіз глобальних тенденцій показує, що ринок краудфандингу переходить до стадії інституціоналізації. У країнах ЄС впровадження єдиного регуляторного режиму для постачальників краудфандингових послуг (ECSP) сприяє розвитку транскордонного інвестування [3]. У Північній Америці домінує акціонерний краудфандинг, тоді як в Азії спостерігається найвищий темп зростання завдяки цифровим платформам та державній підтримці.

Аналітика ринку також демонструє зміну його структури: замість зростання кількості кампаній відбувається концентрація капіталу у більш якісних проектах, що свідчить про підвищення зрілості інвесторів та платформ. Наприклад, обсяг інвестицій у регульований краудфандинг у 2025 році зріс приблизно на 58 %, навіть попри зменшення кількості

кампаній (що вказує на підвищення середнього розміру фінансування одного проєкту).

В Україні краудфандинг розвивається під впливом специфічних факторів, зокрема воєнного стану та активізації громадянського суспільства. Значну роль відіграють платформи соціального спрямування, зокрема Спільнокошт, яка забезпечує не лише фінансування, а й формування спільнот навколо проєктів [4].

Показовим прикладом інтеграції краудфандингу в фінансову стратегію є проєкт Промприлад.Реновація, який продемонстрував можливість залучення значних інвестицій через модель колективного фінансування [5]. Такий підхід дозволяє диверсифікувати ризики та підвищити фінансову стійкість підприємства.

Попри успішні кейси, найбільшою перешкодою залишається права невизначеність. Вважаємо, що відсутність спеціального закону про краудфандинг в Україні змушує компанії балансувати на межі цивільного та податкового права. Кожну кампанію потрібно розглядати як окремий податковий об'єкт: для благодійних проєктів це можуть бути «дарунки», а для товарних – дохід від передпродажу [3].

«Для юридичного оформлення краудфандингової платформи необхідна наявність таких документів, як правила платформи, договір між платформою та автором проєкту та угода про конфіденційність» [6]. Крім того, фінансовий менеджер повинен враховувати репутаційні ризики. Провал кампанії або затримка у виконанні зобов'язань перед тисячами людей можуть стати фатальними для бренду. Для мінімізації ризиків необхідно впроваджувати регулярну публічну звітність та навіть проходити незалежний аудит, щоб підвищити довіру інвесторів.

Інтеграцію краудфандингу у фінансову стратегію підприємства доцільно здійснювати поетапно, що дозволяє мінімізувати ризики та підвищити ефективність залучення капіталу. На початкових стадіях розвитку бізнесу краудфандинг виступає інструментом ринкової валідації ідеї та джерелом стартового фінансування. Надалі успішно реалізована кампанія формує позитивний сигнал для зовнішніх стейкхолдерів, зокрема інституційних інвесторів і банківських установ, підтверджуючи наявність реального попиту на продукт.

Інтеграція краудфандингу у систему фінансового менеджменту відображає перехід до відкритої, інклюзивної моделі бізнесу, в якій ключовим ресурсом стає довіра. У таких умовах змінюється підхід до оцінки вартості

капіталу: поряд із традиційними фінансовими показниками зростає значення ринкової валідації та рівня залученості спільноти.

Глобальні тенденції свідчать про подальшу інституціоналізацію краудфандингу та його інтеграцію в систему фінансових інструментів інноваційних підприємств. Для України стратегічно важливим є формування чіткого регуляторного середовища, гармонізованого з європейськими стандартами, що створить передумови для масштабування успішних практик, зокрема проєкту Промприлад.Реновація.

Отже, краудфандинг слід розглядати не лише як інструмент фінансування, а як механізм стратегічного розвитку підприємства, що поєднує фінансові, маркетингові та соціальні аспекти. Його ефективність безпосередньо залежить від здатності підприємства трансформувати довіру широкого кола учасників у стійку конкурентну перевагу.

Список використаних джерел:

1. Юрчишена Л., Бартош А., Щербата А. Краудфандинг та краудлендінг як альтернативні способи фінансування в Україні. *Галицький економічний вісник*. 2024. № 1 (89). С. 210–214. URL: <https://galicianvisnyk.tntu.edu.ua/pdf/89/1334.pdf> (дата звернення: 04.04.26).

2. Краудфандинг в Україні: можливості та ризики для бізнесу. *Юридична компанія «Колт»*. URL: <https://kolt.com.ua/kraudfanding-v-ukrayini-mozhливosti-ta-riziki-dlya-biznesu/> (дата звернення: 04.04.26).

3. Краудфандинг: що це таке і як він працює. *GivingTuesday Україна*. URL: <https://givingtuesday.ua/statti/kraudfandyng-shho-cze-take-i-yak-vin-praczyuye/> (дата звернення: 05.04.26).

4. Про платформу «Спільнокошт». *Велика Ідея*. URL: <https://biggggidea.com/> (дата звернення: 06.04.26).

5. Промприлад.Реновація вже зібрав понад \$4 млн інвестицій від 300 інвесторів. *Промприлад.Реновація* : офіційний сайт проєкту. URL: <https://promprylad.ua/ua/promprylad-renovatsiya-vzhe-zibrav-ponad-4-mln-investitsiy-vid-300-investoriv/> (дата звернення: 05.04.26).

6. Краудфандинг та альтернативне фінансування: юридичні можливості для малого бізнесу. *ЛІГА:ЗАКОН*. URL: https://jurliga.ligazakon.net/news/236116_kraudfanding-ta-alternativne-fnansuvannya-yuridichn-mozhливost-dlya-malogo-bznesu (дата звернення: 07.04.26).

Піхоцький Михайло,
студент III курсу спеціальності
G17 Архітектура та містобудування,
ЗВО «Університет Короля Данила»
Науковий керівник:
Піхоцький Назарій,
викладач кафедри інформаційних технологій,
ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0009-0008-5865-2139>

ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В МІСТОБУДУВАННІ

Сучасний етап розвитку міст характеризується значним ускладненням їх просторової структури, зростанням щільності забудови, транспортного навантаження та соціальної активності населення. У таких умовах традиційні методи містобудівного проектування, які базуються переважно на історичних даних, нормативних підходах і професійному досвіді архітекторів, виявляються недостатньо ефективними для вирішення комплексних завдань організації міського середовища. У зв'язку з цим особливого значення набуває впровадження технологій штучного інтелекту, які дозволяють здійснювати глибокий аналіз, моделювання та оптимізацію урбаністичних процесів.

Одним із найбільш перспективних напрямів є використання генеративного штучного інтелекту у поєднанні з методами багатоагентного моделювання (*Agent-Based Modeling*). Цей підхід передбачає створення так званих «синтетичних мешканців» – віртуальних агентів, які відтворюють поведінку реальних користувачів міського простору. Кожному агенту задаються індивідуальні параметри, зокрема вік, професія, рівень доходу, фізичні можливості, щоденні маршрути та поведінкові сценарії. Це дозволяє створити цифрову модель соціального середовища, яка значно точніше відображає реальні процеси, ніж узагальнені статистичні показники.

У процесі моделювання проєктоване середовище інтегрується у симуляцію, де тисячі агентів взаємодіють між собою та з простором. Такий підхід дає змогу виявити ключові проблеми ще на ранніх етапах проєктування. Зокрема, аналізуються пішохідні та транспортні потоки, виникнення зон перевантаження, доступність інфраструктури для мало-

мобільних груп населення, а також формування неактивних або ізольованих територій. Окрім цього, можливим є моделювання різних сценаріїв розвитку території, що дозволяє обрати найбільш ефективний варіант забудови.

Важливим інструментом сучасного містобудування є також технологія міських цифрових двійників (*Urban Digital Twins*). На відміну від статичних тривимірних моделей, цифровий двійник являє собою інтегровану динамічну систему, яка об'єднує інформацію з різних джерел, включаючи сенсорні дані (*IoT*), геоінформаційні системи та інформаційне моделювання будівель (*BIM*). Це дозволяє створити повноцінну цифрову копію міста, яка функціонує у режимі реального часу [1, с. 79].

Застосування цифрових двійників відкриває широкі можливості для сценарного аналізу та прогнозування. Наприклад, за їх допомогою можна оцінити вплив нових архітектурних об'єктів на мікроклімат, розподіл сонячного освітлення, циркуляцію повітря та енергоспоживання. Використання методів чисельного моделювання, зокрема методу скінченних елементів, дозволяє точно розраховувати навантаження на конструкції, а також оцінювати енергоефективність будівель. Таким чином, цифрові двійники сприяють підвищенню якості проектних рішень та зменшенню ризиків на етапі реалізації.

Не менш важливим є застосування сучасних геоінформаційних систем (*3D GIS*), які забезпечують аналіз просторових характеристик міста у тривимірному середовищі. На відміну від традиційних двовимірних карт, такі системи враховують рельєф місцевості, висотність забудови, щільність населення та інші параметри, що впливають на функціонування міського простору. Одним із ключових інструментів є ізохронний аналіз, який дозволяє визначити реальну доступність об'єктів з урахуванням транспортної мережі, рельєфу та швидкості пересування.

Додатково використовується аналіз видимості (*viewshed analysis*), який базується на визначенні ліній прямої видимості між точками у просторі. Це дає можливість оптимізувати розміщення архітектурних об'єктів, оглядових майданчиків, рекреаційних зон і громадських просторів, забезпечуючи як естетичну привабливість, так і функціональну ефективність середовища.

Суттєву роль у дослідженні міського простору відіграє теорія просторової синтаксики (*Space Syntax*), яка аналізує взаємозв'язок між конфігурацією простору та соціальною активністю населення. Цей підхід базується на представленні міської структури у вигляді мережі взаємопов'язаних елементів (вулиць, проходів, площ), що дозволяє оцінити рівень їхньої

інтеграції та транзитного потенціалу. Показники інтеграції відображають доступність певної точки з інших частин міста, тоді як показники вибору характеризують ймовірність проходження через неї основних потоків руху. Це дає змогу прогнозувати рівень використання територій та уникати формування ізольованих і нефункціональних просторів.

Окремої уваги заслуговують технології дистанційного зондування [2, с. 64] Землі та аналізу зеленої інфраструктури, які активно використовуються у поєднанні зі штучним інтелектом. Зокрема, застосування Lidar-сканування дозволяє отримувати високоточні тривимірні моделі рельєфу та забудови з точністю до міліметрів. Це є надзвичайно важливим при проектуванні складних територій, зокрема ділянок зі значними перепадами висот або терасованою забудовою.

Крім того, спектральний аналіз рослинності (наприклад, за індексом NDVI) дозволяє оцінювати стан зелених насаджень і ефективно планувати їх розміщення. Оптимізація зеленої інфраструктури сприяє покращенню мікроклімату, зниженню температури в міському середовищі та підвищенню енергоефективності будівель. Додатково здійснюється розрахунок систем водовідведення та дренажу, що дозволяє уникнути підтоплень і забезпечити стійкість міської інфраструктури до кліматичних змін.

Таким чином, використання штучного інтелекту у містобудуванні формує новий підхід до проектування міського середовища, який базується на комплексному аналізі даних, моделюванні та прогнозуванні. Поєднання таких технологій, як багатоагентні системи, цифрові двійники, геоінформаційні системи [3, с. 346], просторовий аналіз і дистанційне зондування, дозволяє створювати більш ефективні, безпечні та комфортні міські простори.

Водночас важливо зазначити, що впровадження штучного інтелекту не повинно розглядатися як повна заміна професійної діяльності архітектора чи урбаніста. Навпаки, ці технології виступають як допоміжний інструмент, що розширює можливості аналізу та прийняття рішень. Ключову роль і надалі відіграє людський фактор – творчість, критичне мислення та відповідальність за формування якісного міського середовища.

Список використаних джерел:

1. Євдокімов А. А. Інтеграція ГІС, BIM-технологій та штучного інтелекту. *Геопросторове забезпечення містобудування та територіального планування* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 17 жовтня 2024 р.). Харків : ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2024. С. 79–81.

2. Євдокімов А. А., Шапочкін О. О. Автоматизація аналізу даних дистанційного зондування для підвищення ефективності геопросторового забезпечення містобудівних процесів. *Геопросторове забезпечення містобудування та територіального планування* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 17 жовтня 2024 р.). Харків : ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2024. С. 63–65.

3. Поморцева О. Є. Основи геоінформаційних систем і бази даних : підручник. Харків : ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2022. 346 с.

УДК 351(477)(075.4)

Понайда Романія,
*студентка II курсу групи КПДс-24-3,
ЗВО «Університет Короля Данила»*
Науковий керівник:
Луцький Роман,
*доктор юридичних наук, професор,
директор Науково-дослідного інституту
імені Академіка Івана Луцького,
ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна*

ХАРАКТЕРИСТИКА ОЗНАК УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ ЗГІДНО З КОНСТИТУЦІЄЮ

Україна є сучасною державою, правова природа, організація влади та базові цінності якої визначені Конституцією України. Саме її норми розкривають основні ознаки Української держави, зміст публічної влади та місце прав людини в конституційному ладі. В умовах війни, внутрішніх перетворень і європейської інтеграції конституційно-правова характеристика набуває особливого значення, оскільки через неї розкриваються зміст державного суверенітету, демократичні засади влади, соціальна спрямованість держави, вимоги правової державності, а також межі діяльності органів влади.

Першою визначальною ознакою Української держави є її суверенітет і незалежність. Відповідно до статті 1 Конституції України, Україна є суверенною і незалежною державою, а стаття 2 встановлює, що її суверенітет поширюється на всю територію, яка є цілісною і недоторканною [3]. Це положення має базове значення для всього конституційного ладу. О. Бориславська пов'язує конституційну ідентичність України із захистом суверенітету, державності та територіальної цілісності в умовах збройної

агресії та одночасного руху до Європейського Союзу [1, с. 6]. Отже, суверенітет виступає визначальною ознакою держави і юридичною умовою збереження її конституційного порядку.

Важливою ознакою Української держави є її унітарний характер, що означає цілісність території, єдність системи публічної влади, спільний правопорядок і відсутність державного суверенітету в окремих частинах держави. Стаття 2 Конституції України прямо закріплює, що Україна є унітарною державою [3]. Така модель виключає федеративне тлумачення територіального устрою та дає можливість точніше визначити природу української державності як єдиної політико-правової організації суспільства.

Серед ключових ознак Української держави також слід виокремити її демократичний характер. Згідно зі статтею 5 Конституції України, Україна є республікою, а носієм суверенітету і єдиним джерелом влади є народ, який здійснює її безпосередньо та через органи державної влади і місцевого самоврядування [3]. Ця норма закріплює народовладдя як основу державного ладу. О. Скрипнюк пов'язує розвиток українського парламентаризму з представницьким врядуванням, політичною відповідальністю, повагою до прав людини та процедурною легітимністю рішень [5, с. 42]. Демократичний характер Української держави виявляється в тому, що влада походить від народу, здійснюється у правових формах і перебуває під суспільним контролем.

Народовладдя не може існувати поза впорядкованою системою органів влади, тому ключове місце в характеристиці Української держави займає принцип її поділу на законодавчу, виконавчу та судову гілки. Це прямо передбачено статтею 6 Конституції України [3]. Такий поділ визначає будову державного механізму, коло повноважень кожного органу та межі їхньої діяльності. Н. Пархоменко підкреслює, що принцип розподілу влади пов'язаний із системою джерел національного права, обсягом компетенції кожного органу та механізмом стримувань і противаг [4, с. 34]. На її думку, чітке розмежування повноважень має значення для стабільності держави, легітимності правотворення та запобігання узурпації влади [4, с. 48]. Тому принцип поділу влади належить до засадничих рис української державності.

Організація влади в Україні підпорядкована ідеї правової держави. Стаття 8 Конституції України закріплює принцип верховенства права та найвищу юридичну силу Конституції [3]. Це означає, що діяльність органів державної влади має здійснюватися на правовій основі, в межах

визначених повноважень і за встановленими процедурами. Конституційні норми є обов'язковими для всіх суб'єктів, а права людини підлягають юридичному захисту. Через це правова держава характеризується не формальною наявністю законів, а реальним підпорядкуванням влади праву.

Поряд з цим Конституція України визначає державу як соціальну. Зміст цієї ознаки розкривають статті 1 і 3 Конституції України, у яких людина, її життя і здоров'я, честь, гідність, недоторканність і безпека визнаються найвищою соціальною цінністю, а утвердження і забезпечення прав і свобод людини визначено головним обов'язком держави [3]. Ю. Кириченко зазначає, що держава виступає суб'єктом конституційних обов'язків, а її діяльність слід оцінювати через відповідальність перед людиною і суспільством [2, с. 33]. У цьому розумінні соціальна держава – це держава, для якої права людини визначають зміст діяльності органів влади та межі їхніх рішень.

Повнота конституційно-правової характеристики України неможлива без урахування її національного, культурного і мовного змісту. Статті 10 і 11 Конституції України закріплюють державний статус української мови, обов'язок держави сприяти консолідації та розвитку української нації, її історичної свідомості, традицій і культури, а також розвиткові етнічної, культурної, мовної та релігійної самобутності корінних народів і національних меншин України [3]. О. Бориславська розглядає ці положення як правове вираження конституційної ідентичності України [1, с. 8-9]. Через них у тексті Основного Закону закріплюються фундаментальні цінності політичної спільноти, що мають значення і для збереження державності, і для подальшого розвитку конституційного ладу.

У цьому контексті республіканська форма правління постає як організаційний вираз демократичної держави. Стаття 5 Конституції України прямо встановлює, що Україна є республікою [3]. Це означає формування органів влади на визначений строк, здійснення ними повноважень у межах конституційної компетенції та наявність публічної відповідальності. У поєднанні з народним суверенітетом і принципом поділу влади республіканська форма правління забезпечує правову організацію державної влади та виключає її монархічну або персоналістську побудову. Погляди О. Скрипнюка на парламентаризм і європейські стандарти демократії дають підстави пов'язувати цю форму правління з представницьким характером влади, процедурною відкритістю та конституційною відповідальністю [5, с. 44].

Сучасне розуміння Української держави формується під впливом війни та курсу на європейську інтеграцію. За спостереженням О. Бориславської, конституційна ідентичність України складається в площині двох взаємопов'язаних процесів: захисту національного суверенітету та входження до європейського правового простору [1, с. 11]. За таких умов конституційно-правова характеристика держави охоплює здатність держави зберігати власні засадничі конституційні цінності, підтримувати стійкість державного ладу, захищати територіальну цілісність і водночас розвивати демократичні інститути, принцип верховенства права та механізми захисту прав людини відповідно до європейських стандартів [1, с. 11-12; 5, с. 45-47].

Важливою рисою Української держави є її конституційна відповідальність перед людиною. У статті 3 Конституції України встановлено, що держава відповідає перед людиною за свою діяльність, а утвердження і забезпечення прав і свобод людини є її головним обов'язком [3]. Це означає, що діяльність органів влади має оцінюватися з погляду її спрямованості на захист людини, її гідності, безпеки та прав. Ю. Кириченко розглядає конституційні обов'язки держави як категорію, що дає змогу точніше окреслити межі публічної влади та її відповідальність перед громадянином [2, с. 35]. Отже, у конституційно-правовому значенні Українська держава є системою публічної влади, покликаною забезпечувати права людини, стабільність конституційного ладу та суспільний порядок.

Таким чином, конституційно-правова характеристика Української держави розкривається через сукупність взаємопов'язаних ознак, закріплених у Конституції України: суверенітет, незалежність, унітарний устрій, республіканську форму правління, демократичний, соціальний і правовий характер держави, принцип розподілу влади, верховенство права, народний суверенітет та пріоритет прав людини. Сучасне розуміння Української держави формується на перетині захисту суверенітету, конституційної ідентичності, розвитку демократичних інститутів, правової організації влади та відповідальності держави перед людиною. За поточних умов ця характеристика має прикладний зміст, оскільки визначає напрям розвитку держави, межі здійснення влади та правові орієнтири подальших перетворень.

Список використаних джерел:

1. Бориславська О. Концепт конституційної ідентичності: між викликами війни та вимогами європейської інтеграції. *Український часопис конституційного права*. 2025. № 3 (36). С. 3-14. DOI: <https://doi.org/10.30970/jcl.3.2025.1>
2. Кириченко Ю. В. Конституційні обов'язки Української держави: загальна характеристика. *Право і суспільство*. 2024. № 5. С. 31-37. DOI: <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2024.5.5>
3. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/constitution> (дата звернення: 14.04.2026).
4. Пархоменко Н. Конституційний принцип розподілу державної влади як основа формування системи джерел національного права. *Український часопис конституційного права*. 2025. № 3 (36). С. 29-40. DOI: <https://doi.org/10.30970/jcl.3.2025.3>
5. Скрипнюк О. Європейські стандарти демократії як орієнтир розвитку українського парламентаризму. *Право України*. 2025. № 4. С. 38-57. DOI: <https://doi.org/10.33498/loiu-2025-04-038>

УДК 001.89:613-057.875(045)

Приходько Володимир,

*завідувач кафедри теорії та методики спортивної підготовки,
доктор педагогічних наук, професор,
ЗВО «Український державний університет науки і технологій»
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6980-1402>*

Солодка Оксана,

*доцент кафедри боксу, боротьби та важкої атлетики,
кандидат наук з фізичного виховання та спорту, доцент,
ЗВО «Український державний університет науки і технологій»,
м. Дніпро, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3434-8139>*

НАУКОВА ШКОЛА ФОРМУВАННЯ БУДІВНИЧИХ ВЛАСНОГО ЗДОРОВ'Я В ЗАКЛАДАХ ФАХОВОЇ І ВИЩОЇ ОСВІТИ

Збереження здоров'я людини як цінності та ресурсу життєдіяльності стає однією з ключових педагогічних проблем в Україні і світі. В умовах зростання хронічних неінфекційних захворювань, психоемоційного перевантаження та гіподинамії традиційна система «Фізичного виховання» у закладах фахової і вищої освіти виявляється неспроможною ефективно відповідати на ці виклики.

Ще у 1980-х рр. доведено неможливість вирішення проблеми становлення фізкультурно-діяльної особистості, яка бажає, знає і вміє піклуватися

про своє здоров'я, у спосіб читання лекцій і методичних занять за програмою «Фізичного виховання». Однак період від розпаду СРСР і до середини 2010-х рр. характеризувався фактичним ігноруванням цього педагогічного протиріччя, що призвело до системного розриву між змістом «Фізичного виховання» та реальними потребами здобувачів освіти у збереженні і зміцненні здоров'я.

Вказане відбувалося не тільки на шкоду авторитету цієї навчальній дисципліні, яка невпинно втрачала свої позиції, але й здоров'ю здобувачів освіти. Лише 64,5 % нашої молоді мали середній рівень, а у 25,8 % був низький рівень сформованості цінностей здоров'я [3, с. 59]. Близько 90 % здобувачів мали відхилення в стані здоров'я і їх кількість щорічно збільшувалася [2, с. 92].

Це доводить потребу обґрунтування і впровадження на замикаючому етапі багаторічних організованих занять дітей і молоді фізичною культурою, а саме в закладах фахової вищої освіти, освітньо-орієнтованого «Фізичного виховання», яке забезпечить формування компетентностей будівництва власного здоров'я.

Об'єктивна суперечність між потребою наявності компетентностей з управління власним здоров'ям і домінуванням розвитку фізичних якостей у «Фізичному вихованні» зумовила формування наукової школи непрофесійної фізкультурної освіти, концепції та педагогічної технології її впровадження [5].

Поняття наукової школи є розпливчастим і припускає різні тлумачення. За орієнтир обираємо бачення академіка С. У. Гончаренка. «Наукова школа – це традиція мислення, особлива наукова атмосфера, поява значної наукової ідеї, що є головним для створення наукової школи... Для цього (засновник) повинен перебувати на магістральній лінії розвитку даної галузі наукового знання, бути орієнтованим до розв'язання таких задач, за якими майбутнє» [1, с. 10].

Вказаний підхід до розуміння розвитку передбачає відхід від лінійних моделей і визнання множинності можливих траєкторій. У цьому контексті важливим є поняття «флуктуацій» як збурень, що підводять систему до точки біфуркації – вибору подальшої стратегії розвитку [1, с. 17]. Саме таку роль відіграє розроблена концепція непрофесійної фізкультурної освіти здобувачів.

Сучасний стан фізичного виховання у закладах фахової і вищої освіти в Україні, на жаль, все ще характеризується наявністю глибинної суперечності між її традиційною спортивно-орієнтованою спрямованістю

та реальними потребами людини у збереженні й зміцненні здоров'я. Натомість упродовж тривалого часу «Фізичне виховання» розвивалося переважно як система підготовки дітей та молоді до спортивної діяльності, або ж за підходами тренування, притаманними спортивній діяльності, що визначило його зміст, методи та результати. Така орієнтація виявилася недостатньою для більшості здобувачів освіти, для яких фізична активність не є спортивно-спрямованою, але є важливою умовою їх життєдіяльності, працездатності та довготривалого здоров'я. Це свідчить про обмеженість традиційної парадигми фізичного виховання як освітньої системи.

У межах наукової школи обґрунтовано необхідність переходу від традиційної моделі «Фізичного виховання» у закладах фахової і вищої освіти саме на замикаючому етапі багаторічних організованих занять дітей та молоді фізичною культурою до непрофесійної фізкультурної освіти як цілісного освітнього процесу, спрямованого на формування компетентностей і здатності людини до свідомої та успішної діяльності з будівництва власного здоров'я. Такий підхід передбачає переосмислення базових категорій фізичної культури, а також фахової і вищої освіти, зміну цілей, змісту і результатів освітнього процесу.

Методологічну основу наукової школи становить інтеграція суб'єктного, компетентнісного, системного і міждисциплінарного підходів, що дають цілісне бачення процесу формування особистості як будівничого власного здоров'я.

Об'єкт дослідження – фізкультурна освіта у системі фахової і вищої освіти.

Предмет дослідження – теоретико-методологічні засади непрофесійної фізкультурної освіти як процесу формування здатності людини до свідомого будівництва власного здоров'я.

Центральним теоретичним положенням наукової школи є визнання здобувачів фахової і вищої освіти не лише об'єктом педагогічного впливу, а й суб'єктом діяльності щодо власного здоров'я. У цьому контексті непрофесійна фізкультурна освіта (НпФО) розглядається як процес формування знань, умінь, цінностей і першого досвіду, що забезпечують здатність особистості самостійно приймати рішення у сфері фізичної активності та відповідально ставитися до власного фізичного стану впродовж життя [4].

НпФО у запропонованому розумінні виходить за межі традиційного уявлення про «Фізичне виховання» лише як сукупності вправ і нормативів.

Вона набуває ознак інтегративного освітнього явища, що поєднує педагогічні, медико-біологічні, психологічні та соціальні компоненти. Такий підхід дійсно дозволяє забезпечити формування культури здоров'я як системного результату освіти.

Результати: обґрунтовано концепцію непрофесійної фізкультурної освіти як нового наукового напрямку; доведено потребу переходу в закладах фахової і вищої освіти від спортивно-орієнтованої до освітньо-орієнтованої парадигми; розроблено модель НпФО у системі фахової і вищої освіти; визначено компетентнісний профіль викладача НпФО; доведено необхідність підготовки магістрів для реалізації НпФО; обґрунтовано роль стейкхолдерів у формуванні змісту освіти майбутніх фахівців. Вказані результати формують дійсно наукову концепцію і систему непрофесійної фізкультурної освіти здобувачів [4; 6; 7].

Результати започаткованої наукової школи можуть бути використані: для модернізації системи фізкультурної освіти майбутніх магістрів спеціальностей «Фізична культура» та «Фізична культура і спорт»; розроблення освітніх програм підготовки магістрів; впровадження НпФО у закладах фахової і вищої освіти; розширення практики формування культури здоров'я. Ефективність запропонованої концепції підтверджують результати апробації НпФО в умовах педагогічного експерименту, організованого і проведеного в Українському державному хіміко-технологічному університеті (м. Дніпро). Результати цього впровадження підтверджено позитивною динамікою показників інтелектуальної сфери, фізкультурної компетентності і фізичним станом здобувачів [6].

Таким чином, наукова школа непрофесійної фізкультурної освіти формує новий напрям у педагогіці фізичної культури, що базується на визнанні людини суб'єктом будівництва власного здоров'я та забезпечує перехід до освітньо-орієнтованої, компетентнісної парадигми дисципліни «Фізичне виховання».

Наукова новизна започаткованої наукової школи полягає у концептуальному переосмисленні змісту «Фізичного виховання» як освітнього процесу, спрямованого на формування суб'єкта будівництва власного здоров'я. Запропоновано також новий понятійний апарат, обґрунтовано непрофесійну фізкультурну освіту як цілісне педагогічне явище та розроблено відповідну педагогічну технологію її реалізації у закладах фахової і вищої освіти [7].

Перспективи подальших досліджень пов'язані з перевіркою розробленої технології у різних освітніх контекстах, уточненням механізмів

формування діяльної позиції здобувачів, а також розширенням практики впровадження НпФО в освіті України. Пропонований підхід створює підґрунтя для формування парадигми, орієнтованої на діяльну особистість як суб'єкта власного здоров'я.

Список використаних джерел:

1. Гончаренко С. Наукові школи в педагогіці. *Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи*. 2013. С. 7-28. URL: chrome-extension://efaidnbnmnnibpcajpcgglefindmkaj/https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/106785/1/%D0%9D%D0%B0%D1%83%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D1%96%20%D1%88%D0%BA%D0%BE%D0%BB%D0%B8%20%D0%B2%20%D0%BF%D0%B5%D0%B4%D0%B0%D0%B3%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%86%D1%96.pdf(дата звернення: 21.03.2026).
2. Зволінська О. М., Мозолюк Є. Ю. Порушення постави дітей та підлітків як фактор розвитку неправильного прикусу. *Сучасна стоматологія*. 2018. № 1 (90). С. 90–93.
3. Калиниченко І. О. Гігієнічні аспекти збереження здоров'я школярів. *Молодий вчений*. 2016. № 11.1 (38.1). С. 56–59.
4. Приходько В. Будівництво власного здоров'я (організаційно-педагогічні аспекти) : монографія. Дніпро : Інновація, 2023. 408 с.
5. Приходько В. В. Педагогічні засади фізкультурної освіти студентів (досвід ігрового проєктування та експертизи) : дис. ...д-ра пед. наук : 13.00.04. Москва, 1991. 416 с.
6. Приходько В., Салов В., Чернігівська С., Вілянський В., Кравченко К. Реформа фізичного виховання майбутніх бакалаврів у вітчизняній вищій школі (компетентнісний підхід) : монографія. 2-ге вид., випр. та доп. Дніпро : Інновація, 2021. 350 с.
7. Приходько В., Томенко О., Чернігівська С. Освітні ефекти фізичної культури : монографія. Дніпро : Інновація, 2022. 528 с.

Сай Назарій,

*студент II курсу групи КПДс-24-3,
ЗВО «Університет Короля Данила»*

Науковий керівник:

Луцький Роман,

*доктор юридичних наук, професор,
директор Науково-дослідного інституту
імені Академіка Івана Луцького,
ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна*

ВЕРХОВЕНСТВО КОНСТИТУЦІЇ УКРАЇНИ У СИСТЕМІ ДЖЕРЕЛ НАЦІОНАЛЬНОГО ПРАВА: МЕХАНІЗМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ТА ГАРАНТІЇ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Юридична сила Конституції є однією з ключових ознак її правової природи, оскільки через неї визначається місце Основного Закону в системі джерел права, обов'язковість його приписів та межі діяльності органів влади. Від цього залежить, чи виступає Конституція дієвим регулятором законодавства, правозастосування та судової практики, чи її положення зберігають переважно декларативний характер. У конституційному праві юридична сила Конституції розкривається через її верховенство, найвищу юридичну силу, пряму дію норм, установчий характер і спеціальний порядок внесення змін, що забезпечує стабільність конституційного ладу, узгодженість правової системи та підпорядкування поточного законодавства конституційним приписам.

Основу розуміння юридичної сили Конституції становить стаття 8 Конституції України. У ній закріплено принцип верховенства права, найвищу юридичну силу Конституції та пряму дію її норм. Закони та інші нормативно-правові акти мають прийматися на основі Конституції і відповідати їй [2]. Отже, Конституція посідає верхній щабель у системі джерел права, а будь-який акт нижчої юридичної сили оцінюється крізь призму його відповідності Основному Закону. Конституційний Суд України прямо вказує, що після Конституції, яка має найвищу юридичну силу, закони займають провідне місце в ієрархії нормативно-правових актів, а будь-який закон повинен розвивати, конкретизувати й деталізувати конституційні приписи та не суперечити їм [3].

Юридична сила Конституції насамперед виявляється в її верховенстві. Воно визначає межі правотворчості, зміст повноважень органів влади та загальні засади функціонування всієї правової системи. У науковій літературі конституційна правотворчість розглядається як самостійний інститут, а верховенство конституційних норм – як результат чіткого розмежування конституційного процесу, конституційної процедури та звичайної нормотворчості [5, с. 28-30]. За такого розуміння юридична сила Конституції проявляється у визначальному впливі на всю систему законодавства: кожен нормативно-правовий акт має узгоджуватися з її приписами за змістом і процедурою, а правотворчість повинна розвиватися в межах конституційного порядку [5, с. 123-125]. Таке бачення відповідає і правовим позиціям Конституційного Суду України, який поширює верховенство конституційних норм на всі сфери державної діяльності, включно із законотворчим процесом [3].

Із верховенством Конституції прямо пов'язана її найвища юридична сила. Це властивість, завдяки якій Конституція слугує критерієм чинності та допустимості інших нормативних актів. У правовій системі України звичайний закон може діяти лише за умови його змістовної і процедурної відповідності Основному Закону. Конституційний Суд України підкреслює, що повторне запровадження регулювання, яке вже було визнано неконституційним, порушує припис частини другої статті 8 Конституції, згідно з яким закони та інші нормативно-правові акти приймаються на основі Конституції України і повинні відповідати їй [3]. Отже, найвища юридична сила Конституції означає, що її приписи є обов'язковим орієнтиром для правотворчості та правозастосування, а будь-який відступ від їх змісту є неприпустимим [2; 3].

Пряма дія норм Конституції становить один із ключових проявів її юридичної сили та виражає можливість безпосереднього застосування конституційних приписів [2; 3]. Стаття 8 Конституції України і правові позиції Конституційного Суду України закріплюють, що поточне законодавство покликане розвивати й конкретизувати ці норми в межах конституційного змісту [2; 3]. За таких умов суд, орган влади чи посадова особа повинні співвідносити кожен припис закону з Основним Законом і надавати перевагу конституційним положенням у разі колізії [3; 4, с. 442-444]. Т. Подорожна пов'язує природу Конституції як акта прямої дії з процесом конституціоналізації правової системи та формуванням конституційної правосвідомості [4, с. 440-442]. У такому розумінні пряма дія забезпечує присутність Конституції в повсякденному правозастосуванні, перетворює

її приписи на безпосередню правову основу захисту прав людини та надає юридичній силі Конституції практичного змісту.

Юридична сила Конституції розкривається і через закріплені в ній конституційні цінності. А. Ірклієнко пов'язує верховенство та найвищу юридичну силу Конституції з концептом вірності Конституції як типом праворозуміння [1, с. 53-56]. Авторка вкладає в це поняття перевірку правових актів на відповідність Основному Закону, належне тлумачення його норм, повагу до конституційних цінностей і конституційну відповідальність [1, с. 53-56]. Це означає, що юридична сила Конституції виявляється в обов'язковості її приписів і в сприйнятті Конституції як носія базових орієнтирів для держави, права та суспільства. За такого розуміння пріоритет Конституції підтримується ієрархією нормативних актів, судовим контролем, правовою культурою та характером тлумачення, у межах якого конституційні приписи зберігають свій зміст і спрямовують правотворчість та правозастосування.

Особливість юридичної сили Конституції впливає і з її установчого характеру. Конституція є актом установчої влади народу, а тому її зміна підпорядкована спеціальним, ускладненим правилам. Розділ XIII Конституції України встановлює особливий порядок внесення змін, а окремі положення можуть змінюватися лише за додержання підвищених процедурних вимог [2]. Науковці підкреслюють, що юридична природа конституційного процесу і конституційної процедури відрізняється від звичайної нормотворчості, а статус суб'єкта схвалення змін до Конституції не може зводитися до консультативно-дорадчого рівня [5, с. 72-95]. Такий порядок посилює стабільність Конституції та захищає її від ситуативних політичних рішень [5, с. 72-95].

Реальне значення юридичної сили Конституції забезпечується конституційним контролем. Закріплення в Основному Законі його найвищої юридичної сили не усуває появи актів, що суперечать конституційним приписам. Їх перевірка покладена на Конституційний Суд України, який оцінює нормативні акти на відповідність Конституції та формує правові позиції щодо змісту її норм [3]. Через це конституційне правосуддя забезпечує охорону конституційного порядку, підтримує ієрархію нормативно-правових актів і усуває відступи від Конституції. У наукових працях також підкреслюється значення актів конституційного судочинства, інституту конституційної скарги та судової аргументації в судах конституційної і загальної юрисдикції [5, с. 123-125]. Отже, конституційне правосуддя є однією з головних гарантій юридичної сили Конституції.

Юридична сила Конституції визначає і зміст поточного законодавства. Жоден галузевий акт не може існувати поза межами, встановленими Основним Законом, адже Конституція задає загальні орієнтири правового регулювання та критерії допустимості нормативних рішень. Т. Подорожна зазначає, що ухвалення Конституції України 1996 року започаткувало конституційне перетворення правової системи, а процес конституціоналізації визначив параметри взаємної відповідальності держави і людини, держави і громадянського суспільства [4, с. 440-442]. У цьому виявляється одна з ключових властивостей юридичної сили Конституції: вона впорядковує правову систему, забезпечує її внутрішню узгодженість і спрямовує розвиток законодавства відповідно до конституційних приписів [3; 4, с. 440-442].

Для судової практики юридична сила Конституції означає обов'язок застосовувати закон відповідно до її приписів і тлумачити норми галузевого законодавства крізь призму Основного Закону. Судове рішення не може ґрунтуватися на положенні закону, зміст якого суперечить Конституції або відривається від її засад. Із правових позицій Конституційного Суду України випливає, що поточне законодавство має ґрунтуватися на Конституції та застосовуватися в межах, сумісних з нею [3]. За таких умов Конституція виступає критерієм тлумачення всього законодавства, орієнтиром для оцінки змісту правової норми та правовою основою захисту прав людини. Через це її юридична сила набуває реального змісту в повсякденному правозастосуванні [2; 3].

Таким чином, юридична сила Конституції охоплює її верховенство, найвищу юридичну силу, пряму дію норм, установчий характер і визначальний вплив на всю правову систему. Конституція встановлює обов'язкові орієнтири для законотворчості, правозастосування та діяльності органів публічної влади. Її приписи визначають межі державної влади, порядок ухвалення нормативних актів і загальні засади правового регулювання. Завдяки цьому Конституція виступає реальним правовим орієнтиром для держави, суду та суспільства.

Список використаних джерел:

1. Ірклієнко А. І. Вірність Конституції України як основний тип праворозуміння. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право.* 2022. Вип. 73. С. 53-58. DOI: 10.24144/2307-3322.2022.73.9
2. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України.* URL: <https://www.president.gov.ua/documents/constitution> (дата звернення: 16.02.2026).

3. Найвища юридична сила та пряма дія норм Конституції України. *Конституційний Суд України*. URL: <https://ccu.gov.ua/en/node/17320> (дата звернення: 16.02.2026).

4. Подорожна Т. С. Природа конституції як акта прямої дії крізь призму теорії конституціоналізації правової системи. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2026. № 1, ч. 3. DOI: 10.24144/2788-6018.2026.01.3.65

5. Поличко Т. В., Бисага Ю. М., Берч В. В., Дешко Л. М., Нечипорук Г. Ю., Петрецька Н. І. Верховенство конституційних норм у національній системі права : монографія. Ужгород : ПІК-У, 2021. 220 с. URL: https://web.ccu.gov.ua/sites/default/files/library/polychko_monografiya.pdf (дата звернення: 16.02.2026).

УДК 343.11

Сверлікова Аліна,
*студентка II курсу групи КЮс-24-3,
ЗВО «Університет Короля Данила»*
Науковий керівник:
Луцький Роман,
*доктор юридичних наук, професор,
директор Науково-дослідного інституту
імені Академіка Івана Луцького,
ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна*

КОНСТИТУЦІЙНІ ПРИНЦИПИ, НА ЯКИХ БУДУЮТЬСЯ ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ В УКРАЇНІ

Підготовче судове засідання в судовому провадженні у першій інстанції є обов'язковою і самостійною стадією кримінального процесу, в якій суд визначає можливість на законних підставах призначити кримінальне провадження до судового розгляду. Підставою для проведення такого засідання має бути надходження до суду одного з таких матеріалів: обвинувального акта, клопотання про застосування примусових заходів медичного характеру, клопотання про застосування примусових заходів виховного характеру, клопотання про звільнення від кримінальної відповідальності. Ніякі інші документи не можуть бути підставою для призначення підготовчого судового засідання [1].

З моменту одержання судом обвинувального акта та інших документів підозрюваний набуває статусу обвинуваченого (частина друга статті 42 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України)). Одержавши один з чотирьох названих документів, суд своєю ухвалою не пізніше п'яти днів з дня їх надходження призначає підготовче

судове засідання і доручає викликати учасників судового провадження (частина перша статті 314 КПК України). Відлік часу для призначення підготовчого судового засідання починається з наступного дня після одержання судом обвинувального акта або одного зі згаданих клопотань [1].

Підготовче судове засідання відбувається за участю обвинуваченого (крім випадків, коли здійснювалося спеціальне досудове розслідування), прокурора, захисника, потерпілого, його представника та законного представника, цивільного позивача, його представника та законного представника, цивільного відповідача та його представника, представника юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, згідно з правилами, передбаченими цим Кодексом для судового розгляду. Після виконання вимог, передбачених статтями 342-345 цього Кодексу, головуючий з'ясовує в учасників судового провадження їх думку щодо можливості призначення судового розгляду [1].

Завданням підготовчого провадження є процесуальне та організаційне забезпечення проведення судового розгляду, ефективність якого залежить від повноти, всебічності та ретельності його підготовки, що значною мірою ускладнюється нормами частини четвертої статті 291 КПК України, за буквальним змістом яких надавати суду будь-які документи до початку судового розгляду забороняється, окрім обвинувального акта, реєстру матеріалів досудового розслідування, цивільного позову, розписки обвинуваченого про одержання цих документів, розписки або іншого документа, що підтверджує отримання цивільним відповідачем копії цивільного позову, якщо він був пред'явлений під час досудового розслідування не до підозрюваного, та довідки про юридичну особу, щодо якої здійснюється провадження, у якій зазначаються: найменування юридичної особи, її юридична адреса, розрахунковий рахунок, ідентифікаційний код, дата і місце державної реєстрації [1].

Досудове розслідування – стадія кримінального провадження, яка починається з моменту внесення відомостей про кримінальне правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань (далі – ЄРДР) і закінчується закриттям кримінального провадження або направленням до суду обвинувального акта, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру, клопотання про звільнення особи від кримінальної відповідальності [2].

Досудове розслідування передуює провадженню в суді і покликане забезпечити його успішне проведення, однак його не можна розглядати тільки як стадію, провадження якої здійснюється до суду і для суду. Ця стадія має особливості, що свідчать про її самостійний характер, зокрема,

вона: 1) має свої самостійні завдання, які впливають із загальних завдань кримінального провадження (ст. 2 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК)), а саме: захист особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень, охорона прав та законних інтересів учасників кримінального провадження, а також забезпечення швидкого, повного та неупередженого досудового розслідування з тим, щоб кожний, хто вчинив кримінальне правопорушення, був притягнутий до відповідальності в міру своєї вини, жоден невинуватий не був обвинувачений або засуджений, жодна особа не була піддана необґрунтованому процесуальному примусу і щоб до кожного учасника кримінального провадження була застосована належна правова процедура; 2) чітко окреслені межі в системі кримінального процесу – з моменту внесення відомостей про кримінальне правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань до винесення рішення, яким завершується провадження розслідування; 3) свій зміст та свою процесуальну форму; 4) характеризується колом суб'єктів, які беруть в ній участь; 5) характеризується колом специфічних рішень, що можуть бути прийняті після закінчення досудового розслідування: закриття кримінального провадження, звернення прокурора до суду з клопотанням про звільнення особи від кримінальної відповідальності, звернення прокурора до суду з обвинувальним актом, клопотанням про застосування примусових заходів виховного характеру або клопотанням про застосування примусових заходів медичного характеру [2].

Досудове розслідування є формою досудової підготовки матеріалів кримінального провадження, яке здійснюється у формі дізнання та досудового слідства [2].

При досудовому розслідуванні кримінальних проступків у встановлених законом випадках повноваження слідчого органу досудового розслідування можуть здійснюватися співробітниками інших підрозділів: – органів внутрішніх справ; – органів безпеки; – органів, що здійснюють контроль за додержанням податкового законодавства; – органів державного бюро розслідувань.

Особливості досудового розслідування кримінальних проступків (дізнання): – не допускається застосування запобіжних заходів у вигляді домашнього арешту, застави або тримання під вартою (ст. 299 КПК); – не проводяться негласні слідчі (розшукові) дії (ст. 300 КПК); – строк дізнання – до 1 місяця, а в разі складності провадження може бути продовжений до 2 місяців (п. 1 ч. 1 ст. 19, ч. 1 ст. 294 КПК) [2].

У підготовчому судовому засіданні суд повинен вирішити наступні завдання: 1) визначити, чи підсудне йому дане кримінальне провадження з огляду на чіткі правила встановлення територіальної підсудності.

Якщо подане йому кримінальне провадження надійшло з порушенням правил визначення територіальної підсудності, суд направляє обвинувальний акт, клопотання про застосування примусових заходів медичного характеру або клопотання про застосування примусових заходів виховного характеру до відповідного суду для вирішення підсудності. В цьому разі розгляд справи в даному суді припиняється; 2) встановити, чи немає підстав для закриття провадження, передбачених пунктами 5- 8, 10 частини першої або частиною другою статті 284 КПК України, а саме: смерть підозрюваного, обвинуваченого, якщо немає заяви про його реабілітацію; скасування новим законом кримінальної відповідальності за діяння, вчинене особою; наявність вироку за тим же обвинуваченням або ухвали суду про закриття кримінального провадження за тим же обвинуваченням; відмова потерпілого (його представника) від обвинувачення в кримінальному провадженні у формі приватного обвинувачення; звільнення особи від кримінальної відповідальності; відмова прокурора від підтримання обвинувачення, якщо потерпілий також відмовляється підтримувати обвинувачення в суді; відсутність згоди держави, яка видала особу, стосовно кримінального правопорушення; після повідомлення особі про підозру закінчився строк досудового розслідування, визначений статтею 219 цього Кодексу, крім випадку повідомлення особі про підозру у вчиненні тяжкого чи особливо тяжкого злочину проти життя та здоров'я особи. За наявності однієї із вказаних підстав суд закриває провадження своєю ухвалою, яка може бути оскаржена в апеляційному порядку; 3) встановити, чи відповідають вимогам закону обвинувальний акт, клопотання про застосування примусових заходів медичного характеру або клопотання про застосування примусових заходів виховного характеру. Якщо в названих документах будуть виявлені недоліки, без усунення яких кримінальне провадження не може бути призначене до судового розгляду, суд повертає надіслані йому документи прокурору для виправлення їх змісту та форми згідно з вимогами закону. Ухвала суду про повернення прокурору даних матеріалів може бути оскаржена в апеляційному порядку; 4) затвердити угоду про примирення між потерпілим та підозрюваним у провадженні щодо кримінальних проступків, нетяжких злочинів та у кримінальному провадженні у формі приватного обвинувачення або угоду про визнання винуватості між прокурором та підозрюваним у провадженні щодо кримінальних проступків, нетяжких злочинів, тяжких злочинів; особливо тяжких злочинів, віднесених до підслідності Національного антикорупційного бюро України за умови викриття

підозрюваним чи обвинуваченим іншої особи у вчиненні злочину, віднесеного до підслідності Національного антикорупційного бюро України, якщо інформація щодо вчинення такою особою злочину буде підтверджена доказами; особливо тяжких злочинів, вчинених за попередньою змовою групою осіб, організованою групою чи злочинною організацією або терористичною групою за умови викриття підозрюваним, який не є організатором такої групи або організації, злочинних дій інших учасників групи чи інших, вчинених групою або організацією злочинів, якщо повідомлена інформація буде підтверджена доказами; угода про визнання винуватості між прокурором та підозрюваним може бути укладена щодо кримінальних проступків, злочинів, внаслідок яких шкода завдана лише державним чи суспільним інтересам. Якщо угода за змістом і процедурою укладення не відповідає приписам закону (частина сьома статті 474 КПК України), суд своєю ухвалою відмовляє в затвердженні угоди та повертає кримінальне провадження прокурору для продовження досудового розслідування; 5) коли за правилами визначення підсудності кримінальне провадження підсудне даному суду, підстав для закриття провадження не виявлено, направлені до суду прокурором матеріали відповідають вимогам КПК України, угоду про примирення або про визнання винуватості затверджено, суд одержує право своєю ухвалою призначити судовий розгляд на підставі обвинувального акта, клопотання про застосування примусових заходів медичного характеру або клопотання про застосування примусових заходів виховного характеру. Судовий розгляд має здійснюватися за процедурою провадження у першій інстанції з дотриманням в окремих випадках особливого порядку кримінального провадження, передбаченого главою 35 КПК України «Кримінальне провадження на підставі угод»; 6) доручити представнику персоналу органу пробації скласти досудову доповідь.

Список використаних джерел:

1. Підготовче засідання у кримінальному процесі. *WikiLegalAid* : довідково-інформаційна платформа правових консультацій. URL: https://legalaaid.wiki/index.php?title=Головна_сторінка
2. Загальні положення досудового розслідування. *Кримінальний процес* : мультимедійний навчальний посібник. Тема № 9 / Національна академія внутрішніх справ, кафедра кримінального процесу. Київ : НАВС, 2022. URL: https://arm.navs.edu.ua/books/public_html/lections/lecture9_1.html

Слободян Артур,
*студент II курсу групи КЮс-24-2,
Фаховий коледж ЗВО «Університет Короля Данила»*
Науковий керівник:
Луцький Роман,
*доктор юридичних наук, професор,
директор Науково-дослідного інституту
імені Академіка Івана Луцького,
ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна*

ОСОБЛИВОСТІ ПРОЦЕСУ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ

Реформа децентралізації в Україні є однією з найважливіших трансформацій державного управління за часи незалежності. Вона спрямована на передачу значної частини повноважень, ресурсів і відповідальності від центральних органів влади до органів місцевого самоврядування. У широкому розумінні децентралізація означає процес перерозподілу владних повноважень на користь місцевого рівня з метою підвищення ефективності управління, забезпечення більш якісного надання публічних послуг та розвитку демократії на місцях. Поняття реформи децентралізації охоплює комплекс політичних, адміністративних та фінансових змін, які спрямовані на формування спроможних територіальних громад. Основною ідеєю є те, що рішення мають прийматися максимально близько до громадян, які безпосередньо відчують їх наслідки. Це відповідає принципу субсидіарності, який широко застосовується в європейській практиці [3].

В Україні реформа децентралізації набула особливого значення після 2014 року, коли було проголошено курс на європейську інтеграцію та модернізацію державного управління. Вона стала відповіддю на потребу підвищення ефективності влади, подолання надмірної централізації та забезпечення розвитку регіонів. Важливим аспектом є також зміцнення місцевої демократії, оскільки громадяни отримують більше можливостей впливати на прийняття рішень. Історія процесу децентралізації в Україні має глибші корені, ніж може здатися на перший погляд. Ще з моменту проголошення незалежності у 1991 році в Україні існували певні елементи місцевого самоврядування. Проте система управління залишалася значною мірою централізованою. Конституція України 1996 року закріпила

основи місцевого самоврядування, але реальна передача повноважень залишалася обмеженою [1].

У 2000-х роках здійснювалися окремі спроби реформування адміністративно-територіального устрою та системи місцевого самоврядування, однак вони не мали системного характеру. Основні проблеми полягали у слабкій фінансовій базі місцевих бюджетів, залежності від центральної влади та неефективності управління на місцях. Переломним моментом стала реформа, розпочата у 2014 році. Вона передбачала створення об'єднаних територіальних громад (ОТГ), які отримали значні повноваження та фінансові ресурси. Законодавчою основою цього процесу стали закони про добровільне об'єднання територіальних громад та про співробітництво територіальних громад [2].

Сутнісне наповнення реформи децентралізації на сучасному етапі полягає у формуванні ефективної системи місцевого самоврядування, яка здатна самостійно вирішувати більшість питань місцевого значення. Основною одиницею такої системи стала територіальна громада, яка отримала право розпоряджатися ресурсами, планувати розвиток та забезпечувати надання публічних послуг.

Важливою складовою реформи є передача повноважень у сферах освіти, охорони здоров'я, соціального захисту, житлово-комунального господарства та місцевого економічного розвитку. Це дозволяє враховувати специфіку кожного регіону та підвищувати якість послуг. Окрему увагу слід приділити змінам до Конституції України, які пов'язані з реформою децентралізації. Хоча повномасштабні зміни до Конституції у цій сфері залишаються незавершеними, певні положення вже були адаптовані через законодавчі зміни. Зокрема, було уточнено роль місцевого самоврядування, розширено його повноваження та закріплено принципи фінансової самостійності громад [1].

Сприйняття реформи населенням також є неоднозначним. У багатьох регіонах громадяни позитивно оцінюють зміни, особливо у сфері інфраструктури та місцевих послуг. Водночас існує певний рівень недовіри, пов'язаний із недостатньою поінформованістю або негативним досвідом взаємодії з місцевою владою. Вплив децентралізації на адміністративну реформу є значним. Вона сприяла оптимізації адміністративно-територіального устрою, зокрема укрупненню районів та створенню нових адміністративних одиниць. Це дозволило зменшити витрати на управління та підвищити його ефективність [2].

Крім того, було реформовано систему місцевих державних адміністрацій, які поступово втрачають частину своїх повноважень, на користь органів місцевого самоврядування. Це сприяє посиленню ролі громад і зменшенню впливу центральної влади на місцевий рівень. Вплив децентралізації на фінансову реформу також є суттєвим. Було запроваджено нову систему міжбюджетних відносин, яка передбачає більшу фінансову автономію громад. Місцеві бюджети отримали додаткові джерела доходів, зокрема частину податку на доходи фізичних осіб [4].

Це дозволило громадам самостійно планувати свої витрати, реалізувати інфраструктурні проекти та покращувати якість життя населення. Водночас важливим є питання ефективного використання цих ресурсів. Вплив децентралізації на секторальні реформи, зокрема у сфері освіти та медицини, є одним із найбільш відчутних. У сфері освіти громади отримали повноваження щодо управління школами, що дозволило оптимізувати мережу навчальних закладів та підвищити якість освіти. У сфері охорони здоров'я децентралізація сприяла створенню нової системи фінансування медичних закладів, підвищенню їх автономії та покращенню доступу до медичних послуг. Водночас існують проблеми, пов'язані з нерівномірним забезпеченням медичних закладів у різних регіонах. Продовжуючи аналіз реформи децентралізації в Україні, доцільно більш детально розглянути її вплив на різні сфери державного управління та суспільного життя [3].

Важливим аспектом є розвиток стратегічного планування на місцевому рівні. Громади почали розробляти власні стратегії розвитку, визначати пріоритети та залучати інвестиції. Це сприяє більш ефективному використанню ресурсів і забезпечує сталий розвиток територій. Водночас не всі громади однаково успішно реалізують свої повноваження. Існує значна диференціація між громадами за рівнем економічного розвитку, кадрового забезпечення та управлінської спроможності. Це створює виклики для державної політики, оскільки необхідно забезпечити підтримку менш розвинених територій [5].

Зміни до Конституції України, пов'язані з децентралізацією, залишаються важливим, але до кінця не реалізованим елементом реформи. Передбачалося закріплення нового адміністративно-територіального устрою, розширення повноважень органів місцевого самоврядування та запровадження інституту префектів як представників держави на місцях. Проте ці зміни викликали значні політичні дискусії та не були повністю ухвалені [1].

Серед негативних аспектів варто виділити нерівномірність розвитку територій, недостатню координацію між різними рівнями влади, а також проблеми з кадровим забезпеченням. У деяких випадках передача повноважень не супроводжувалася достатнім рівнем підготовки кадрів, що ускладнює їх ефективну реалізацію, проявляється у зміні структури органів влади та їхніх функцій. Було проведено укрупнення районів, що дозволило оптимізувати систему та зменшити витрати на управління [2].

Таким чином, можна відзначити, що існують проблеми, пов'язані з нерівномірним розподілом ресурсів, недостатнім фінансуванням та кадровим дефіцитом у сільській місцевості. Це потребує подальших реформ і вдосконалення системи управління. Окрему увагу слід приділити взаємозв'язку децентралізації з іншими реформами. Вона є складовою більш широкого процесу трансформації держави, який включає реформу державної служби, антикорупційну реформу, судову реформу та інші. Успішність децентралізації значною мірою залежить від узгодженості цих реформ та їх комплексної реалізації. Важливо забезпечити координацію між різними органами влади та уникнути дублювання функцій. Значну роль у реалізації реформи відіграє міжнародна підтримка. Україна отримує допомогу від міжнародних організацій та партнерів, які сприяють впровадженню європейських стандартів управління.

Список використаних джерел:

1. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>
2. Про добровільне об'єднання територіальних громад : Закон України від 5 лютого 2015 р. № 157-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/157-19>
3. Європейська хартія місцевого самоврядування : Міжнародний документ від 15 жовтня 1985 р. *Відомості Верховної Ради України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_036
4. Бюджетний кодекс України : Закон України від 8 липня 2010 р. № 2456-VI. *Відомості Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>
5. Батанов О. В. Місцеве самоврядування в Україні: теорія і практика. Київ, 2018. URL: <https://nauka-online.com/>

Стефлюк Надія,
*студентка II курсу групи КЮс-24-3,
ЗВО «Університет Короля Данила»*

Науковий керівник:
Луцький Роман,
*доктор юридичних наук, професор,
директор Науково-дослідного інституту
імені Академіка Івана Луцького,
ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна*

СУТНІСТЬ ТА ОСОБЛИВОСТІ КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВОГО СТАТУСУ ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА В УКРАЇНІ: ДОКТРИНАЛЬНИЙ І ПРАКТИЧНИЙ ВИМІР

Конституційно-правовий статус людини і громадянина в Україні є фундаментальною юридичною категорією, що визначає місце особи у суспільстві та обсяг її взаємовідносин з державою. Відповідно до положень статті 3 Конституції України, людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканість і безпека визначаються в Україні найвищою соціальною цінністю.

Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави. Як зазначає провідний фахівець у галузі конституційного права В. Ф. Погорілко, правовий статус особи не є статичним утворенням, він динамічно трансформується разом із розвитком демократичних інститутів та зміцненням правової держави [7].

Важливою складовою сучасного конституціоналізму в Україні є інтеграція загальноновизнаних міжнародно-правових стандартів у національну правову систему. Згідно зі статтею 9 Основного Закону, чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України. Особливе значення має Загальна декларація прав людини 1948 року, яка заклала підвалини для розуміння невідчужуваності прав кожної особи незалежно від її походження, статі чи віросповідання [2]. Ратифікація Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року дозволила громадянам України безпосередньо звертатися до Європейського суду з прав людини, що стало додатковою та надзвичайно дієвою гарантією захисту прав особи на міжнародному рівні [3].

Система конституційних прав традиційно розпочинається з особистих (цивільних) прав та свобод. Вони мають природний характер і належать людині від народження. Стаття 27 Конституції України проголошує невід'ємне право на життя, підкреслюючи, що обов'язок держави – захищати життя людини від будь-яких протиправних посягань. Поряд із цим, стаття 28 гарантує кожному право на повагу до його гідності. Це означає абсолютну заборону катування, жорстокого або принизливого поводження чи покарання. Професор О. В. Скрипнюк наголошує, що гідність є тією фундаментальною основою, на якій базуються всі інші суб'єктивні права особи, адже без поваги до людської особистості існування демократичного устрою є неможливим [9].

Право на свободу та особисту недоторканність, закріплене у статті 29, встановлює чіткі межі державного примусу. Ніхто не може бути заарештований або триматися під вартою інакше як за вмотивованим рішенням суду і тільки на підставах та в порядку, встановлених законом. У невідкладних випадках, зумовлених необхідністю запобігти злочину, уповноважені органи можуть застосовувати тимчасове затримання, проте воно не може перевищувати сімдесяти двох годин без судової перевірки. Також важливими є гарантії недоторканності житла (ст. 30), таємниця листування та телефонних розмов (ст. 31), невтручання в особисте і сімейне життя (ст. 32). Ці норми створюють «сферу приватності», де особа є абсолютно вільна від стороннього втручання.

Політичні права та свободи займають особливе місце у структурі правового статусу, оскільки вони забезпечують участь індивіда у здійсненні державної влади та місцевого самоврядування. Ключовою особливістю політичних прав є те, що їх суб'єктом виступає саме громадянин України, стаття 38 Конституції гарантує громадянам право брати участь в управлінні державними справами, у всеукраїнському та місцевих референдумах, вільно обирати і бути обраними до органів державної влади. Важливою умовою демократії є право на свободу об'єднання у політичних партій та громадські організації (ст. 36). Крім того, стаття 39 закріплює право громадян збиратися мирно, без зброї і проводити збори, мітинги, походи і демонстрації, про проведення яких вчасно сповіщаються органи виконавчої влади чи органи місцевого самоврядування.

Економічні, соціальні та культурні права спрямовані на забезпечення гідного матеріального рівня життя та можливостей для всебічного розвитку особистості. Право власності (ст. 41) є непорушним: кожен має право володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю та

результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності. Стаття 43 гарантує право на працю, що включає можливості заробляти собі на життя працею, яку людина вільно обирає або на яку вільно погоджується. Держава також бере на себе зобов'язання забезпечувати соціальний захист (ст. 46), що включає право на забезпечення в разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, а також у старості. Право на освіту (ст. 53) та охорону здоров'я (ст. 49) є базовими умовами соціального прогресу в Україні [6].

Правовий статус особи не вичерпується лише правами та свободами, він обов'язково включає конституційні обов'язки. Виконання обов'язків є необхідною умовою для нормального функціонування держави та суспільства. Згідно зі статтею 65, захист вітчизни, незалежності та територіальної цілісності України, шанування її державних символів є обов'язком громадян України. Стаття 67 зобов'язує кожного сплачувати податки і збори в порядку і розмірах, встановлених законом. Важливим є загальний обов'язок неухильно додержуватися Конституції України та законів України, а також не посягати на права і свободи, честь і гідність інших людей (ст. 68). Як зазначає В. В. Кравченко, гармонійне поєднання прав та обов'язків є запорукою стабільності конституційного ладу [10].

Система гарантій конституційних прав і свободи – це сукупність засобів, за допомогою яких держава забезпечує реальну можливість користування правами. Провідна роль тут належить судовому захисту. Стаття 55 Конституції проголошує, що права і свободи людини і громадянина захищаються судом. Кожному гарантується право на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади. Крім того, кожен має право звертатися за захистом своїх прав до Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини. Важливою гарантією є право на професійну правничу допомогу (ст. 59), яка у випадках, передбачених законом, надається безоплатно [5].

На особливу увагу заслуговує питання функціонування правового статусу особи в умовах надзвичайного або воєнного стану. Відповідно до статті 64 Конституції України, в умовах воєнного або надзвичайного стану можуть встановлюватися окремі обмеження прав і свобод із зазначенням строку дії цих обмежень. Такі обмеження мають бути пропорційними загрози та запроваджуватися виключно на підставі закону [4]. Проте Основний Закон чітко визначає перелік прав, які не можуть бути обмежені за жодних обставин. До них належать: право на життя (ст. 27), право на повагу до гідності (ст. 28), право на особисту недоторканність (ст. 29), право на житло (ст. 47 – у значенні заборони примусового позбавлення

житла інакше як за законом), право на судовий захист (ст. 55) та презумпція невинуватості (ст. 62). Таке нормативне застереження є критично важливим для забезпечення правових основ держави у періоди найбільших соціальних та безпекових викликів.

Підсумовуючи, слід зазначити, що конституційно-правовий статус людини і громадянина в Україні побудований на принципах пріоритету загальнолюдських гідностей, рівності всіх перед законом та відповідальності держави перед людиною. Ефективність реалізації цього статусу залежить не лише від досконалості законодавства, а й від активної позиції громадян у захисті своїх прав та сумлінного виконання покладених на них обов'язків.

Список використаних джерел:

1. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-вр>
2. Загальна декларація прав людини : Міжнародний документ від 10 грудня 1948 р. *Відомості Верховної Ради України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015
3. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод : Міжнародний документ від 4 листопада 1950 р. (дата ратифікації Україною: 17 липня 1997 р.). *Відомості Верховної Ради України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004
4. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12 травня 2015 р. № 389-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19>
5. Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини : Закон України від 23 грудня 1997 р. № 776/97-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/776/97-вр>
6. Конституційне право України : підручник / за ред. Ю. М. Тодики, В. С. Журавського. Київ : Видавничий Дім «Ін Юре», 2023. 544 с.
7. Погорілко В. Ф., Федоренко В. Л. Конституційне право України : підручник. 8-ме вид., перероб. та доп. Київ : Ліра-К, 2022. 612 с.
8. Колісник В. П. Права людини: історія, теорія, практика : навчальний посібник. Харків : Право, 2021. 344 с.
9. Скрипнюк О. В. Курс конституційного права України : підручник : у 2 т. Київ : Юрінком Інтер, 2022.
10. Кравченко В. В. Конституційне право України : навчальний посібник. Київ : Атіка, 2020. 528 с.

Стечишин Алла,
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри права
імені академіка УАН о. Івана Луцького,
ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0009-0002-0550-4390>

ІДЕЯ ГРОМАДИ ЯК ЧИННИК РОЗВИТКУ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

У сучасних умовах розвитку України ідея громади набуває особливого значення не лише як історико-правова категорія, а і як реальний інструмент самоорганізації населення, захисту локальних інтересів та зміцнення демократичного порядку. Саме на рівні громади найбільш відчутно проявляється зв'язок між правом, відповідальністю, солідарністю і повсякденною участю людини у вирішенні суспільних справ. Реформа децентралізації, розширення повноважень органів місцевого самоврядування, а також досвід воєнного часу засвідчили, що спроможна громада є не лише адміністративно-територіальною одиницею, а й базовим середовищем формування громадянського суспільства. Водночас сьогодні важливо розглядати громаду не тільки в інституційному чи управлінському вимірі, а й у контексті правової культури, довіри, участі та відповідальності жителів за спільне благо.

З наукової точки зору доцільно з'ясувати правове та суспільне значення ідеї громади для розвитку громадянського суспільства, а також визначити ті механізми, через які громада як форма локальної самоорганізації сприяє становленню відповідального громадянства, партнерської взаємодії та демократичного врядування.

Ідея громади має глибоке коріння в українській політико-правовій традиції. Вона формувалася як уявлення про спільноту людей, об'єднаних не лише територією проживання, а й відповідальністю за спільний порядок, взаємною підтримкою, звичаєвими правилами співжиття та правом брати участь у вирішенні локальних справ. У цьому сенсі громада історично виступала не просто формою поселення, а самостійним соціально-правовим організмом, у якому поєднувалися елементи самоврядування, публічної моралі, колективної відповідальності та захисту інтересів членів спільноти [1, с. 92]. Саме тому в сучасному правничому дискурсі ідея

грумади може розглядатися як одна з концептуальних основ громадянського суспільства, оскільки вона передбачає активність людини не як пасивного адресата влади, а як учасника спільного публічного життя.

У теоретико-правовому вимірі громадянське суспільство неможливе без розвиненої культури горизонтальних зв'язків. Воно не виникає виключно завдяки законам чи рішенням держави, а формується там, де існують довіра, ініціатива, здатність до самоорганізації та готовність людей брати на себе частину відповідальності за суспільний результат. Саме громада є тим середовищем, у якому ці риси проходять практичну перевірку. Якщо на загальнодержавному рівні громадянське суспільство часто сприймається як сукупність інституцій, об'єднань і механізмів впливу на владу, то на локальному рівні воно проявляється значно конкретніше, зокрема через громадські слухання, місцеві ініціативи, волонтерство, участь у стратегічному плануванні, контроль за використанням бюджетних ресурсів, підтримку освіти, культури, соціальних послуг, допомогу вразливим категоріям населення. Тобто громада є не периферією громадянського суспільства, а його найближчим і найбільш життєздатним рівнем.

З наукової точки зору, ідея громади має чітке правове наповнення. Вона безпосередньо пов'язана з конституційним принципом народовладдя, правом жителів на місцеве самоврядування, принципом субсидіарності, децентралізацією влади та участю населення у вирішенні питань місцевого значення. Сама наявність правових механізмів ще не гарантує реального розвитку громадянського суспільства. Практика переконує, що там, де мешканці не відчують громаду як «свою», правові інструменти участі залишаються формальними. Там, де люди ототожнюють себе зі спільнотою, навіть мінімальні можливості самоврядування породжують активність, ініціативу та відповідальність. Отже, ідея громади має не лише інституційне, а й світоглядне значення.

У сучасній Україні саме громада дедалі більше стає школою громадянськості. На рівні територіальної громади людина вчиться не лише вимагати від влади, а й брати участь у творенні публічного порядку. Для місцевого самоврядування це означає, що ефективна громада не обмежується наданням адміністративних чи комунальних послуг. Її функція значно ширша, адже вона повинна формувати середовище довіри, діалогу й співучасті. У цьому контексті важливими стають не лише рішення ради чи діяльність виконавчих органів, а й постійна комунікація з мешканцями, прозорість ухвалення рішень, відкритість бюджету, підтримка локальних ініціатив, залучення молоді, ветеранів, освітян, підприємців та

громадських об'єднань до спільного вироблення стратегічних пріоритетів розвитку.

Особливого значення ідея громади набула в умовах війни. Саме громади стали першою ланкою прийняття внутрішньо переміщених осіб, організації гуманітарної допомоги, підтримки військових і ветеранів, координації волонтерського руху, відновлення критичної інфраструктури та збереження соціальної стійкості. У цих умовах громада проявила себе не лише як адміністративна одиниця, а як правова й моральна спільнота, здатна до мобілізації та самоорганізації. Війна показала, що громадянське суспільство не існує окремо від громади, а значною мірою виростає з неї. Там, де є сильна громада, є швидше ухвалення рішень, краща горизонтальна координація, вищий рівень довіри до місцевої влади і більша готовність людей діяти спільно.

Ідея громади як чинника розвитку громадянського суспільства має і виразний виховний потенціал. Людина, яка бере участь у житті громади, поступово набуває досвіду відповідального користування правами, вчиться співвідносити власний інтерес із публічним благом, розуміти значення процедур, компромісу, правомірного захисту інтересів. Отже, громада формує не лише активного мешканця, а й носія правової культури. Для органів місцевого самоврядування це означає необхідність працювати не лише в логіці управління ресурсами, а й у логіці формування локального громадянства. Йдеться про системне створення умов, за яких люди не просто користуються результатами місцевої політики, а відчують себе її співтворцями.

Окремо слід підкреслити, що громада не повинна зводитися до суто територіального принципу. Її сила полягає у спільності цінностей, досвіду та відповідальності. Саме тому сьогодні важливо підтримувати в громадах механізми інтеграції нових жителів, внутрішньо переміщених осіб, молоді, соціально вразливих груп, ветеранів та родин військовослужбовців. Громадянське суспільство не розвивається там, де є формальна територія, але немає взаємного визнання. Воно розвивається там, де формується відчуття належності до спільноти, де право працює не лише як примус, а як рамка спільного життя.

У практичному сенсі для органів місцевого самоврядування ідея громади повинна трансформуватися у конкретні підходи до управління. По-перше, це постійне залучення жителів до прийняття рішень, що стосуються стратегічного розвитку. По-друге, це підтримка громадських ініціатив як інструменту самоорганізації. По-третє, це формування культури

відкритості і підзвітності місцевої влади. По-четверте, це розвиток локальної ідентичності через освіту, культуру, історичну пам'ять і спільні проекти. По-п'яте, це визнання того, що сильна громада починається не з формальних повноважень, а з активного громадянина, який відчуває зв'язок між своїм голосом, своїм правом і майбутнім спільноти.

Таким чином, ідея громади є одним із ключових чинників розвитку громадянського суспільства, оскільки саме на локальному рівні право, участь, солідарність і відповідальність набувають реального змісту. У правничому вимірі громада виступає формою реалізації народовладдя та місцевого самоврядування, а в суспільному – простором формування активного громадянина. Практика місцевого самоврядування підтверджує, що без сильних громад неможливо забезпечити ані стійку демократію, ані високий рівень довіри, ані ефективну співпрацю між владою і суспільством. В умовах війни значення громади лише зростає, адже вона стає базовою ланкою взаємодопомоги, мобілізації та суспільної стійкості.

Список використаних джерел:

1. Цицик О. І. Дефініція «громади» у науковому дискурсі: теоретико-правові аспекти. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: Юридичні науки. 2019. № 21. С. 89-98.

УДК 004.5:004.8:004.92

Стисло Оксана,
старша викладачка кафедри інформаційних технологій,
ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7348-2501>

ФОРМАЛІЗАЦІЯ ГЕНЕРАТИВНИХ АСПЕКТІВ UX/UI-ДИЗАЙНУ НА ОСНОВІ СТРУКТУРОВАНИХ МОДЕЛЕЙ PROMPT ENGINEERING (MASTER PROMPT)

Інтеграція великих мовних моделей (*Large Language Models, LLMs*) у процеси цифрового дизайну зумовлює трансформацію підходів до UX/UI-проективання, зокрема у частині генерації інтерфейсів, контенту та прототипів. У сучасних системах генеративного штучного інтелекту основним інструментом взаємодії виступають текстові інструкції (*prompts*), які визначають зміст, структуру та якість результату. В офіційних рекомендаціях OpenAI *prompt engineering* розглядається як процес створення та

оптимізації запитів для отримання точних, релевантних і контрольованих відповідей від моделей [1]. Аналогічно, Microsoft визначає *prompt* як ключовий механізм керування поведінкою LLM, наголошуючи на необхідності чіткої структури, контекстуалізації та визначення формату результату [2].

У контексті UX/UI-дизайну це означає зміщення акценту від безпосереднього створення інтерфейсів до проектування умов їх генерації. Дизайнер більше не лише формує візуальні рішення, а визначає логіку, параметри та обмеження, які впливають на результат роботи моделі. Такий підхід наближає процес до інженерної дисципліни, де ключову роль відіграє формалізація. Дослідження у сфері LLM підтверджують, що якість відповіді суттєво залежить від структури *prompt*, а використання прикладів (*few-shot prompting*) і логічних підказок (*chain-of-thought prompting*) значно підвищує точність виконання складних задач [7; 8].

Разом із тим, використання генеративних моделей у дизайні супроводжується проблемою нестабільності результатів. Великі мовні моделі функціонують як ймовірнісні системи, що призводить до варіативності відповідей навіть при незначних змінах формулювання запиту. Це ускладнює забезпечення консистентності інтерфейсів, яка є ключовим принципом UX/UI-дизайну. Google у своїх рекомендаціях щодо *prompt design* підкреслює, що структуровані запити з чітко визначеним контекстом, роллю та обмеженнями дозволяють підвищити якість і передбачуваність результатів [3]. Відсутність таких підходів призводить до неконтрольованих варіацій дизайну, що негативно впливає на користувацький досвід.

Формалізація генеративних аспектів UX/UI-дизайну передбачає побудову структурованих моделей *prompt*, які можна розглядати як аналог дизайн-систем у традиційному проектуванні. У цьому контексті доцільно виділити базові компоненти *prompt*: опис задачі (контекст), інструкцію, приклади, обмеження та формат результату. Anthropic підкреслює, що ефективний *prompt* має містити чіткі критерії успіху, конкретні вимоги до відповіді та приклади бажаного результату, що дозволяє зменшити неоднозначність інтерпретації [4].

У межах даного підходу структурована модель, відома як *Master Prompt*, може бути інтерпретована як узагальнений шаблон організації взаємодії з LLM. Вона не є формальним стандартом, проте відповідає сучасним практикам *template-based prompting*. *Master Prompt* включає роль моделі, контекст, завдання, обмеження, приклади та формат результату, забезпечуючи відтворюваність і керованість генерації. Така

структура дозволяє забезпечити узгодженість стилю, логіки та поведінки інтерфейсу, що є критично важливим для UX/UI-дизайну.

Застосування структурованих *prompt* у генеративному дизайні дозволяє розглядати їх як елемент дизайн-системи, де кожен компонент відповідає за окремий аспект взаємодії. Це забезпечує консистентність користувацького досвіду, зменшує варіативність результатів і підвищує ефективність розробки. Microsoft також наголошує на необхідності перевірки результатів роботи LLM, оскільки навіть добре сформульовані *prompt* не гарантують абсолютної точності, що вимагає інтеграції механізмів валідації [6].

Окремого значення набуває стандартизація *prompt engineering* як складової генеративного UX/UI-дизайну. Вона включає документування *prompt*, їх версіонування, тестування та оцінювання ефективності. Anthropic описує підходи до оптимізації *prompt* через повторне використання та кешування стабільних фрагментів, що підтверджує доцільність формування структурованих шаблонів [5]. Такий підхід дозволяє забезпечити масштабованість рішень і інтеграцію генеративного дизайну у виробничі процеси.

Водночас використання LLM пов'язане з ризиками, зокрема генерацією некоректних або вигаданих результатів (*hallucinations*). Це обумовлює необхідність не лише формалізації *prompt*, а й впровадження процедур перевірки та контролю якості. У цьому контексті стандартизація виступає як механізм зниження ризиків і підвищення надійності систем.

Отже, формалізація генеративних аспектів UX/UI-дизайну на основі структурованих моделей *prompt engineering* є обґрунтованим і необхідним напрямом розвитку сучасного дизайну. Використання узагальнених шаблонів, таких як *Master Prompt*, дозволяє забезпечити керованість, відтворюваність і консистентність результатів, що є ключовими характеристиками якісного користувацького досвіду.

Список використаних джерел:

1. OpenAI. Prompt engineering. 2026. URL: <https://developers.openai.com/api/docs/guides/prompt-engineering> (дата звернення: 24.04.2026).
2. Microsoft. Prompt engineering techniques. 2026. URL: <https://learn.microsoft.com/en-us/azure/foundry/openai/concepts/prompt-engineering> (дата звернення: 24.04.2026).
3. Google AI. Prompt design strategies. 2026. URL: <https://ai.google.dev/gemini-api/docs/prompting-strategies> (дата звернення: 24.04.2026).
4. Anthropic. Prompt engineering overview. 2026. URL: <https://docs.anthropic.com/en/docs/build-with-claude/prompt-engineering/overview> (дата звернення: 24.04.2026).

5. Anthropic. Prompt caching. 2026. URL: <https://docs.anthropic.com/en/docs/build-with-claude/prompt-caching> (дата звернення: 24.04.2026).
6. Microsoft. Responsible AI practices for Azure OpenAI. 2026. URL: <https://learn.microsoft.com/en-us/azure/foundry/responsible-ai/openai/overview> (дата звернення: 24.04.2026).
7. Wei J., Wang X., Schuurmans D. et al. Chain-of-Thought Prompting Elicits Reasoning in Large Language Models. 2022.
8. Brown T. et al. Language Models are Few-Shot Learners. 2020.

УДК 004.8:378.147

Стисло Тарас,
*доцент кафедри інформаційних технологій,
кандидат юридичних наук, доцент,
ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2377-7985>*

ВИКОРИСТАННЯ ІНСТРУМЕНТІВ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ (GPT, GEMINI, COPILOT) У ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ІТ-ФАХІВЦІВ

Сучасний етап розвитку інформаційних технологій характеризується стрімким поширенням рішень на основі штучного інтелекту, що суттєво впливає як на професійну діяльність ІТ-фахівців, так і на підходи до їх підготовки [1]. У цих умовах традиційні освітні моделі потребують трансформації з урахуванням нових інструментів, які вже стали невід'ємною частиною сучасного ІТ-середовища [2]. Одним із ключових напрямів такої трансформації є інтеграція інструментів генеративного штучного інтелекту у навчальний процес.

Особливу роль у підготовці майбутніх ІТ-фахівців відіграють сучасні AI-системи, зокрема ChatGPT, Google Gemini та GitHub Copilot. Зазначені інструменти забезпечують новий рівень взаємодії користувача з інформаційними технологіями, дозволяючи автоматизувати значну частину інтелектуальної праці, зокрема генерацію тексту, програмного коду та аналітичних матеріалів [3].

Інтеграція таких технологій у навчальний процес відкриває широкі можливості для підвищення ефективності підготовки студентів. Використання ChatGPT та Google Gemini дозволяє реалізувати нові підходи до пояснення складних теоретичних концепцій, коли студент може отримати альтернативні пояснення та приклади відповідно до власного рівня

підготовки [4]. Це сприяє глибшому засвоєнню навчального матеріалу та формуванню стійких знань.

Застосування GitHub Copilot у процесі навчання програмуванню забезпечує підвищення продуктивності студентів і якість виконання практичних завдань. Інструмент функціонує як інтелектуальний асистент, який пропонує варіанти реалізації алгоритмів, допомагає виявляти помилки та оптимізувати програмні рішення [5]. Це дозволяє студентам зосередитися на логіці розв'язання задач і проектуванні програмних систем.

Використання AI-інструментів сприяє формуванню сучасних цифрових компетентностей, які є ключовими для IT-фахівців. До них належать навички роботи з інтелектуальними системами, формулювання ефективних запитів (*prompt engineering*), критичне оцінювання результатів та інтеграція AI-рішень у практичну діяльність [6]. Таким чином, студенти набувають досвіду роботи з інноваційними технологіями ще під час навчання.

Рис. 1. Використання інструментів ШІ студентами за 2023-2024 н.р.

Особливого значення набуває персоналізація навчання, що реалізується завдяки адаптивним можливостям AI-систем. Інструменти, такі як ChatGPT та Google Gemini, здатні враховувати індивідуальні особливості студентів, що дозволяє формувати індивідуальні освітні траєкторії та підвищувати ефективність навчання [7].

Крім того, штучний інтелект забезпечує автоматизацію рутинних процесів, зокрема підготовки навчальних матеріалів, написання типового коду та перевірки завдань [3]. Це сприяє оптимізації освітнього процесу та підвищенню його якості.

Водночас інтеграція AI-інструментів супроводжується низкою викликів. Серед них – ризик надмірної залежності студентів від технологій, зниження рівня самостійного мислення та порушення принципів академічної доброчесності [6]. У зв'язку з цим важливим є формування етичних норм використання штучного інтелекту в освітньому середовищі.

Ефективне впровадження AI-інструментів потребує належного методичного забезпечення, розробки рекомендацій щодо їх використання та визначення критеріїв оцінювання результатів навчання [2]. Це дозволить забезпечити баланс між інноваційністю та якістю освіти.

Отже, інтеграція інструментів штучного інтелекту, зокрема ChatGPT, Google Gemini та GitHub Copilot, є важливим напрямом розвитку сучасної IT-освіти. Вона сприяє формуванню професійних компетентностей, підвищенню якості підготовки фахівців та їх адаптації до вимог цифрової економіки [1].

Список використаних джерел:

1. Artificial Intelligence in Education: Guidance for Policy-makers. Paris : UNESCO, 2023.
2. Education at a Glance 2023: OECD Indicators. Paris : OECD Publishing, 2023.
3. AI Index Report 2024. *Stanford Institute for Human-Centered AI*. Stanford, 2024.
4. GPT-4 Technical Report. *OpenAI*. 2023.
5. GitHub Copilot Documentation. *GitHub*. 2024.
6. Ethics Guidelines for Trustworthy AI. *European Commission*. Brussels, 2019.
7. The Future of Jobs Report 2023. Geneva : World Economic Forum, 2023.

*Струк Вероніка,
студентка II курсу групи КЮс-24-1,
ЗВО «Університет Короля Данила»*

*Науковий керівник:
Луцький Роман,
доктор юридичних наук, професор,
директор Науково-дослідного інституту
імені Академіка Івана Луцького,
ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна*

ПРОФЕСІЙНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ФАХІВЦЯ ЛАБОРАТОРНОЇ ДІАГНОСТИКИ У СИСТЕМІ САНІТАРНО-ЕПІДЕМІОЛОГІЧНОГО КОНТРОЛЮ

Сучасний етап розвитку суспільства характеризується зростанням вимог до якості медичних і ветеринарно-санітарних послуг, що безпосередньо пов'язано з необхідністю гарантування безпеки населення та стабільності продовольчого ринку. У цьому контексті особливої актуальності набуває діяльність фахівця лабораторної діагностики, професійна компетентність якого є визначальним чинником достовірності результатів досліджень, своєчасного виявлення біологічних ризиків та запобігання поширенню інфекційних захворювань. Лабораторна діагностика виступає невід'ємною складовою системи громадського здоров'я, оскільки саме на основі лабораторних висновків приймаються управлінські рішення щодо карантинних заходів, вилучення небезпечної продукції з обігу та впровадження профілактичних програм [1, с. 32].

Професійна компетентність фахівця лабораторної діагностики є багатовимірним утворенням, що охоплює глибокі теоретичні знання з мікробіології, вірусології, паразитології, біохімії, а також сформовані практичні навички роботи з аналітичним обладнанням і сучасними діагностичними системами. Не менш важливою є здатність до критичного аналізу отриманих результатів, інтерпретації показників та їх кореляції з клінічними або епізоотичними даними. Професійна підготовка такого спеціаліста передбачає оволодіння принципами біобезпеки, знання нормативно-правової бази та стандартів якості, що регламентують лабораторну діяльність, адже будь-яке порушення методики може призвести до

викривлення результатів і, як наслідок, до прийняття хибних управлінських рішень [2, с. 47].

Особливого значення у діяльності лабораторного фахівця набуває дотримання системи управління якістю. Впровадження міжнародних стандартів, зокрема вимог до компетентності випробувальних лабораторій, передбачає чітке документування процедур, регулярну валідацію методик, проведення внутрішнього аудиту та участь у програмах міжлабораторних порівнянь. Якість лабораторних досліджень визначається не лише технічним оснащенням, а й рівнем професійної відповідальності персоналу, його готовністю до безперервного навчання та вдосконалення кваліфікації [3, с. 58]. Компетентність фахівця формується як динамічна система знань, умінь і ціннісних орієнтацій, що розвивається протягом усього професійного життя.

У межах санітарно-епідеміологічного контролю лабораторна діагностика виконує функцію раннього виявлення небезпечних мікроорганізмів у продуктах харчування, воді, об'єктах довкілля та біологічному матеріалі. Особливо актуальним є контроль продукції тваринного походження, де ризик мікробного забруднення зумовлений складністю технологічних процесів та можливістю порушення температурного режиму зберігання. Фахівець лабораторії повинен не лише провести мікробіологічне дослідження, а й оцінити потенційні фактори контамінації, визначити джерело інфекції та надати рекомендації щодо усунення виявлених порушень [4, с. 73]. У цьому аспекті професійна діяльність поєднує аналітичну, експертну та консультативну функції.

Важливою складовою професійної компетентності є етична відповідальність. Лабораторний працівник працює з матеріалом, який може становити небезпеку для здоров'я людини і тварин, тому суворе дотримання принципів конфіденційності, об'єктивності та неупередженості є обов'язковим. Крім того, результати досліджень можуть мати економічні наслідки для підприємств, тому будь-які прояви недбалості або професійної некомпетентності здатні спричинити суттєві збитки. Усвідомлення соціальної значущості своєї діяльності формує високий рівень професійної культури, що є інтегральною характеристикою сучасного спеціаліста [5, с. 41].

У контексті цифровізації охорони здоров'я діяльність лабораторій зазнає трансформації. Використання автоматизованих систем обліку, електронних баз даних та програмного забезпечення для статистичного

аналізу результатів підвищує оперативність обробки інформації та мінімізує людський фактор. Водночас це вимагає від фахівця нових компетентностей, пов'язаних з інформаційною грамотністю, кібербезпекою та здатністю працювати з великими масивами даних. Інтеграція лабораторної інформації в єдині системи моніторингу дозволяє оперативно відстежувати епідемічну ситуацію та прогнозувати можливі спалахи інфекцій [1, с. 36].

Професійна компетентність фахівця лабораторної діагностики у системі санітарно-епідеміологічного контролю є комплексним явищем, що поєднує наукову обізнаність, практичні навички, етичну відповідальність та готовність до постійного саморозвитку. Саме від рівня підготовки такого спеціаліста залежить достовірність лабораторних висновків, ефективність профілактичних заходів та безпека суспільства загалом. У сучасних умовах глобалізації та зростання біологічних загроз значення лабораторної діагностики лише посилюється, а отже, інвестування у підготовку висококваліфікованих кадрів стає стратегічним пріоритетом державної політики у сфері охорони здоров'я та ветеринарної медицини.

Список використаних джерел:

1. Ганчева О. В., Ісаченко М. І., Данукало М. В. та ін. Етичні та правові основи виконання біомедичних досліджень. Моральні принципи проведення експериментів на тваринах. *Соціально-етичні та деонтологічні проблеми сучасної медицини (немедичні проблеми в медицині)* : збірник матеріалів V міжнародної науково-практичної конференції (м. Запоріжжя, 28–29 лютого 2024 р.). Запоріжжя : ЗДМФУ, 2024. С. 93–95. URL: <http://dspace.zsmu.edu.ua/handle/123456789/20279>
2. Заболотько В. М. Медичні кадри та мережа закладів охорони здоров'я системи МОЗ України за 2019–2020 роки : статистично-аналітичний довідник / Міністерство охорони здоров'я України, ДЗ «Центр медичної статистики МОЗ України». Київ : Центр медичної статистики МОЗ України, 2021. URL: <http://medstat.gov.ua/ukr/MMXIX.html> (дата звернення: 24.06.2026).
3. PubMed : National Center for Biotechnology Information. *National Library of Medicine*. URL: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/> (дата звернення: 24.06.2026).
4. The Centre for Evidence-based Medicine. *CEBM*. URL: <http://www.cebm.net/> (дата звернення: 24.06.2026).
5. The KT Clearinghouse. *The Canadian Institutes of Health Research*. URL: <http://ktclearinghouse.ca/cebm> (дата звернення: 24.06.2026).

*Тимоць Мирослава,
професор кафедри бізнесу та управління,
кандидат економічних наук, доцент,
ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0009-0001-0266-1756>*

ІНСТРУМЕНТАРІЙ ЗМІЦНЕННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ У СУЧАСНИХ УМОВАХ

Фінансова безпека підприємства є фундаментальною умовою його стабільного функціонування та розвитку в сучасному динамічному середовищі. У час, коли ринки переживають постійні коливання, технологічні зміни пришвидшуються, а конкуренція посилюється, питання забезпечення фінансової безпеки стає не просто управлінським завданням, а стратегічною необхідністю. Саме тому ефективна внутрішня політика підприємства має бути спрямована на створення умов, які дозволять протистояти ризикам, адаптуватися до зовнішніх викликів та зберігати конкурентоспроможність.

Від того, наскільки злагоджено та прозоро працюють внутрішні механізми, залежить здатність підприємства вчасно виявляти загрози та запобігати їм. Наприклад, ефективна система внутрішнього контролю дозволяє уникати фінансових втрат і шахрайства, а чітка кадрова стратегія – зменшити ризик некомпетентності або плинності кадрів.

Суттєве значення має і фінансова стійкість, адже підприємство з недостатнім запасом міцності стає надто вразливим до ринкових коливань. Внутрішня політика, що спрямована на раціональне управління ресурсами, планування бюджетів і оцінку ризиків, створює основу для прийняття зважених рішень і забезпечення довгострокової стабільності. Не менш важливою є інформаційна безпека: у цифрову епоху витік даних або порушення функціонування інформаційних систем може паралізувати діяльність навіть великої компанії. Тому заходи із захисту інформації стають невід'ємним елементом загальної стратегії безпеки.

Серед ключових ризиків для бізнесу слід виділити зниження попиту на продукцію. 75 % компаній повідомляють про значне зменшення попиту, при цьому 70 % шукають нових клієнтів та канали збуту. 20 % підприємств стикаються з простроченням чи відсутністю оплати від клієнтів [1].

Фінансова безпека – це не лише сукупність заходів, а й певна філософія управління. Вона передбачає формування в персоналу усвідомлення важливості захисту ресурсів і відповідального ставлення до діяльності підприємства. Така культура безпеки сприяє зміцненню внутрішніх процесів і підвищує адаптивність організації. Статистичні дані показують, наскільки реальні загрози: шахрайство, великі фінансові втрати, внутрішні ризики. Щоб ефективно протистояти цим загрозам, підприємства мають впроваджувати системи внутрішнього контролю, регулярні оцінки ризику, програми етики і комплаєнсу, а також продумувати стратегії фінансової стійкості в умовах нестабільності. З огляду на ці реалії, фінансова безпека – це не просто бажаний бонус, а необхідність для довгострокового успіху та виживання.

Ситуацію ускладнює і теперішній стан бізнес-середовища. Дослідження 2025 року свідчать, що майже 21 % малих і середніх підприємств працювали менш ніж на третину свого потенціалу, а індекс бізнес-активності був на рівні лише 35 зі 100. Значна частина підприємців вважає, що ключові перешкоди для розвитку – це непередбачуваність державної політики, брак фінансів і падіння купівельної спроможності клієнтів. Серед підприємців понад 82 % заявляють, що саме нестача фінансових ресурсів є їхньою найбільшою проблемою. Ці дані показують, що фінансова безпека є однією з ключових складових економічної безпеки, і внутрішня політика підприємства має передбачати планування фінансових резервів, управління ліквідністю та диверсифікацію джерел доходів [2].

Додаткові виклики створюють санкційні обмеження та зміни у глобальній торгівлі. Більше ніж 60 % українських компаній уже назвали санкційний комплаєнс одним із пріоритетів, адже невідповідність новим нормам може призвести до штрафів, блокування окремих видів діяльності або втрати доступу до міжнародних партнерів.

Структура механізму забезпечення фінансової захищеності підприємств містить елементи, одночасна дія яких покликана забезпечити відтворення капіталу підприємства. Механізм забезпечення фінансової захищеності підприємств може мати різний ступінь структуризації та формалізації. Чинні сьогодні підходи щодо визначення механізмів оцінки фінансової захищеності підприємств не дають змогу визначити науково обґрунтований рівень захищеності економічної діяльності [3].

Таким чином, фінансова безпека суб'єктів господарювання є важливим аспектом ефективної внутрішньої політики підприємства, адже вона забезпечує стійкість, конкурентоспроможність та здатність до розвитку. Підприємства, що приділяють увагу цій сфері, отримують стратегічну

перевагу, оскільки здатні не лише успішно функціонувати в нестабільних умовах, а й використовувати зміни як можливості для зростання.

Список використаних джерел:

1. Середа О. О., Севаст'янов В. С. Фінансова безпека суб'єктів господарювання. *Вісник Східноєвропейського національного університету імені В. Даля*. 2023. № 4 (280). URL: <https://journals.snu.edu.ua/index.php/VisnikSNU/article/view/784>
2. Зайченко К. С., Діма Н. І. Фінансова безпека підприємства: сутність та роль. *Ефективна економіка*. 2021. № 5. С. 4.
3. Пристемський О. С., Гривківська О. В., Сакун А. Ж. Теоретичні та методологічні аспекти економічної безпеки підприємств. *Збірник наукових праць ТДАТУ імені Дмитра Моторного. Економічні науки*. Запоріжжя, 2023. № 1 (47). С. 113.

УДК 811.111:81'27

Тхір Маркіян,

*доцент кафедри іноземної філології та бізнес-комунікацій,
кандидат філологічних наук, доцент,
ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6790-1426>*

АНГЛІЙСЬКА ЯК LINGUA FRANCA СУЧАСНОГО СВІТУ: ЛІНГВІСТИЧНІ ТА СОЦІОКУЛЬТУРНІ АСПЕКТИ

Актуальність

Англійська мова сьогодні є глобальною мовою спілкування. За підрахунками, її знання мають близько 2 млрд людей, водночас лише приблизно 400 млн є її носіями [1, с. 3]. Ці показники продовжують зростати, і англійська дедалі частіше функціонує як друга мова у міжнародних контактах [2, с. 5].

Англійська забезпечує комунікацію в політиці, освіті, науці, технологіях, бізнесі та міжнародній безпеці [3, с. 12]. У багатьох сферах вона стала де-факто стандартом, зокрема у наукових публікаціях та міжнародному праві [1, с. 7].

Історично її поширення зумовлене колоніальною політикою Великої Британії та глобальним впливом США [4, с. 45]. Близько 1,5 млрд людей належать до «англомовного світу», причому більшість із них не є носіями мови [2, с. 9].

Таким чином, формується так зване «розширене коло» користувачів англійської, де переважають носії мови [5, с. 21]. Саме тому дослідження англійської як *lingua franca* є надзвичайно актуальним.

Поняття англійської як *lingua franca*

Lingua franca – це мова-посередник, що використовується для спілкування між носіями різних мов [3, с. 18]. У сучасному розумінні цей термін означає будь-яку мову міжнародної комунікації.

English as a Lingua Franca (ELF) – це використання англійської як спільної мови між людьми різних культур [2, с. 11]. Як зазначає Дженкінс, ELF – це контекст, у якому англійська виступає мовою вибору для міжнародного спілкування [2, с. 12].

Дослідники підкреслюють різницю між ELF та поняттям *World Englishes*: якщо останнє описує варіанти мови, то ELF – це функціонування англійської поза межами носійського середовища [5, с. 23].

Лінгвістичні аспекти ELF

У середовищі ELF більшість користувачів є носіями мови, що спричиняє появу численних варіантів англійської [1, с. 9]. Як зазначається у дослідженнях, англійська частіше використовується як друга мова, ніж як рідна [4, с. 52].

Ключовим у такому спілкуванні є не дотримання норм, а ефективність комунікації [2, с. 15]. Відтак граматичні відхилення не завжди перешкоджають розумінню.

ELF-дискурс характеризується спрощенням граматики, використанням нейтральної лексики та інтерференцією [3, с. 27]. Це спричиняє дискусії щодо стандартів мови: від повної свободи до необхідності певної уніфікації [2, с. 17].

Соціокультурні аспекти ELF

Англійська як *lingua franca* сприяє глобалізації та міжкультурній взаємодії [1, с. 15]. Вона формує спільний інформаційний простір через медіа, науку та цифрові технології.

Водночас виникають нові форми ідентичності. Дослідники зазначають, що ELF сприяє формуванню глобальної культури, не знищуючи національних [5, с. 30].

Поширення англійської також пов'язане з проблемою мовної імперіалізації та зростанням кількості запозичень [4, с. 60]. Це може як збагачувати, так і витіснити локальні мови.

У науці та освіті англійська відкриває доступ до міжнародних ресурсів і знань [3, с. 33], але водночас створює потребу адаптації контенту для інших мовних спільнот.

Висновки

Англійська як *lingua franca* є ключовим інструментом глобальної комунікації та розвитку науки. Вона сприяє міжкультурному діалогу та інтеграції знань [1, с. 20].

Водночас її домінування створює виклики для мовної різноманітності, що потребує балансу між глобалізацією та збереженням національних мов [4, с. 64].

Отже, англійська *lingua franca* виконує подвійну функцію: об'єднує світ і водночас ставить завдання збереження культурної і мовної ідентичності.

Список використаних джерел:

1. Crystal D. English as a Global Language. Cambridge : Cambridge University Press, 2003. 228 p.
2. Jenkins J. English as a Lingua Franca in the International University. London : Routledge, 2014. 256 p.
3. Seidlhofer B. Understanding English as a Lingua Franca. Oxford : Oxford University Press, 2011. 240 p.
4. Graddol D. English Next. London : British Council, 2006. 132 p.
5. Ishchuk T. English as a Lingua Franca: Sociolinguistic аспект. *Наукові записки*. 2020. № 12. С. 20–32.

УДК 347.962+347.97/.99

Уланівська Яна,
студентка II курсу групи КПДс-24-3,
ЗВО «Університет Короля Данила»

Науковий керівник:
Луцький Роман,
доктор юридичних наук, професор,
директор Науково-дослідного інституту
імені Академіка Івана Луцького,
ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна

СУДОВА ГІЛКА ВЛАДИ В СИСТЕМІ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ НАШОЇ ДЕРЖАВИ: ТЕОРЕТИЧНИЙ ЕКСКУРС

Правосуддя посідає важливе місце в системі державної влади України, оскільки через нього забезпечується захист прав і свобод людини, вирішення правових спорів та дотримання закону. Його правову основу становить Конституція України, яка закріплює загальні засади організації

судової влади, визначає її місце в державному механізмі та встановлює основні орієнтири здійснення правосуддя [2]. На цих положеннях ґрунтується діяльність суду як органу, покликаного забезпечувати справедливий розгляд справ, відновлення порушених прав і утвердження законності в державі.

У науковій літературі конституційні засади правосуддя тлумачаться як система норм і принципів, що охоплює організацію судової влади, порядок здійснення правосуддя та його гарантії. І. Завальнюк зазначає, що право на справедливий суд у Конституції України закріплене через сукупність взаємопов'язаних норм, розміщених у різних статтях Основного Закону [1, с. 501]. С. Ніщимна пов'язує принципи правосуддя з утвердженням верховенства права, незалежності судової влади та належної організації судочинства [4, с. 57]. М. Мурська наголошує, що незалежність судової влади є конституційною гарантією прав людини та необхідною умовою належного функціонування державного механізму [3, с. 214, 218].

Стаття 6 Конституції України визначає судову владу як одну з трьох гілок публічної влади поряд із законодавчою та виконавчою [2]. Це означає, що суд не є допоміжним елементом державного механізму і не може розглядатися як структурний додаток до інших владних інституцій. Судова влада має власне призначення, власні повноваження та конституційні гарантії. Її автономія випливає з принципу поділу влади, а зміст діяльності визначається принципом верховенства права, закріпленим у статті 8 Конституції України [2]. У науковій літературі слушно підкреслюється, що без незалежної судової гілки принцип поділу влади втрачає реальний зміст, оскільки зникає інституція, здатна встановити правову межу діям інших носіїв публічної влади [3, с. 214-215].

Закріплення судової влади як самостійної гілки публічної влади безпосередньо пов'язане з її основним призначенням – захистом прав і свобод людини. Стаття 55 Конституції встановлює, що права і свободи людини і громадянина захищаються судом [2]. Це правило має пряму дію і визначає суд як головний механізм відновлення порушеного права. У поєднанні зі статтею 64 Конституції, де право на судовий захист віднесено до тих прав, які не можуть бути обмежені навіть в умовах воєнного або надзвичайного стану, воно набуває посиленого гарантійного значення [2]. І. Завальнюк вказує, що конституційне право на справедливий суд в Україні має ширше значення, ніж процесуальна характеристика судового розгляду, бо охоплює право на звернення до суду, недопустимість відмови у правосудді, доступ до правосуддя, право на апеляційний перегляд і

доступ до конституційної юрисдикції [1, с. 502]. Така позиція дає підстави розглядати правосуддя в конституційному сенсі як цілісну систему гарантій, у межах якої особа може реально захистити своє право.

Реалізація права на судовий захист пов'язана з конституційним визначенням органу, на який покладено здійснення правосуддя. Стаття 124 Конституції України прямо закріплює, що правосуддя в Україні здійснюють виключно суди, а делегування функцій судів чи привласнення цих функцій іншими органами або посадовими особами не допускаються [2]. Це положення має принципове значення для правової держави, оскільки унеможливорює будь-які позасудові форми остаточного вирішення справ. Закон України «Про судоустрій і статус суддів» конкретизує цю норму: судова влада здійснюється незалежними та безсторонніми судами, утвореними законом (ст. 1); створення надзвичайних та особливих судів не допускається (ст. 3); народ бере участь у здійсненні правосуддя через присяжних (ст. 5) [5]. У працях М. Мурської підкреслено, що вимога «суду, встановленого законом» становить одну з ключових умов справедливого суду, оскільки виключає довільне конструювання судових органів під конкретну справу чи політичний запит [3, с. 220].

Незалежність суду і судді належить до основних конституційних засад правосуддя. Стаття 126 Конституції України гарантує незалежність і недоторканність судді та забороняє будь-який вплив на нього [2]. У статті 129 Конституції України встановлено, що суддя, здійснюючи правосуддя, є незалежним і керується верховенством права [2]. Стаття 6 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» закріплює недопустимість втручання у здійснення правосуддя та покладає на органи державної влади обов'язок утримуватися від дій, які можуть вплинути на незалежність суду [5]. І. Завальнюк зазначає, що авторитет судової влади ґрунтується на незалежності суду та ухваленні рішень без зовнішнього втручання [1, с. 502]. М. Мурська підкреслює, що реальна незалежність суду потребує дієвих правових процедур, які унеможливають політичний вплив на статус судді та зміст судового рішення [3, с. 218, 220].

Зміст правосуддя розкривається і через конституційні засади судочинства. У статті 129 Конституції України закріплено рівність учасників процесу перед законом і судом, змагальність сторін, право на захист, гласність судового процесу, розумні строки розгляду справи, право на апеляційний перегляд, а у визначених законом випадках – на касаційне оскарження, а також обов'язковість судового рішення [2]. Закон України «Про судоустрій і статус суддів» розвиває ці норми, гарантуючи розгляд

справи незалежним, безстороннім і справедливим судом, утвореним законом, у розумні строки, відкритість процесу і доступність правосуддя [5]. С. Ніщимна пов'язує ці засади з верховенством права, незалежністю судової влади та довірою суспільства до суду [4, с. 57-59].

Проблемним лишається конституційне закріплення права на справедливий суд. Конституція України не містить однієї статті, де це право було б сформульоване як цілісна норма. І. Завальнюк зазначає, що його зміст розкривається через сукупність положень, зосереджених у статтях 55, 59, 64, 124, 126, 129 і 129-1 Конституції України [1, с. 501-502; 2]. Така побудова є зрозумілою для правозастосування, але ускладнює сприйняття цього права як єдиної конституційної гарантії. З огляду на це обґрунтованою є позиція про потребу чіткого закріплення права на справедливий суд у тексті Конституції.

Зміст конституційних засад правосуддя доповнюють стандарти суддівської етики та професійної поведінки. С. Ніщимна звертає увагу на Бангалорські принципи поведінки суддів, які конкретизують вимоги незалежності, неупередженості, чесності, рівності та компетентності судді [4, с. 57, 59]. Хоч ці принципи прямо не закріплені в Конституції України, вони дають змогу чіткіше визначити вимоги до поведінки судді. Авторитет судового рішення залежить як від правильного застосування норми, так і від довіри до особи судді.

Потребує уваги і питання меж впливу політичної влади на формування судової системи. М. Мурська зазначає, що після конституційних змін і судової реформи 2016 року акт призначення судді Президентом України має переважно формально-процедурний характер, тоді як добір кандидатур пов'язаний з діяльністю органів суддівського врядування [3, с. 220]. Авторка підкреслює, що президентське вето не може бути засобом впливу на незалежність суду [3, с. 220]. Отже, участь глави держави у відповідних процедурах має залишатися в межах конституційного балансу.

Обов'язковість судового рішення також належить до конституційних засад правосуддя. Стаття 129-1 Конституції України встановлює, що судові рішення є обов'язковим до виконання, а контроль за його виконанням здійснює суд [2]. Без реального виконання рішення судовий захист перетворюється на формальність. Отже, правосуддя охоплює і стадію його фактичного виконання. У статті 11 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» закріплено відкритість судових рішень і

доступ до інформації про розгляд справи [5]. Це підтримує публічний характер правосуддя та сприяє довірі до суду.

Таким чином, конституційні засади правосуддя в Україні утворюють систему норм і принципів, що визначає місце судової влади в державному механізмі, гарантує судовий захист прав людини, закріплює незалежність суду, засади судочинства та обов'язковість судового рішення. Конституція України встановлює правову основу правосуддя, а Закон України «Про судоустрій і статус суддів» конкретизує її на рівні організації судової влади та порядку здійснення судочинства. Повна реалізація цих засад потребує чітких гарантій незалежності, безсторонності, доступності суду та виконання судових рішень, оскільки подальший розвиток української конституційної моделі правосуддя пов'язаний із точнішим закріпленням права на справедливий суд, збереженням балансу між гілками влади та зміцненням довіри до суду.

Список використаних джерел:

1. Завальнюк І. В. Конституційні основи забезпечення права на справедливий суд в Україні : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.02. Київ, 2024. 599 с.
2. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/constitution> (дата звернення: 14.04.2026).
3. Мурська М. Незалежність судової влади як конституційна гарантія прав людини: вплив повноважень Президента України. *Право України*. 2025. № 12. С. 213-226. DOI: 10.33498/loiu-2025-12-213
4. Ніщимна С. О. Принципи правосуддя в Україні: конституційно-правовий аспект. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 6. С. 57-59. DOI: 10.32782/2524-0374/2024-6/12
5. Про судоустрій і статус суддів : Закон України від 02.06.2016 р. № 1402-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19> (дата звернення: 14.04.2026).

Фединяк Таїсія,
*студентка III курсу спеціальності «Менеджмент»,
ЗВО «Університет Короля Данила»*
Науковий керівник:
Івашків Тарас,
*професор кафедри управління та адміністрування,
кандидат економічних наук, доцент,
ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна*
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2926-5101>

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ТА СТРАТЕГІЧНІ ОРІЄНТИРИ РОЗВИТКУ ЛАТЕРАЛЬНОГО МАРКЕТИНГУ

Маркетинг XXI століття характеризується високим рівнем динамізму, зростанням конкуренції та необхідністю постійного пошуку нових підходів до задоволення потреб споживачів. У сучасних умовах господарювання інновації та використання нестандартних маркетингових рішень стають ключовими чинниками формування конкурентних переваг підприємств. Саме тому значна кількість компаній спрямовує свої зусилля на розроблення нових товарів, формування нових ринків і впровадження інноваційних способів просування продукції.

Сучасний маркетинг суттєво відрізняється від підходів, що застосовувалися у 1960–1970-х роках. Якщо раніше основна увага приділялася задоволенню наявного попиту шляхом удосконалення товарів, то нині підприємства функціонують в умовах перенасичених ринків, де пропозиція значно перевищує попит. У таких умовах традиційні інструменти маркетингу, зокрема сегментація ринку та позиціонування, не завжди забезпечують бажаний результат. У зв'язку з цим зростає значення нових концепцій, здатних створювати принципово нові можливості для розвитку бізнесу.

Вагомий внесок у дослідження концепції латерального маркетингу здійснили такі науковці, як Ф. Котлер, Ф. Тріас де Бес, Е. де Боно, Є. Крикавський, Л. Мороз, Н. Чухрай, С. Литовченко, О. Данилюк та інші. Їхні праці заклали основу для формування сучасного розуміння ролі творчого мислення у маркетинговій діяльності підприємств.

Поняття латерального маркетингу тісно пов'язане з концепцією латерального мислення, запропонованою психологом Едвардом де Боно наприкінці ХХ століття. Науковець визначав латеральне мислення як альтернативний логічному спосіб пошуку рішень, що базується на творчому підході та здатності змінювати традиційні уявлення про проблему. За його словами, нові рішення неможливо отримати лише шляхом поглиблення вже існуючих підходів; необхідно змінити сам напрям мислення.

Ідеї латерального мислення були адаптовані до сфери маркетингу Філіпом Котлером та Фернандо Тріасом де Бесом. У своїх працях вони розмежували поняття вертикального та латерального маркетингу. Вертикальний маркетинг базується на логічних і послідовних діях, що передбачають аналіз ринку, сегментацію та позиціонування. Латеральний маркетинг, своєю чергою, спрямований на створення нових ідей, продуктів і ринків шляхом творчого переосмислення існуючих концепцій [2, с. 56].

Термін «латеральний маркетинг» походить від латинського слова *lateralis*, що означає «боковий». У цьому контексті він розглядається як система підходів, спрямованих на пошук нестандартних рішень і формування нових можливостей для розвитку бізнесу. Основна сутність латерального маркетингу полягає у використанні інформації для генерації інноваційних ідей шляхом реструктуризації існуючих концепцій та створення нових комбінацій [1, с. 323].

Латеральний маркетинг застосовується у випадках, коли традиційні маркетингові інструменти виявляються недостатньо ефективними. Його особливістю є модифікація структури товару або ринку шляхом додавання нових способів використання продукції, нових груп споживачів або нових ситуацій споживання, які раніше не розглядалися як перспективні.

Інноваційна діяльність у межах латерального маркетингу може здійснюватися на трьох основних рівнях: рівні товару, рівні ринку та рівні маркетинг-міксу. На рівні товару латеральний маркетинг передбачає зміну не стільки характеристик самого продукту, скільки способу його використання. Це може включати зміну часу, місця або ситуації застосування продукції. Для реалізації такого підходу використовуються різні техніки латерального заміщення, серед яких виділяють:

- Заміна – передбачає зміну одного або кількох елементів продукту.
- Комбінація – полягає у додаванні нових елементів до існуючого продукту.
- Переворот – передбачає зміну логіки використання товару або додавання протилежних характеристик.

- Видалення – полягає у вилученні окремих елементів продукту.
- Гіперболізація – передбачає значне збільшення або зменшення певних характеристик продукту.
- Зміна порядку – включає зміну послідовності або структури використання продукту [2, с. 55].

Застосування зазначених технік дає змогу створювати інноваційні продукти без значних витрат на розробку нових технологій.

На рівні ринку латеральний маркетинг передбачає пошук нових потреб або способів задоволення вже існуючих. Основними вимірами ринку є потреби споживачів, цільові групи та обставини споживання. Останні включають місце, час, ситуацію та емоційний стан споживача.

Ефективним інструментом у цьому випадку є заміна одного виміру ринку іншим, який раніше не розглядався. Такий підхід дозволяє створювати нові ринкові ніші та формувати нові категорії продукції.

На рівні маркетинг-міксу латеральний маркетинг передбачає внесення змін до товарної політики, ціноутворення, збуту та комунікаційної діяльності підприємства. У більшості випадків це призводить до створення нових підкатегорій товарів або формування нових бізнес-моделей.

Важливою особливістю є можливість використання вже існуючих інструментів у нових поєднаннях, які раніше не застосовувалися разом. Це дає змогу отримувати додаткові конкурентні переваги без суттєвих витрат.

Однією з основних проблем впровадження латерального маркетингу є небажання підприємств ризикувати ресурсами та інвестувати у реалізацію нових ідей. Часто інноваційні пропозиції залишаються нереалізованими через відсутність впевненості у їхній ефективності.

Разом з тим світова практика демонструє значну кількість успішних прикладів застосування латерального маркетингу. Наприклад, компанія Него створила нову категорію продуктів, поєднавши ідею зернових виробів та шоколадного батончика, що призвело до появи зернових батончиків як окремого сегмента ринку.

Ще одним відомим прикладом є створення ляльки Barbie, яка стала першою лялькою, що відображала образ дорослої людини, а не дитини. Такий підхід дозволив сформувати нову категорію іграшок і значно розширити ринок дитячих товарів.

Інноваційним прикладом також є розробка портативного аудіоплеєра Walkman, створеного компанією Sony. Відмова від функції запису та

зосередження на якості відтворення звуку сприяли появі нового продукту, який став одним із найуспішніших у світі.

У сучасних умовах глобалізації та цифровізації економіки латеральний маркетинг набуває дедалі більшого значення. Його використання сприяє формуванню нових ринків і розвитку інноваційних бізнес-моделей. Особливо актуальним цей підхід є для підприємств, що функціонують у галузях із високим рівнем конкуренції.

В Україні латеральний маркетинг поки що не набув широкого поширення, однак окремі маркетингові рішення вже відповідають його принципам. Подальший розвиток цієї концепції пов'язаний із підвищенням рівня інноваційної активності підприємств, розвитком підприємницького мислення та поширенням сучасних маркетингових технологій.

Отже, латеральний маркетинг є важливим інструментом формування конкурентних переваг у сучасних умовах розвитку ринку. Його сутність полягає у створенні нових продуктів і ринків шляхом творчого переосмислення існуючих концепцій. Використання латерального маркетингу дозволяє підприємствам виходити за межі традиційних підходів, створювати нові ринкові можливості та забезпечувати довгостроковий розвиток.

Подальші дослідження у сфері латерального маркетингу мають бути спрямовані на розроблення методичних рекомендацій щодо його впровадження на підприємствах, а також на адаптацію цього підходу до умов національної економіки.

Список використаних джерел:

1. Крикавський Є. В., Мороз Л. А., Чухрай Н. І. Маркетинг : навчальний посібник. Львів : Львівська політехніка, 2019. 540 с.
2. Котлер Ф., Тріас де Бес Ф. Латеральний маркетинг: технологія пошуку революційних ідей. Київ : Альпіна Паблішер Україна, 2017. 206 с.
3. De Bono E. Lateral Thinking: Creativity Step by Step. New York : Harper & Row, 1990. 300 p.

*Хорішман Олена,
студентка IV курсу спеціальності 022 Дизайн,
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара*
Науковий керівник:
Захарова Світлана,
*кандидат філософських наук, доцент,
доцент кафедри образотворчого мистецтва і дизайну,
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара,
м. Дніпро, Україна*

ПСИХОЛОГІЯ UX В ДЕСКТОПНІЙ ЕЛЕКТРОННІЙ КОМЕРЦІЇ: ВПЛИВ ПАТЕРНІВ ВЕБДИЗАЙНУ НА ДОВІРУ ТА ПРОЦЕСИ ПРИЙНЯТТЯ РІШЕНЬ

Вступ. В умовах інформаційного перенасичення ринку електронної комерції користувацький досвід (UX) став головним інструментом управління лояльністю. Дизайн інтерфейсу еволюціонував у складний психологічний фреймворк, здатний безпосередньо впливати на процеси прийняття рішень та емоційний стан споживача.

Особливої уваги вимагає специфіка проектування десктопних веб-версій, які традиційно використовуються для складнішого шопінгу та дорогих транзакцій. Великий екранний простір дає широкі можливості для презентації продукту, але водночас несе значний ризик розпорошення уваги або когнітивного перевантаження.

Метою цієї роботи є аналіз психологічних механізмів, за допомогою яких конкретні патерни вебдизайну стимулюють конверсії у десктопних інтерфейсах. Розуміння цих процесів дозволяє створювати продукти, що максимізують бізнес-показники через повагу до когнітивних ресурсів покупця.

Основна частина. Фундаментом успішної електронної комерції є архітектура довіри (*Architecture of Trust*). У фізичному магазині покупець може торкнутися товару та поспілкуватися з консультантом. У цифровому середовищі цей досвід має бути компенсований за допомогою UX-патернів. На десктопних моніторах користувачі зазвичай сканують сторінку за F-подібним або Z-подібним патерном [2, с. 233-235]. Це означає, що стратегічно важливі «сигнали довіри» повинні розташовуватися на перетині цих ліній уваги. До таких сигналів належать не лише якісні фотографії та відеоогляди (які на великому екрані відіграють вирішальну роль), а й

соціальний доказ (*Social Proof*). Інтеграція блоків із відгуками реальних покупців, рейтингами, фотографіями з розпакування (*User Generated Content*) у верхню частину сторінки товару (*Above the Fold*) значно знижує тривожність перед покупкою. Психологічно користувач делегує частину відповідальності за вибір масовому досвіду інших людей [5].

Наступним критичним етапом є управління когнітивним навантаженням під час вибору. Закон Хіка (*Hick's Law*) стверджує, що час, необхідний для прийняття рішення, логарифмічно зростає зі збільшенням кількості альтернатив [6]. У десктопному дизайні великих магазинів це диктує необхідність створення потужних, але інтуїтивних систем фільтрації та фасетного пошуку. Якщо користувач бачить 50 сторінок ноутбуків без можливості зручно відсортувати їх за специфічними параметрами, виникає феномен «паралічу аналізу» (*Analysis Paralysis*) [4, с. 259-263]. Оптимальний десктопний UI вирішує цю проблему через використання «липких» (*sticky*) бокових панелей з фільтрами, які залишаються в полі зору при скролінгу, та візуалізацію застосованих фільтрів у вигляді окремих «тегів», що легко видаляються [3, с. 4-9].

Окремим, вкрай важливим вектором психології вебдизайну є баланс між переконанням (*Persuasion*) та маніпуляцією. Останніми роками індустрія активно обговорює проблему «темних патернів» (*Dark Patterns*) – інтерфейсних рішень, які обманом змушують користувача зробити те, чого він не планував. В електронній комерції етичний дизайн виступає не лише моральним імперативом, а й стратегією утримання клієнтів [7, с. 10].

Для наочності відмінності між маніпулятивними та етичними підходами до проектування представлені у Таблиці 1.

Таблиця 1

Порівняння маніпулятивних та етичних UX-патернів

Психологічний тригер	«Темний патерн» (Маніпуляція)	Етичний UX-дизайн (Прозорість)	Вплив на користувача (Довгостроковий)
Дефіцит / Терміновість	Фейкові таймери зворотного відліку, штучні написи «Цей товар зараз переглядають 40 людей».	Реальні дані про залишки на складі («Залишилося 2 одиниці»), прозорі умови акцій.	<i>Темний:</i> Втрата довіри при розкритті обману. <i>Етичний:</i> Справедлива мотивація, відчуття чесної гри.
Ціноутворення	Приховані платежі (Drip Pricing), поява комісій чи вартості	Детальний калькулятор вартості відразу в	<i>Темний:</i> Високий відсоток покинутих кошиків (Cart

	доставки лише на останньому кроці оплати.	кошику, чітке маркування податків.	Abandonment), фрустрація. <i>Етичний:</i> Прогнозованість витрат, лояльність.
Додавання товарів	Непомітне автоматичне додавання страховки чи супутніх послуг у чек ("Sneak into Basket").	Блок рекомендацій «З цим товаром купують», що вимагає свідомої дії (кліку) для додавання.	<i>Темний:</i> Відчуття обману, вимоги повернення коштів. <i>Етичний:</i> Збільшення середнього чека через органічний крос-селлінг.
Відмова від послуги	Складна, заплутана процедура відписки (Roach Motel), приховування кнопки «Відмовитися».	Чітка, контрастна кнопка відмови, процес відписки в 1-2 кліки з особистого кабінету.	<i>Темний:</i> Роздратування, скарги в платіжні системи. <i>Етичний:</i> Збереження позитивного враження від бренду.

Останнім бар'єром конверсії є процес чекауту. Односторінкове оформлення (*One-page checkout*) на десктопі ефективно використовує психологічний ефект Зейгарнік: індикатори прогресу на сторінці оплати мотивують людину завершити розпочате завдання. Крім того, наявність «гостьового чекауту» знімає критичне когнітивне тертя, усуваючи вимогу примусової реєстрації до моменту здійснення покупки [2, с. 234].

Висновки. Підсумовуючи, ефективний вебдизайн у десктопній електронній комерції є результатом глибокого синтезу візуальної ієрархії, архітектури довіри та когнітивної психології. Кожен елемент інтерфейсу виступає тригером, що керує увагою та формує відчуття безпеки. Мінімізація когнітивного тертя, використання принципу поступового розкриття інформації та беззаперечне дотримання етичних стандартів (відмова від «темних патернів») є фундаментальними передумовами для стабільного зростання конверсії. У стратегічній перспективі створення емпатичного, прозорого та передбачуваного цифрового простору є єдиним надійним шляхом до формування довгострокової лояльності клієнтів та забезпечення стійкої конкурентної переваги бізнесу.

Список використаних джерел:

1. Гаврил А. М. UX/UI-дизайн: основні принципи розробки ефективних інтерфейсів. *Наукові праці Факультету систем і засобів масової комунікації Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара*. Дніпро, 2023. 34 с.
2. Куниця Г., Петрова І., Силаєва А. Роль графічного та UX/UI-дизайну в сучасних цифрових комунікаціях. *Вісник Житомирського державного університету*. Житомир, 2024. Вип. 2 (88). С. 232–237.
3. Бакуліна О. М. Особливості проектування інтернет-магазину: UX/UI-підходи. *Електронний архів Київського національного торговельно-економічного університету (ДТЕУ)*. Київ, 2023. 14 с.
4. Данильчук О. М., Рибак О. В. Проблеми цифрового забезпечення електронної комерції та дизайн інтерфейсів. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Львів, 2025. С. 258–268.
5. Mathur A., Acar G., Friedman M. J. Dark Patterns at Scale: Findings from a Crawl of 11K Shopping Websites. *Proceedings of the ACM on Human-Computer Interaction*. 2019. Vol. 3, No. CSCW. P. 1–32.
6. Roth S. P., Schmutz P., Pauwels S. L. Mental models for web objects: Where do users expect to find the most frequent objects in online shops. *Interacting with Computers*. 2010. Vol. 22, No. 2. P. 140–152.
7. Pernice K. F-Shaped Pattern of Reading on the Web: Misunderstood, But Still Relevant. *Nielsen Norman Group Research Reports*. 2017. 14 p.

УДК 004.89:005.52:658.7

Шевчик Віталій,

*старший викладач кафедри інформаційних технологій,
кандидат фізико-математичних наук,*

ЗВО «Університет Короля Данила»

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2054-7575>

Якубовський Володимир,

*викладач кафедри інформаційних технологій,
кандидат юридичних наук,*

ЗВО «Університет Короля Данила»,

м. Івано-Франківськ, Україна

ORCID: <https://orcid.org/0009-0003-5169-3484>

ІНТЕЛЕКТУАЛЬНІ МЕТОДИ ОПТИМІЗАЦІЇ ЛОГІСТИЧНИХ ТРАНЗАКЦІЙ НА ОСНОВІ СИСТЕМ ПІДТРИМКИ РІШЕНЬ ТА ПРОГНОЗУВАННЯ

Сучасні логістичні системи функціонують в умовах цифровізації, високої динамічності середовища та значного зростання обсягів даних. Особливої актуальності набуває оптимізація транзакцій у логістичних

ланцюгах, які є ключовими елементами взаємодії між постачальниками, складами та кінцевими споживачами. Ефективне управління такими транзакціями потребує одночасного врахування декількох критеріїв, зокрема часу виконання, вартості та ризиків.

Зростання складності логістичних процесів та багатоваріантність сценаріїв доставки значно ускладнюють застосування традиційних методів управління. У зв'язку з цим виникає потреба у впровадженні інтелектуальних систем підтримки рішень, здатних автоматизувати процес аналізу даних та забезпечити ефективне прийняття управлінських рішень.

У дослідженні було розглянуто архітектуру інтелектуальної системи підтримки рішень, яка інтегрує модулі збору даних, їх попередньої обробки, прогнозування транзакційної активності, оптимізації та взаємодії з користувачем. Система забезпечує повний цикл обробки даних – від отримання інформації з логістичних джерел до формування оптимальних сценаріїв виконання транзакцій.

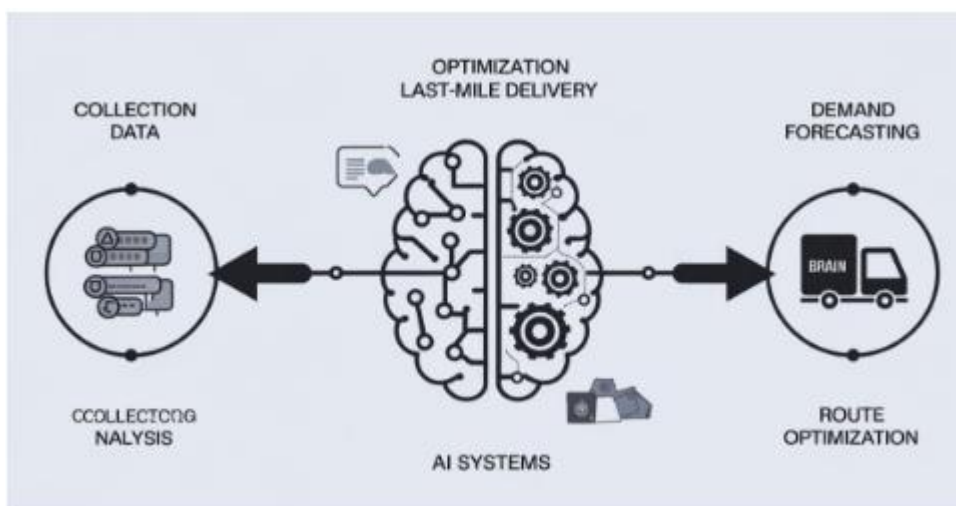

Рис. 1. Архітектура інтелектуальної системи підтримки рішень для оптимізації транзакцій у логістичних ланцюгах

Ключовим компонентом системи є модуль прогнозування, реалізований на основі фільтра Калмана, який дозволяє враховувати невизначеність і шум у даних та формувати точні оцінки майбутнього стану логістичної системи. Це забезпечує можливість адаптивного управління транзакціями та підвищує обґрунтованість прийнятих рішень.

Модуль оптимізації базується на адаптованому генетичному алгоритмі, що дозволяє ефективно вирішувати задачі багатокритеріальної оптимізації. Формалізація задачі здійснюється у вигляді векторної цільової функції, яка враховує ключові параметри: час виконання транзакцій, їх вартість та рівень ризику. Використання вагових коефіцієнтів дає змогу

гнучко змінювати пріоритети оптимізації відповідно до потреб користувача.

Важливою перевагою запропонованого підходу є здатність системи адаптуватися до змін середовища. Завдяки інтеграції прогнозних механізмів та оптимізаційних алгоритмів система може оперативно реагувати на зміни параметрів логістичного ланцюга та формувати нові оптимальні сценарії.

Результати експериментального дослідження підтверджують ефективність запропонованого підходу. Зокрема, порівняння з традиційними методами управління (ручним та евристичним) показало суттєве покращення показників: зменшення часу виконання транзакцій, зниження витрат та мінімізація ризиків.

Додатково встановлено, що зміна вагових коефіцієнтів впливає на вибір оптимального сценарію виконання транзакцій, що підтверджує гнучкість і адаптивність системи. Графічні результати демонструють перевагу інтелектуального підходу порівняно з альтернативними рішеннями.

Таким чином, використання інтелектуальних систем підтримки рішень, які поєднують методи прогнозування та багатокритеріальної оптимізації, є ефективним інструментом управління логістичними процесами. Запропонований підхід дозволяє підвищити якість прийняття рішень, оптимізувати використання ресурсів та забезпечити адаптивність системи до змін у зовнішньому середовищі.

Перспективи подальших досліджень пов'язані з інтеграцією методів машинного навчання для автоматичного налаштування параметрів оптимізації, підвищенням масштабованості системи та розширенням її функціональних можливостей у великих логістичних мережах.

Список використаних джерел:

1. Забара С. С., Дуднік А. С., Ізварін І. В., Шевчик В. В., Якубовський В. П. Система підтримки рішень для оптимізації транзакцій у логістичних ланцюгах. *Комп'ютерно-інтегровані технології: освіта, наука, виробництво*. Луцьк, 2026. Вип. 62. С. 220–227.
2. Di Capua M., Ciaramella A., De Prisco A. Machine learning and computer vision for logistics automation. *Procedia Computer Science*. 2023.
3. Chen W., Men Y. Artificial intelligence in logistics optimization. *Sustainability*. 2024.
4. Zhang C., Wei W. Kalman filter in logistics tracking. *Computational Intelligence*. 2022.
5. Xin L., Xu P. Genetic algorithm in logistics optimization. *Computational Intelligence*. 2022.

*Шлехтюк Надія,
студентка II курсу групи КЮс-24-2,
ЗВО «Університет Короля Данила»*

*Науковий керівник:
Луцький Роман,
доктор юридичних наук, професор,
директор Науково-дослідного інституту
імені Академіка Івана Луцького,
ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна*

ОСОБЛИВОСТІ ПРОЦЕСУ ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ У СВІТІ СКЛАДНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙНИХ ЗМІН

Процес державотворення у сучасному світі характеризується складними трансформаційними змінами, що охоплюють політичну, економічну та соціальну сфери. Одним із ключових напрямів реформування державного управління є децентралізація, яка виступає важливим інструментом підвищення ефективності функціонування держави. У сучасних умовах вона розглядається не лише як адміністративна реформа, а як комплексний процес, спрямований на зміну принципів взаємодії між державою та суспільством. Децентралізація дозволяє створити більш гнучку систему управління, яка здатна швидше реагувати на виклики часу та враховувати потреби громадян на місцях.

Сутність децентралізації полягає у передачі частини владних повноважень від центральних органів до місцевих органів самоврядування, що забезпечує більш ефективне управління територіями. Вона передбачає не лише делегування функцій, а й відповідальність за прийняття рішень, що є важливим елементом розвитку демократії. У науковій літературі децентралізація розглядається як механізм, який сприяє підвищенню прозорості влади та залученню громадян до управлінських процесів [1, с. 12].

Важливою складовою децентралізації є принцип субсидіарності, відповідно до якого рішення повинні прийматися на найближчому до громадян рівні. Це дозволяє забезпечити ефективність управління та уникнути надмірної централізації, яка часто призводить до бюрократизації

процесів. Реалізація цього принципу сприяє підвищенню відповідальності місцевої влади перед громадою та формуванню активного громадянського суспільства.

У сучасних умовах децентралізація має кілька основних напрямів реалізації, серед яких політична, адміністративна та фінансова. Політична децентралізація передбачає розширення прав місцевих органів влади та участі громадян у прийнятті рішень. Адміністративна – делегування функцій управління, а фінансова – забезпечення ресурсної бази для реалізації повноважень. Саме поєднання цих складових дозволяє досягти ефективності реформ [2, с. 45].

Необхідність децентралізації обумовлена низкою факторів, серед яких важливу роль відіграє неефективність централізованих моделей управління. Надмірна концентрація влади у центрі призводить до уповільнення процесів прийняття рішень, ігнорування місцевих потреб та зниження якості публічних послуг. Своєю чергою, передача повноважень на місцевий рівень дозволяє більш точно враховувати специфіку територій та потреби населення.

Однією з ключових переваг децентралізації є підвищення якості публічних послуг. Місцеві органи влади краще обізнані з проблемами громад, що дозволяє їм ефективніше вирішувати питання у сфері освіти, охорони здоров'я, соціального захисту та інфраструктури. Це сприяє підвищенню рівня життя населення та формуванню довіри до влади [3, с. 78].

Сучасний етап децентралізації також характеризується активним розвитком фінансової автономії громад. Передача бюджетних повноважень дозволяє органам місцевого самоврядування самостійно формувати бюджети та визначати пріоритети розвитку. Це створює умови для ефективного використання ресурсів та стимулює економічне зростання на місцевому рівні.

Разом із тим, фінансова децентралізація потребує високого рівня відповідальності та прозорості. неефективне використання ресурсів може призвести до негативних наслідків, тому важливо забезпечити належний контроль за діяльністю місцевих органів влади [4, с. 21].

Особливістю сучасного етапу децентралізації є формування спроможних територіальних громад. Це передбачає об'єднання ресурсів, розвиток інфраструктури та створення умов для самостійного розвитку територій. Спроможні громади здатні ефективно вирішувати локальні проблеми та реалізовувати довгострокові стратегії розвитку.

Децентралізація також сприяє розвитку місцевої демократії. Розширення повноважень місцевих органів влади створює умови для активної участі громадян у прийнятті рішень. Це проявляється у проведенні громадських слухань, місцевих ініціатив та інших формах участі населення у процесах управління [5, с. 64].

Водночас процес децентралізації супроводжується певними ризиками. Серед них можна виділити нерівномірність розвитку регіонів, що може призвести до поглиблення соціально-економічних диспропорцій. Більш розвинені регіони отримують додаткові можливості, тоді як менш розвинені можуть відставати у своєму розвитку.

Ще однією проблемою є недостатній рівень професійної підготовки кадрів у місцевих органах влади. Ефективне управління потребує відповідних знань та навичок, тому важливо забезпечити системну підготовку та підвищення кваліфікації управлінців [6, с. 37].

Сучасний етап державотворення характеризується також активним впровадженням цифрових технологій у систему управління. Електронне урядування дозволяє підвищити прозорість діяльності органів влади, спростити доступ до послуг та зменшити рівень корупції.

Використання цифрових інструментів сприяє ефективній взаємодії між владою та громадянами, що є важливим елементом сучасної децентралізації. Це дозволяє оптимізувати управлінські процеси та підвищити їхню ефективність [7, с. 89].

Важливим аспектом є взаємодія між центральними та місцевими органами влади. Ефективна децентралізація передбачає чіткий розподіл повноважень та відповідальності між різними рівнями управління. Водночас необхідно забезпечити координацію їх діяльності.

Недостатня координація може призвести до дублювання функцій та конфліктів між органами влади, що негативно впливає на ефективність управління [8, с. 52].

У сучасних умовах децентралізація відіграє важливу роль у забезпеченні регіонального розвитку. Вона створює умови для залучення інвестицій, розвитку підприємництва та створення нових робочих місць.

Подальший розвиток процесу децентралізації безпосередньо пов'язаний із реформуванням системи адміністративно-територіального устрою. Оптимізація територіальних одиниць дозволяє створити більш ефективну систему управління, яка відповідає сучасним викликам. Укрупнення громад сприяє концентрації ресурсів, підвищенню якості управлін-

ських рішень та забезпеченню належного рівня публічних послуг. Це особливо важливо в умовах обмежених ресурсів і необхідності їх раціонального використання.

Разом із тим, процес укрупнення громад потребує врахування історичних, культурних та соціальних особливостей регіонів. Ігнорування цих факторів може призвести до конфліктів і зниження ефективності реформ. Саме тому важливо забезпечити участь населення у прийнятті рішень щодо змін адміністративно-територіального устрою [11, с. 28].

Сучасна децентралізація також передбачає зміну підходів до стратегічного планування розвитку територій. Органи місцевого самоврядування отримують можливість самостійно розробляти стратегії розвитку, визначати пріоритети та залучати інвестиції. Це сприяє формуванню довгострокового бачення розвитку громад і підвищенню їх конкурентоспроможності.

Важливою складовою стратегічного планування є залучення громадськості до процесу прийняття рішень. Це дозволяє враховувати інтереси різних соціальних груп і забезпечує прозорість управління. Участь громадян у плануванні розвитку територій сприяє підвищенню рівня довіри до влади [12, с. 95].

Окрему увагу слід приділити ролі децентралізації у забезпеченні соціальної справедливості. Передача повноважень на місцевий рівень дозволяє більш ефективно реалізовувати соціальну політику, враховуючи потреби конкретних громад. Це сприяє зменшенню соціальної нерівності та підвищенню рівня життя населення.

Водночас існує ризик поглиблення диспропорцій між регіонами, особливо у випадку нерівномірного економічного розвитку. Для запобігання цьому необхідно впроваджувати механізми державної підтримки менш розвинених територій [13, с. 41].

Сучасний етап децентралізації також характеризується зростанням ролі міжмуніципального співробітництва. Громади об'єднують зусилля для реалізації спільних проєктів, що дозволяє ефективніше використовувати ресурси та досягати кращих результатів. Це особливо актуально для реалізації інфраструктурних проєктів та розвитку соціальної сфери.

Міжмуніципальне співробітництво сприяє також обміну досвідом між громадами, що дозволяє впроваджувати найкращі практики управління. Це підвищує загальний рівень ефективності місцевого самоврядування [1, с. 15].

Не менш важливою є роль міжнародного досвіду у процесі децентралізації. Багато країн світу вже пройшли цей шлях і можуть слугувати прикладом для впровадження ефективних моделей управління. Використання міжнародного досвіду дозволяє уникнути помилок і прискорити процес реформ.

Разом із тим, механічне перенесення іноземних моделей без урахування національних особливостей може бути неефективним. Тому важливо адаптувати міжнародний досвід до конкретних умов держави [2, с. 48].

У сучасних умовах особливого значення набуває питання забезпечення прозорості та підзвітності місцевих органів влади. Децентралізація створює умови для більш відкритого управління, однак водночас підвищує ризики зловживань на місцевому рівні.

Для запобігання цьому необхідно впроваджувати механізми громадського контролю, розвивати інститути місцевої демократії та забезпечувати відкритість інформації про діяльність органів влади [3, с. 80].

Важливим аспектом є також розвиток кадрового потенціалу місцевого самоврядування. Ефективна реалізація децентралізації неможлива без кваліфікованих фахівців, здатних приймати управлінські рішення та відповідально виконувати свої обов'язки.

Підготовка кадрів повинна включати не лише професійні знання, а й розвиток управлінських навичок, стратегічного мислення та здатності працювати в умовах змін [4, с. 23].

Сучасний етап державотворення також пов'язаний із необхідністю забезпечення національної безпеки. У цьому контексті децентралізація повинна поєднуватися зі збереженням єдності держави та ефективним контролем з боку центральної влади.

Надмірна автономія може створювати ризики для територіальної цілісності, тому важливо забезпечити баланс між самостійністю громад і централізованим управлінням у ключових сферах [5, с. 66].

Значну роль у процесі децентралізації відіграє економічний розвиток територій. Передача повноважень стимулює розвиток місцевого бізнесу, залучення інвестицій та створення нових робочих місць.

Це сприяє формуванню економічно самодостатніх громад, які здатні забезпечувати власний розвиток і підвищувати рівень добробуту населення [6, с. 39].

У підсумку можна зазначити, що сучасний етап децентралізації є складним і багатогранним процесом, який має як позитивні, так і проб-

лемні аспекти. Його успішна реалізація залежить від комплексного підходу, ефективної взаємодії між рівнями влади та активної участі громадян.

Таким чином, децентралізація виступає важливим чинником розвитку сучасної держави, що сприяє зміцненню демократії, підвищенню ефективності управління та забезпеченню сталого розвитку суспільства.

Список використаних джерел:

1. Куйбіда В. С. Децентралізація влади в Україні : навчальний посібник. Київ : НАДУ, 2019. 120 с.
2. Тертичка В. В. Державне управління : підручник. Київ : КНЕУ, 2018. 250 с.
3. Бакуменко В. Д. Публічне управління : навчальний посібник. Київ : Ліра-К, 2020. 300 с.
4. Європейська хартія місцевого самоврядування : Міжнародний документ від 15 жовтня 1985 р. (ратифікована Україною 15 липня 1997 р.). *Відомості Верховної Ради України*. 1997. № 40. Ст. 263. С. 21–25.
5. Мельник А. Ф. Державне управління та місцеве самоврядування : підручник. Київ : Знання, 2017. 400 с.
6. Оболенський О. Ю. Публічна служба : підручник. Київ : КНЕУ, 2019. 200 с.
7. Кравченко В. В. Фінанси місцевого самоврядування : навчальний посібник. Київ : Атіка, 2018. 320 с.
8. Децентралізація в Україні : аналітичний звіт / за заг. ред. А. Ткачука. Київ : ІКЦ «Легальний статус», 2021. 150 с.
9. Шаповал В. М. Конституційне право : підручник. Київ : Юрінком Інтер, 2016. 500 с.
10. Електронне урядування в Україні : навчально-методичний посібник / за ред. О. В. Карпенка. Київ : Центр учбової літератури, 2020. 180 с.
11. Державна регіональна політика : підручник / за заг. ред. В. С. Куйбіди. Київ : НАДУ, 2019. 210 с.
12. Регіональний розвиток в Україні : монографія / за ред. М. І. Долішнього. Київ : Наукова думка, 2021. 260 с.
13. Сучасні тенденції державотворення : збірник наукових праць. Київ : Видавничий дім «Гельветика», 2022. 190 с.

*Шувальська Евеліна,
студентка II курсу групи КЮс-24-2,
ЗВО «Університет Короля Данила»*

*Науковий керівник:
Луцький Роман,
доктор юридичних наук, професор,
директор Науково-дослідного інституту
імені Академіка Івана Луцького,
ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна*

ОСОБЛИВОСТІ ОБМЕЖЕННЯ КОНСТИТУЦІЙНОГО СТАТУСУ ОСОБИ В ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ

Конституційний статус особи в Україні є однією з фундаментальних категорій конституційного права, що визначає правове становище людини і громадянина у державі. Його основу становлять закріплені в Конституції України права, свободи, обов'язки людини і громадянина, а також гарантії їх реалізації та захисту. Визнання людини найвищою соціальною цінністю є ключовим принципом української конституційної системи. Згідно зі статтею 3 Конституції України, людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю, а забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави [1].

Формування сучасного конституційного статусу особи в Україні пов'язане з процесами демократизації суспільства, утвердженням принципів правової держави та інтеграцією України до європейського правового простору. Конституція України 1996 року закріпила широкий перелік прав і свобод людини та громадянина, які відповідають міжнародним стандартам у сфері прав людини, зокрема положенням Загальної декларації прав людини 1948 року та Європейської конвенції з прав людини.

У науковій літературі конституційний статус особи визначається як сукупність основних прав, свобод і обов'язків людини і громадянина, закріплених у Конституції, а також принципів і гарантій їх реалізації. До основних елементів конституційного статусу особи належать: громадянство, правосуб'єктність, основні права і свободи людини і громадянина, юридичні обов'язки та гарантії реалізації прав і свобод. Кожен із цих

елементів відіграє важливу роль у визначенні взаємовідносин між особою та державою [2].

Одним із важливих складників конституційного статусу є інститут громадянства. Громадянство визначає правовий зв'язок між особою та державою, який виражається у взаємних правах і обов'язках. Саме громадяни України користуються повним обсягом політичних прав, зокрема правом брати участь в управлінні державними справами, обирати і бути обраними до органів державної влади та місцевого самоврядування [5].

Центральне місце в конституційному статусі особи займають права і свободи людини та громадянина. У Конституції України вони закріплені у розділі II «Права, свободи та обов'язки людини і громадянина». Вони поділяються на кілька основних груп: особисті (громадянські), політичні, соціально-економічні та культурні права і свободи [1].

До особистих прав належать ті, що забезпечують природне існування людини та її особисту свободу. Серед них: право на життя, право на повагу до гідності, свободу та особисту недоторканність, недоторканність житла, свободу пересування, свободу думки і слова, право на невтручання в особисте і сімейне життя. Ці права належать кожній людині незалежно від її громадянства.

Політичні права забезпечують участь громадян у здійсненні державної влади та формуванні органів влади. До них належать право брати участь в управлінні державними справами, право обирати і бути обраним до органів державної влади, право на свободу об'єднань у політичні партії та громадські організації, право на мирні зібрання, мітинги і демонстрації [3].

Соціально-економічні права спрямовані на забезпечення належних умов життя людини. Серед них право на працю, право на відпочинок, право на соціальний захист, право на достатній життєвий рівень, право на охорону здоров'я, медичну допомогу та медичне страхування, право на житло та освіту. Ці права покликані гарантувати соціальну стабільність та гідний рівень життя громадян.

Культурні права забезпечують духовний розвиток особи та доступ до культурних і наукових цінностей. До них належать право на освіту, свободу творчості, право користуватися досягненнями культури, а також право на захист інтелектуальної власності [4].

Окрім прав і свобод, конституційний статус особи включає і певні обов'язки. Конституція України встановлює, що кожна людина зобов'язана неухильно додержуватися Конституції та законів України, не посягати на права і свободи інших людей, сплачувати податки і збори, встановлені законом, а також захищати Вітчизну, незалежність та територіальну

цілісність України. Виконання цих обов'язків є важливою умовою стабільного функціонування держави і суспільства [1].

Важливою складовою конституційного статусу особи є гарантії прав і свобод людини. Вони включають систему правових, політичних, економічних та організаційних засобів, спрямованих на забезпечення реалізації та захисту прав людини. Однією з основних гарантій є право кожного на судовий захист своїх прав і свобод. Крім того, громадяни мають право звертатися до Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, а також після використання національних засобів правового захисту – до міжнародних судових установ [5].

Таким чином, конституційний статус особи в Україні є складною та багатокомпонентною системою, яка охоплює права, свободи, обов'язки та гарантії їх реалізації. Він визначає правове становище людини у державі та спрямований на забезпечення гідності, свободи та всебічного розвитку особистості. Реалізація конституційного статусу особи є важливою умовою побудови демократичної, правової та соціальної держави.

Важливим елементом конституційного статусу особи є принцип верховенства права. Цей принцип означає, що в державі визнається і діє право як найвища цінність, а всі органи державної влади, посадові особи та громадяни зобов'язані діяти відповідно до закону. Верховенство права передбачає також повагу до прав і свобод людини, їх пріоритетність над інтересами держави, а також забезпечення справедливості та рівності перед законом. Саме цей принцип є основою функціонування демократичної держави та гарантією захисту прав людини [3].

Однією з ключових ознак конституційного статусу особи є його універсальність. Права і свободи, закріплені в Конституції України, належать кожній людині від народження і є невідчужуваними та непорушними. Це означає, що держава не надає ці права, а лише визнає їх і гарантує їх реалізацію. Такий підхід відповідає сучасним міжнародним стандартам у сфері прав людини та свідчить про гуманістичний характер українського конституційного ладу.

Важливим аспектом є також взаємозв'язок прав і обов'язків людини і громадянина. Реалізація прав неможлива без виконання відповідних обов'язків. Наприклад, право на освіту супроводжується обов'язком здобувати повну загальну середню освіту, а право на безпечне довкілля пов'язане з обов'язком не завдавати шкоди природі. Такий взаємозв'язок забезпечує баланс інтересів особи, суспільства і держави [2].

Слід зазначити, що конституційний статус особи включає також правоздатність і дієздатність. Правоздатність означає здатність мати права і обов'язки, яка виникає з моменту народження і припиняється зі смертю. Дієздатність – це здатність особи своїми діями набувати та реалізовувати права і виконувати обов'язки. Вона залежить від віку та психічного стану особи. Ці елементи визначають можливість людини бути повноцінним учасником правовідносин.

В умовах сучасного розвитку суспільства значно зростає роль соціальних гарантій у забезпеченні конституційного статусу особи. Держава повинна створювати умови для реалізації соціально-економічних прав громадян, зокрема забезпечувати належний рівень соціального захисту, підтримку малозабезпечених верств населення, розвиток системи охорони здоров'я та освіти. Соціальна спрямованість державної політики є важливою умовою забезпечення гідного рівня життя громадян [4].

Особливу увагу слід приділити захисту прав вразливих категорій населення. До них належать діти, люди з інвалідністю, особи похилого віку, внутрішньо переміщені особи та інші групи, які потребують додаткового захисту з боку держави. Конституція України та інші нормативно-правові акти передбачають спеціальні гарантії для таких осіб, що сприяє забезпеченню соціальної справедливості та рівності.

У сучасних умовах важливим є також питання забезпечення екологічних прав людини. Конституція України гарантує кожному право на безпечне для життя і здоров'я довкілля. Це право передбачає можливість отримання достовірної інформації про стан навколишнього середовища, участь у прийнятті екологічно значущих рішень, а також право на відшкодування шкоди, завданої порушенням екологічного законодавства. Захист довкілля є важливою складовою забезпечення якості життя людини [3].

Не менш важливою складовою є інформаційні права. У сучасному інформаційному суспільстві кожна людина має право на доступ до інформації, свободу слова та вільне вираження своїх поглядів. Разом з тим держава повинна забезпечувати захист персональних даних та приватного життя громадян. Баланс між відкритістю інформації та її захистом є важливим завданням сучасної правової системи [3].

Значну роль у реалізації конституційного статусу особи відіграє правова культура населення. Вона включає рівень правових знань, повагу до закону, готовність дотримуватися правових норм та захищати свої права законними способами. Високий рівень правової культури сприяє ефективному функціонуванню правової держави та зміцненню демократії.

Також слід звернути увагу на роль освіти у формуванні конституційного статусу особи. Правова освіта допомагає громадянам краще розуміти свої права і обов'язки, формує активну громадянську позицію та сприяє участі у суспільному житті. Особливо важливим є виховання правової свідомості молоді, яка є майбутнім держави [5].

Важливим напрямом розвитку конституційного статусу особи є вдосконалення законодавства. Законодавча база повинна постійно оновлюватися відповідно до змін у суспільстві, нових викликів та міжнародних стандартів. Це забезпечує ефективний захист прав людини та підвищує рівень довіри громадян до держави.

Окрім цього, необхідно враховувати вплив глобалізації на конституційний статус особи. Відкритість кордонів, розвиток міжнародних зв'язків, трудова міграція створюють нові виклики у сфері забезпечення прав людини. Держава повинна адаптувати свою політику до цих умов, забезпечуючи захист прав своїх громадян як на території України, так і за її межами [4].

Важливим є також питання відповідальності особи перед суспільством. Кожна людина повинна усвідомлювати, що її права не є абсолютними і реалізуються в межах, які не порушують права інших. Дотримання цього принципу сприяє гармонійному співіснуванню людей у суспільстві та забезпечує стабільність держави.

Таким чином, конституційний статус особи в Україні постійно розвивається і вдосконалюється. Він відображає рівень демократичності держави, ступінь захисту прав людини та ефективність правової системи. Забезпечення конституційного статусу особи є важливим завданням держави, яке потребує комплексного підходу та постійної уваги.

Список використаних джерел:

1. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Рабінович П. М. Основи загальної теорії права та держави : навчальний посібник. Львів : Світ, 2012. 234 с.
3. Скакун О. Ф. Теорія держави і права : підручник. Харків : Консум, 2010. 341 с.
4. Шаповал В. М. Конституційне право України : підручник. Київ : Юрінком Інтер, 2011. 229 с.
5. Кравченко В. В. Конституційне право України : навчальний посібник. Київ : Атіка, 2014. 198 с.

Якубовський Володимир,
викладач кафедри інформаційних технологій,
кандидат юридичних наук,
ЗВО «Університет Короля Данила»
ORCID: <https://orcid.org/0009-0003-5169-3484>

Нянько Станіслав,
викладач кафедри інформаційних технологій,
кандидат юридичних наук,
ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0009-0002-0218-8409>

ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ ДЛЯ ТЕСТУВАННЯ ПРОГРАМНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ: АВТОМАТИЗАЦІЯ, АНАЛІЗ ТА ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ

Тестування програмного забезпечення є невід’ємною складовою життєвого циклу розробки, яка забезпечує якість, надійність та безпеку програмних продуктів. У сучасних умовах складність програмних систем постійно зростає, що ускладнює використання традиційних методів тестування та зумовлює необхідність впровадження інноваційних підходів до забезпечення якості програмного забезпечення [1].

Одним із таких підходів є використання технологій штучного інтелекту, які дозволяють автоматизувати процес тестування та підвищити його ефективність. Інструменти на основі AI здатні генерувати тестові сценарії, аналізувати код, виявляти помилки та прогнозувати потенційні дефекти ще на ранніх етапах розробки, що суттєво знижує витрати на виправлення помилок у майбутньому [2].

Застосування ChatGPT дозволяє створювати тест-кейси на основі опису функціоналу, тоді як GitHub Copilot забезпечує автоматичну генерацію тестових скриптів безпосередньо у середовищі розробки. Це значно скорочує час тестування, зменшує навантаження на тестувальників та підвищує продуктивність команд розробки [2].

Важливою перевагою використання AI є здатність аналізувати великі обсяги даних та виявляти приховані закономірності. Це дозволяє визначати найбільш критичні ділянки коду та зосереджувати тестування саме

на них, що значно підвищує ефективність процесу забезпечення якості [5]. Додатково такі системи можуть використовувати історичні дані про помилки для прогнозування потенційних дефектів у нових версіях програмного забезпечення

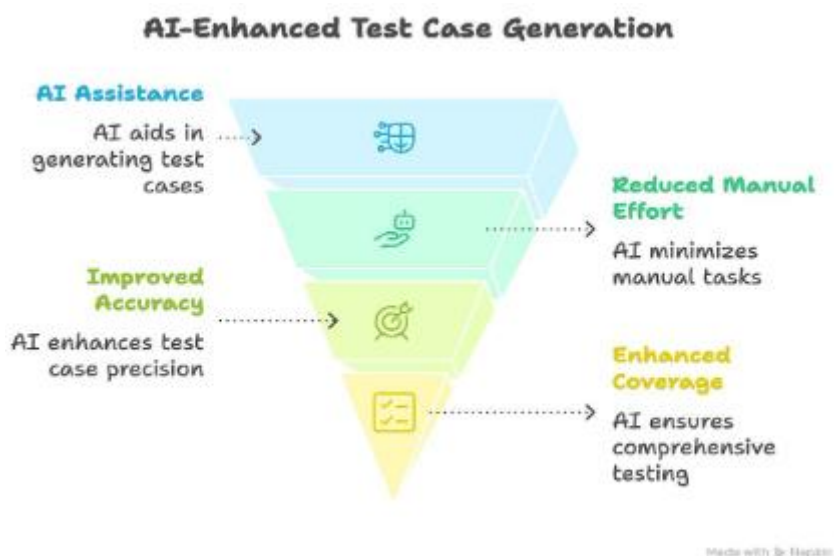

Рис. 1. Архітектура застосування штучного інтелекту у тестуванні програмного забезпечення

Крім того, штучний інтелект може застосовуватися для аналізу поведінки системи у реальному часі, виявлення аномалій та автоматичного реагування на помилки. Це дозволяє реалізувати концепцію безперервного тестування (*continuous testing*) та інтегрувати її у процеси CI/CD, що є важливим елементом сучасної розробки програмного забезпечення [3].

Додатковим напрямом застосування AI є автоматизація регресійного тестування, що дозволяє швидко перевіряти працездатність системи після внесення змін. Це особливо актуально для великих програмних продуктів, де ручне тестування є затратним і неефективним. Використання AI дозволяє значно прискорити цей процес та підвищити його точність.

Разом із тим використання AI у тестуванні має певні обмеження. Зокрема, автоматично згенеровані тести можуть не враховувати всі можливі сценарії використання системи, а також існує ризик пропуску критичних помилок. Тому важливим є поєднання автоматизованого тестування з ручним контролем і експертною оцінкою результатів [4].

Додатково необхідно враховувати питання безпеки, оскільки AI може генерувати некоректні або потенційно небезпечні сценарії тестування. Це зумовлює необхідність впровадження механізмів перевірки, контролю

якості та стандартизації процесів використання штучного інтелекту у тестуванні.

Також важливим аспектом є підготовка фахівців, здатних ефективно працювати з AI-інструментами. Це передбачає не лише знання принципів тестування, а й розуміння алгоритмів машинного навчання та можливостей їх застосування у практичних задачах.

Отже, використання штучного інтелекту у тестуванні програмного забезпечення є перспективним напрямом розвитку IT-індустрії, який дозволяє підвищити якість програмних продуктів, оптимізувати витрати та забезпечити ефективність процесу розробки. Водночас його впровадження потребує комплексного підходу, що включає технічні, організаційні та освітні аспекти [1].

Список використаних джерел:

1. Забара С. С. та ін. Обробка великих даних транзакцій банківської системи засобами машинного навчання. *Інфокомунікаційні та комп'ютерні технології*. 2025. № 2 (10). С. 75–82.
2. Терещенко В. М., Бугайов А. Д. Алгоритми машинного навчання у контексті великих даних. *Штучний інтелект*. 2018. № 3 (81). С. 80–86.
3. Grishanova I. Yu., Rogushina Yu. V. Technological solutions for intelligent analysis of Big Data. *Problems in Programming*. 2018.
4. Мельніков О. Організація та зберігання великих наборів даних для навчання ШІ. *Смарттехнології*. 2025. № 3 (16). С. 29–39.
5. Liubchenko T., Gudkova N. Machine learning systems for Big Data. *Матеріали II міжнар. наук.-практ. конф.* Київ, 2023.

Яремак Віталій,
викладач кафедри інформаційних технологій,
кандидат юридичних наук,
ЗВО «Університет Короля Данила»
ORCID: <https://orcid.org/0009-0000-7891-3473>

Веркалець Іван,
викладач кафедри інформаційних технологій,
кандидат юридичних наук,
ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0009-0003-4555-3012>

ІНТЕЛЕКТУАЛЬНА ОБРОБКА ВЕЛИКИХ ДАНИХ ТРАНЗАКЦІЙ ІЗ ВИКОРИСТАННЯМ МЕТОДІВ МАШИННОГО НАВЧАННЯ: АРХІТЕКТУРА, МОДЕЛІ ТА ЕФЕКТИВНІСТЬ

Сучасний розвиток цифрової економіки характеризується стрімким зростанням обсягів даних, що генеруються інформаційними системами, зокрема у фінансовому секторі. Банківські системи щоденно обробляють значні масиви транзакційної інформації, яка надходить у режимі реального часу та відзначається високою швидкістю, різноманітністю і складною структурою. У таких умовах традиційні підходи до аналізу даних втрачають ефективність, що зумовлює необхідність застосування інтелектуальних методів обробки інформації [1].

Великі набори даних (*Big Data*) характеризуються трьома ключовими властивостями: обсягом (*Volume*), швидкістю (*Velocity*) та різноманітністю (*Variety*), що суттєво ускладнює їх обробку класичними алгоритмами [1]. У зв'язку з цим машинне навчання виступає як ефективний інструмент, здатний автоматично адаптуватися до змінної структури даних, виявляти приховані закономірності та здійснювати прогнозування результатів [2].

Основою сучасних систем обробки великих даних є багаторівнева архітектура, яка включає етапи збору даних (*Data Ingestion*), попередньої обробки (*Preprocessing*), застосування моделей машинного навчання (*ML Layer*) та інтеграції результатів у бізнес-процеси (*Decision Layer*). Такий підхід дозволяє забезпечити масштабованість систем, підвищити точність моделей і адаптувати їх до роботи з потоковими даними [3].

Важливим етапом є попередня обробка даних, яка включає очищення, нормалізацію, заповнення пропущених значень та виділення ознак (*feature engineering*). Якість цього етапу безпосередньо впливає на ефективність побудованих моделей, оскільки транзакційні дані часто містять шум, дисбаланс класів та неоднорідність структур [4].

Рис. 1. Архітектура обробки великих даних із використанням машинного навчання

Рисунок ілюструє багаторівневу модель обробки *Big Data*, що включає етапи збору даних, попередньої обробки, застосування моделей машинного навчання та прийняття рішень.

Для вирішення задач класифікації та прогнозування у середовищах *Big Data* застосовуються різні моделі машинного навчання, зокрема лінійні методи (логістична регресія), методи опорних векторів (SVM), а також ансамблеві та глибокі моделі (*Random Forest*, нейронні мережі CNN, LSTM). Вибір конкретної моделі залежить від типу даних, їх структури та поставленої задачі [2].

Особливу увагу у дослідженні приділено задачі виявлення шахрайських транзакцій, яка є однією з ключових у банківських системах. Для її розв’язання використано відкритий набір даних *Credit Card Fraud Detection Dataset*, що містить понад 280 тис. записів із суттєвим дисбалансом класів. Для усунення цієї проблеми застосовано метод синтетичного балансування SMOTE, який дозволяє підвищити якість навчання моделей [1].

Результати експериментального дослідження показали, що використання ансамблевих методів, зокрема *Random Forest*, забезпечує вищу точ-

ність класифікації порівняно з лінійними моделями. Так, значення метрик становлять: Precision – 0,94, Recall – 0,92, ROC-AUC – 0,99, що свідчить про високу ефективність моделі при виявленні шахрайських операцій [1]. Це підтверджує доцільність використання ансамблевих алгоритмів у задачах обробки великих транзакційних даних.

Крім того, результати дослідження демонструють, що поєднання методів попередньої обробки даних, ефективного вибору моделей та використання масштабованих обчислювальних платформ дозволяє значно підвищити продуктивність систем обробки *Big Data*. Інтеграція машинного навчання з хмарними технологіями та розподіленими обчисленнями відкриває нові можливості для обробки даних у реальному часі [5].

Водночас використання машинного навчання у *Big Data* супроводжується певними викликами, серед яких варто виділити високу обчислювальну складність, необхідність якісної підготовки даних, а також проблему інтерпретованості моделей. Подолання цих обмежень є важливим напрямом подальших досліджень [4].

Таким чином, машинне навчання є ключовим інструментом для обробки великих наборів даних у сучасних інформаційних системах. Його використання дозволяє підвищити точність аналітичних моделей, ефективність виявлення ризиків та якість прийняття управлінських рішень, що є критично важливим для розвитку цифрової економіки.

Список використаних джерел:

1. Забара С. С. та ін. Обробка великих даних транзакцій банківської системи засобами машинного навчання. *Інфокомунікаційні та комп'ютерні технології*. 2025. № 2 (10). С. 75–82.
2. Терещенко В. М., Бугайов А. Д. Алгоритми машинного навчання у контексті великих даних. *Штучний інтелект*. 2018. № 3 (81). С. 80–86.
3. Grishanova I. Yu., Rogushina Yu. V. Technological solutions for intelligent analysis of Big Data. *Problems in Programming*. 2018.
4. Мельніков О. Організація та зберігання великих наборів даних для навчання ШІ. *Смарттехнології*. 2025. № 3 (16). С. 29–39.
5. Liubchenko T., Gudkova N. Machine learning systems for Big Data. *Матеріали II міжнар. наук.-практ. конф.* Київ, 2023.

Яремак Віталій,

*викладач кафедри інформаційних технологій,
кандидат юридичних наук,*

ЗВО «Університет Короля Данила»

ORCID: <https://orcid.org/0009-0000-7891-3473>

Гаврилко Сергій,

*викладач кафедри інформаційних технологій,
кандидат юридичних наук, доцент,*

ЗВО «Університет Короля Данила»,

м. Івано-Франківськ, Україна

ORCID: <https://orcid.org/0009-0007-7811-5982>

ГЕНЕРАТИВНИЙ ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ У СТВОРЕННІ ПРОГРАМНИХ ПРОДУКТІВ: МОЖЛИВОСТІ, ПЕРЕВАГИ ТА ОБМЕЖЕННЯ

Сучасний етап розвитку програмної інженерії характеризується активною інтеграцією технологій штучного інтелекту, зокрема генеративних моделей, які здатні автоматично створювати текст, програмний код, технічну документацію та архітектурні рішення. Така трансформація суттєво змінює підходи до розробки програмного забезпечення, впливаючи як на технологічні процеси, так і на роль розробника у створенні цифрових продуктів [1].

Генеративний штучний інтелект дозволяє автоматизувати значну частину рутинних завдань, що виконуються під час розробки програмного забезпечення. Зокрема, сучасні інструменти, такі як ChatGPT та GitHub Copilot, забезпечують можливість генерації програмного коду на основі текстових описів або частково сформованого коду. Це значно скорочує час розробки, підвищує продуктивність програмістів та дозволяє зосередитися на вирішенні складніших інженерних задач [2].

Крім безпосередньої генерації коду, генеративні моделі активно застосовуються для створення технічної документації, автоматичного формування коментарів до коду, генерації API-описів, тестових сценаріїв та навіть проектування архітектури програмних систем. Це особливо актуально на ранніх етапах розробки, коли необхідно швидко створити прототип або перевірити концепцію програмного продукту [3].

Рисунок відображає етапи створення програмного продукту із застосуванням генеративного AI: формування запиту (*prompt*), генерація коду, перевірка, тестування та інтеграція у програмний продукт.

Рис. 1. Процес створення програмного продукту з використанням генеративного AI

Важливою перевагою використання генеративного AI є можливість використання накопиченого досвіду великої кількості розробників, що дозволяє пропонувати оптимальні рішення та дотримуватися сучасних стандартів програмування. Це сприяє підвищенню якості програмного забезпечення, зменшенню кількості помилок у коді та прискоренню процесу навчання молодих фахівців [5].

Додатково слід зазначити, що інтеграція генеративного AI у середовище розробки сприяє формуванню нових підходів до командної роботи. Розробники отримують можливість швидко обмінюватися ідеями, автоматично генерувати варіанти реалізації та оперативно оцінювати їх ефективність. Це позитивно впливає на швидкість прийняття рішень і загальну продуктивність команди.

Разом із тим використання генеративного AI супроводжується низкою викликів. Зокрема, згенерований код може містити логічні помилки, вразливості або не відповідати вимогам безпеки, що потребує обов'язкової перевірки та тестування [4]. Також виникають питання щодо авторського права, етичності використання та можливого витoku конфіденційних даних під час взаємодії з AI-системами.

Крім того, існує ризик зниження рівня професійних навичок розробників у разі надмірної залежності від AI-інструментів. Це зумовлює необхідність формування балансу між використанням автоматизованих рішень та розвитком критичного мислення, алгоритмічного підходу і фундаментальних знань у галузі програмування.

Важливим аспектом є також необхідність розробки методичних підходів до інтеграції генеративного AI у процес розробки програмного забезпечення. Це включає створення стандартів використання AI-інструментів, визначення критеріїв оцінювання якості згенерованого коду та формування рекомендацій щодо безпечного використання таких технологій [3].

Таким чином, генеративний штучний інтелект є потужним інструментом сучасної програмної інженерії, який дозволяє значно оптимізувати процес створення програмних продуктів, підвищити їх якість та скоротити час розробки. Водночас його ефективного використання потребує відповідального підходу, контролю якості результатів, дотримання етичних норм та інтеграції з традиційними методами розробки [1].

Список використаних джерел:

1. Забара С. С. та ін. Обробка великих даних транзакцій банківської системи засобами машинного навчання. *Інфокомунікаційні та комп'ютерні технології*. 2025. № 2 (10). С. 75–82.
2. Терещенко В. М., Бугайов А. Д. Алгоритми машинного навчання у контексті великих даних. *Штучний інтелект*. 2018. № 3 (81). С. 80–86.
3. Grishanova I. Yu., Rogushina Yu. V. Technological solutions for intelligent analysis of Big Data. *Problems in Programming*. 2018.
4. Мельніков О. Організація та зберігання великих наборів даних для навчання ШІ. *Смарттехнології*. 2025. № 3 (16). С. 29–39.
5. Liubchenko T., Gudkova N. Machine learning systems for Big Data. *Матеріали II міжнар. наук.-практ. конф.* Київ, 2023.

*Ярошенко Тетяна, Рачинська Олена,
Державна науково-технічна бібліотека України,
м. Київ, Україна*

МОНІТОРИНГ ЕФЕКТИВНОСТІ ВПРОВАДЖЕННЯ ПРИНЦИПІВ ВІДКРИТОЇ НАУКИ В ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ ТА НАУКОВИХ УСТАНОВАХ УКРАЇНИ

Відкрита наука стала глобальним трендом розвитку дослідницької діяльності, що передбачає вільний доступ до наукових публікацій, даних, методології та програмного забезпечення. В умовах євроінтеграції України та вимог міжнародних грантодавців систематичний моніторинг впровадження принципів відкритої науки набуває особливої актуальності для закладів вищої освіти (ЗВО) і наукових установ (НУ). Актуальність дослідження обумовлена кількома чинниками. По-перше, поточні ініціативи з моніторингу відкритої науки залишаються фрагментованими та важкими для порівняння. По-друге, повномасштабна війна загострила потребу в системному моніторингу: відкриті цифрові ресурси стали критичним каналом доступу до знань, а прозоре звітування є обов'язковою вимогою більшості європейських фондів. По-третє, комплексна методологія моніторингу для українських ЗВО та НУ досі не розроблена. Мета дослідження – розробити науково обґрунтовану методологію та систему індикаторів для моніторингу ефективності впровадження принципів відкритого доступу, відкритої науки та управління дослідницькими даними відповідно до принципів FAIR в ЗВО та НУ України. Дослідження виконується в рамках науково-технічної роботи (державний реєстраційний номер: 0125U001079).

Запропонована методологія моніторингу базується на п'яти ключових принципах: чіткість та релевантність до стратегічних завдань установи; поєднання кількісних і якісних підходів; відображення різноманітності академічних дисциплін та гендерної рівності; модульність для формування наборів індикаторів під конкретні потреби; узгодженість для порівняння між підрозділами, установами й країнами. Методологічну основу складає досвід ЮНЕСКО, OpenAIRE, OSMI, Барселонської декларації (2024), EOSC та CoARA.

Розроблена система індикаторів охоплює сім ключових напрямів: (1) інституційна політика відкритого доступу та відкритої науки; (2) інфраструктура репозитаріїв; (3) публікаційна активність (за типами: «золотий», «діамантовий», «зелений», гібридний, бронзовий відкритий доступ);

(4) управління дослідницькими даними та FAIR-сумісність; (5) відкриті освітні ресурси; (6) відкрите рецензування; (7) проекти громадянської науки. Ключовою особливістю є операціоналізація якісних індикаторів – чітко визначення способів їх вимірювання.

Рис. 1. Блок-схема системи індикаторів моніторингу на інституційному рівні

Технічна архітектура системи моніторингу включає чотири рівні: збирання даних (через API, OAI-PMH, CRIS-системи); зберігання й оброблення (ETL-процеси); аналітичний (розрахунок метрик); представлення (дашборди, звіти). Ключові відкриті джерела даних: OpenAlex, Unpaywall, ORCID API, OpenAIRE Monitor, Crossref, DataCite; а також Web of Science і Scopus, які безплатно доступні для установ України з 2022 р.

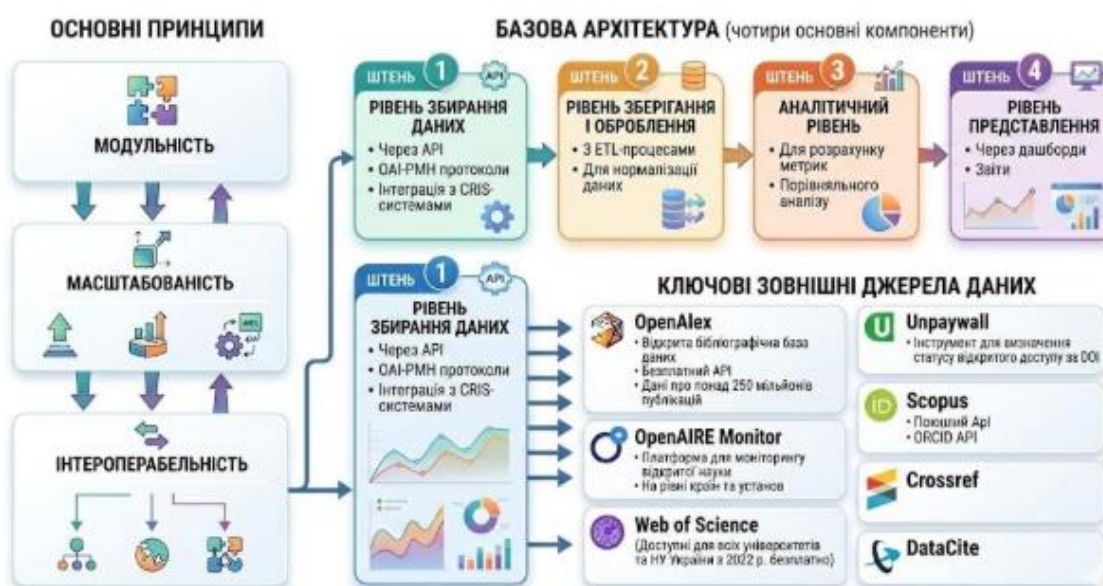

Рис. 2. Основні компоненти базової архітектури системи моніторингу

Практичне впровадження системи здійснюється у чотири фази: початкова (аудит і визначення пріоритетних метрик); пілотний проект; масштабування та автоматизація; операційна фаза (регулярне оновлення дашбордів, автогенерація звітів). Запропонована матриця оцінки визначає п'ять рівнів зрілості відкритої науки в установі – від початкового до інноваційного (лідерство та міжнародне визнання).

Рис. 3. Базова матриця оцінки ефективності впровадження відкритої науки (п'ять рівнів зрілості)

Результати дослідження свідчать, що систематичний моніторинг відкритої науки є необхідною умовою ефективного управління дослідницькою діяльністю та євроінтеграції українських наукових установ. Розроблена методологія може стати основою для формування національної системи моніторингу відкритої науки України, забезпечуючи порівнянність результатів із міжнародними стандартами.

Ключові слова: відкрита наука, відкритий доступ, моніторинг, індикатори, FAIR-принципи, управління дослідницькими даними, інституційний репозитарій, заклади вищої освіти.

Список використаних джерел:

1. Артюхов А., Костик Є., Олійник Н., Сергієнко В., Шкурат А. Відкриті наукові практики : навчальний посібник. Zenodo. 2024. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.14641435>

2. Рачинська О. Контент-аналіз політик відкритого доступу та відкритої науки в університетах та наукових установах України. *Відкрита наука та інновації*. 2025. № 2. С. 19–32. DOI: <https://doi.org/10.62405/osi.2025.02.02>
3. Ярошенко Т. О. та ін. Методичні рекомендації для закладів вищої освіти та наукових установ України щодо моніторингу ефективності впровадження принципів відкритого доступу, відкритої науки та належного управління дослідницькими даними [Препринт]. *ДНТБ України*. 2025. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.18888768>
4. Ярошенко Т. О., Яшник М. В. Відкритий доступ і відкрита наука в Україні з погляду дослідників (за результатами соціологічного дослідження 2025 р.). *Science and Science of Science*. 2025. № 4 (130). С. 3–22. DOI: <https://doi.org/10.15407/sofs2025.04.003>
5. Bobrov E. et al. The principles of open science monitoring. *Open Science Monitoring Initiative*. 2025. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.15807481>
6. Chiarelli A. et al. Monitoring and evaluating the effectiveness of UKRI's open access policy. *UKRI: Research Consulting*. 2023. URL: <https://www.ukri.org/wp-content/uploads/2023/09/UKRI-04092023-Monitoring-and-evaluating-the-effectiveness-of-UKRIs-open-access-policy-Principles-opportunities-and-challenges.pdf>
7. Open innovation, open science, open to the world: A vision for Europe. *European Commission*. 2016. URL: <https://digital-strategy.ec.europa.eu>
8. Morselli F., Zuiderwijk A. Open science in academia: A framework for monitoring universities' open science programs. *Research Evaluation*. 2026. Vol. 35. DOI: <https://doi.org/10.1093/reseval/rvaf058>
9. The principles of open science monitoring: OpenAIRE contributes to shaping global guidance. *OpenAIRE*. (n.d.). URL: <https://www.openaire.eu/the-principles-of-open-science-monitoring-openaire-contributes-to-shaping-global-guidance>
10. Rafols I., Meijer I., Molas-Gallart J. Monitoring open science as transformative change: Towards a systemic framework. *F1000Research*. 2024. Vol. 13. Article 320. DOI: <https://doi.org/10.12688/f1000research.148290.1>
11. Tobias P. et al. Open access monitoring: Guidelines and recommendations for research organisations and funders. *Science Europe*. 2021. URL: <https://zenodo.org/record/4905554>

Chaika Tetiana,
*Lecturer at the Department of Accounting and Economic Disciplines,
Candidate of Economic Sciences,
Separated Structural Unit “Agrarian-Economic Professional College
of Poltava State Agrarian University”,
Poltava, Ukraine
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5980-7517>*

**INTEGRATED ECO- AND ENERGY MANAGEMENT
OF BELLIGERENT AGROLANDSCAPES: A MODEL
FOR SUSTAINABLE AGRIBUSINESS DEVELOPMENT**

Full-scale military actions in Ukraine have led to large-scale degradation of agricultural landscapes, manifested in physical destruction of soil cover, contamination by heavy metals and explosive residues, and disruption of ecological and economic functions of land resources. In scientific literature, agricultural areas impacted by military operations are commonly defined as war-affected agricultural lands. However, given the scale of structural and functional transformations caused by warfare, such systems can be more accurately conceptualized as belligerent agrolandscapes. This term emphasizes their complex ecological and economic reconfiguration under military impact [2]. These processes not only reduce land productivity but also significantly decrease the economic value of land as a key asset of agribusiness, thereby increasing operational risks and limiting development opportunities.

Under conditions of wartime instability and post-war recovery, the formation of effective management approaches to the restoration and sustainable use of such landscapes becomes critically important. Traditional models of land management, focused primarily on short-term productivity, are insufficient in the context of complex ecological damage and resource constraints. This necessitates the development of integrated management frameworks that combine environmental, economic, and energy dimensions.

Eco-oriented management of land resources is based on the understanding of soil as a multifunctional asset performing production, ecological, and investment functions. Within this approach, degraded lands are not only objects of restoration but also strategic assets with the potential for value recovery through targeted investments in reclamation and ecological rehabili-

tation [3]. At the same time, energy management expands the scope of traditional environmental approaches by introducing tools for optimizing resource use, reducing energy dependence, and enhancing the resilience of agricultural systems [4].

The integration of ecological and energy management systems forms a conceptual basis for sustainable agribusiness development. This integrated approach enables the transformation of land restoration processes from purely cost-intensive activities into investment-driven systems with long-term economic returns. It also aligns with contemporary management paradigms that treat natural and energy resources as strategic components of enterprise competitiveness and adaptability in conditions of global and national instability [5].

The proposed model of integrated eco- and energy management of belligerent agrolandscapes is based on a sequential combination of engineering, ecological, biotechnological, and economic measures within a unified management cycle. It includes the following key stages: humanitarian demining, technical preparation of territories, environmental diagnostics of soils, mechanical reclamation, chemical detoxification, biological restoration, and long-term phytoremediation. The systematic implementation of these stages ensures the gradual recovery of agroecosystem functionality and the restoration of soil fertility.

A distinctive feature of the model is the integration of a bioenergy component, which transforms the restoration process into a circular system. Biomass obtained during phytoremediation can be further utilized for energy production, particularly in the form of solid biofuels or other renewable energy sources. This approach corresponds to the principles of the circular economy and reflects the concept of “Soil-to-Energy”, where ecological restoration is combined with energy generation and resource efficiency [6]. As a result, land restoration is no longer viewed solely as a cost-intensive process but becomes partially or fully self-sustaining.

Energy management plays a crucial role in this integrated model by ensuring the efficient use of local energy resources and reducing dependence on external energy supply systems. In the conditions of wartime disruptions and post-war recovery, the implementation of local bioenergy solutions allows agricultural enterprises and rural communities to enhance their energy autonomy and operational resilience. The use of agricultural residues and biomass as energy resources contributes not only to environmental improvement but also to the creation of additional value chains at the local level [4].

From a managerial perspective, the integration of ecological and energy approaches enables a transition from fragmented decision-making to a systemic management framework. This includes strategic planning of resource use, optimization of energy consumption, risk management, and continuous monitoring of environmental and economic indicators. Such an approach is consistent with modern concepts of integrated management systems and enhances the adaptability of agribusiness to external shocks and uncertainty [5].

The economic effect of implementing the proposed model is manifested through several interrelated mechanisms. First, the restoration of soil fertility leads to increased agricultural productivity and higher yields, which directly affects the revenue of agribusiness enterprises. Second, the reduction of soil contamination and environmental risks decreases the likelihood of crop losses and improves product quality, thereby enhancing market competitiveness. Third, the integration of bioenergy technologies provides opportunities for income diversification and the formation of additional cash flows. Finally, the improvement of environmental conditions contributes to the growth of land value, which is a key factor in increasing the overall capitalization of agricultural enterprises [7].

Thus, integrated eco- and energy management of belligerent agrolandscapes represents an effective tool for transforming degraded land resources into productive and economically viable systems. It ensures not only ecological restoration but also the formation of sustainable financial and managerial models for agribusiness development under conditions of wartime challenges and post-war recovery.

In this context, the integrated eco- and energy management of belligerent agrolandscapes should be considered not only as a response to environmental degradation, but also as a strategic direction for the transformation of agribusiness management systems. The implementation of such an approach contributes to the transition from a cost-based model of land restoration to an investment-oriented model focused on long-term value creation. It enables the formation of resilient, resource-efficient, and economically sustainable agricultural systems capable of adapting to wartime challenges and ensuring stable development in the post-war period. Therefore, the proposed model has significant theoretical and practical implications for the modernization of agribusiness management in Ukraine's de-occupied regions and can be successfully scaled from the level of specific territorial communities to other areas affected by military conflicts.

References:

1. Чайка Т. О., Короткова І. В. Напрями та технології відтворення родючості ґрунтів в Україні в післявоєнний період. *Агробіологія*. 2023. № 1. С. 142–156. DOI: 10.33245/2310–9270–2023–179–1–142–156.
2. Денисик Г. І., Кізюн А. Г., Канський В. С. Белігеративні ландшафти України. *Український географічний журнал*. 2023. № 3. С. 23–34. DOI: 10.15407/ugz2023.03.023
3. Чайка Т. О. Синергія екологічного й енергетичного менеджменту у зниженні екологічних ризиків та покращенні операційної діяльності підприємств в умовах нестабільності повоєнного періоду. *Підприємництво, облік та фінанси: сучасний стан й перспективи повоєнного відродження* : II Міжнар. наук.-практ. конф., 21 травня 2025 р. Херсон-Кропивницький : ХДАЕУ, 2025. С. 76–80.
4. Чайка Т. О. Енергоменеджмент деградованих ресурсних систем сільських територій у контексті післявоєнної відбудови. *Менеджмент та маркетинг у складі сучасної економіки, науки, освіти, практики* : XII міжнар. наук.-практ. Internet-конф., 19 березня 2026 р. Харків : НФаУ, 2026. С. 251–253.
5. Чайка Т. Інтеграція систем екологічного й енергетичного менеджменту: модель глобальної адаптації підприємств. *Розвиток форм і методів сучасного менеджменту в умовах глобалізації* : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., 11–12 лист. 2025 р. Дніпро : КЗВО “ДАНО “ДОР”, 2025. С. 47–50.
6. Чайка Т. О. Циркулярна модель «Soil-to-Energy» як інструмент сталого відновлення деградованих земель у повоєнний період. *Управління та раціональне використання земельних ресурсів в територіальних громадах у повоєнний період* : IX Всеукр. наук.-практ. конф., м. Кропивницький, 5 березня 2026 р. Херсон-Кропивницький : ХДАЕУ, 2026. С. 284–288.
7. Чайка Т. О. Еко-орієнтований менеджмент белігеративних агроландшафтів як фактор зростання капіталізації агропідприємств. *Менеджмент XXI століття: глобалізаційні виклики* : X Міжнар. наук.-практ. конф., 23 квітня 2026 р. Полтава : ПДАУ, 2026.

Наукове видання

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ
СУЧАСНОЇ ГУМАНІТАРНОЇ ТА ПРИКЛАДНОЇ НАУКИ

Матеріали X Науково-практичного симпозиуму

(м. Івано-Франківськ, 8 травня 2026 року)

Відповідальний за випуск: Є. О. Письменський

Коректор: Діана Мотульська

Технічний редактор: Уляна Храпчинська

Підп. до друку р.. Формат 60x84/16.

Папір офс. Друк цифровий. Гарн. РТ Serif.

Умовн. др. арк. 18,9

Видано за авторською редакцією.

ЗВО «Університет Короля Данила»

76018, м. Івано-Франківськ, вул. Євгена Коновальця, 35,

тел. +38(068) 755 75 75

**УНІВЕРСИТЕТ
КОРОЛЯ ДАНИЛА**

**ПРОСТІР ФОРМУВАННЯ
УСПІШНИХ**

м. Івано-Франківськ, 76018
вул. Є. Коновальця, 35
www.ukd.edu.ua